

ચૌદ રત્ન ગુપ્તસાગર

તથા

ગુપ્ત જ્ઞાનનો ગુટકો

—: રચયિતા :—

શ્રીમદ્ પરમહંસ

પરિવ્રાજક પૂજ્યપાદ અવધૂત

શ્રી ગુપ્તાનંદજી મહારાજ

મુલ્ય : અમુલ્ય

ચૌદ રત્ન ગુપ્તસાગર

તથા

ગુપ્ત જ્ઞાનનો ગુટકો

-: રચયિતા :-

શ્રીમદ્ પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય પૂજ્યપાદ અવધૂત

* શ્રી ગુપ્તાનંદજી મહારાજ *

મૂલ્ય : અમૂલ્ય

પ્રકાશક :

સંતશ્રી પ્રણવરામજી મહારાજ.

નિત્યાનંદ સેવાશ્રમ, ઓઢવ રોડ,

અમદાવાદ.

આવૃત્તિ-૩ જી.

પ્રત - ૧૦૦૦.

મહાશિવરાત્રી.

વિ. સં ૨૦૨૧.

તા. ૧-૩-૬૫.

મુલ્ય :

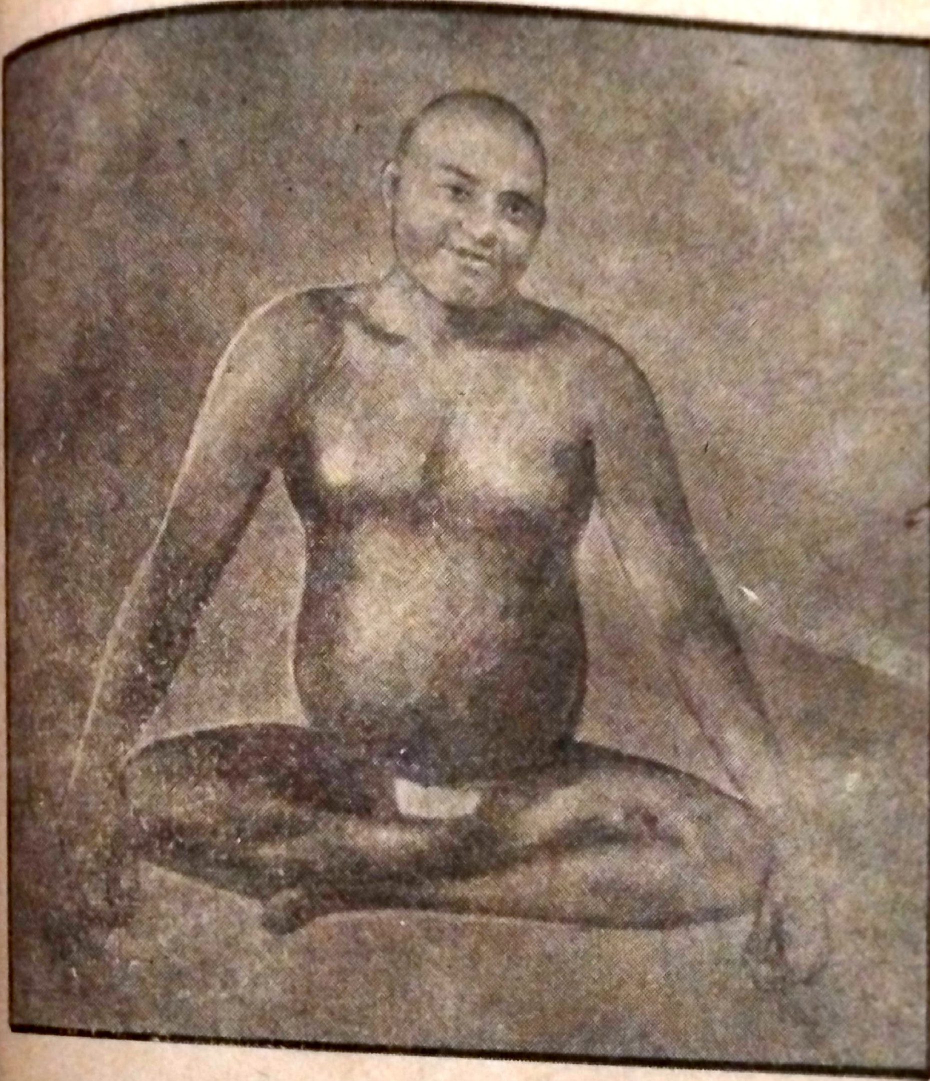
મુમુક્ષુ આત્માઓ માટે,

અમૂલ્ય.

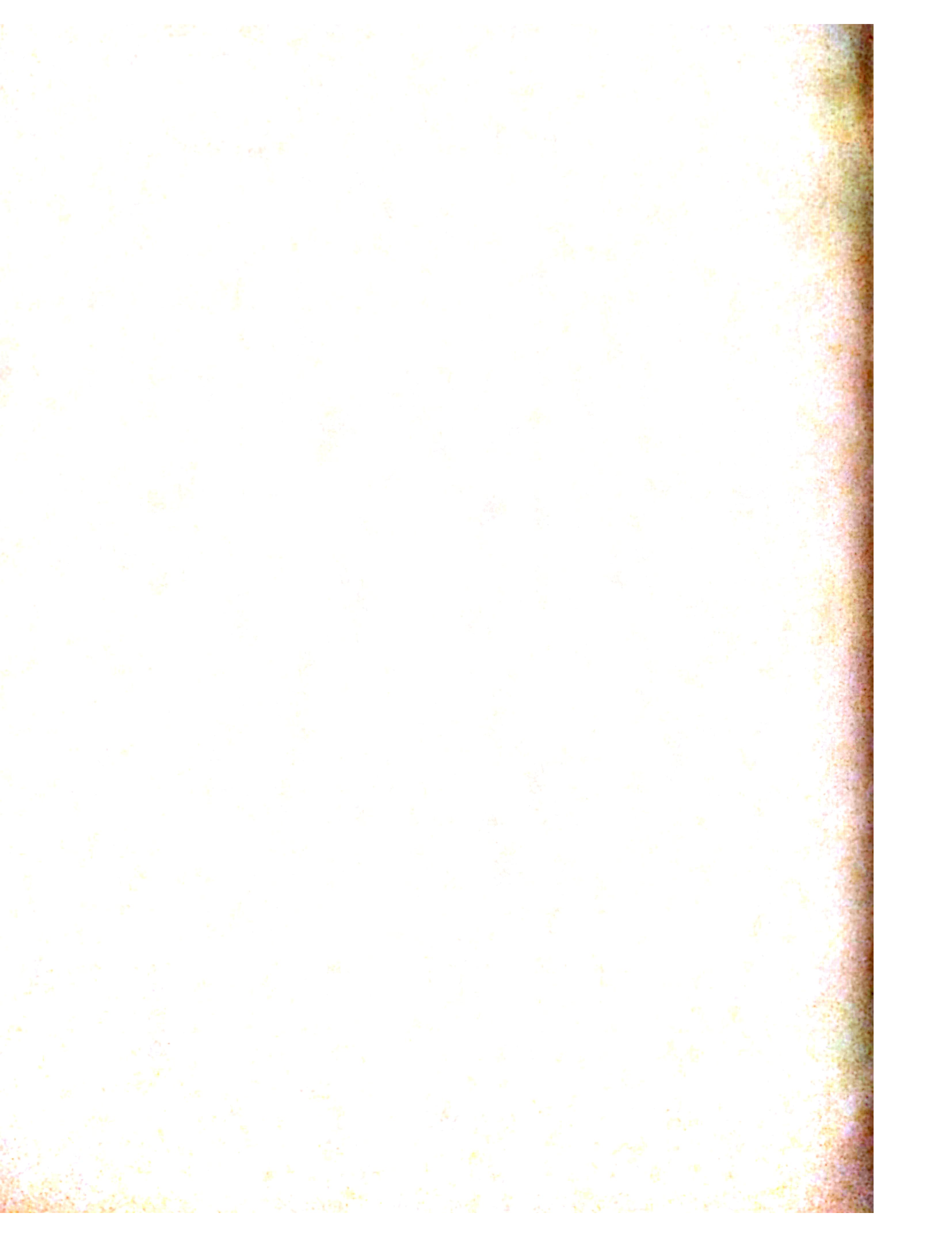
મુદ્રક :

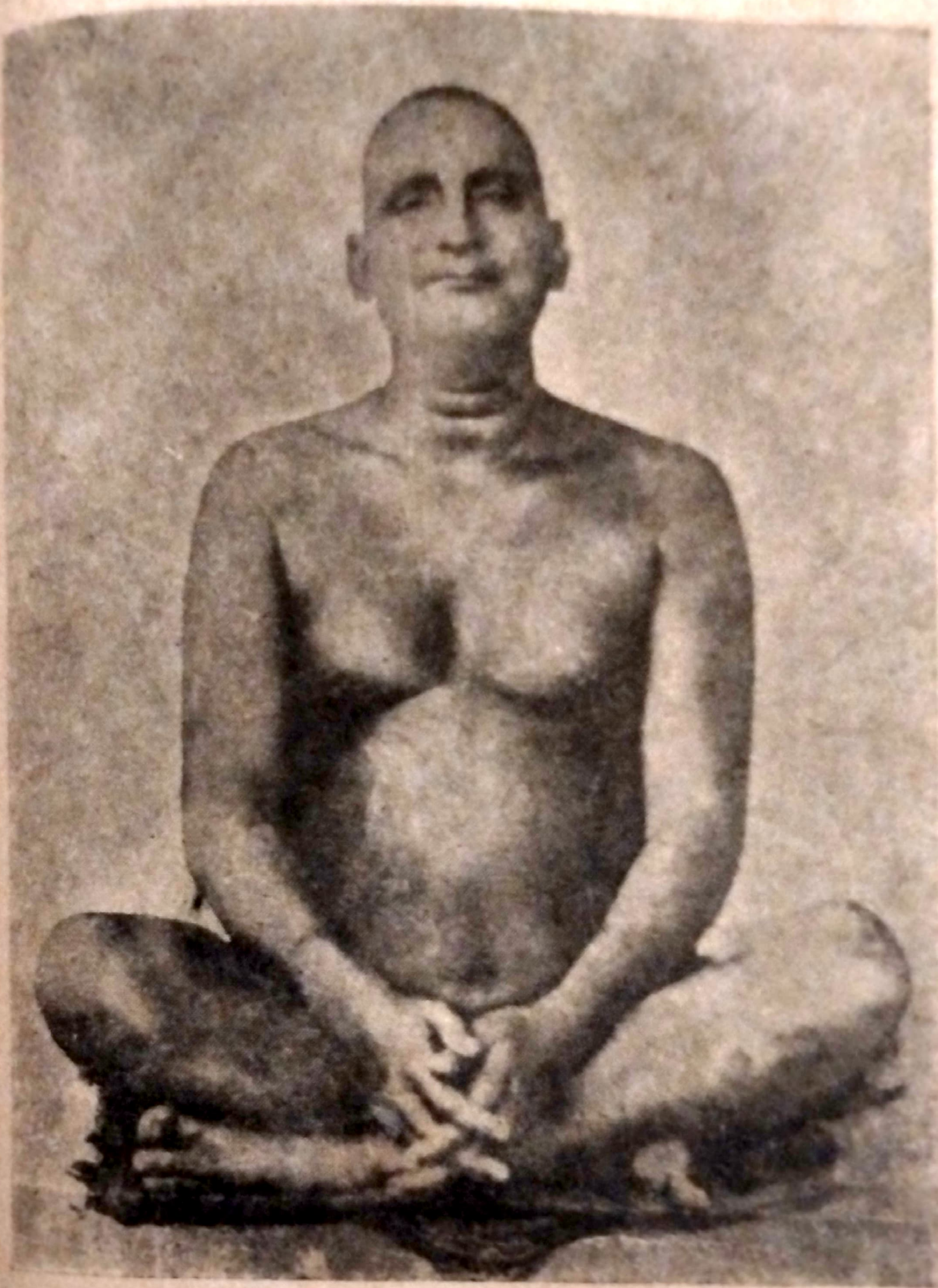
શ્રી રામાનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

કાંકરીઆ રોડ, અમદાવાદ-૧.

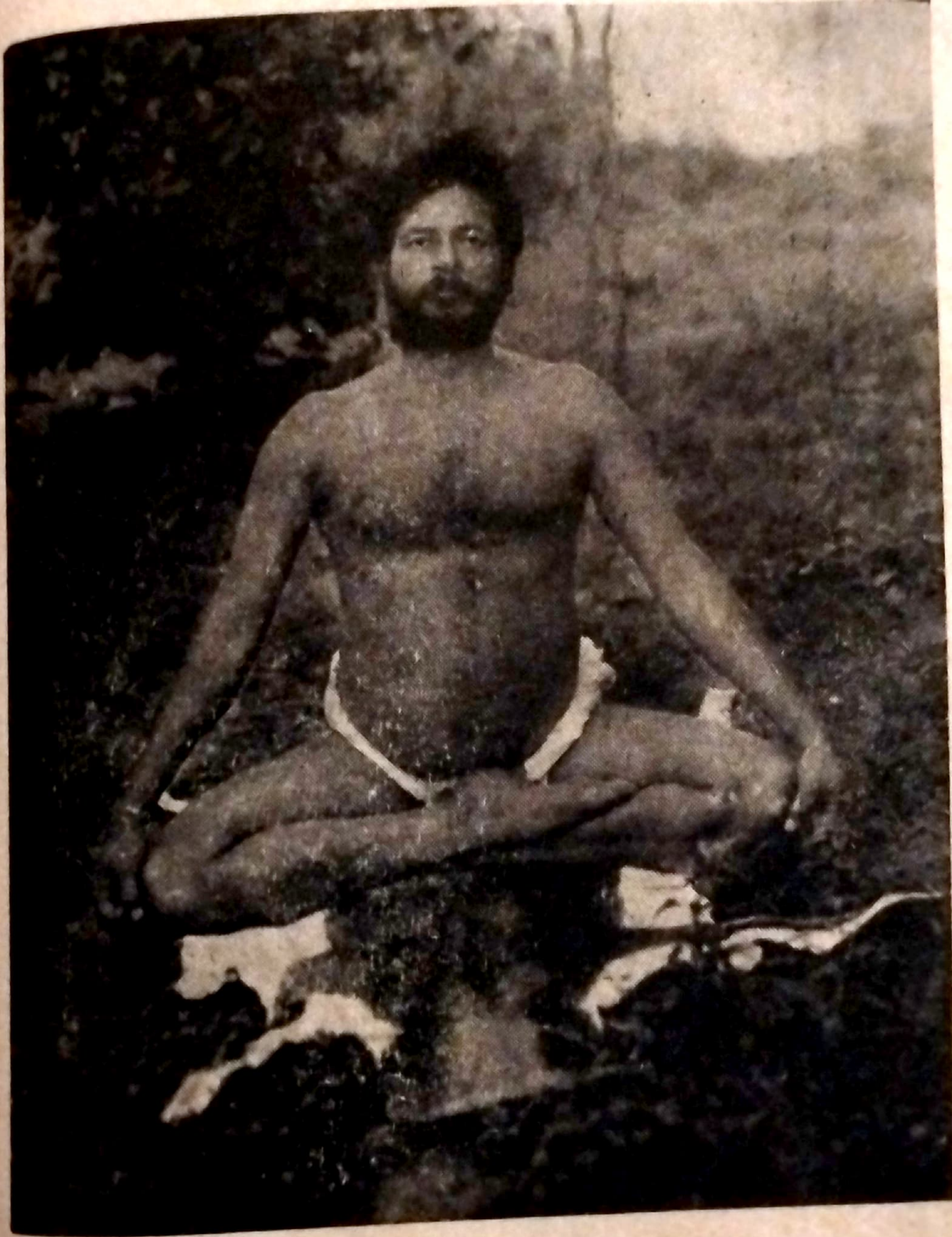
શ્રીમત્ પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય પુજ્યપાદ અવધુત.
શ્રી ગુપ્તાનંદજી મહારાજ

શ્રી અવધૂત ૧૧૦૮ નિત્યાનંદ મહાપ્રભુજી

બ્રહ્મનિષ્ઠ સંત શ્રી પ્રણવરામ મહારાજ

પ્રસ્તાવના

પ્રાતઃ સ્મરણીય પ્રાચીન મુનિઓની પરંપરા અનુસાર બ્રહ્મનિષ્ટ યોગીરાજ અને મહાન અવધુત શ્રી ગુપ્તાનંદજી મહારાજ મુમુક્ષુ આત્માઓના હિતાર્થે મધ્યપ્રદેશમાં ઘણા લાંબા સમય સુધી ભ્રમણ કરીને સંવત ૧૯૭૯ માં મન્દસોર ગામમાં વિષ્ણુપુરી નિવાસમાં સમાધિ લીધી હતી તે વાત સર્વ વિદિત છે.

આ જગતમાં ચાર પ્રકારના મનુષ્યો હોયછે (૧) પામર (૨) વિષયી (૩) જીજ્ઞાસુ અને (૪) મુક્ત આ સર્વ લોકો માટે વેદોમાં એક લાખ શ્લોકો છે જેમાં ૮૦ હજાર કર્મકાંડના, ૧૬ હજાર ઉપાસનાના તથા ૪ હજાર જ્ઞાનકાંડના છે. પરંતુ વેદોમાં તાત્પર્ય તથા પરંપરાનુસાર અધીકારીજનો માટે કર્મબંધનની નિવૃત્તિ અને પરમાત્માની પ્રાપ્તિ એજ મોક્ષ છે.

આત્મા સ્વયં પ્રકાશીત છે. સ્વયં સિદ્ધ છે. આ જ્ઞાનથી અંધકાર રૂપી અજ્ઞાનને નાશ કરવા માટે મહાત્માઓની વાણી અભેદ જ્ઞાનરૂપ સૂર્ય સમાન છે. આ વાણી પ્રાકૃત કે સંસ્કૃત ગમે તે ભાષામાં હોય તેનું શ્રવણ-મનન-એજ પરમ પુરૂષાર્થ છે. એટલા માટેજ મહાત્મા શ્રી અવધુત ગુપ્તાનંદજી મહારાજે આ "ચૌદરત્ન ગુપ્તસાગર" નામના ગ્રંથનુ ઉપરોક્ત જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે નિર્માણ કરેલું છે. સમુદ્ર મંથનમાંથી નીકળેલા ચૌદ રત્નો જેમ, આ ગ્રંથમાં પણ ચૌદ રત્ન રૂપી મહા જ્ઞાન પ્રગટ કર્યું છે.

"**ચૌદ રત્ન ગુપ્તસાગર**" નામનો ગ્રંથ શ્રી નિત્યાનંદ સેવાશ્રમમાં વાંચ્યો, મારા અનુભવ પ્રમાણે આ ગ્રંથ જો કોઇ જીજ્ઞાસુ શ્રવણ-મનન-નિદિધ્યાસ કરે તો જરૂર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરી શકે, તો દરેક જીજ્ઞાસુએ આ ગ્રંથ વાચન કરી મનન કરે તેવો મારો નમ્ર અભિપ્રાય છે.

મુળ પુસ્તક હિન્દીમાં હોવાથી વાંચવું સમજવું કઠીન પડતુ હોઇ ગુજરાતના ઘણા પ્રેમી ભક્તોની ઇચ્છાથી તેમજ મુમુક્ષ આત્માઓને સરળ ભાષામાં સમજાય તે માટે આ ગ્રંથ શ્રી નિત્યાનંદ સેવાશ્રમના સંતશ્રી પ્રણવરામ મહારાજે ગુજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કર્યો છે. તેનો જીજ્ઞાસુઓ લાભ લેશે.

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

આચાર્ય શ્રી વલ્લભરામ વૈદ્ય.

॥ ૐ ॥

ચૌદહ રત્ન ગુપ્ત સાગર પ્રારંભ:

મંગલાચરણ

શિવ: કેવલો ऽ હં શિવ: કેવલો ऽ હમસ્મિ ।
શિવ: કેવલો ऽ હં શિવ: કેવલો ऽ હમસ્મિ ॥
શિવ: કેવલો ऽ હં શિવ: કેવલો ऽ હમસ્મિ ।
શિવ: કેવલો ऽ હં શિવ: કેવલો ऽ હમસ્મિ ॥

ઇસ મંગલાચરણ કે અતિરિક્ત ઔર ભી મંગલ કરતે હૈં:—

ત્રોટક છંદ

નિજ આતમ મંગલ રૂપ સદા । ફિર મંગલ કિસકા કીજૈ જુદા ।
વો સબ મંગલ કા મંગલ હૈ । તિસતેં ભિન્ન ઔર અમંગલ હૈ ॥૧॥
દશહુ દિશિ મંગલ હૈ જિસ કો । જિન વ્યાપકરૂપ લખ્યા તિસ કો ।
હરિ હર સૂર ગણેશ જિતે । સબ આતમ મેં કલ્પિત હૈં તિતે ॥૨॥
આતમ સબ કા આધારા હૈ । વહ નામ રૂપ સે ન્યારા હૈ ॥
જિસ મેં મિથ્યા સંસારા હૈ । સો અવ્યયરૂપ અપારા હૈ ॥૩॥
સત ચેતન કા ચમકારા હૈ । વો આનન્દ રૂપ હમારા હૈ ।
દૂજે કા મંગલ ક્યા કીજે । જો કાલ પાય કે સબ છીજે ॥૪॥
આતમ ત્રિકાલા બાધ સહી । દૂજે કા જિસ મેં લેશ નહીં ॥
કોઇ લોક ન વેદ ન યજ્ઞ સુરા । ગુરુ શિષ્ય ન જામેં પરમ્પરા ॥૫॥

કોઈ મજબ ન પન્થ સન્યાસ જહાં । કોઈ સાધન સાધ્ય ન જ્ઞાન નહીં
સો જ્ઞાન સરૂપ સદા નિત હૈ । નહીં ભાગી નહીં પ્રચ્છન્ન હૈ ॥૬॥

નહીં દ્રષ્ટ મુષ્ટ મેં આવત હૈ । ઔર જગ આનંદ પાવત હૈ ॥
હમ આપન મંગલ આપ કિયા । સબ કલના હમસે દૂર હુયા ॥૭॥

ક્રિયા કા મુઝ મેં લેશ નહીં । કોઈ દેશ ઔર પરદેશ નહીં ॥
મૈં હી વ્યાપક ગુમ બિના કાયા । કોઈ જીવક ઇશ નહીં આયા ॥૮॥

અનુબન્ધ

અધિકારી કે લક્ષણ જો મુક્તિ રત્ન સે લેકર જિજ્ઞાસા રત્ન પર્યન્ત કથન કિયે હૈં સો જાનને યોગ્ય હૈં. પ્રતિપાદ્ય પ્રતિપાદક ભાવ રૂપ જો સંબંધ હૈ સો ભી ઇસ ગ્રંથ મેં યથાક્રમ કથન કિયા ગયા હૈ. વાસ્તવ મેં જીવ બ્રહ્મ કી એકતા ઇસ ગ્રંથ કા મુખ્ય વિષય હૈ જો જ્ઞાન રત્ન મેં વિશેષ રૂપ સે પ્રતિપાદન કિયા ગયા હૈ. ઇસી પ્રકાર જીવન મુક્તિ ઔર વિદેહ મુક્તિ રત્ન મેં ઇસ કે પ્રયોજનકા વિવેચન કરને મેં આયા હૈ.

-)(-

અથ યુક્તિ રત્ન

દોહા

શિષ્ય ગયા ગુરુ દેવ ઢિગ, છાંડિ કપટ છલ બંક ॥
કર પ્રણામ લખિ મુદિત મન, પૂછન લગાં નિશંક ॥૧॥

સુખ કી ચાહું પ્રાપ્તિ મૈં, સભી કો હાન ॥
સો કૈસે હોત હૈ, કહિયે કૃપા નિધાન ॥ ૨ ॥

કિસી સમય એક શિષ્ય, કપટ, છલ, વક્રભાવ (અર્થાત પ્રમાદ) આદિ ત્યાગ કર અપને સદ્‌ગુરુ કે પાસ ગયા ઔર પ્રણામ કરકે ઉસને દેખા કિ ઈસ સમય ગુરુ મહારાજ અપને પર અત્યંત પ્રસન્ન હૈં તબ તો વહ સંકોચ રહિત અર્થાત્ નિર્ભય હો કર સવિનય પૂછને લગા. હે ગુરુ દેવ! મૈં સુખ કી પ્રાપ્તિ ઔર સબ પ્રકાર કે દુઃખોં કી નિવૃત્તિ ચાહતા હૂં સો હે કૃપા નિધાન! આપ મુઝ પર દયા કરકે કહિયે મેરી યહ ઇચ્છા કૈસે સફલ હો સકતી હૈ? શિષ્ય કે દીનતા પૂર્વક ઈસ પ્રશ્ન કરને પર ગુરુ બોલે—હે શિષ્ય તૂં કિસકે વાસ્તે ઔર કૈસા સુખ ચાહતા હૈ. વેદાંમેં દો પ્રકાર કે પદાર્થ કહે હૈં (૧) આત્મ ઔર (૨) અનાત્મ ઈનમેં સે તૂં આત્મા કે સુખકી પ્રાપ્તિ ચાહતા હૈ અથવા અનાત્મા કે યદિ તૂં કહે કિ અનાત્મા કે સુખ કો ચાહતા હૂં તો તેરા યહ કહના વૃથા હૈ કયોં કિ અનાત્મા કા તાત્પર્ય અપને સે ભિન્ન કા હૈ, ઔર યહ સ્પષ્ટ હૈ કિ તેરે સે ભિન્ન યાને દૂસરે કે આરામ સે તેરે કો આરામ નહીં હોતા હૈ, જૈસે કિસી મનુષ્ય કો નિધિ પ્રાપ્ત હો તો ઉસ નિધિ જનિત સુખ કી પ્રાપ્તિ ભી હોગી દૂસરે કો નહી હોગી. ઈસી પ્રકાર અનાત્મ કો સુખ પ્રાપ્ત હોને સે તેરા પ્રયોજન સિદ્ધ નહીં હોગા.

વેદ ને અનાત્મ પદાર્થો કો સુખ રુપ નહીં કહે હૈં, બલ્કે અસત, જડ ઔર દુઃખરૂપ હી કહે હૈ. ઈસલિયે ઇસ લોક તથા પરલોક કે સભી અનાત્મ પદાર્થો કો સુખ કી પ્રાપ્તિ હોના સંભવ નહી. અબ યદિ તૂં કહે કિ આત્મા કે લિએ સુખ કી પ્રાપ્તિ ચાહતા હૂં તો તેરા યહ કથન ભી બનતા નહી, કયોંકિ વેદ ને આત્મા કો સુખ રુપ કહા હૈ ઔર ઈસ શરીર સે લેકર સ્ત્રી, પુત્ર ઔર શરીર કે ઉપકારક ધન પશુ આદિ સભી લૌકિક તથા પારલૌકિક અનાત્મ પદાર્થો કો દુઃખરુપ બતાયા હૈ.

ગુરુ કે ઉક્ત વચન સુનકર શિષ્ય બોલા—હે ભગવન! આપ કહતે હૈં કિ પદાર્થો મેં સુખ નહીં હૈ, પરન્તુ મુઝે યહ કથન જંચતા નહીં હૈં કયોંકિ મેરે કો તો પદાર્થો મેં સુખ પ્રતીત હોતા હૈ. યદિ પદાર્થો મેં સુખ નહીં હો તો ઉનકે પ્રાપ્ત હોને મે જો

આનન્દ હોતા હૈ સો નહીં હોના ચાહિયે ક્યોંકિ બિના હુવે પદાર્થ કી પ્રતીતિ હોતી નહીં હૈ. યદિ બિના હુવે પદાર્થ કી પ્રતીતિ માનેં તો બન્ધ્યા પુત્ર આદિ કી પ્રતીતિ હોના ચાહિયે કિ જો કિસી કો ભી હોતી નહીં. અત: ઐસા પ્રત્યક્ષ દિખાઈ દેતા હૈ કિ પદાર્થો મેં હી આનન્દ હૈ. કિ પદાર્થ સુખ રૂપ નહીં હૈ—યહ કથન મેરી સમજ મેં નહીં આતા. યદિ ઐસા કહા જાય કિ આત્મ સુખ કા હી વિષય મેં ભાન હોતા હૈ તો મેરે બિચારાનુસાર યહ ભી સંભવ નહીં. ક્યોંકિ આત્મા કા તો કિસી કાલ મેં અભાવ નહીં હોતા. આત્મા નિત્ય હૈ. ઐસી સ્થિતિ મેં સુખ કા ભી કદાપિ અભાવ નહીં હોના ચાહિયે. યદિ વિષય મેં આત્મ સુખ કા ભાન હોતો સદૈવ હી પ્રાપ્ત હોના. ચાહિયે સુખકી પરંતુ સુખ સદૈવ હોતા નહીં હૈ. ઇસ સે યહી જાના જાતા હૈ કિં વિષય મેં હી આનંદ હૈ ઔ પ્રત્યક્ષ ભી દેખને ઔર સુનને મેં આતા હે મેરે સ્રી પુત્ર, ધન, નહીં ઇસ કરકે મૈં બહુત દુખી હૂં ઔર શાસ્રદ્વારા સુનને મેં આતા હૈ કિ જિસ કાલ મેં દેવરાજ ઈન્દ્રકા ઔર દૈત્યોંકા પદાર્થો કે વાસ્તે બડા ભારી યુદ્ધ હુવા તબ દૈત્યોં ને જય પાઈ ઔર ઇન્દ્ર હારગયા ઔર ભોગોં કી ઇચ્છા કરકે દીન હોગયા તબ વિષ્ણુ ભગવાન્ કે પાસ જા કે વિષય સુખ કે વાસ્તે બહુત દીનતા કી યદિ વિષય મેં સુખ નહીં હોતા તો અમરેશ વિષ્ણુ કી કૃપા કા પાત્ર ક્યોં હોતા ઈસ સે જાના જાતા હૈ કિ વિષય મેં હી સુખ હૈ.

ગુરુરુવાચ—હે શિષ્ય ! તુમને જો કહા વિષય મેં હી સુખ હૈ સો એસી બુદ્ધિ તો વિષયી પુરુષોં કી હોતી હૈ તૂં કાહે કો વિષયી બનતા હૈ ઔર તુઝે કિસી રીતિ સે વિષય મેં સુખ કી પ્રતીતિ ભી હો ગઈ હૈ તો તેરે સે યહ પૂછતે હૈં કિ વિષય સુખ અનિત્ય હૈ કિ નિત્ય ? યદિ તુમ પ્રથમ પક્ષ સ્વીકાર કરો કિ વિષય સુખ અનિત્ય હૈ, તો અનિત્ય સુખ કી કોઇભી જીજ્ઞાસુ ઇચ્છા કરતા નહીં ઔર અનિત્ય સુખ કી જો ઈચ્છા કરતે હૈં વે જિજ્ઞાસુ નહીં, ઔર જો તુમ દુસરા પક્ષ અંગીકાર કરો કિ વિષય સુખ નિત્ય હૈ તો આત્મા કા સ્વરૂપહી સુખ હોવેગા ક્યોંકિ વેદ મેં આત્મા કો સુખરૂપ ઔર નિત્ય કહા હૈ. ઈસલિયે

આત્માસે ભિન્ન અનાત્મ વસ્તુ કોઈ ભી સુખ રૂપ હૈ નહીં, એક આત્મા હી સુખરૂપ હૈ, તિસકો સુખ કી પ્રાપ્ત કહના બનતા નહીં ક્યોંકિ પહિલે જો વસ્તુ નહીં હોવે તિસકી પ્રાપ્તિ કહના બનતા હૈ, સો આત્મા વેદને આનન્દરૂપ કહા હૈ તિસકો સુખ પ્રાપ્તિ કી ચાહના બને નહીં ઔર જો તૂને યહ બાત કહી થી જો આત્મ સુખ હી વિષય મેં ભાન હોવે તો સબ કાલ સુખ કી પ્રતીતિ હોની ચાહિયે. આત્મા નિત્ય હોને સે યહ કહના ભી તેરા બનતા નહીં ક્યોંકિ આત્મા કી તો ઉત્પત્તિ નાશ હોતા નહીં ઔર તુમ ભી અંગીકાર કરતે નહીં હો ક્યોંકિ વહ નિત્ય હૈ, પરન્તુ સાક્ષી આત્મા કે આશ્રિત જો અનાત્મ અંતઃકરણ કી વૃતિ ઈન્દ્રિય દ્વારા નિકલ કે વહ બાહ્ય દેશ મેં જાકર અનુકૂલ વા પ્રતિકૂલ પદાર્થ સે મિલ કે સુખાકાર વા દુઃખાકાર હોતી હૈ ઔર જબ અનુકૂલ વિષય કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ તબ વૃતિ સુખાકાર હોતી હૈ યદ્યપિ વહ વૃતિ રાજસ હૈ તિસ વૃત્તિ સે સુખ કી પ્રાપ્તિ કહના સંભવે નહીં. ક્યોંકિ સુખ સાત્વિકી વૃત્તિ સે હોતા હૈ. તિસકા કોઈ નિમિત્ત હૈ નહીં તથાપિ તિસ વિષય કી જો પ્રાપ્તિ સે તિસ રાજસ વૃત્તિ કા નાશ હોગયા હૈ પરન્તુ તિસ વૃત્તિ કે નાશ સે અનંતર દૂસરી સાત્વિકી વૃત્તિ ઉત્પન્ન હોવે હૈ તિસ વૃત્તિ કે ઉત્પન્ન હોને મેં રાજસ વૃત્તિ કા નાશ હી નિમિત્ત હૈ. પરન્તુ બહિર વિષય કે આનન્દ કા વિષય કરને સે વહ વૃત્તિ ભી બહિર મુખ હી હોતી હૈ તિસ વ્રત્તિ સે ભી અન્તર આનન્દ કા ભાવ હોવે નહીં પરન્તુ તિસ બહિરમુખ સાત્વિકી વૃત્તિ કે પીછે ઔર અન્તરમુખ વૃત્તી ઉત્પન્ન હોવે હૈ, તિસ વૃત્તિ સે અન્તરમુખ જો અંતઃકરણ ઉપહિત આનન્દ હૈ તિસકા હી ભાન હોવે હૈ ઔર બહિરમુખ જો સાત્વિકી વૃત્તિ હુઇ હૈ ઔર વિષય કે આનન્દ કા જો લાભ હુવા હૈ તિસ આનન્દ સે વૃત્તિ કી સ્થિતી હુઈ હૈ યહી તિસ અન્તરમુખ વૃત્તિ કે હોને મેં નિમિત્ત હૈ, તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જીતના કિ અન્તર ઔર બાહર જો આનન્દ ભાન હોતા હૈ સો સબ વૃત્તિ કે હી ઉત્પત્તિ ઔર નાશ સે હોવે હૈ, ઇસી કર કે સુખ કા નાશ હોવે હૈ ઔર વૃત્તિ કો સ્થિરતા હોને સે વિષય મેં આનન્દ કા ભાન હોવે હૈ સો આત્મા કા હી આનન્દ હૈ જૈસે

જિતના પદાર્થન મેં જો મીઠા માલૂમ હોતા હૈ સો સભી ગન્ને કા રસ હૈ ક્યોંકિ જિતની કી અન્ન મિશ્રિત મિઠાઈ બનતી હૈ સો સબ સાંઠે કરકે મીઠી હોતી હૈ તૈસે હી જિતના કિ જો આનન્દ કા ભાન હોવે હૈ બાહર ઔર અન્તર સો સભી બ્રહ્મ આત્મા તિસ બ્રહ્મકા હી હૈ આત્મા સે ભિન્ન ઔર કોઈ ભી આનન્દ સ્વરૂપ હૈ નહીં ઈસ કરકે જો તૂં આત્મા કે વાસ્તે સુખ કો આહૈ સો તેરા કહના બને નહીં ક્યોંકિ આત્મા સદા આનન્દરૂપ હૈ ઔર વેદ ને ભી કહા હૈ ।।પ્રજ્ઞાનમાનન્દમ્બ્રહ્મ।। તિસ મહા વાક્ય કરકે પ્રજ્ઞાન પદ જીવ આત્મા કા વાચક હૈ ઔર બ્રહ્મ પદ ઈશ્વર કા વાચક હૈ ઔર આનન્દ પદ દોનોં કો અપને મેં હી બતાવે ઈસ કરકે ભી આત્મા સુખ રૂપહી હૈ. પરંતુ ભાગ ત્યાગ લક્ષણ કરકે દેખિયે તબ તેરે કો માલૂમ હોવેગા કિ આત્મા આનન્દ સ્વરૂપહી હૈ ઔર જો તૂં સુખાદિકોં કો આત્મા કે ગુણ કહે સો બાત તેરી બને નહીં, ક્યોંકિ ગુણ ઔર ગુણી કા તાદાત્મ્ય સંબંધ હોતા હૈ સો ભી તિન અનાત્મ પદાર્થોં કા હી હોતા હૈ, ઔર જો જિસકા જિસમેં તદાત્મ્ય હોતા હૈ સો તિસકા સ્વરૂપહી હોવે હૈ જૈસે જાતિ તાદાત્મ્ય હોવે સો જાતિ વ્યકિત સ્વરૂપ હી હૈ, વ્યક્તિ સે ભિન્ન કરકે દેખિયે તો જાતિ કહીં મિલતી નહીં. યાતે અનાત્મ પદાર્થન કા ભી જિનકા તદાત્મ હોવે હૈ, તિનકા ભી કલ્પિત હી ભેદ હોવે હૈ, વાસ્તવ મેં ગુણ ઔર ગુણી કા અભેદ હી હોવે હૈ તબ અનાત્મ પદાર્થોં કા અભેદહી હૈ. જબ અનાત્મ હૈ તો નિર્ગુણ કહાં હૈ? તિસ નિર્ગુણ આત્મા કા ગુણોં સે કૌન હૈ, સંબંધ સંયોગ અથવા સંવાય સમ્બન્ધ હૈ, સો સંવાય સમ્બન્ધ તો પૂર્વ કી રીતિ સે બનતા નહીં ક્યોંકિ જિન પદાર્થન કા ન્યાય શાસ્ત્ર મેં સંવાય સંબંધ માના હૈ ઉન પદાર્થન કા વેદાન્તશાસ્ત્ર મેં તાદાત્મ્ય સંબંધ માના હૈ, તાદાત્મ કે નહીં બનને સે સંવાય ભી બનતા નહીં, ઔર દૂસરા સંયોગ સમ્બન્ધ કહા સો ભી બનતા નહીં, ક્યોંકિ સંયોગ દો કે આસરે રહતા હૈ યાતે કોઈ ભી આસરા સંયોગ કા બનતા નહીં જો એસા કહે કિ આત્મા કે આસરે સંયોગ રહે હૈ, સો કહના બનતા નહીં ક્યોંકિ આત્મા કો અસંગ કહા હૈ, યાતે અસંગ આત્મા મેં સંયોગ કા આસરા બનતા

નહીં. ઔર જો દૂસરા પક્ષ કહે કિ ગુણન કે આસરે સંયોગ રહતા સો ભી બાત બનતી નહીં કયોંકિ ગુણ જડ હોને સે સંયોગ આસરા બનતે નહીં, ઈસ કરકે સુખાદિક ગુણન કા ઔર આત્મા કા કોઈ ભી સમ્બન્ધ હૈ નહીં યાતેં ભી સુખાદિક આત્મા કે ગુણ નહીં હૈ. સુખાદિક આત્મા કે સ્વરુપહી હૈ જો જિસકા સ્વરુપહી હોવે હૈ. સો તિસ સે ભિન્ન હોવે નહીં, જૈસે દ્રવતા જલકા સ્વરુપ હૈ જૈસે ઉષ્ણતા અગ્નિ કા સ્વરુપ હૈ, તૈસે હી સુખાદિક આત્મા ગુણ નહીં આત્મા કે સ્વરુપ હી હૈ, ઔર જો તુમ ઐસે કહો કિ સુખાદિક આત્માકે ધર્મ હૈ, તો હમ યહ પૂછતે હૈં કિ સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ સો તૈને કૈસે જાના યહ આપ બતાઇએ જો તુમ યહ કહો કિ આત્મા કરકે જાના સો યહ તુમ્હારા કહના બનતાં નહીં કયોંકિ આત્મા સબ ધર્મોં સે રહિત વેદ ને કહા જૈસે ઔર સર્વ ધર્મન સે રહિત હૈ, તૈસે જાનના ભી એક ધર્મ હૈ સો તિસ જાનને સે ભી રહિત યા તે સાક્ષી આત્મા મેં જાનના બનતા નહીં તો યદ્યપિ અનાત્મા મેં ભી જાનના બનતા નહીં, ઔર સુખાદિકોં કા ભાન હોતા હૈ સો નહીં હોના ચાહિયે, તથાપિ જૈસે દૂર દેશ મેં વસ્તુ હોવે તિસકે દેખને મેં નેત્ર કી સામર્થ નહીં હોવે હૈ, ઔર એક દૂરબીન શીશા હોતા હૈ કેવલ તિસમેં ભી સામર્થ નહીં હોવે હૈ, ઔર જબ ઉસ દર્પણ કો નેત્ર સે મિલાઇયે તબ દૂર દેશ સ્થિત વસ્તુ જાની જાતી હૈ, તૈસે સાક્ષી આત્મા મેં ભી જાનના નહી હૈ, ઔર જડ અનાત્મા જો અંતઃકરણ તિસમેં ભી જાનના બનતા નહીં, પરન્તુ ચેતન આત્મા કે આશ્રિત જો જડ અન્તઃકરણ તિસ અન્તઃકરણ કી વૃત્તિ આત્મા કે પ્રકાશ કરકે પ્રકાશિત હુઈ સુખાદિકન કો પ્રકાશતી હૈ, તિસ સાભાસ વૃત્તિ કરકે સુખાદિ જાને જાતે હૈં, ઈસ રીતિ સે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ જાને હૈં ઔર ન્યાયશાસ્ત્ર મેં સુખાદિક આત્મા કે હી ધર્મ કહે હૈં. ઈસ કરકે ભી સુખાદિક આત્મા કેહી ધર્મ સિદ્ધ હોવે હૈં ઈસ યુકિત ઔર ન્યાય શાસ્ત્ર કા પ્રમાણ દેકે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ સિદ્ધ કરે સો ભી કહના બનતા નહીં, કયોંકિ પ્રથમ તો આત્મા કો સર્વ ધર્મ સે રહિત હી કહા હૈ, ઉસ સર્વ ધર્મ રહિત આત્મા મેં કિસી ધર્મ કે આરોપણ કરને કા નામ ભ્રાંતિ હૈ, જૈસે ઉષ્ણતા

સે રહિત કો ઉષ્ણતારહિત કહના તથા દંડરહિત કો દંડી કહના
બનતા નહીં, ક્યોંકિ તત્-ધર્મ રહિત કો તત્-ધર્મ વિશિષ્ટ કહના
હી ભ્રાંતિ હૈ. સો ઐસી ભ્રાંતિ તેરે કો કહાં સે પ્રાપ્ત હુઈ હૈ.
સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ હૈં યહ કહના તેરા ઐસા હૈ, જૈસે કોઈ
કહે ચન્દ્રમા કી કિર્ણ સે મેરે કો બડી તપ્તી માલૂમ હુઈ, ઔર
મરુસ્થલ કી નદી મેં મૈંને જલપાન ઔર સ્નાન કિયા તબ મેરે
કો શીતલતા હુઈ, ઐસે હી તૂં કહતા હૈ કિ મૈંને સાભાસ વૃત્તિ
સે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ જાને હૈ, સો આત્મા કે ધર્મ સુખાદિક
કિસ વૃત્તિ સે જાને હૈં, સાત્વિકી વૃતિ કરકે જાને હૈં અથવા
રાજસી વ્રત્તિ કરકે જાને હૈં, અથવા તામસી વૃત્તિ કરકે જાને હૈં.
ઇસમેં ભી વૃત્તિ કે ભેદ હૈં, એક સાત્વિક સાત્વિકી હોતી હૈ દૂસરી
સાત્વિક રાજસી હૈ ઔર તીસરી સાત્વિક તામસી હોતી હૈ, જૈસે
સાત્વિક વૃતિ કે તીન ભેદ હૈં તૈસેહી રાજસ ઔર તામસ કે ભી
જાન લેના, પર ઉનસે કિસી કા જ્ઞાન કહના સંભવ નહીં, સાત્વિક
વૃતિ સે હી સંભવ હૈ. ફિર યહ પૂછતે હૈં જો પૂર્વ તીન ભેદ કહે
હૈં, ઉનમેં સે સાત્વિક સાત્વિકીસે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ જાને
જાતે હૈં, અથવા સાત્વિક રાજસ સે જાને હૈં અથવા સાત્વિક
તામસ સે જાતે હૈં યહ બાત તુમ હમારે કો બતાઓ. યદિ તુમ
કહો કિ સાત્વિક સાત્વિકી વૃતિ સે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ હમને
જાને હૈં, તો યહ કહના તુમ્હારા બનતા નહીં ક્યોંકિ જાગ્રત
અવસ્થા મેં કોઈ કથા પ્રસંગ સુનકે જો ચિત્ત કા એકાગ્ર હોજાના
હૈ અથવા કિસી ધ્યાન કરકે જો મન એકાકાર હોકે ધ્યેય વસ્તુ
મેં વૃત્તિ કે પ્રવાહ કી સમાપ્તી હોતી હૈ, ઉસી વૃત્તિ કો સાત્વિક
સાત્વિકી કહતે હૈં, ઔર ઈસી પ્રકાર જાગ્રત અવસ્થા મેં સ્વર્ગ
કે ભોગોં કી ઈચ્છા કરકે યજ્ઞાદિ કર્મ કા કરના સાત્વિક રાજસ
વૃત્તિ કા કાર્ય હૈ, ઔર જાગ્રત અવસ્થા મેં આલસ્ય નિદ્રા કે
વસ હી કે કરને યોગ્ય કાર્ય કો નહીં કરના હી સાત્વિક તામસ
વૃત્તિ હૈ, ઐસે હી રાજસ ઔર તામસ કો ભી જાન લેના, વાસ્તવ
મેં રાજસ તામસ વૃત્તિ સે તો કોઈ ભી જ્ઞાન યથાવત્ બનતા
નહીં, કિન્તુ સાત્વિક વૃત્તિ સે હી બનતા ઐસા કહના પડેગા,
ઔર હમ યહ ભી જાનતે હૈં કિ ભગવત્ વચન કા પ્રમાણ ભી

તુમ દેખોગે. કિ "સત્વાત્સંજાયતે જ્ઞાનમ્ રજસો લોભ એવચ" ઇસ પ્રકાર સે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ સિદ્ધ કરકે સાત્વિક વૃત્તિ દ્વારા સુખાદ્યાત્મા કે ધર્મ હૈ ઐસા તુમ કહો તો હમ પૂછતે હૈં કિ જિસ સાત્વિકી વૃત્તિ કરકે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ જાને હૈં સો વહ શક્તિ વૃત્તિ હૈ અથવા લક્ષણા વૃત્તિ હૈ, જો તૂં ઐસા કહે કિ શક્તિ વૃત્તિ કરકે સુખાદિક હમને જાને હૈં સો ભી તેરા કહના બનતા નહીં ક્યોંકિ જિસ પદ મેં જિસ અર્થ કી શક્તિ હૈ સો અર્થ તિસ પદ કા શક્ય અર્થ હોતા હૈ, ઔર તિસ કો વાચ્ય અર્થ ભી કહતે હૈ, સો તૂં વાચ્ય વાચક કા ભેદ માનતા હૈં અથવા અભેદ માનત હૈં અથવા ભેદાભેદ માનતા હૈ, યદિ તૂં કહે કિ વાચ્ય ઔર વાચક કા ભેદ માનતા હૂં તો વાસ્તવ સે ભેદ માનતા હૈ અથવા કલ્પિત ભેદ માનતા હૈ જો તું ઐસે કહે કિ વાસ્તવ સે ભેદ માનતા હૂં, તો યહ તેરા કહના બને નહી. ક્યોંકિ વાચ્ય ઔર વાચક કા નામ માત્ર ભેદ હોતા હૈ, જૈસે ઘટ પદ વાચક હૈં ઔર કલશ અર્થ તિસકા વાચ્ય હૈ, સો ઘટ પદ ઔર તિસકા વાચ્ય અર્થ કલશ દોનોં એકહી વસ્તુ કે નામ હૈં, ઇસ કરકે વાચ્ય ઔર વાચક કા વાસ્તવ મેં ભેદ બને નહીં ઔર દૂસરા કલ્પિત ભેદ કહેં, સો વહ કલ્પના માત્ર હી હૈ, ક્યોંકિ કલ્પિત વસ્તુ અધિષ્ઠાન સે ભિન્ન હોતી નહીં, ઇસ સે તો હમારા હી મત સિદ્ધ હોતા હૈ, દૂસરા અભેદ પક્ષ કહે સો ભી બનતા નહીં, ક્યોંકિ વાચ્ય વાચક કા અભેદ હો તો જૈસે અગ્નિ પદ કા અંગાર વાચ્ય હૈ, જો અગ્નિ સે અત્યન્ત અભિન્ન હોવે તો અગ્નિ પદ ઉચ્ચારણ કરને સે મુખ કા દાહ હોના ચાહિયે. એસેહી ઉદક પદ કે ઉચ્ચારણ કરને સે મુખ શીતલ હોના ચાહિયે સો હોતા નહીં, ઇસસે વાચ્ય ઔર વાચક કા અભેદ કહના સંભવ નહીં, ઔર જો તીસરા ભેદાભેદ પક્ષ કહેં સો અત્યન્તહી વિરુદ્ધ હૈ. ક્યોંકિ જિસ વસ્તુ કા અપર વસ્તુ સે ભેદ હોતા હૈ, તિસ વસ્તુ કા દૂસરી વસ્તુ સે અભેદ હોતા નહીં જૈસે એક આમ્ર કે વૃક્ષ મેં અપના અભેદ હોતા હૈ, ભેદ હોતા નહીં, ઔર જૈ આમ્ર કે વૃક્ષ કા ઔર કરજૂવે કે વૃક્ષ કા ભેદ હોતા હૈ તિસકા અભેદ હોતા નહીં, ક્યોંકિ ભેદ ઔર અભેદ

આપસ મેં વિરોધી હોનેસે તિનકા સમાવેશ હોતા નહીં, ઈસ કરકે તીસરા ભેદાભેદ પક્ષભી તેરા બનતા નહીં, ઈસી સે જો તૂં શક્તિ વૃત્તિ માન કે આત્મા કે સુખાદિક ધર્મોં કા વિષય કરના કહે, સો તેરા કહના બનતા નહીં, કયોંકિ આતમા કિસી પદ કા શકય અર્થ હો તો શક્તિ વૃત્તિ સે આત્મા કા જ્ઞાન હોવે. જબ આત્મા કા જ્ઞાન હોતા હૈ. તભી સુખારિકોં કા જ્ઞાન ભી સંભવ હૈ કયોંકિ ધર્મી કે જ્ઞાન સે અન્તરહી ધર્મો કા જ્ઞાન હોતા હૈ યહ બાત સબ કે અનુભવ સિદ્ધ હૈ, જૈસે પક્ષી કી જો ગમન રુપી ક્રિયા હૈ સો પક્ષી કા ધર્મ હૈ સો પક્ષી મેં રહતા હૈ, જબ તક પક્ષ કો નહીં જાનેં તબતક ઉસકે ક્રિયા રુપી ધર્મ કો ભી નહીં જાનેંગે તૈસેહી અનુભવ ગમ્ય આત્મા કા કિસી વૃત્તિ કરકે જ્ઞાન સંભવ નહીં, તો ફિર સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ હૈં યહ કહના તેરા કૈસે બનેગા કદાપિ ભી નહીં બનેગા કયોંકિ અનાત્મ વસ્તુ યદિ આત્મા મેં જુદિહો તબ તો તેરા કહના બને, કયોંકિ આત્મા તો સર્વ વ્યાપક હૈ ઈસસે જિતની અનાત્મ વસ્તુ હૈ, સો આત્મા સે ભિન્ન હૈ નહીં, ઔર મુઝે ભિન્ન ભાસતી હૈં યહ તેરે કો આત્મા કે અજ્ઞાન કરકે પ્રતિત હોતી હૈ, જૈસે જેવરી કે અજ્ઞાન કરકે નાના પ્રકાર કે સર્પ દંડાદિક પદાર્થ ભાસતે હૈં જબ જેવરી સમ્યકજ્ઞાન હોતા હૈ, તબ જેવરી હી પ્રતિત હોતી હૈ, તૈસે હી તિસ આત્મા કે અજ્ઞાન કરકે નાના પ્રકાર કે સુખાદિક ધર્મ આત્મા કે ભાસતે ં, સો વહ આત્મા કે જ્ઞાન સે હી દૂર હોંગે. દૂર એસા નહીં જાનના કિ કોઈ દો કોસ ચલે જાવેંગે જૈસે સર્પ દંડાદિક કહીં સે આયે નહીં, ઔર કહીં જાતે ભી દીખે નહીં, કેવલ રજજૂ કે અજ્ઞાન કે કારણ ભાસતે થે રજજૂ કા જ્ઞાન હોનેસે રજજૂ સ્વરુપહી હો જાને હૈં તૈસે આત્મા કે અજ્ઞાન કરકે આત્મા મેં સુખાદિક ધર્મ ભાસતે હૈં, સો કેવલ આત્મા કે જ્ઞાન સે હી આત્મ સ્વરુપ ભાસતે હૈં ઔર જો તૂં યહ કહે, કિ શક્તિ વૃત્તિ કરકે આત્મા કે જ્ઞાન કે અસંભવ હોને સે સુખાદિક આત્મા કે ધર્મ નહીં વિષય હોવેં તો લક્ષણા વૃત્તિ સે આત્મા કા જ્ઞાન હોને સે સુખાદિક ધર્મોં કા જ્ઞાન હોવેગા, સો ભી કહના બને નહીં કયોંકિ લક્ષણા વૃત્તિ દો પ્રકાર કી હોતી હૈ, એક કેવલ લક્ષણા ઔર

દૂસરી લક્ષિત લક્ષણા હૈ. કેવલ લક્ષણા કે તીન ભેદ હૈં જહતી, અજહતી ઔર ભાગત્યાગ. વાચ્ય અર્થ કા જો સંબંધી હો સો લક્ષણા કા સ્વરૂપ કહલાતા હૈ ઔર વાચ્ય અર્થ સારે કા ત્યાગ કરકે ઉસકે સંબંધી કી જો પ્રતીતિ હોતી હૈ ઉસે જહતી કહતે હૈં. ઔર વાચ્ય અર્થ સારે ગ્રહણ હોકે અધિક ઉસકે સંબંધી કા ભી ગ્રહણ હોવે, ઉસે અજહતી લક્ષણા કહતે હૈ. જહાં વાચ્ય અર્થ મેં સે એક ભાગ કા ત્યાગ હો ઔર એક ભાગ કા ગ્રહણ હો વહાં ભાગત્યાગ લક્ષણા હોતી હૈ. કેવલ લક્ષણા કે તીન ભેદ હૈં શક્ય કે સાથ સાક્ષાત્ જિસ પદાર્થ કા સંબંધ હૈ ઉસીકો કેવલ લક્ષણા કહતે હૈઃ જહાં શક્ય કે સાથ કિસી પદાર્થ કા પરંપરા સંબંધ હો તહાં લક્ષિત લક્ષણા હોતી હૈ. પદકા અપને અર્થ સે જો સંબંધ હો હૈ ઉસી કા નામ વૃત્તિ હૈ. આત્મા અસંગ હોને સે ઉસ કે સાથ કિસી ભી પદાર્થ કા સંબંધ નહીં બનતા. યદિ તુમ કહો કિ નૈયાયકોં ને આત્મા સે મનકા સંયોગ સંબંધ માન કે આત્મા મેં જ્ઞાન ગુણ ઉતપન્ન હોના કહા હૈ. ઈસ પ્રકાર કે કથન સે આત્મા જ્ઞાન ગુણ ધર્મ વાલા હી પ્રતીત હોતા હૈ એસા કહના ભી તુમ્હારા ફિજુલ હૈ કયોં કિ નૈયાયકોં ને જો સંયોગ સંબંધ માના હૈ સો સાવયવ પદાર્થો કાહી માના હૈ ઔર આત્મા કો તો શ્રૂતિ ને નિરવયવ કહા હૈ. નિરવયવ કા સંયોગ કૈસે હોવે? યદિ સંવાય સંબંધ કહે તો ભી નહીં બનતા કયોં કિ સંવાય ગુણ ઔર ગુણી કા હોતા હૈ. આત્મા કો તો વેદને નિર્ગુણ કહા હૈ. ઐસે નિર્ગુણ નિરવયવ આત્મા કા કિસી પદાર્થ સે કોઈ ભી સંયોગ કૈસે બનેગા કદાપિ નહીં બનેગા. કિસી સંબંધ કે નહીં બનને સે લક્ષણા વૃત્તિ સે આત્મા કો તુમ કૈસે જાનોગે ઔર જપ આત્મા કો નહીં જાના તો ફિર ઉસકે સુખાદિક ધર્મ કૈસે જાને. યદિ તુમ યહ કહો કિ તુમને ભી યહ બાત પૂર્વ કહી થી કિ જિતના અંતર બાહર જો સુખ હોતા હૈ સો સબ વૃત્તિ સે હી હોતા હૈ સાક્ષી આત્મા કે પ્રકાશ સે પ્રકાશિત હુઈ અંતકરણ કી સુખાકાર વા દુઃખાકાર હોતી હૈ એસેહી હમને ભી સાભાસ વૃતિ સે સુખાકાર આત્મા કે ધર્મ જાને હૈ, તો ભી તેને હમારે કહને કા અભિપ્રાય

સમઝા નહી, ક્યોંકિ હમારે કહને કા યહ મતલબ કિ અંતર બાહર જો પદાર્થો મેં સુખ પ્રતીત હોના હૈ, સો સભી સાભાસ વૃતિ સે હોતા હૈ. આત્મા ઔર આત્મા કે ધર્મ સુખાદિક કિસી ભી સાભાસ વૃત્તિ કે વિષય હમને કહે નહીં. યદિ યહ કહા જાય કિ અંતર આત્મા કે બિના ઔર કૌન પદાર્થ હૈ, તો સુન જૈસે જાગ્રત અવસ્થા મેં અંતઃકરણ કી વૃત્તિ નેત્રાદિક દ્વારા નિકલ કે બાહર દેશ મેં જાકર વ્યવહારિક પદાર્થો કો વિષય કરતી હૈ સો વૃત્તિકા વિષય કરના યહી હૈ કિ પદાર્થ વ છિન્ન ચેતન કે આશ્રિત જો અવરણ હૈ ઉસે દૂર કરતી હૈ, યહી વૃત્તિ કી વિષયતા હૈ, ઔર કોઈ વૃત્તિ સે પદાર્થ કા જ્ઞાન નહીં હોતા હૈ પરંતુ વૃત્તિ મેં જો ચેતન કા આભાસ હૈ ઉસી કો ચિદાભાસ ભી કહતે હૈ. જૈસે જાગ્રતકે પદાર્થો કે આભાસ ઔર વૃત્તિ સે જ્ઞાન હોતા હૈ તૈસે હી સ્વપ્નોં કે પદાર્થો કા ભી સાભાસ વૃત્તિ સે હી જ્ઞાન હોતા હૈ સો અંતર કહા જાતા હૈ, ઔર સાક્ષી ભાસ કહા જાતા હૈ, ક્યોંકિ જિસ પદાર્થ કો અવિદ્યાકી વૃત્તિ દ્વારા સાક્ષી પ્રકાશે સો પદાર્થ સાક્ષી ભાસ્ય કહલાતા હૈ. ઇસ સે સ્વપ્નોં કે પદાર્થો કો સાક્ષિભાસ્ય કહતે હૈ તાત્પર્ય યહ હૈ કિ અનાત્મ પદાર્થ હી કે પ્રકાશ કરને મેં વૃત્તિ ઔર આભાસ કી સફલતા હૈ. આત્મ પદાર્થ કે પ્રકાશ કરને કા સમર્થ કિસી ભી વૃત્તિ ઔર આભાસ કા હૈ નહીં, ઇસી સે આત્મા કો વેદ ને સ્વયં કહા હૈ. ઔર યદિ તૂં યહ કહે કિ વૃત્તિ ઔર આભાસ કી પદાર્થો કે હી જ્ઞાન મેં સફલતા હૈ તો સુષુપ્તી અવસ્થા મેં કોઈ ભી પદાર્થ હૈ નહીં, ઔર સુખ કા જ્ઞાન હોતા હૈ તો વહી આત્મા હોગા જ્ઞાન સો યહ કહના ભી તેરા ઐસા હી હૈ જૈસે :—

(૧) વૃદ્ધ બાલક ન્યાય

કિસી વૃદ્ધ પુરૂષ કે પાસ ઉસકા એક બાલક ખેલ રહા થા ઔર વહીં એક જલકા ભરા ઘટ રખા હુવા થા. વહ બાલક ઘટકે પાસ જાકે અપને મુખ કે પ્રતિબિંબ કો દેખકર ભયભીત હુવા ઔર અપને પિતામહ કે પાસ આકર કહને લગા યહ હમારે કો ડરાતા હૈ. તબ બુડે ને કહા તેરે કો કૌન ડરાતા હૈ બાલક બોલા

કિ ઈસ ઘડે મેં હૈ બુઢ્ઢા ઉઠકે ઘટ કે પાસ આકર દેખને લગા તો સફેદ દાઢી સહિત ઉસકા પ્રતિબિંબ ભાસને લગા, તબ બુઢ્ઢા કહને લગા અરે બેઈમાન ઘોલી દાઢી તેરી હો ગઈ, અબતક બચ્ચોં કો ડરાતા હૈ, તેરે કો લજ્જા નહીં આતી, યહ બુઢે કા દૃષ્ટાંત હૈ.

દાષ્ટાંત યહ હૈ

જૈસે ઉસ બુઢે ને નહીં જાના કિ ઈસ ઘટ મેં મેરા હી પ્રતિબિંબ હૈ. કોઈ દૂસરા ભયદેનેવાલા સમઝ કે ઉસકો ધિક્કાર દેને લગા તૈસે હી તેને જો કહા કિ સુષુપ્તિ અવસ્થા મેં કોઈ ભી પદાર્થ નહીં હૈ ઔર સુખ કા જો ભાન હોતા હૈ સો આત્મસુખ હોગા તૂં વિચાર કરકે દેખ સુષુપ્તિ અવસ્થા મેં કારણ શરીર રહતા હૈ, ઉસ કારણ શરીર કો હી અજ્ઞાન કહતે હૈ, ઔર પ્રાજ્ઞનામા જીવ રહતા હૈ સો અજ્ઞાન વ્રત્તિ સે સુષુપ્તિ કે અજ્ઞાન આવૃત આનંદ કો ભોગતા હૈ, સો ભી વૃત્તિ દ્વારા હી આનંદ કા ભાન હોતા હૈ, ઔર જો ઈશ્વર કી સર્વજ્ઞતા આદિ કા જ્ઞાન સો ભી માયા કી વૃત્તિ કરકે હોતા હૈ. વૃત્તિ સે જો જ્ઞાન હોતા હૈ સો જ્ઞાન અનાત્મ પદાર્થોં કા હી હૈ. તૂં ચેતન આત્મા સ્વયં પ્રકાશ હોને સે કિસી ભી વ્રત્તિ કા વિષય નહીં હૈ, ઔર સુષુપ્તિ કા આનન્દ તો અજ્ઞાન કી વૃત્તિ સે હોતા હૈ. તૂં શુધ્ધરૂપ આત્મા અજ્ઞાન મેં શામિલ કાહે કો હોતા હૈ, તૂં સુખકો અપને સે જુદા સમઝ કે સુખકી પ્રાપ્તિ કી ઈચ્છા કરતા હૈ. યહી ઈચ્છા તેરે કો જુદાઈ કી દેનેવાલી હૈ વાસ્તવ મેં દેખા જાય તો કિસી રીતિ સે સુખ તેરે સે ન્યારા નહીં કયોંકિ અસ્તિ ભાંતિ પ્રિય, નામ ઔર રૂપ યહ પાંચ અંશ સબ પદાર્થોં મેં હોતે હૈ, પટ કા આસ્થિત્વ યહ અસ્તિ પટ કા ભાન હોના યહ ભાંતિ, પટ શીત ઉષ્ણ કો દૂર કરતા હૈ યહ પ્રિય, પટ યે દો અક્ષર નામ, ઔર વિસ્તૃત આકાર, શુકલ રૂપ, કિસી દૈવયોગ સે ઉસ વસ્ત્ર મેં અગ્નિ લગ જાવે તબ પટનામ ઔર શુક્લરૂપ દોનોં બદલ જાતે હૈં રાખ નામ ઔર કાલા ઉસકા રૂપ હો જાતા હું ઔર અસ્તિ, ભાંતિ, પ્રિય યહ જો તીન અંશ હૈં સો વહાં ભી બને રહતે હૈ. રાખો

અસ્તિ, ભાસતી હૈ યહ ભાંતિ, ઔર બરતન ભોજન કે કામ મેં આતે હૈ ઇસસે પ્રિય હૈ, યે તીનોં અંશ આત્મા કે હૈં, નામ ઔર રૂપ દો માયા જાને જાતે હૈ ક્યોંકિ વ્યભિચારી હોને સે યે દોનોં અંશ કલ્પિત હૈં, તૈસે હી અસ્તિ, ભાંતિ, પ્રિય, આત્મા નામ ઔર ઉસકે અંશ યે ભી નામ હોને સે સબ કલ્પિત હૈં, યે તેરે જતાને કે વાસ્તે કહે હૈં, ક્યોંકિ કુછ નામ રખને સે હી બાણી કા વ્યાપાર હોતા હૈ ઔર નામ સે હી નામી જાના જાતા હૈ. ઇસ સે બારંબાર આત્મા કા કથન કિયા હૈ. ઇસમેં શિષ્ય શંકા કરતા હૈ, હે ભગવન નામ સે નામી કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ ઔર વારંવાર જો આત્મા કા કથન કિયા હૈ સો ભી આત્મા કે સમઝને કે વાસ્તે કથન કિયા હૈ ક્યોંકિ સુક્ષ્મ હોને સે અસ્તિ ભાંતિ જો દો અંશ આત્મા કે કહે સો તો ઠીક હૈ, પરંતુ પ્રિય-પના, સબ પદાર્થોં મેં કૈસે ઘટેગા, ક્યોંકિ શેર સર્પાદિક કિસી કો પ્યારે નહીં લગતે હૈં, અપને શત્રુ મેં પ્રિયપના કૈસે ઘટેગા, આપ ઇસ શંકા કી નિવૃત્તિ કીજિયે. ગુરૂ કપતે હૈ કિ હે શિષ્ય ? સર્વ વસ્તુ સર્વ કો પ્રિય નહીં હોતી હૈ યહ વાર્તા આપ કી માની, પરંતુ એક અંશ સે પ્રિયપના સર્વ વસ્તુઓં મેં ઘટતા હૈ જૈસે સર્પની કો સર્પ પ્યારા લગતા હૈ, શેરની કો શેર પ્યારા લગતા હૈ ઔર અગ્ની કો કીટ કો અગ્ની પ્યારી લગતી હૈ તૈસે હી અપને શત્રુ કે દુખ મેં પ્રિયતા હોતી હૈ સો સર્વ કે અનુભવ સિધ્ધ હૈ પરંપરા સે સર્વ કો અપના આત્મા પ્રિય હૈ, જિતના ચેતન શરીર કે અંદર આયા હૈ ઉતને કો આત્મા કહતે હૈં જૈસે જિતના આકાશ ઘટ મેં આયા હૈ ઉતને આકાશ કો ઘટાકાશ બોલતે હૈં, પરન્તુ વહ વ્યાપક આકાશ સે પ્રથક નહીં હો ગયા હૈ. તૈસેહી જો વ્યાપક ચેતન હૈ શરીર કે અંતર ઔર બાહર વ્યાપ રહા હૈ. ઇસસે વિષય અવિછિન્ન ઔર નિરવિછિન્ન જો કુછ આનંદ કા ભાન હોતા હૈ સો સર્વ તેરાહી આનંદ હૈ. તેરે સે જુદા આનન્દ કહીં ભી હૈ નહીં, ફિર તેરે કો સુખ કી ઇચ્છા કૈસે સંભવેગી. તૂં સદા સુખરૂપ હી હૈ. ઔર સર્વ ઠૌર મેં જો આનન્દ પ્રતીત હોતા હૈ સો ભી તેરા હી આનંદ હૈ. ઇસી સે તૂ ચેતન સ્વરૂપ હૈ. જો ઘટ પટ આદિક ચેતન નહીં હૈ, સો આન-

નંદ સ્વરૂપ ભી નહીં હૈ. જો આનંદ હૈ સો તેરા હી હૈ. તૈસે હી જો ચેતના હૈ સો ભી તુઝ ચેતન કી હી હૈ, તેરે પ્રકાશ કો પાકે સબ કુછ પ્રકાશમાન હો રહા હૈ. ગુરૂ કે યે વચન સુનકર શિષ્ય બોલા હે ભગવાન્? આપ મેરે પ્રકાશ સે સર્વ પ્રકાશમાન કૈસે કહતે હો. ક્યોંકિ દિન મેં તો સૂર્ય ભગવાન પ્રકાશ કરતા હૈ ઔર જબ સૂર્ય નહીં હોતા હૈ તબ રાત્રિ મેં ચન્દ્રમા પ્રકાશ કરતા હૈ ઔર ચન્દ્રમા નહીં હોતા હૈ તબ તારાગણ કા પ્રકાશ હોતા હૈ, જબ બાદલોં સે તારાગણ આચ્છાદિત હો જાતે હૈં, તબ અગ્નિ સે પ્રકાશ હોતા હૈ, ઔર જબ અગ્નિ ભી નહીં હોતો હૈ તબ બિજલી સે પ્રકાશ હોતા હૈ ઔર જબ બિજલી ભી નહીં હોતી હૈ તબ વાક્ય ઈન્દ્રી કા પ્રકાશ હોતા હૈ ઇસ રીતિ સે ઇન પટ જ્યોતિયોં સે ઔર ઇન્દ્રિયોં સે ઔર ઇન્દ્રિયોં કે દેવતાઓ સે અર્થાત્ ઈસ ત્રિપુટી સે સર્વ કા પ્રકાશ દેખને મેં આતા હૈ. મેરે પ્રકાશ સે સર્વ કા પ્રકાશ આપ કૈસે કહતે હો ? આપકા યહ કહના તો અસમ્ભવસા માલૂમ હોતા હૈ ।

ગુરુરુવાચ—હે શિષ્ય તેરા કહના દુરૂસ્ત હૈ ક્યોંકિ ઐસાહી માલૂમ હોતા હૈ, પરંતુ જબ તૂં બિચાર દૃષ્ટિ સે દેખેગા, તબ તેરે કો માલૂમ હોજાવેગા કિ મુઝ ચેતન આત્મા કા હી પ્રકાશ સર્વ ઠૌર હૈ, સો બિચાર યહ હૈ કિ જબ સ્વપ્ન અવસ્થા હોતી હૈ તબ કોઈ ભી જોતિ હૈ નહીં, ઔર સ્વપ્ન કે પદાર્થોં કા પ્રકાશ હોતા હૈ ઈસસે જાના જાતા હૈ કિ કોઈ આર હી જોતિ હૈ જો ઇન જોતિયોં સે ભિન્ન હૈ. યદિ તૂં એસા કહે કિ જૈસે સ્વપ્ન મેં પદાર્થ કલ્પિત પ્રતીત હોતે હૈ તૈસેહી સૂર્યાદિક જોતિ ભી કલ્પિત હી હૈ જિન સે સ્વપ્ન કે પદાર્થોં કા પ્રકાશ હોતા હૈ યહ કહના તેરા એસા હૈ જૈસે કોઇ કહે કિ મૃગ-તૃષ્ણા કે નીર સે ગારા બનાકે મૈને ઘર બનાયા થા, ઔર શુક્તિ કા રૂપા બહુતસા મૈને ઈકટ્ઠા કિયા ઔર ઉસ ઘરમેં રખા થા જિસકો ઢૂંઢકે ચોર શેડ કે નિકાલ લેગયા. ઉસ ધન કો ઢૂંઢને કે લિયે મૈં ગયા થા, રાસ્તે મેં રજ્જૂ કે સર્પ ને મેરે કો કાટ ખાયા ઇસસે મેરે કો બડા ભારી કષ્ટ હુઆ હૈ જૈસે ઈસ પ્રકાર કે કથન કો સુન કે સર્વ

લોગાં કો હંસી આતી હૈ, તૈસે હી હમેં તેરે કહને સે હંસી આતી હૈ, ક્યોંકિ કલ્પિત પદાર્થોં કા કલ્પિત સૂર્યાદિક જોતિયાં સે પ્રકાશ હોતા હૈ યહ કહના તેરા કેવલ હંસી કા હી વિષય હૈ. કલ્પિત પદાર્થ સે કલ્પિત પદાર્થ કા પ્રકાશ કહના બનતા નહીં ક્યોંકિ વસ્તુ કલ્પના માત્ર હી હોતી હૈ, ઉસ સે કિસી કા પ્રકાશ હોતા નહીં અતઃ જડપદાર્થોં કા સ્વપ્ન કી કલ્પિત જોતિયાં સે જો પ્રકાશ પ્રતીત હોતા હૈ સો કિસી ચેતન કરકે હી હોતા હૈ. તૂં અપને ચિત્ત મેં વિચાર કરકે દેખ તેરે બિના ઔર કોઈ ભી વહાં હૈ નહીં, સર્વ કો જાનને વાલા ઔર સર્વ કો પ્રકાશને વાલા તૂં ચેતન આત્મા પરિપૂર્ણ સ્વપ્રકાશ હૈ. તેરે સે સબહી પ્રકાશવાન હો રહા હૈ. જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ આર તુરિયા તથા તુરિયાતીત ઈન સર્વ અવસ્થાઓ કા પ્રકાશ તેરે સે હોતા હૈ. યે સબ આપસ મેં વ્યાભિચારી હૈં તૂં ઈન સબ મેં અનુગત હૈ. ઈસ સે તેરી ચેતના કો પાકે યહ ભૂત ભૌતિક જિતના અનાત્મ પ્રપંચ હૈ સો સબ ચેતન પ્રતીત હો રહા હૈ. વાસ્તવ મેં તૂં હી ચેતન તે ભિન્ન ઔર કોઈ ભી ચેતન નહીં. તૂંહી સર્વ જોતિયોંકા જોતિ હૈ. ભગવાન ને ભી કહા હૈ "જોતિષામપિ તદ્ જોતિ" ઔર વેદ ને ભી કહા હૈ "યસ્ય હૃદય અંતર આત્માજ્યોતિર્ભવતી" યહી કારણ હૈ કિ આનંદ રૂપ હોને સે ચેતનરૂપ હૈ, ઔર ચેતન-રૂપ હોને સે સત્યરૂપ ભી આત્મા હી હૈ. સત્ ચિત્ આનંદ રૂપ આત્મા તૂંહી બ્રહ્મ સ્વરૂપ હૈ. તેરા કિંચિન માત્ર ભી બ્રહ્મ સે ભેદ નહીં હૈ. ઔર જો ભેદ કહતે હૈં ઉનકે વાસ્તે એસા કહા હૈ-

દોહા. અસ્તિ-ભાંતિ-પ્રિય આત્મા, બ્રહ્મ સચ્ચિદાનંદ ।
તાતે એક સરૂપ હૈ, ભેદ કહેં અતિમંદ ॥

ઈસી સે કહા હૈ "ભેદાભેદ શબ્દ ગલતો" અર્થાત્ તુઝ ચેતન આત્મા મેં ભેદ ઔર અભેદ કા લેશ ભી નહીં હૈ, ઔર જો ભેદ ઔર અભેદ યે દો પ્રકાર કે વચન શાસ્ત્રકારોં ને કહે ઈસસે તાત્પર્ય યહી હૈ કિ કહને મેં બાત આતી હૈ સો બાણી કા વિષય હોને સે અનાત્મ હી હૈ ક્યોંકિ બાણી સે અનાતમ પદાર્થ કા હી

કથન હોતા હૈ. તૂં ચેતન આત્મા કિસી બાણી ઔર મન કા બિષય નહીં હૈ, ઔર કિસી જગહ ઇસે મન ઔર બાણી કા બિષય ભી કહા હૈ સો દિખાતે હૈં કિ જિસ કાલ મેં ગુરૂ દ્વારા મહાવાકયોં કા જો ઉપદેશ શ્રવણ હોતા હૈ સો બાણી સે હી સુના જાતા હૈ. ઉસ શ્રવણ સે અનંતર મનન કા કથન કિયા હૈ, સો મન સે હી મનન હોતા હૈ, મનન કિયે હુયે અર્થ કે પરિપકવ હો જાને કો નિદિધ્યાસન કહતે હૈં. ઔર નિધિધ્યાસન કી પરિપકવ અવસ્થા કો સમાધી કહતે હૈં. ઇસ પ્રકાર સે આત્મા મન ઔર બાણી કા વિષય ભી કહલાતા હૈ.

કિસી ને મન ઔર બાણી કા નિષેધ ભી કિયા હૈ. દોનોં પ્રકાર કે બચનોં કો સુન કે અલ્પ શ્રુત જિજ્ઞાસુ કો ભ્રમ ઉત્પન્ન હો જાતા હૈ. વહ કહીં ભેદ બચનોં કો સુનતા હૈ, ઔર કહીં અભેદ કો સુનતા હૈ પરંતુ શાસ્ત્રકારોં કે જો કથન હૈ સો સારેહી અધ્યારોપ મેં બનતે હૈં, ઔર જિતને વેદ કે વચન હૈં સો અધિકારી ભેદ સે સારે હી સફલ હૈં. જૈસે કિસી પુરૂષ કો સ્વપ્ન હોતા હૈ તબ ઉસ કો વેદ ઔર વેદ કા ઉપદેશ કર્તા આચાર્ય, ઔર જગત મેં નાના પ્રકાર કે કર્મ, ઔર ઉનકા પ્રેરક ઈશ્વર, ઔર ભોગનેવાલા જીવ આદિ જો કુછ પ્રતીત હોતા હૈ સો સબ હી અવિદ્યા ઔર નિદ્રા દોષ કે કારણ ભાસતા હૈ. સો સબ મિથ્યા હૈ, યથાર્થ મેં એક સ્વપ્નદષ્ટા પુરૂષ હી સત્ય હોતા હૈ. પ્રકાર એક તૂં હી સતરુપ હૈ.

તૂં ભ્રમ કે મુરદે કો કયોં રોતા હૈ? વિવેક રુપી નેત્ર ખોલ કર દેખ જૈસે યહ સ્વપ્ન કા પ્રપંચ બિના હુવે હી સર્વ અર્થાકાર ભાસતા હૈ, તૈસે હી યહ જાગ્રત કા પ્રપંચ ભી તૂં જાન. યદિ તૂં એસા કહે કિ જાગ્રત પ્રપંચ મેં તો પદાર્થો કે દેશ. કાલ, કારણ, કાર્ય, ભાવ ભાસતે હૈં ઔર સ્વપ્ન મેં સર્વ પદાર્થ સમ કાલ ભાસતે હૈં, ઈન દોનોંકી એકતા કહના બને નહીં. યહ કહના તેરા ઠીક નહીં હૈ. કયોંકિ દેશ કાલ આદિ જૈસે જાગ્રત મેં ભાસતે હૈં વૈસે હી સ્વપ્ન મેં ભી ભાસતે હૈ. યહ સબ અવિદ્યા

કે કારણ પ્રતીત હોતા હૈ. જાગ્રત કે દેશ કાલ આદિ મેં ઔર સ્વપ્ન કે દેશ કાલ આદિ મેં કુછ ભી અધિક ન્યૂનતા નહીં હૈ ક્યોંકિ યે દોનોં હી અવિદ્યા કૃત હૈં. ઇસી પર તેરે કો

(૨) એક રાજપુત્ર શોક ન્યાય

સુનાતે હૈં. એક રાજા રાત્રી કે સમય અપની શય્યા પર સોતા થા. ઉસ સમય એસા માલૂમ હુવા કિ મેરા રાજ બડા ભારી હૈ ઔર ચાર પુત્ર સર્વ ગુણોં કી ખાની ઔર યૌવન અવસ્થા વાલે હૈં. દૈવયોગ સે રાજા કે રાજ મેં કિસી અન્ય રાજાને લડાઈ છેડ દી જિસ મેં ઉસ રાજા કે ચારોં પુત્ર મારે ગયે, તબ હલકારોં ને ખબર દી કિ હે રાજન ! આપકે કુંવર ઈસ લડાઈ મેં મારે ગયે, ઈસ પ્રકાર કે વચન સુનકે રાજા કો બડા ભારી શોક હુવા ઔર હાહાકાર શબ્દ કરને લગા. ઈતને મેં રાજા કી નિદ્રા ખુલ ગઈ ઔર નેત્ર ઉઘડતે હી ઉસે બડા વિસ્મય હુવા ઔર સોચને લગા કિસકા રાજ ઔર કિસકે પુત્ર. દેખો મૈં વૃથા હી મોહ કે પ્રાપ્ત હો ગયા થા. ઉસી સમય મંત્રિયોં ને આકે રાજા સે કહા, હે રાજન આપકે કુંવર ને તો અપને કર્મ ભોગ કી સમાપ્તી કી. ઈસ પ્રકાર મંત્રિયોં કે બચન સુન કે સબ કો અપને પાસ બિઠા કર કહને લગા હે મંત્રિયો તુમ સબ ધૈર્ય રખો. મૈં તુમ્હારે સે એક ગાથા સુનાતા હૂં તુમ ચિત્ત લગાકર સુનના. વહ ગાથા ઇસ દુખરુપ સંસાર સે વૈરાગ્ય કે કરાનેવાલી હૈ ઔર ઉસે સુનકે તીન લોક કી સંપદા મૃગતૃષ્ણા કે જલવત્ ભાસેગી; ઔર વહ શોક મોહ કો દૂર કરને વાલી તથા આનંદ કો દેને વાલી હૈ. વહ ગાથા ઇસ પ્રકાર હૈ :—

અભી થોડી દેર પહિલે મૈં સોતા થા ઉસ સમય મુઝે સ્વપ્ન હુવા જિસમેં મેરે કો ઈસ રાજ સે ચૌગુના રાજ પ્રાપ્ત હુવા ઔર યહ ભી દેખા કિ બડી ચતુરંગિની સેના ઔર બડે બડે શૂરવીર સેનાપતિ ઔર અનેક પ્રકાર કે કોષ ખજાને આદિ વિભૂતિયાં હૈં ઔર ચંદ્રમા કે સમાન સુખ જિનકે એસી મનકો મોહનેવાલી અનેક રાનિયાં હૈં. ઔર ચાર પુત્ર સર્વ ગુણ સંપન્ન, રુપવાન

ઔર જવાન ઉમર વાલે જિનકે દેખને સે મેરે કો બડા આનંદ હોતા થા. ઈસ પ્રકાર કી મહાન વિભૂતિ કે સાથ મેરે કો ચિર-કાલ વ્યતીત હો ગયા, ઔર ઐસા ભી માલૂમ હોતા થા કિ મેરે બાપ દાદા સભી રાજ કરતે આયે હૈં, ઔર આગે હમારે પુત્ર ઔર પૌત્ર ભી રાજ કરેંગે. હે મંત્રિયો! એક ક્ષણ માત્ર કે સ્વપ્ન મેં મૈંને બહુત કાલ સ્થાઈ દેખા. દૈવયોગ સે મેરે ઉસ રાજ મેં ઉપદ્રવ હો ગયા ઔર બડા ભારી સંગ્રામ હુવા ઉસી યુદ્ધ મેં મેરે બડે ૨ શૂરવીર મારે ગયે ઔર મેરે ચારોં પુત્ર ભી યુદ્ધ મેં અપની અપની સેના લેકર ચઢે ઔર યુદ્ધ કરને લગે. બહુત બાર અબ ક્યા કહૂં વે ચારોં કુંવર મારે ગયે, તબ હલકારોં ને આકે કહા હે પૃથ્વીનાથ ! આપકે કુંવર યુદ્ધ મેં મારે ગયે હૈં. યે વચન સુનકે મેરે કો બડા ભારી શોક હુવા, ઔર હાહાકાર શબ્દ કરને લગા ઈતને મેં મેરી નિદ્રા ખુલ ગઈ. તબ મૈં બડે વિસ્મય કો પ્રાપ્ત હુવા ઔર અપને ચિત્ત મેં વિચાર કર હી રહા થા કિ તુમને આકે મેરે સે કહા કિ તુમ્હારે પુત્ર ને અપને કર્મ ભોગ કી સમાપ્તી કી હૈ. અબ મૈં તુમ્હારે સે યહ બાત પૂછતા હૂં કિ ઉસ રાજ ઔર ચારોં પુત્રોં કો રોઊં, અથવા ઇસ એક પુત્ર કો રોઊં, સો તુમ મેરે કો બતાઓ. મંત્રી કહતે હૈં, હે રાજન વહ તો સ્વપ્ન કી સૃષ્ટિ જૂઠી હૈ, ઔર યહ જાગ્રત કા સચ્ચા જગત હૈ. ઉસકા ક્યા શોચ કરના હૈ શોચ કરને કે યોગ્ય તો યહ જાગ્રત કે ભોગ્ય પદાર્થ હોતે હૈં, સ્વપ્ન કે પદાર્થોં કા કોન શોચ કરતા હૈ મંત્રીયોં કી યહ વાર્તા સુનકર રાજા બોલા :—

હે મંત્રિયો, તુમ ઈસ મૂર્ખતા કે મોહલ્લે મેં આકે કાહે કો ઈસ કો સચ્ચા કહતે હો ઔર ઉસકો ઝૂઠા કહતે હો. અરે, મૂર્ખોં યહ મનુષ્ય શરીર તુમકો મિલા હૈ, ઈસમેં કુછ વિચાર કરકે દેખો, યહ તો સભી ઝૂઠા હૈ વિચાર યહી હૈ કિ ઈસ જીવન ને અપને ગલે મેં આપ હી ફાંસી ડાલ રખી હૈ ક્યોંકિ આત્મા તો સદા અકર્તા હૈ. પરંતુ અનાત્મ અંતઃકરણ સે મિલકે ભ્રાંતિ સે અપને મેં કર્તાપન આરોપણ કરકે કાયક વાચક માનસિક, તીન પ્રકાર કી ક્રિયા કા અભિમાન કરને લગા. ઇસસે દો પ્રકાર કે સૂક્ષ્મ ઔર

સ્થૂલ કર્મ હુવે. જબ જીવ કો સ્થૂલ કર્મ ભોગ દેનેકો
સન્મુખ હોતે હૈં તબ ઇસે કર્મ કે વસ હોકે જાગ્રત
અવસ્થા હોતી હે એસી દશા મેં સ્થૂલ પસારા હે ઉસકો સત્ય
જાનતા હૈ, ઔર જિસ કાલ મેં સૂક્ષ્મ કર્મ ભોગ દેને કો સન્મુખ
હોતે હૈ ઉસ કાલ મેં જાગ્રત અવસ્થા કા વિસ્મર્ણ હો જાતા
હૈ, ઔર કર્મોં કે વસ હોકર સ્વપ્ન કી સૂક્ષ્મ સૃષ્ટિ સતરૂપ
ભાસને લગજાતી હૈ ઔર જાગ્રત કી સૃષ્ટિ વહાં પર નહીં રહતી
ઇસસે જાના જાતા હૈ કિ યહ ભી ઝૂંઠી હૈ ઔર જબ સ્વપ્નસે
કર્મોં કે આધીન જાગ્રત હોતા હૈ, તબ સ્વપ્ન કે પદાર્થો કા અભાવ
હો જાતા હૈ, અર્થાત્ ઝૂઠે માલૂમ હોતે હૈં. હે મંત્રિયોં, તુમ
અપને ચિત્ત મેં વિચાર કરકે દેખો ઇનમેં કૌન સત્ય હૈ યે તો સભી
મૃગતૃષ્ણા કે જલવત હૈ ઔર તુમ અપને ચિત્ત મેં વિચાર
કર દેખો અજ્ઞાન રૂપી નિદ્રા મેં જગત રુપ સ્વપ્ન ભાસતા હૈ,
ઇસકે દૂર કરને કે વાસ્તે તુમ જ્ઞાન રૂપ જાગ્રત અવસ્થા પ્રાપ્ત
કરો, તબ તુમ્હારે વિચાર રૂપી નેત્ર ખુલેંગે ઔર તુમકો માલૂમ
હોગા કિ યે દોનોંહી મન કે સ્પંદ હૈ યહ મનભી જલકે બર્ફ
ટુકડે કે સમાન હૈ જો જ્ઞાન રૂપી સૂર્ય ભગવાન કે ઉદય હોને
પર પિઘલ જાતા હૈ ફિર વહી જલ હોકે બહને લગતા હૈં. એસી
દશા મેં વહ જલ ચેતન રૂપ હી ભાસતા હૈ.

ઇસલિયે હે મંત્રિયોં ! તુમ જ્ઞાનરૂપી સૂર્ય કી ઉપાસના
કરો જીસસે તુમ્હારી જગત કી સત્તારુપી ઠંડ દૂર હોગી. સૂર્ય
રૂપી આત્મા કા પ્રકાશ હોગા તબ તુમ્હારી મૂર્ખતા ઇસ પ્રકાર
ચલી જાવેગી જૈસે સૂર્ય કે પ્રકાશ સે અંધકાર દુર હો જાતા હૈ
દેખો યહી અંધકાર હૈ સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, કારણ યે તીનોં શરીર
ઔર જાગ્રત સ્વપ્ન, સુષુપ્તી યે તીન અવસ્થા ઔર, વિશ્વ, તેજસ
પ્રાજ્ઞ ઇન તીનોં કે અભિમાની તીન જીવ ઔર તીન શરીરોં મેં
અન્નમયાદિક પંચકોશ, ઇનમેં ઔર ઇન સબોં કે જો ધર્મ હૈં કરતા,
ક્રિયા, કર્મપના, ઔર જો ઇન મેં અહંકાર સો હી અંધકાર હૈ
હૈ, ઔર જબ તુમ ઇનકો સાક્ષી રૂપ હોકે દેખોગે કિ જિસ કાલ મેં
(વિવેક, વૈરાગ્ય, શમ, દમ, શ્રદ્ધા સમાધાન, ઉપરતી, તિતિક્ષા)
ઔર શ્રવણ મનન, નિદિધ્યાસન, ઔર તત્વં પદ કા શોધન કરોગે

તબ તુમ્હારે કો પરિપૂર્ણ આત્મા હી ભાસેગા, ઔર તુમ્હારે શોક, મોહ, સબ નષ્ટ હોય જાવેંગે. હે મંત્રિયોં યહ સારાહી સ્વપ્ન હૈ. ઇસિમેં કિસી કા રોના ઔર શોક કરના વૃથા હૈ, ક્યોંકિ સબ જીવ અપને કર્મ ભોગ કે અનુસાર જન્મતે હૈ ઔર મરતે હૈં. ઇસ બાત કો સમઝ કે યથા યોગ્ય કાર્ય કો કરો.

હે શિષ્ય ! ઈસ પ્રકાર પૂર્વ કે સંસ્કારોં સે રાજા કો એસા બોધ ઉત્પન્ન હુવા ઔર સબ મન્ત્રિયોં કો ઉપદેશ કરકે વહ શોક મોહ સે રહિત હોકે અપને સ્વરૂપ મેં સ્થિત હુવા વહ સ્વરૂપ કૈસા હૈ ? શાન્ત હૈ, નિર્વિકાર હૈ, ચેતન હૈ, પરમાનન્દ હૈ, અજન્મા હૈ, અવિનાશી હૈ ઔર સત રૂપ હૈ, ઉસી ચેતન આત્મા કી સત્તા કા સબ પદાર્થોં મેં અનિર્વચનીય સમ્બન્ધ ઉત્પન્ન હોકે સારે પદાર્થ સત્ય જૈસ ભાસતે હૈ, પરન્તુ ઈસમેં કોઇ ભી સત્ય નહીં હૈ. ક્યોંકિ અવિદ્યા કૃત હોને સે યે તો સારે હી ભ્રમ રૂપ હૈ, એક તૂં હી સત્ય રૂપ હૈ, ઔર સર્વ દેશ, કાલ, વસ્તુ પરિચ્છેદ રહિત હૈ, ક્યાંકિ જિસ પદાર્થ કા દેશ સે અંત હોતા હૈ ઉસકા કાલ સે ભી અંત હોતા હૈ ઉસ કા વસ્તુ સે ભી અંત હોતા હૈ, જૈસે ઘટ, પટ, આદિક પદાર્થ દેશ કાલ વસ્તુ સે અંતવાલે હૈં ઇસીસે અસત હોતા હૈં, ઔર તૂં ચેતન આત્મા દેશ કાલાદિ કે પરિચ્છેદ સે રહિત હૈ ઈસી સે તૂં સતરૂપ હૈ.

શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ— હે ભગવન ! આપને મેરે કો સત ચિત આનન્દ રૂપ કૈસે કહા, મૈં તો જન્મતા હૂં ઔર મરતા હૂં પુણ્ય પાપ કરતા હૂં ઔર ઉનકે ફલ સુખ દુખ કો ભોગતા હૂં. ઔર ભી અનેક પ્રકાર કે જીવત્વ ધર્મ મેરે મેં ભાસતે હૈ. ઇસસે મૈં તો અસત, જડ, દુખરૂપ હૂં ઔર બ્રહ્મ કો તો સતચિદાનન્દરૂપ હમને આપ જૈસે મહાપુરુષોં કે મુખ સે સુના હૈ. મૈં સચ્ચિદાનન્દ રૂપ હૂં યહ વાર્તા મૈં કિસ પ્રકાર જાનૂં. વેદ ને ભી ઇસ જીવ કો મોહમાન ઔર અનીશ હી કહા હૈ. ઇસ કારણ જીવ વિરુદ્ધ ધર્મવાલા હોને સે સચ્ચિદાનન્દ રૂપ નહીં હૈ જૈસે કોઈ મલીન કાર્મોં કે કરનેવાલે હૈં ઔર કોઈ અશુદ્ધ આચરણ

સે રહનેવાલે હૈં ઈન દોનો પ્રકાર કે પુરુષોં કી એકતા કૈસે
બનેગી. યદિ તુમ એસા કહો કિ ભાગત્યાગલક્ષણા સે ઇનકી નહીં
બનેગી એકતા બનતી હૈ, સો તુમને અંગીકાર કી નહીં, ઇસસે
કિસી રીતિ સે ભી જીવ કો સત્ચિદાનંદ કહના બનતા નહીં. પૂર્વ
આપને યહ ભી કહા થા કિ ભાગત્યાગલક્ષણા કરકે દેખેંગા તબ
તેરેકો માલૂમ હોગા, ઔર ફિર આગે આપને સર્વ વૃત્તિઓં કા
નિષેધ કર દિયા હૈ, ઇસમેં હમ કૌનસી બાત કો અંગીકાર કરેં.
હમકો તો ગબોલા માલૂમ હોતા હૈ, આપ હમેં સમઝા કર
કહો ।

ગુરુરુવાચ—યદ્યપિ યહ વાર્તા હમને પૂર્વ કહી થી પરંતુ
તેરી સમઝ મેં ગલતી હૈ સો સુન. હમને જો લક્ષણા વૃત્તી કહી
થી સો કોઈ આત્મા કે પ્રકાશને મેં નહીં કહી હૈ. હમારા કથન
યહ નહીં થા કિ લક્ષણા વૃત્તી સે આત્મા કા પ્રકાશ હોતા હૈ.
એસા નહીં સમઝના ક્યોંકિ વૃત્તી કા તો પદાર્થ કે આવરણ
દૂર કરને મેં સામર્થ્ય હૈ. પદાર્થ કે પ્રકાશ કરને મેં સામર્થ્ય
નહીં હૈ. તબ વહ આત્મા કે પ્રકાશ કરને મેં કૈસે સામર્થ્ય
હોગી, ઇસી વાસ્તે યહ બાત કહી થી કિ તેરે કો આપહી માલૂમ
હો જાવેગા કિ આત્મા કિસી ભી વૃત્તી કા વિષય નહીં હૈ ક્યોંકિ
વહ સ્વયં પ્રકાશ હૈ. ઇસી સે વૃત્તી આદિક જિતને જડ અનાત્મ
પદાર્થ હૈં સો સબ આત્મા મેં કલ્પિત હૈં, ઉન કલ્પિત વૃત્તી
આદિકોં સે આત્મા કા પ્રકાશ કહના બને નહીં, ક્યોંકિ વે
જડ હૈં ઔર જો તુમને કહા થા કિ જીવ તો જન્મ મરણ સે
આદિ લેકર બ્રહ્મ સે વિરુદ્ધ ધર્મવાલા હૈ ઉસકી બ્રહ્મ સે એકતા
બને નહીં, ઔર ભાગત્યાગલક્ષણા આની નહીં ઇસીસે ભી
જીવકો સતચિદાનંદરૂપતા બને નહીં., યહ જો તને કહા હૈ સો
સારા હી સિદ્ધાન્ત કે અજ્ઞાન સે કહા હૈ, ક્યોંકિ સિદ્ધાન્ત મેં
આત્મા સે ભિન્ન સર્વ અનાત્મ વસ્તુ આત્મા મેં કલ્પિત હોને
સે રજ્જૂ મેં સર્વ કી તરહ સર્પ કલ્પના માત્ર હૈ, જૈસે રજ્જૂ
મેં જો સર્પ પ્રતિત હોતા હૈ, સો કેવલ જેવરી કે અજ્ઞાન સે
પ્રતિત હોતા હૈ, ઉસકે દૂર કરને કો કૌનસી વૃત્તી આવશ્યક હૈ?
કિસી ભી લક્ષણા વૃત્તી કી જરૂરત નહીં હૈ, કેવલ રજ્જૂ કે જ્ઞાન

સે સર્પ ભ્રમ નિવૃત હો જાતા હૈ તૈસે હી વૃતી ઔર ઉપાદાન કારણ અંતઃકરણ ઔર અજ્ઞાન ઔર નાના પ્રકાર કે વિષય ઔર ઉનકા પ્રકાશ જિતના કિ જ્ઞાતા, જ્ઞાન, જ્ઞેય ત્રિપુટી સમાજ હૈ સો સારા હી આત્મા કે અજ્ઞાન સે તેરે કો ભાસતા હૈ, સો સારા આત્મા કે જ્ઞાન સે નિવ્રત્ત હોગા, ઔર પ્રકાર સે નહી, લિખા ભી હૈ—

શ્લોક ॥ ભ્રાન્તા પ્રતીત સંસારો. વિવેકાનસ્તુ કર્મભિ ॥
રજ્જૂ આરોપિતો સર્પો ધન્ટા ઘોસો નિવર્તતે ॥

જો વસ્તુ જિસ કે અજ્ઞાન સે પ્રતીત હોતી હૈ. સો ઉસી કે જ્ઞાન સે હી દૂર હોતી હૈ, ઔર કિસી ભી વૃતી આદિક કી અપેક્ષા નહીં. યદિ તૂં એસા કહે કિ અધિષ્ઠાન કા જો જ્ઞાન હૈ ઔર કલ્પિત કી નિવૃતી કા જો જ્ઞાન હૈ, સો ભી તો કિસી વૃત્તી સે હી હોતા હૈ. યદ્યપિ તેરા યહ કહના દુરસ્ત હૈ કયોંકિ શાસ્ત્ર-કારોં ને પ્રમા, અપ્રમા ઔર સ્મૃતી, તીન પ્રકાર કી વૃત્તિ માની હૈ. પરંતુ ઇનકા વિષય જો જ્ઞાન હૈ સો સબ અનાત્મ હી કહા જાતા હૈ, આત્મા કો તો કિસી ને ભી કિસી વૃત્તી કા વિષય નહીં કહા ઔર તુમ અપને અનુભવ સે દેખો શુદ્ધ આત્મા કિસી ભી લક્ષણ આદિક વૃત્તી કા વિષય નહીં હૈ કયોંકિ વાચ્ય ઔર વાચક ભાવ ઔર લક્ષણ ભાવ તુઝ શુદ્ધ આતમા મેં હૈ નહીં. ઇસલિયે કિસી વૃત્તી સે આત્મા કા જ્ઞાન મેરે કો હોગા યહ ઇચ્છા છોડકર તૂં અપને આપ વિચાર કે દેખેગા તબ તેરે સે જુદા જ્ઞાતા, જ્ઞાન, જ્ઞેય કુછ ભી નહીં મિલેગા, ઇસી બાત પર તેરે કો એક—

(૩) રૂપયા ચોર રાજ ન્યાય

સુનાતે હૈં, સો યહ હૈ કિ એક મનુષ્ય ને કિસી કા એક રુપયા ચુરા લિયા થા. જિસકા રૂપયા ચુરાયા ઉસ ને અપને મન મેં વિચાર કિયા કિ આજ કે દિન અમુક મનુષ્ય સે મિલાપ હુવા થા, ઉસને હમારા રુપયા લિયા હૈ. તબ વહ ઉસકે પાસ

જાકે કહને લગા કિ ભાઈ હમારા રુપયા તુમને લિયા હૈ સો દેદો ઉસને જવાબ દિયા કિ હમને તો નહીં લિયા. તબ ઉસને રાજ મેં જાકે એક કચ્ચા સવાલ દે દિયા. ફિર ઔર મુદ્દાઇલેહ સે ઈન્સાફ કરનેવાલે ને પૂછા તુમ્હારા કયા ઝગડા હૈ, મુદ્દઈ કહને લગા કિ ઇસને મેરા માલ ચુરાયા હૈ. ઈન્સાફ કરનેવાલે ને કહા તેરા કયા માલ ચુરાયા હૈ, તબ ઉસને કહા એક રુપયા થા, ઔર દો અઠન્ની, ઔર ચાર ચુઅન્ની ઔર આઠ દુઅન્ની, ઔર સોલહ આને ઔર બત્તીસ અધન્ને, ઔર ચૌસઠ પૈસે, ઇતના માલ ઇસને મેરા ચુરાયા હૈ, જબ ઈન્સાફ કરનેવાલે ને ચોર સે કહા. અરે તૂં ને ઈસકા ઈતના માલ ચુરાયા હૈ તબ વો ચોર મુદ્દઈ સે કહને લગા, અરે ભલે માનસ તેરા તો એક હી રુપયા થા, ઈતના માલ મૈં કહાં સે દૂંગા. મુદ્દઈ ને કહા કિ અચ્છા તૂમ એક હી રુપયા દેઓ હમ રાજીનાંમા લિખ દેંગે. ઉસને કહા બહુત અચ્છી બાત, યહ અપના રુપિયા લો. તબ ઉસને લે લિયા ઔર ઇન્સાફવાલેસે કહને લગા, હજુર હમ રાજી હો ગયે ઈન્સાફકરનેવાલે ને પૂછા તુમ કૈસે રાજી હુએ. તબ મુદ્દઈ ને કહા એક રૂપીયા લે કર રાજી હો ગયે ઈન્સાફકરને-વાલેને કહા. તુમ બડે બેઈમાન હો, તબ મુદ્દઈ ને કહા કૈસે, ન્યાય કર્તા ને કહા કિ તુમ્હારા એકહી રુપયા થા ફિર ઈતના માલ કાહે કો લિખવાયા થા, ઈસસે તૂમ બઈમાન હો. તબ વહ કહને લગા કિ હુજૂર આપ વિચાર કરકે દેખો, વહ તો સારા હી ઈસીકે અંદર હૈ. મુદ્દઈ ને ઇન્સાફ કર્તા કે આગે રુપયે સે આદિ લેકર પૈસે પર્યંત સારા માલ ઉસ રુપયે મેં હી બતા દિયા તબ ઈન્સાફ કર્તા ને કહા ઠીક હૈ. યહ તો દૃષ્ટાંત હૈ, દષ્ટાંત યહ હૈ કિ તેરા જો મન હૈ યહી રુપયા હૈ. જિતના યહ જગત ઔર બંધ મોક્ષ સે આદિ લેકર સંસાર કા વિસ્તાર હૈ સો સારા તેરે મન કે હી અંદર હૈ, જૈસે વહ રુપયા નામ હૈ સો ભી રજત ધાતુ મેં કલ્પના માત્ર હૈ, વૈસે હી જો મન નામ હૈ સો ભી તુઝ ચેતન આતમા મેં મન કી હી કલ્પના હૈ. સબ ચેતન કા હી ચમત્કાર હૈ, જૈસે રુપૈયા ઔર ઉસકા વિસ્તાર

સબ રજતરૂપ હૈ વૈસે હી મન ઔર મન કા વિસ્તાર સબ ચેતન સ્વરૂપ હૈ.

તૂં બિચાર કરકે દેખ જિતને ઘટ હૈ સો સારે મૃત્તિકા હૈ ભિન્ન નહીં હોતે, સબ મૃતિકારૂપ હી હોતે હૈં. જિતને સુવર્ણ કે આભૂષણ હોતે હૈં સો સબ સોના હી હોતે હૈં, ઔર જિતને લોહે કે વિવર્ત, હથિયાર આદિક હોતે હૈં સો લોહે સે ભિન્ન નહીં હોતે હૈં સબ લોહા હી હોતા હૈ, ઔર ઘટ આભૂષણ, હથિયાર, આદિ, નામ મૃત્તિકા, સુવર્ણ, ઔર લોહે મેં કહીં ભી નહીં મિલતે, કેવલ પુરૂષોં કી કલ્પના માત્ર સે હી હૈં જિસકો સુવર્ણ ભાસતા હૈ ઉસકો આભૂષણ નહીં ભાસતા હૈ, ઔર જિસકો સુવર્ણ ભાસતા હૈ ઉસકો સુવર્ણ નહીં ભાસતા હૈ, પરંતુ જિસ પુરુષ કી સુવર્ણ મેં ભૂષણ બુદ્ધિ હે સો પુરુષ મિથ્યાદરશી કહતા હૈ, ઔર જિસકી દૃષ્ટિ મેં સુવર્ણ હે, સો પુરુષ યથાર્થદરશી કહલાતા હે ઈસી પર તેરેકો એક—

(૪) બાબા, ઠાકુર, સરાફ, ન્યાય

સુનાતે હૈં. ઈસકો જબ તૂં ચિત્ત લગા કે સુનેગા તબ તેરે કો સુવર્ણ સ્થાની એક આત્માહી ભાસેગા, ઔર ભૂષણ સ્થાની નાના ભાવ સબ દૂર હો જાવેંગે. સો અબ કહતે હૈં:-

એક બાબાને જવાન અવસ્થા મેં દેશ દેશાંતરોં મેં ઘૂમ કે બહુતસા રુપયા ઇકઠ્ઠા કિયા ઔર ઠાકુર પૂજા ભી રખતા થા. જવાન અવસ્થા મેં ઉસ રુપૈયે ઔર ઠાકુરજી કા કુછ બોઝા માલુમ નહીં હોતા થા. વહ ઉન્હેં ઉઠા કર ઘૂમા કરતા થા. પરંતુ ફિર કાલ પાકે જબ વૃદ્ધ અવસ્થા આઈ તબ વહ બોઝા તોકને લાયક નહીં રહા. બાબા ને અપને મન મેં વિચાર કિયા કિ બોઝે કો હલકા કરના ચાહિયે, તબ સબ રૂપૈયોં કા સોના ખરીદ કે સોને કે ઠાકુરજી બનવા લિયે ઔર સોને હી કા સિંહાસન બનવાયા ઔર જો પહિલે પત્થર કે ઠાકુરજી થે સો ગંગા મે પ્રવેશ કરદિયે ઔર વહ એક સ્થાન મેં રહને લગા, ઔર એક ચેલા ભી સેવા

કે વાસ્તે સૂંઠ લિયા. જબ ઇસ પ્રકાર કરકે કર્મો કા અંત હુવા તબ શરીર શાંત હો ગયા. ફિર ચેલે ને અપને મન મેં વિચાર કિયા કિ ગુરૂ મહારાજ કા ભંડારા કરના ચાહિયે, નહીં તો હમારે ભેષ કે લોગાં મેં નિરાદર હોગા. ઈસ પ્રકાર સોચકર વહ ઠાકુરજી કો ઔર સિંહાસન કો સરાફ કે યહાં લેજા કે કહને લગા કિ ભાઈ, ઇસ ઠાકુરજી કો ઔર સિંહાસન કો બેચતા હું. તબ ઉન દોનાં કો સરાફ ને કાંટે પર રખ કે કહાં કિ સૌ રૂપયે કે તો ઠાકુરજી હૈં ઔર ચાર સૌ કા સિંહાસન હૈ. ચેલે ને કહા અરે, તૂં ક્યા બકતા હૈ. ઠાકુરજી તો સૌ રૂપયે કે હૈ ઔર સિંહાસન ચાર સૌ કા હૈ, તેરી અકલ કો ક્યા કોઇ લેગકા હૈ, કહીં એસા ભી હોતા હૈ! સરાફ ને કહા કિ મહારાજ મૈ તો સોને કા મોલ કરતા હું, ઠાકુરજી ઔર સિંહાસન તો તુમ્હારી હી દૃષ્ટિ મેં હૈ, મૈં તો સુવર્ણ હી દેખતા હું. મેરે કો તો કહીં ભી ઈસમેં ઠાકુર ઔર સિંહાસન માલુમ નહીં હોતા હૈ. દૃષ્ટાંત યહ હૈ કિ જબ તૂં અપને અંદર સે આકારદૃષ્ટિ કો મિથ્યા જાન કે દૂર કરેગા તબ તેરે કો સત્‌ચિત્ આનંદ રૂપ એક આત્મા હી પરિપૂર્ણ ભાસેગા, જૈસે ઉસ સરાફ કો એક સુવર્ણ હી ભાસતા થા. ઇસી કા નામ દૃષ્ટિ સૃષ્ટિ. બાદ કહા હૈ, જિસકા ઔર ભી વિવેચન કરને મેં આતા હૈ. બાલમીક ઋષિને વશિષ્ટ નામ મહા રામાયણ મેં યહી મુખ્ય સિદ્ધાન્ત રખા હૈ.

દોહા—દૃષ્ટિ સૃષ્ટિ બાદ કા, સુન લીજૈ શિષ ભેદ ।
દ્વૈત વિલય હોજાય હૈ, દૂર હોય સબ ખેદ ॥

દૃષ્ટિ સૃષ્ટિ બાદ કે તીન ભેદ હૈં સો તૂં જબ એકાગ્ર હોકર સુનેગા તબ તેરા દ્વૈત રૂપ દુખ વિલય હો જાવેગા અર્થાત્ જૈસે અગ્નિ સે ધૂમ્ર નિકલતા હુવા માલુમ હોતા હૈ પરંતુ વહ આકાશ મેં લીન હો જાતા હૈ તબ જાના નહીં જાતા કિ કહાં ગયા. તૈસે હી જબ તૂં ઇસ ઉત્તમ સિદ્ધાંત કો ધારણ કરેગા તબ તેરા ધુંવા રૂપી દ્વૈત આકાશ રૂપ આત્મા મેં લય હો જાવેગા, ફિર તેરે કો સર્વત્ર એક આત્મા હી ભાસેગા, જૈસે ઉલ્લુ કો અંધેરાહી ભાસતા

है. દ્રષ્ટિરેવસૃષ્ટિ દૃષ્ટિ સે તાત્પર્ય કહિયે નેત્ર કી વૃત્તિ કા હૈ. જબ તક નેત્ર કા વિષય પદાર્થ હૈ તબ તક હી પદાર્થ હૈ. જબ નેત્ર કી વૃત્તિ કા વિષય નહીં હૈ, તબ પદાર્થ ભી નહીં હૈ—યહ મત કનિષ્ટ હૈ, કયોંકિ જબ તક નેત્ર કા વિષય પદાર્થ હૈ તબ તક દ્વૈત હૈ. દૂસરા મત જો સમઝા જાતા હૈ ઈસ પ્રકાર હૈ, દૃષ્ટિ રેવ સૃષ્ટિ સે યહાં તાત્પર્ય દૃષ્ટિ કહિયે અંતઃકરણ કી વૃત્તિ સે હૈ. જબ તક અંતઃકરણ કી વૃતિ કા વિષય પદાર્થ હૈ, જબતક પદાર્થ કી સાક્ષાત સત્તા રહતી હૈ. ઈસ મેં ભી દ્વૈત બના રહતા હૈ. ઈસી સે યહ મત મધ્યમ કહલાતા હૈ. તીસરા મત જો ઉત્તમ કહા જાતા હૈ સો દિખાતે હૈ, દૃષ્ટિ રેવ સૃષ્ટિ અર્થાત્ દૃષ્ટિ કહિયે જો ચેતન આત્મા હૈ સો હી સૃષ્ટિરૂપ હોકે ભાસ રહા હૈ. ઇસ પ્રકાર સમઝ કે જબ તૂં ઈસ ઉત્તમ દૃષ્ટિ કો ધારણ કરેગા તબ તેરા દ્વૈત ભાવ નષ્ટ હો જાવેગા ઔર એક અદ્વૈત હીં તેરે કો ભાસેગા. પરંતુ અદ્વૈત ભી ફિર તેરે કો અપને સ્વરૂપમેં કલ્પિત હી પ્રતીત હોગા. તબ તૂં આપહી જાન લેગા કિ સુખાદિક આત્મા કે સ્વરૂપ હી હૈં, કયોંક આત્મા મેં અનાત્મ વસ્તુ કલ્પિત હોને સે વહ આત્મા કા સ્વરૂપ હી હૈ, વાસ્તવ મેં મૈં ચેતન આત્મા સદાહી સુખ રૂપ હું ઔર જો મેરે કો સુખ પ્રાપ્તિ કી ઈચ્છા હુઈ થી, સો તો કેવલ ભ્રાંતિ કરકે હુઇ થી.

હે શિષ્ય, તૂં ઈસ ઉત્તમ સિદ્ધાંત કો ધારણ કર, તૂં તો સદા શુદ્ધ સ્વરૂપ સર્વ ગુણ ઔર ધર્મો મે રહિત હૈ, ઇસ પ્રકારસે ગુરૂને સમઝાકર કહા તબ શિષ્ય સવિનય કહતા હૈ, હે ભગવન! શુદ્ધ આત્મા મેં કોઈ ધર્મ નહીં ભી હો, પરંતુ વિશિષ્ટ આત્મા મેં તો સુખાદિક ધર્મ હોંગે, કયોંકિ અહં સુખી, અહં દુખી, એસી પ્રતીતિ કિસકો હોતી હૈ સો આપ હમકો બતાઇયે ઔર જો આપ એસા કહો કિ અંતઃકરણ મેં હોતી હૈ તો યહ કહના બને નહીં કયોંકિ અંતઃકરણ કો જડ ભી કહા હૈ, પરંતુ જડ પદાર્થ મેં સુખ દુખ કી પ્રતીતિ કહના બને નહીં કયોંકિ જડ પદાર્થ મે જો સુખ દુખ કા ભાન હો તો ઘટાદિક મેં ભી હોના ચાહિયે, સો હોતા નહીં ઇસી સે જાના જાતા હૈ કિ યે ચેતન કે હી ધર્મ હોંગે

યદિ આપ સાક્ષી આત્મા મેં ઇસ પ્રકાર ધર્મ હોતા કહોતો વહ ઉચિત નહીં હોગા ઔર ન વિશિષ્ટ મેં કહના ઠીક હોગા. ક્યોંકિ જો ધર્મ અંતઃકરણ મેં નહીં હૈ ઔર ન સાક્ષી આત્મા મેં હૈં વે ઉન કે મિલાપ મેં કહાં સે હોંગે, હોના નહીં ચાહિયે કિન્તુ દુખ સુખ પ્રત્યક્ષ મેં હોતે હૈં સો કૈસે હોતે હૈં. જો ધર્મ જિન પદાર્થ મેં નહીં હૈ વહ ઉસકે મિલાપ મે કૈસે આવેગા. યદિ પાન સુપારી કથે મેં રક્તતા ન હો તો ઉનકે મિલાપ મેં કહાં સે આવે તૈસે હી અંતઃકરણ ઔર આત્મા મેં સુખાદિક નહીં હોતા ઉન કે મિલાપ મેં કૈસે હોંગે. હે પ્રભુ યહ બડા ભારી સંદેહ મેરે કો પ્રાપ્ત હુવા હૈ, આપ કૃપા કર કે ઇસે નિવારણ કીજીયે.

ગુરૂ કહતે હૈં, હે શિષ્ય તૂંને અચ્છા પ્રશ્ન પૂછા હૈ ક્યોંકિ ઇસ બાત કો તો મૈં ભી ભૂલાહી થા, તેંને સ્મરણ કરવાયા હૈ. અબ તૂ ચિત્ત લગાકર શ્રવણ કર. યદ્યપિ અંતઃકરણ તો જડ હૈ, ઔર શુદ્ધ આત્મા મેં કોઈ સુખાદિક ધર્મ બનતે નહીં, ઔર સુખાદિક પ્રતીત હોતે હૈં સો કૈસે ! સુન, પુર્વજન્મોં મેં જો નાના પ્રકાર કે કર્મ કિયે હૈં સો સભી અંતઃકરણ વિશિષ્ટ મેં હી હુવે હૈં ઔર અંતઃકરણ વિશિષ્ટ મેં હી સુખ દુખ કી પ્રતીતિ હોતી હૈ ક્યોંકિ જો કર્તા હૈ સો હી ભોક્તા હોતા હૈ, ઔર જો કર્તા નહીં હોતા હૈ, સો ભોક્તા ભી નહીં હોતા હૈ. શુદ્ધ ચેતન ઇસ અનુમાન સે જાના જાતા હૈ કિ અંતઃકરણ વિશિષ્ટ જીવ ચેતન મેં હી સુખ દુખ કા ભાન હોતા હૈ, ક્યોંકિ જૈસે ઘટ મેં જલ કા આનયન રૂપ જો કાર્ય હોતા હૈ સો કેવલ ઘટ મેં નહીં હોતા હૈ, ઔર કેવલ આકાશ મેં ભી નહીં બનતા હૈ. ઉન દોનોં કા જો ઉપાધિક સંબંધ હૈ ઉસમેં હી પાંચ સેર, ઔર દસ સેર, સંખ્યા કા વ્યવહાર હોતા હૈ, કેવલ આકાશ મેં ભી પાંચ સેર કહના બનતા નહીં, ઔર કેવલ મૃત પિંડ મેં ભી પાંચસેર કી સંખ્યા કી જાતી નહીં, ઉનકા જો ઉપાધિક સંબંધ હૈ, ઉસમેં હી કહના હોગા, ક્યોંકિ કાર્ય અનુમતી સે જાના જાતા હૈ કિ દોનોં કે મિલાપ મેં હી વ્યવહાર હોતા હૈ. ઇસી પ્રકાર દુખ સુખ રૂપ કાર્ય કી પ્રતીતિ હોને સે જાના જાતા હૈ કિ અંતઃકરણ વિશિષ્ટ મેં હી સુખ દુખ

કા ભાન હોતા હૈ, ઔર તેને કહા થા કિ જો ધર્મ દોનોં પદાર્થો મેં નહીં હોતા હૈ સો ઉનકે મિલાપ મેં કૈસે હોગા, સો ભી નિયમ નહીં બનતા, ક્યોંકિ વિચાર કર દેખો, જૈસે ધૂમ્ર કેવલ લકડી મેં નહીં હોતા હૈ ઔર ન કેવલ અગ્ની મેં હોતા હૈ પરંતુ જબ દોનોં મિલતે હૈં તબ ધૂમ્ર કી પ્રતીતી હોતી હૈ. અબ તૂં દેખ ઇનમેં સે કિસમેં ધુંવાં થા, એસે હી હસ્ત કી દોનોં તાલિયોં મેં શબ્દ નહીં હૈ, પરંતુ જબ દોનોં મિલતે હૈ તબ શબ્દ હોતા હૈ.

હે શિષ્ય ઇસ દેખ. યદિ તુઝે એસા દિખાઈ દેતા હો તો અંતઃકરણ વિશિષ્ટ મેં સમઝ લે, ઔર નહીં તો પૂર્વ હમને દ્રષ્ટિસૃષ્ટિ બાદ મેં જો ઉત્તમ દ્રષ્ટિ કહીથી ઉસીકો ધારણ કર ઔર જો અંતઃકરણ વિશિષ્ટ બાદ પૂર્વ કથન કિયા હૈ સો તેરે પ્રશ્ન કે ઉત્તર દેને કે વાસ્તે હૈ, જિસસે તેરી ભ્રાંતી દૂર હોવે. તુઝ ચેતન મેં જૈસે ઔર સર્વ ધર્મ કલ્પિત હૈં, વૈસેહી વિશિષ્ટપના ઔર શુદ્ધપના ભી સબ કલ્પિતહી હૈ. યદિ તૂં એસા કહે કિ જો કુછ ભી કલ્પિત હૈ સો કલ્પના માત્ર હી હૈ, ઉસસે કોઈ ભી કાર્ય હોતા નહીં, જૈસે સ્થંભ મેં પિશાચ કા ભ્રમ હોતા હૈ સો વહ કલ્પના માત્ર પિશાચ કિસી કે બાલક કો મારતા નહી હૈ ઔર રજ્જૂ મેં કલ્પના માત્ર કે સર્પસે રજ્જૂ વિષ વાલી નહીં હોતી હૈ, એસેહી જો તુઝકો આત્મા મેં અનાત્મા કા અભ્યાસ હુવા હૈ સો તેરે આત્મા મેં કુછભી હાની નહીં કર સક્તા, કિન્તુ યહ અધ્યાસ હી તેરે કો દુખ કો દેને વાલા હૈ ઇસ પર તુઝ કો એક—સુનાતે હૈ, સો તૂં જબ ઇસકો મન લગા કર સુનેગા તબ તેરા વહ અધ્યાસ ઢૂંઢને સે ભી નહીં મિલેગા, ઔર તેરે કો શાંતરૂપ એક આત્માહી ભાસેગા, તૂં સાવધાન હો કે સુન.

એક પિંજારા ચલા જાતા થા ઉસ સમય કિસી મંડી મેં ઉસને રૂઈ કા બહુત ભારી ગંજ દેખા, તબ ઉસકો એસા સોચ હુવા કિ યહ તો સારી મુઝકો પીંજની પડેગી. વહ રાત ઔર દિન ઇસી ફિકર મેં રહને લગા ઔર એસી ભારી ચિંતા કે મારે ઉસકા શરીર સૂખકર કમજોર હોગયા ઔર ચલને ફિરને કે લાયક નહીં રહા. તબ કિસી પુરૂષને ઉસ પિંજારે સે પૂછા અરે ભાઈ

તૂં કિસ ચિંતા મેં રહતા હૈ ? કિસ દુખ કે કારણ તેરા શરીર
કૃશ હોગયા હૈ, સો બતા તો સહી. પિંજારેને ઉત્તર દિયા કિ વહ
વહ સારી રૂઈ મેરકો હી પીંજની પડેગી. તબ પુછને વાલા બોલા
અરે ભાઈ તૂં એસા ફિકર કુછ ભી મત કર, વહ તો અગ્નિ લગા
કે સારી ભસ્મ હેસ્મ હો ગઈ હૈ. યહ સુન ઉસ પિંજારે ને કહા
કયા યહ સચ્ચી બાત હૈ ? તબ વહ કહને લગા, ઝૂંઠ બોલકર
હમેં કુછ તેરે સે લેના હૈ. વહ તો પરસોં કે રોજ ભસ્મ હોગઈ.
તબ ઈસ પ્રકાર ઉસ પુરૂષ કે વચનોં કો સુન કે પિંજારે કા અધ્યાસ
નિવૃત્ત હો ગયા. ઈસી પ્રકાર તેને આત્મા મેં અનાત્મા અન્તઃ-
કરણ કે સુખ દુખાદિક ધર્મ આરોપણ કરકે મેં સુખી હૂં મેં દુખી
હૂં એસા જો માન લિયા હૈ ઇસી કા નામ અધ્યાસ હૈ.

વાસ્તવ મેં એસા સભી કો હોતા હૈ તથાપિ જ્ઞાનવાન ઔર
અજ્ઞાની કે અધ્યાસ મેં સામાન્ય ઔર વિશેષ કી જિસ પ્રકાર
વિલક્ષણતા હોતી હૈ સો દિખાતે હૈં. જ્ઞાનવાન વ્યવહાર દશા મેં
અંહ સુખી અંહ દુખી, એસે શબ્દો કો ઉચ્ચારણ કરતા માલુમ
હોતા હૈ, પરંતુ ઉસને જો ચેતન આત્મા કો અપના સ્વરૂપ જાના
હૈ, સો સર્વ દુખ સુખ આદિ સે રહિત અસ ગ હૈ એસા ઉસકા
દઢ નિશ્ચય હોને સે જ્ઞાનવાન કા અધ્યાસ સામાન્ય હોતા હૈ
જિસસે વહ જન્મોં કા કારણ નહીં હોતા હૈ. અજ્ઞાની કો એસા
અકરતા રૂપ કરકે આત્મા જ્ઞાન હૈ નહીં ઈસી કારણ અજ્ઞાની
કો અધ્યાસ હોતા હૈ જો જન્મોં કા કારણ હોતા હૈ.

શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ, હે ભગવાન ! અધ્યાસ કિતતે પ્રકાર
કા હોતા હૈ સો આપ કૃપા કરકે કહો, કયોંકિ મલી પ્રકાર સે
વસ્તુકા સ્વરૂપ જાને બિના ગ્રહણ ઔર ત્યાગ હોતા નહીં ઈસ-
લિયે અધ્યાસ કે ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ કથન કરો. ઈસ પ્રકાર
સુન કે ગુરૂ કહતે હૈ, હે શિષ્ય અધ્યાસ કા સ્વરૂપ ઔર ભેદ
હમ કહતે હૈં, તૂં ચિત્ત લગાકર શ્રવણ કર. અધ્યાસ દો પ્રકાર
કા હોતા હૈ એક તો અર્થા અધ્યાસ ઔસ દૂસરા જ્ઞાના અધ્યાસ
હોતા હૈ. ઈનમેં અર્થા અધ્યાસ કે ઔર ભી બહુત ભેદ હૈં કહીં
કેવલ સંબંધી અધ્યાસ હોતા હૈ ઔર કહીં સંબંધ સહિત

સંબંધી કા અધ્યાસ હોતા હૈ ઔર કહીં ધર્મ સહિત ધર્મી કા અધ્યાસ હોતા હૈ, ઔર કહીં અન્યોન્ય અધ્યાસ હોતા હૈ ઔર કહીં અનંતરા અધ્યાસ હોતા હૈ, સો ભી દો પ્રકારકા હોતા હૈ, ઔર દૂસરા સ્વરૂપા અધ્યાસ હોતા હૈ. ઇતને અધ્યાસ કે ભેદ કહે હૈં; ઔર ભી અનેક ભેદ હૈં.

માયાકે પદાર્થોંકા ચિંતન કરને સે અંત નહીં આતા હૈ. ઉનકો તો મિથ્યા જાનને સે હી ઉનકા અંત હોતા હૈ. બહુત ગયે કે બાલ ગિનને સે કુછ પ્રયોજન સિદ્ધ નહીં હોતા હૈ ઇસ-લિયે જિતના અધ્યાસક્રમ હૈ સો સબ અર્થા અધ્યાસ ઔર અધ્યાસ કે અંતર ભૂત હૈ.

અધ્યાસકા સ્વરૂપ યહ હૈ કિ મિથ્યા વસ્તુ ઔર ઉસકા જ્ઞાન દોનોં કો અધ્યાસ કહતે હૈ સો અધ્યાસ ઔર અધ્યસ્ત વસ્તુ કે અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન બિના ઔર પ્રકાર સે નિવૃત્તી હોતી નહીં. યહ સુન શિષ્ય શંકા કરતા હૈ, હે ભગવાન, આપ કહતે હો કિ અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન સે અધ્યાસ ઔર અધ્યસ્ત કી નિવૃત્તી હોતી હૈ, સો યહ નિયમ બનતા નહીં ક્યોંકિ અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન બિના ભી અધ્યસ્ત કી નિવૃત્તી દેખને મે આતી હૈ, જૈસે કિસી પુરુષકો સર્પ કે વંદ સંસ્કારોં સે રજ્જૂ મેં સર્પ ભ્રમ હોકે ઉસકે અનંતર ફિર ડંડકા હી ભ્રમ હોગા, તબ રજ્જૂ કે જ્ઞાન બિનાહી, સર્પ ભ્રમ નિવ્રત હોગા, ઇસમેં કર્તાપને કા જો ભ્રમ હો રહા હૈ સો આત્મા કે અકર્તારૂપ જ્ઞાનસે નિવૃત્ત હોજાવેગા તો ફિર આત્મા કો બ્રહ્મ રૂપ કરકે જાનકા, ઇસ જ્ઞાન કી કયા જરુરત હૈ! એસી શંકા કે કરને પર–

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય યદ્યપિ વિરોધી પદાર્થ કે જ્ઞાન સે વિરોધી પદાર્થ કી લય રૂપ નિવૃત્તી હો જાવેગી, તથાપિ અત્યંત નિવૃત્તી હોતી નહીં, ક્યોંકિ સર્પ ભ્રમ તો નિવ્રત હોગયા હૈ. પરંતુ અધિષ્ઠાન કા અજ્ઞાન નિવૃત નહીં હુવા ઇસી સે ફિર ડંડા કા ભ્રમ હો જાતા હૈ. અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન બિના અત્યન્ત નિવ્રતી હોતી નહીં હૈ. કારણ સહિત જો કાર્ય કી નિવૃત્તી હૈ સો હી

અત્યન્ત નિવૃત્તી કહી જાતી હૈ જો કેવલ અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન સે હી હોતી હૈ ઔર કિસી પ્રકાર સે હોતી નહીં, ઔર જો તેને કહા થા કિ આત્મા કા જો બ્રહ્મરુપ કરકે જ્ઞાન હૈ ઉસકી કયા જરુરત હૈ. આત્મા કે અકર્તાપને કે જ્ઞાન સે આપ હી નિવૃત્તી જાવેગી, સો તેરા કહના બનતા નહીં, કયોંકિ કર્તારુપ સે જો આત્મા કા જ્ઞાન હૈ સો તો અકર્તાપન કે જ્ઞાન સે લય રુપ નિવૃત્તી કો પ્રાપ્ત હો જાવેગા. પરંતુ આત્મા કો બ્રહ્મ રુપ સે નહીં જાનેગા. તબ તક અજ્ઞાન કી નિવૃત્તી નહીં હોગી. જબ અજ્ઞાન કી નિવૃત્તી નહીં હુઇ તો અકર્તાપનં કા જ્ઞાન ભી અધ્યાસ રુપ હી હૈ, જૈસે સર્પ જ્ઞાન સે ડંડ જ્ઞાન હો ગયા હૈ, પરન્તુ દોનોં હી ભ્રમ રુપ હૈં.

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જબ તક અધિષ્ઠાન કે અજ્ઞાન કી નિવૃત્તી નહીં હોતી હૈ, તબ તક ભ્રમ કી ભી નિવૃત્તી નહીં હો સકતી. યહા દૃષ્ટાંત મેં સર્વ કલ્પિત વસ્તુ કા અધિષ્ઠાન આત્મા હૈ, સો ઉસકો બ્રહ્મ સે ભિન્ન જાનના હી અધિષ્ઠાન કા અજ્ઞાન હૈ ઔર બ્રહ્મ સ્વરુપ આત્મા કો જાનના હી આત્મા કા યથાર્થ જ્ઞાન હૈ. ઇસ પ્રકાર આત્મા કે યથાર્થ જ્ઞાન સે સર્વ અધ્યાસ ઔર અધ્યાસ કા કાર્ય જો અધ્યસ્ત પદાર્થ હૈ ઈન સર્વ કી નિવૃત્તી હોતી હૈ, ઇસી કો અત્યન્ત નિવૃત્તી કહતે હૈ. ઇસી પર તેરે કો એક પદ સુનાતે હૈં સો તૂં મન લગા કે સુનઃ—

કહીં આના હૈ નહીં જાના, એક મનકા મૈલ મિટાના ।
દરિયાવ કી મૌજયા દેખો દરિયાવ કે બીચ સમાના ॥ટેકા॥
કર્તા બુદ્ધિ કો ત્યાગો, અબ મર્મ નીંદ સે જાગો ।
તુમ આતમ પદ સે લાગો, તજ દેઉ ન વિષય વિષ ખાના ॥૧॥
જહાં હિંસા નહીં અહિંસા, નહીં જાતિ વરન કુલ વંસા ।
કોઈ નિંદા નહીં પ્રશંસા, ચહે કોઇ કુછ બકો જમાના ॥૨॥
જહં નહીં ગાયત્રી સંધ્યા, કોઈ મોક્ષ હુવા નહીં વંધ્યા ।
આતમ હૈ સદા સ્વછંદા, જહં નહીં જ્ઞાન અરુ ધ્યાના ॥૩॥
જહં નહીં મૂલ નહીં તૂલા, કભી કુમ્હલાતા નહીં ફૂલા ।
કુછ જાન અજાન ન ભૂલા, વહ એસા દેશ દેવાના ॥૪॥

જહં જીવ ઈશ નહીં માયા, કોઈ ધર્મ કર્મ નહીં પાયા ।
તુઝ ચેતન કી સબ છાયા, યહ સ્વર્ગ પાતાલ જહાના ॥૫॥
જબ ગુપ્ત રૂપ કો જાના, તબ મિટા ભેદ ભ્રમ નાના ।
ભઈ માયા મલકી હાના, જબ દેખા એક સમાના ॥૬॥

ઈસ બાત કો અપને ચિત્ત મેં વિચાર કે આત્મા કો એક સમરૂપ જાન, ઔર જો પૂર્વ મેં સુખ કો આત્મા સે ભિન્ન આત્મા કા ગુણ તથા આત્મા કા ધર્મ રૂપ કરકે જાના થા, સો વાસ્તવ મેં આત્મા કા સ્વરૂપ હી જાન. યદિ તૂં ઐસા કહે કિ સુખાદિક કિસી ક્રિયા સે આત્મા કો પ્રાપ્ત હોતે હૈં તેરા યહ કહના ભી બનતા નહીં, ક્યોંકિ ક્રિયા કરકે અનાત્મ પદાર્થ કી હી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, આત્મા તો સર્વવ્યાપી હોને સે નિત્ય હી પ્રાપ્ત હૈ, ઔર જો તૂં ઐસા કહે કિ નિત્ય પ્રાપ્ત કી પ્રાપ્તિ, ઔર નિત્ય નિવૃત્ત કી નિવૃત્તી વેદાંત શાસ્ત્ર મેં કહી હૈ, ઈસલિયે પ્રાપ્ત કી પ્રાપ્તી બનતી હૈ, સો ઠીક હૈ પરંતુ તેને ઈસ પ્રકાર કે કથન કા અભિપ્રાય સમઝા નહીં હૈ. જો વસ્તુ નિત્યહી પ્રાપ્ત હૈ ઉસકી ફિર કિસ ક્રિયા સે પ્રાપ્તી હોગી. ઉસકા તો અજ્ઞાત હોના હી અપ્રાપ્તી હૈ, ઔર જ્ઞાત હોના ઉસકી પ્રાપ્તી કહી જાતી હૈ, યથાર્થ મેં કિસી ક્રિયા સે ઉસકી પ્રાપ્તી નહીં હોતી હૈ ઔર જો નિત્યપદ દિયા હૈ ઉસકો તૂં વિચાર કે દેખ. જબ તૂં ઇસ પ્રકાર વિચાર કરેગા, તબ તેરી ક્રિયાજન્ય પ્રાપ્તી કી શંકા નિવૃત્ત હો જાવેગી. સો વિચાર યહ હૈ જિસ પર તેરે કો એક—

(૬) બચ્ચા બાજાર પિતા ન્યાય

સુનાતે હૈં. એક પુરૂષ અપને બચ્ચેકો સંગ લેકે બાજાર કી સેલ કરને ગયા થા. ઉસને બાજાર મેં ગાડી, ઘોડે કી બહુત સી ભીડ દેખકર અપને મન મેં વિચાર કિયા કિ બચ્ચે કો કોઈ ચોટ ફેટ લગે નહીં. ઈસલિયે ઉસને ઉસ બચ્ચેકો અપને કંધે પર બિઠા લિયા, ઔર બાજાર મેં ઘુમતા રહા. વહ અનેક પ્રકાર કે કૌતુક ઔર બાજાર કી અનેક વસ્તુ દેખકે ઉસકા તમાશે દેખતા રહા

મન ઉધર રુજૂ હોને કે કારણ ઉસે ઉસ લડકે કા વિસ્મરણ હો ગયા. ફિર ઉસ પુરૂષ કો ઐસા ભ્રમ હુવા કિ લડકા તો કહીં બાજાર મેં ખો ગયા હૈ. તબ વહ ઉસ લડકે કો ઢૂંઢને લગા ઔર સારાહી બાજાર ઉસને ઢૂંઢા, પરંતુ વહ બચ્ચા ઉસકો કહીં ભી મિલા. ઐસી દશા મેં વહ પુરુષ હૈરાન હોકર અપને ઘરકો ચલા જબ ઘરકે દરવાજે મેં ઘુસને લગા તબ ઉસ બચ્ચેકા સિર દર-વાજે મેં ટકરાને સે વહ રોને લગા. ઉસકા રોના સુનકે પિતા કો ઉસી વક્ત પુત્ર કી જ્ઞાત હો ગઇ. અબ તૂં ઇસ બાત કો વિચાર કર દેખ, ઉસ બચ્ચેકી પ્રાપ્તી કિસ ક્રિયા સે હુઈ ! કિસી ભી ક્રિયા સે નહીં હુઇ. પૂર્વ મેં ઉસ પુરુષ ને અનેક ક્રિયા ઉસકી પ્રાપ્તી કે વાસ્તે કી પરતુ કિસી ભી ક્રિયા સે ઉસ બચ્ચે કી પ્રાપ્તી નહીં હુઈ. જબ વહ પુરુષ સર્વ ક્રિયા કો ત્યાગ કે નિરાશ હોકર અપને ઘર આયા તભી ઉસકો અપને બચ્ચે કી પ્રાપ્તિ હુઈ. યહ તો દૃષ્ટાંત હૈ.

દષ્ટાંત યહ હૈ કિ જબતક તેરેકો કિસી કાયક, વાચક, માનસિક ક્રિયા કા અહંકાર હૈ કિ અમુક ક્રિયા કરકે આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી હોગી, તબતક તેરેકો કભી સુખકી પ્રાપ્તી નહીં હોગી. જૈસે વહ પુરુષ જબ તક ઢૂંઢને કી ક્રિયા કરતા રહા તબ તક ઉસકો પુત્ર કી પ્રાપ્તી નહીં હુઈ. તબ વહ નિરાશ હોકર અપને ઘર આયા, તબ ઉસકો પુત્ર કી પ્રાપ્તી નહીં હુઈ. ઐસે હી તેરે કો જો સુખ પ્રાપ્તી કી ઇચ્છા હુઈ હૈ, ઔર ઉસકે વાસ્તે નાના પ્રકાર કી જો ક્રિયા કરતા હૈ, જબ તૂં ઇન સર્વ સે નિરાશ હોગા, ઔર જો સચ્ચા આત્મારૂપી ઘર હૈ ઉસકી તરફ આવેગા, તબ તેરે પુત્ર સ્થાની આત્મ સ્વરૂપી નિત્ય સુખ કી પ્રાપ્તિ હોગી પરંતુ વહ તભી હોગી જબ દરવાજા સ્થાની જો સત્ શાસ્ત્ર, ઔર મહાત્મા કા સત્સંગ હૈ ઉસીમેં તૂ આવેગા ઔર તેરેકો "અહં બ્રહ્માસ્મિ" ઐસા ચોટ લગેગા, તબ તૂં ઉસ બચ્ચે કી મેં તરહ ચિલ્લાવેગા કિ મૈંહી ચેતન આત્મા પરિપૂર્ણ બ્રહ્મરુપ હૂં-ઔર અક્રિય હૂં. ઇસીસે મૈં સર્વ ધર્મો સે રહિત હૂં, ઔર સભી ધર્મ ઔર સભી ક્રિયા, મેરેહી સે સિદ્ધ હોતી હૈ ઔર મેરે સે કોઈ ભી પદાર્થ જુદા નહીં હૈ. જબ ઇસ પ્રકાર સમઝેગા, તબ તૂં

જાન લેગા, કિ નિત્ય પ્રાપ્તિ કહી હૈ સો કેવલ પ્રાપ્ત પદાર્થ કા જ્ઞાન કરાને કે વાસ્તે કહી હૈ. ઔર કિસી ક્રિયા સે પ્રાપ્ત પ્રાપ્તી નહીં હોતી હૈ.

જિસ પદાર્થ કી કિસી ક્રિયા સે પ્રાપ્તી હોતી હૈ સો પદાર્થ અનાત્મ હી હોતા હૈ. જૈસે ઘટપટાદિક પદાર્થ હૈં. યે સારે ક્રિયા જન્ય હોને સે અનાત્મા હી હૈં. જો પદાર્થ કિસી ક્રિયા સે ઉત્પન્ન હોતા હૈ સો નાશવાન હી હૈ. યજ્ઞાદિક કર્મોં સે સ્વર્ગ કે ભોગ પદાર્થ પ્રાપ્ત હોતે હૈં, સો ભી કાલ પા કે નાશ હો જાતે હૈં. યદિ કિસી ક્રિયા જન્ય પદાર્થ સે આત્મા કે સુખ કી પ્રાપ્તી કહો, તો સુખ ભી નાશવાલા હી હોગા. વાસ્તવ મેં વેદને આત્મા કો અક્રીય હી કહા હૈ. ઉસમેં કિસી ક્રિયા કા આરોપણ કરને ઉસકો સુખ કી પ્રાપ્તી કહના સર્વથા વેદ ઔર શાસ્ત્ર સે વિરુદ્ધ હૈ. ઈસ બાત કો સુન કે શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ—

હે ગુરો ? વેદ મેં દો પ્રકાર કે કર્મ કહે હૈં, ઉનમેં એક તો વિધી ઔર દૂસરા નિષેધ કર્મ કહા હૈ. ઈન દોનોં મેંસે નિષેધ કર્મ કા તો ત્યાગ હી કહા હૈ, ઔર જો વિધી કર્મ હૈ સો કરને કે વાસ્તે કથન કિયા હૈ. વિધી કર્મ સે સુખ કી પ્રાપ્તી કહી હૈ. જીવાત્મા સે ભિન્ન ઔર કિસીકો ભી કર્મ કા અધિકાર હૈ નહીં, જીવાત્મા હી કર્મકા અધિકારી હૈ. ઈસલિયે જીવાત્મા કે સુખકે વાસ્તે હી વેદને કર્મકા કથન કિયા હૈ, સો કર્મ કિસી ક્રિયાસે હોતા હૈ ઔર આપ કહતે હો કિ કિસીભી ક્રિયા કે કરને સે આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી હોતી નહીં. ઈસમેં તો આપકા કહના હી વેદ સે વિરૂદ્ધ માલૂમ હોતા હૈ, કયોંકિ વેદને કર્મોં કા જો કથન કિયા હૈ વહ કથન જીવાત્મા કે સુખકે હી વાસ્તે કરને મેં વેદ કા અભિપ્રાય હૈ, ઔર જો ક્રિયા જન્ય કર્મ સે સુખ નહીં હોતા તો વેદ ઐસા કથન કયોં કરતા. ઈસસે જાના જાતા હૈ કિ વેદ કા તો કિસી કે બહકાને મેં તાત્પર્ય નહીં. વેદોં કો ઈશ્વરને સર્વ જીવોં કે ભલે કે વાસ્તે હી ઉત્પન્ન કિયા હૈ. એસી શંકા હોને સે—

ગુરૂ કહતે હૈં--યદ્યપિ ઈશ્વરને જીવોં કે ભલે વાસ્તે હી ઉત્પન્ન કિયે હૈં, ઔર વિધી નિષેધ દો પ્રકારકે કર્મોં કા કથન કિયા હૈ, સોભી જીવોં કે કલ્યાણ વાસ્તે હી હૈ. પરન્તુ અપની બુદ્ધિ મેં જો અસંભાવનાદિક દોષ હોને સે વેદ કે વચનોં કા તાત્પર્ય સમઝ મેં નહીં આતા હૈ, ઈસી કારણ વિરોધ માલૂમ હોતા હૈ, ક્યોંકિ કિસી સ્થાન મેં તો એસા કહા જબ તક હૈ કિ કર્મોં કો જીવે તબ તક હી કરે ઔર કિસી જગહ એસા ભી કથન કિયા હૈ કિ "કર્મણા બન્ધ્યતે જન્તુઃ" અર્થાત કર્મોં સે જીવ બન્ધાયમાન હોતે હૈં. ઈસ રીતિસે નાના પ્રકારકે વચનોં કો સુનકે પુરૂષોં કી બુદ્ધિ મેં ભ્રમ હો જાતા હૈ. ઇસસે ન તો કર્મોં કા ત્યાગ હોતા હૈ. ઔર ન કર્મોં કે કરને મેં ચિત્ત કી પ્રવૃત્તિ હોતી હૈ. ઉભયતા સંશયમેં ઉમર બીત જાતી હૈ. ઇસસે પ્રથમ અપની બુદ્ધિ મેં જો અસંભાવના દોષ હૈ ઉસકી નિવૃત્તી કરની ચાહિયે. ઉસકી નિવૃત્તી બારંબાર શાસ્ત્ર કે વિચારને ઔર મહાપુરૂષોં કે વચનોં મેં વિશ્વાસ રખને સે હોતી હૈ. જબ ઇસ પ્રકાર મહાત્મા પુરૂષોં કે વચનોં મેં વિશ્વાસ રખને સે હોતી હૈ. જબ ઈસ પ્રકાર મહાત્મા પુરુષોં કે બચનોં કો બારંબાર સુનેગા ઔર શાસ્ત્ર કા વિચાર કરેગા તબ જાન જાવેગા કિ અધિકારી ભેદ સે સારે હી વેદ કે વચન ઠીક હૈં. વિધી નિષેધ યે દો પ્રકાર કે કર્મ વેદને કહે હૈં. નિષેધ કર્મ સે રોક કે વિધી કર્મ મેં લગાતા ઔર ફિર સકામ કો છુડાકર નિષ્કામ વિધી કર્મ મેં લગાના ઔર જબતક અશુભ વાસના દૂર નહીં હો તબતક નિષ્કામ કર્મ કરના, ઔર જબ અશુભવાસના નહીં માલૂમ હો તબ નિષ્કામ કર્મ કો ભી નહીં કરના કિન્તુ નિષ્કામ ઉપાસના કો કરના, ઔર વહ ભી જબતક ચિત્ત કી સ્થિરતા નહીં દિખે તબતક કરના, ઔર જબ વિક્ષેપ દોષ દૂર હોજાવે તબ નિષ્કામ ઉપાસના ભી નહીં કરના ઔર વૈસી દશા નિત્ય અનિત્ય વસ્તુ કા વિચાર કરના ઔર કુછ ભી નહીં કરના. એસે હી વિધી કર્મ સે લેકર જ્ઞાન કી પ્રાપ્તી પ્રર્યન્ત સોપાન કર્મ અર્થાત્ અધિકાર ભેદસે એક કર્મ કા ત્યાગ ઔર દુસરે કા ગ્રહણ વેદ ને કહા હૈ, સો કર્મ કે કરાને મેં વેદ કા તાત્પર્ય નહીં હૈ કિન્તુ સર્વ કર્મો

કો ક્રમશઃ છુડાને મે હી વેદ કા ગૂઢ અભિપ્રાય હૈ. ક્યોંકિ જિન કર્મોમેં અહંકાર કરકે જન્મ મરણ રૂપ નાના પ્રકાર કે કલેશ પ્રાપ્ત હોતે હૈં ઉન કર્મો કે દૂર હોને સે હી દુખ કી નિવૃત્તિ હોગી. કર્મોં કા નાશ તીન પ્રકાર સે હોતા હૈ. (૧) કિસી જ્ઞાત મેં પાપ હો જાવે તો ઉસકી નિવ્રતી વિરોધી કર્મ સે હોતી હૈ, જૈસે પ્રાયશ્ચિત કર્મ, (૨) કર્મ કે ભોગને સે કર્મ નાશ હોતે હૈં, જૈસે પ્રારબ્ધ કર્મ ઔર (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન સે સર્વ સંચિત આગામી કર્મ નાશ હોતે હૈં.

ઈસ પ્રકારસે ક્રિયા જન્મ કર્મકા વેદને જો કથન કિયા હૈ સો કર્મ કે હી નાશ કરને કે વાસ્તે હૈ જૈસે કિસીકે ભૂત ચિપટ જાતા હૈ તબ ઉસકો બલીદાન દેકર નિવૃત્ત કરતે હૈં પરન્તુ જૈસા પ્રેત હોતા હૈ, વૈસા ઉસકી બલી હોતી હૈ. ઇસી પ્રકાર ઈસ જીવ કો કર્મ રૂપી ભૂત લગા હૈ તો કર્મ રૂપી બલિદાન દેને સે હી વહ દૂર હોતા હૈ, ઔર કિસી ક્રિયા કે કરને સે આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી નહીં હોતી હૈ. એસા જો અક્રિય ઔર સુખરૂપ આત્મા હૈ ઉસકો કિસી ક્રિયા સે સુખ પ્રાપ્તી કી ઈચ્છા હુઈ હૈ સો દોષ હૈ. ઇસી સે તેરે કો અક્રિય આત્મા મેં નાના પ્રકાર કી ક્રિયા ઔર કર્મ પ્રતીત હુવે હૈં જૈસે કિસી કે નેત્ર મેં દોષ હોતા હૈ ઉસકો આકાશ મેં દો ચન્દ્રમા ભાસતે હૈ. ઈસી પ્રકાર કિસી કો પિત્ત દોષ હોતો ઉસે સભી પદાર્થ પીલે પ્રતીત હોતે હૈં. વાસ્તવ મેં દોષ કેવલ નેત્ર મેં હી હૈ. ચન્દ્રમા તો એક હી હૈ ઔર સારે પદાર્થ પીલે નહીં હોતે હૈ, પરન્તુ અપને નેત્ર કે દોષ સે પીલે ભાસતે હૈં. ફિર વહ પુરૂષ દવાઈ કરતા હૈ ઔર આરામ હોને પર જો પદાર્થ જૈસા હોતા હૈ વૈસા હી ભાસને લગ જાતા હૈ. વાસ્તવ મેં દવાઈ સે નેત્રકા દોષ હી દૂર હોતા હૈ, નેત્ર મેં ઉસ દવાઈ સે સામર્થ નહીં બઢતી હૈ. તૈસે હી અજ્ઞાન રૂપી દોષ સે અપની બુદ્ધિ મેં હી કર્તા. ક્રિયા, કર્મ, ભાસતા હૈ, સો કિસી દવાઈ સે હી દૂર હોગા, ઔર વહ દવાઈ નિષ્કામ કર્મ હૈ. ઉસસે અન્તઃકરણ શુદ્ધ હોતા હૈ. શુદ્ધ અન્તઃકરણ મેં વિવેક વૈરાગ્ય આદિ સાધન ઉત્પન્ન હોતે હૈં. ફિર શ્રવણ, મનન. નિદિ-

ધ્યાસન સે અસંભાવના ઔર વિપરીત ભાવના દૂર હોકર આત્મા કા યથાર્થ જ્ઞાન હોતા હૈ. જૈસા વસ્તુ કા સ્વરૂપ હો વૈસા હી જાનના ઇસી કા નામ યથાર્થ જ્ઞાન હૈ.

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જૈસે દવાઈ કી સામર્થ રોગ કે દૂર કરને મેં હોતી હૈ, તૈસે હી જિતની સાધનરૂપી દવાઈ હૈ સો અજ્ઞાન રૂપી રોગ કે દૂર કરને મેં તો સમર્થ હૈ પરંતુ આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી કરાને મેં સમર્થ નહીં હૈ, કયોંકિ આત્મા તો સદા સુખ રૂપ હી હૈ, જૈસે કપડે મેં જો મેલ હોતા હૈ ઉસકી મલસે હી નિવૃત્તી હોતી હૈ, પરંતુ સાબુન રૂપી મલસે ઉસ વસ્ત્ર મે સફેદી નહીં ઉત્પન્ન હોતી હૈ, કયોંકિ સફેદી તો વસ્ત્ર કા સ્વરૂપ હી હૈ. કોઇ કહે કિ જલ કો ઠંડા કરો. વહ કોન વસ્તુ હૈ જો જલ કો ઠંડા કરેગી ? વાસ્તવ મેં જિતની વસ્તુ ઠંડી માલૂમ હોતી હૈ સો સબ જલ હી સે ઠંડી હોતી હૈ. ઇસી પ્રકાર પદાર્થોં મેં જો સુખ કી પ્રતીતિ હોતી હૈ સો સારા સુખ ચેતન આત્મા કા હૈ ફિર આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી કૌન પદાર્થ કરેગા. પદાર્થ માત્ર કો વેદ ને દુખ રૂપ કહે હૈં. યહી વેદ કા ગૂઢ અભિપ્રાય હૈ, સો તેને સમઝા નહીં, જૈસે એક વૈરાગી કો ગુરુ કે ઉપદેશ કા અર્થ નહીં સમઝા થા ઇસી પર તેરે કો એક--

(૭) ગુરૂ શિષ્ય ઉપદેશ ન્યાય

સુનાતે હૈં સો યહ હૈ કિ એક ગ્રહસ્થી કો ઉસકે પૂર્વ જન્મ કે ઉત્તમ સંસ્કારોં કે યોગ સે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હુવા તબ વહ ઘર છોડ કર ચલ દિયા, ઔર અપને કલ્યાણ કી ઈચ્છા કરકે વિચરને તથા તીર્થ યાત્રા કરને લગા. એક દિન વહ કિસી વૈરાગી કે મંદિર મેં જાકર ઠહરા તબ મંદિર વાલા વૈરાગી ઉસસે પૂછને લગા તુમ કહાં સે આયે ઔર કહાં જાતે હો! વહ કહને લગા કિ મહા- રાજજી, મૈં તો એસે હી તીર્થયાત્રા મેં વિચરતા રહતા હૂં, અપને ઘર કા તો મૈંને ત્યાગ કિયા હૈ, પરંતુ મેરે કો યહ ઇચ્છા બની રહતી હૈ કિ ઈસ જન્મ મરણ રૂપી સંસાર દુખ સે કિસી પ્રકાર મુક્ત હોઉં. ઇસ પ્રકાર સુનકર વે બાબાજી કહને લગે, અરે

યહ તો તેરે કો હમ બતા દેંગે. તબ વહ બોલા કિ મહારાજ બહુત અચ્છી બાત હૈ. આપ કૃપા કરકે બતાઇયે બાબાજી કહને લગે કિ ભાઈ તુમ તીન કામ કરતે રહો તો તુમ્હારી મુક્તિ હો જાયેગી. વે તીન કામ યે હૈં એક તો ગઉ કા ગોબર થાપ દિયા કરો. દૂસરા કામ તમાખૂ કૂટકર મેરે કો ભર દિયા કરો, ઔર તીસરા કામ ગઊ કે વાસ્તે હરી હરી ઘાસ જંગલ સે ખોદ લાયા કરો. ઇન તીન કામોં કે કરને સે તુમ્હારા મોક્ષ હો જાવેગા. તબ વહ પુરૂષ ઈસ બાત કો સુનકે ઉસ બાબા કા ચેલા હોકર ઉસી મંદિર મેં રહને લગા, ઔર યે તીનોં કામ કરને લગા. બહુત દિન વ્યતીત હોને પર વહ અપને મન મેં વિચાર કરને લગા કિ યે કામ તો હમ અપને ઘર પર ભી કરતે થે, જો ઈનસે કલ્યાણ હોતા તો વહીં હો જાતા. મહારાજ ને કહા હૈ સો કુછ સમઝ કે હી કહા હોગા. ઈસ પ્રકાર વિચાર કરતા હી રહા. ફિર એક દિન વહ બાબા ગૈયા કે વાસ્તે કિસી તાલાબ કે કિનારે ઘાસ ખોદ રહા થા ઉસ સમય ઉસી તાલાબ પર કોઈ પરમહંસ મહાત્મા વિચરતે હુવે ચલે આયે. ઉન્હોંને વહાં સ્નાન કિયા તબ વહ પુરૂષ ઉન મહાત્મા કે તરફ દેખ રહા થા. સ્નાન કરકે વે મહાત્મા ઉસી તાલાબ કે કિનારે આસન લગા કર બૈઠ ગયે ઔર ગીતા કા પાઠ કરને લગે. જબ વે પાઠ કર ચુકે, તબ વહ મનુષ્ય ઉનકે પાસ જાકે જય સીતારામ કહતા હુવા વન્દનાપૂર્વક ઉનકે સમીપ બૈઠ ગયા. ફિર વે મહાત્મા ઉસસે પૂછને લગે કિ તુમ કૌન હો ? ઉસને કહા કિ મહારાજ મૈં ભી સાધુ હૂં. તબ ઉન્હોંને કહા કિ બહુત અચ્છી બાત હૈ. વહ મનુષ્ય કહને લગા કિ મહારાજ મૈં આપસે એક બાત પૂછતા હૂં, સો આપ કૃપા કરકે બતાઇએ મહાત્માને કહા. બહુત અચ્છા આપ પૂછીએ તબ વહ કહને લગા કિ મહારાજ, મેરે ગુરૂને તીન કામ મેરે કો બતાયે હૈ, ઔર યહ કહા કિ ઈનકો તુમ કરતે રહો, તુમ્હારા મોક્ષ હો જાવેગા. વે કામ યે હૈં (૧) ગઊ કા ગોબર થાપના, (૨) તમાખૂ કૂટ ૨ કર ભર ૨ કે દેના, ઔર (૩) ગઊ કે વાસ્તે હરી ૨ ઘાસ ખોદ લાના. ઈન કામોં કે કરને સે મોક્ષ હોતા હૈ યા ક્યા સો આપ બતાઇએ.

તબ વે મહાત્મા કહને લગે--

હે સજ્જન, ઇન કામોં કે કરને સે તો મોક્ષ નહીં હોતા હૈ, પરંતુ ઇનકા અર્થ સમઝને સે મોક્ષ હોતા હૈ. તુમ્હારે ગુરૂ ને ઠીક બાતેં બતલાઇ પરંતુ તુમને ઈનકા અર્થ નહીં સમઝા. તબ વહ કહને લગા કિ મહારાજ કૃપા કરકે અર્થ બતાઇએ. ઈસ પર સે વે મહાત્મા બોલે કિ ગોબર થાપને કા અર્થ યહ હૈ, કિ ગો નામ ઇન્દ્રિયોં કો ઔર થાપને સે તાત્પર્ય ખોટે વિષયોં સે રોકને કા હૈ. ઐસે હી વર નામ શ્રેષ્ઠ કા હૈ. વહી પુરૂષ શ્રેષ્ઠ હૈ જિસને અપની ઈન્દ્રિયોં કો દુષ્ટ વિષયોં સે રોકા હૈ. તમાખૂ કૂટને ઔર ફૂંકને કા અર્થ તમા અર્થાત્ તમ હૈ, લોભ ઔર લાલચ કો કૂટ કૂટ કે ફૂંક દેના હી તમાખૂ કૂટ ૨ કર ભર દેના હૈ. તીસરા કામ જો હરી ૨ ઘાસ ખોદ લાને કા હૈ ઈસકા અર્થ યહ હૈ કિ જબ તૂં ખોટે વિષયોં મન ઔર ઇન્દ્રિયોં કો રોકેગા, ઔર લોભ લાલચ કામ ક્રોધ આદિ સર્વ કો કૂટ ૨ કે ફૂંક દેગા, તબ હરિ અર્થાત્ વિષ્ણુ ભગવાન કો ખોજને સે હી તેરા મોક્ષ હોગા. ઈસ પ્રકાર સે ઉન કામોં કે અર્થ કો સમઝ કે વહ જાલી ખુરપી છોડ કે મંદિર મેં જાકર બૈઠ ગયા ઔર માલા હાથ મેં લેકર ઠાકુરજી કા ભજન કરને લગા. ગુરૂજી ઉસે પુકાર કે કહને લગે, અરે જાનકીદાસ, [ફલાના અમકા કામ નહીં કિયા, તો વહ બોલા કિ મહારાજ આજ તો મૈં કામોં કે અર્થ કો સમઝ ગયા હૂં. અબ પહિલે જૈસે કામ કરને સે કયા પ્રયોજન હૈ. યહ સુન ગુરુજી કહતે હૈં--

અરે, જાનકીદાસ આજ તેરે કો કોઈ ચોટીકટ તો નહીં મિલા યહ ગુરુ ચેલેકા દષ્ટાંત હૈ. દષ્ટાંત યહ હૈ કિ જબતક ઉન કામોં કા અર્થ જાનકીદાસને નહીં સમઝા થા, તબ તક ગોબરકો થેપા, તમાખૂ કો કૂટા ઔર ઘાસ કો ભી ખોદતા રહા. જિસ સમય ઉનકે અર્થ કો જાન લિયા તો સર્વ કામોં સે નિવ્રત હો ગયા ઔર આનન્દ કો પ્રાપ્ત હુવા તૈસે હી જબ તક તૂં કિસી ક્રિયાસે આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી ચાહતા હૈ, તબ તક તેરે કો સુખ કી પ્રાપ્તી કદાપિ નહીં હોગી, કયોંકિ કર્મ ઔર ઉનકે ફલ કો વેદ ને દુખરૂપી કહા હૈ, ઇસસે ભી જાના જાતા હૈ કિ કર્મ ઔર ઉનકે ફલ દુઃખ

રુપ હી હૈ. પ્રત્યક્ષ મેં ભી યહી દેખને મેં આતા હૈ કિ બિના સંતોષ કે જો પુરુષ નાના પ્રકાર કે લૌકિક કાર્ય આરંભ કરતા હૈ ઉસકો દેખ કે લોગ કહતે હૈં યહ તો બહુત દુખી હૈ, ઔર જો પુરુષ સર્વ કાર્યોં કો ત્યાગ વિવેક પૂર્વક એકાન્ત દેશ મેં રહતા હૈ ઉસે દેખકર લોગ કહતે હૈં કિ યહ પુરુષ આનન્દ મેં હૈ. કહીં ઐસા લિખા ભી હૈ—

દોહા—નહી દેવ નર તાસ સમ, જો નર વસૈ એકાંત ।
ભોગોં કી નહીં વાસના, મન હુવા બ્રહ્મ મેં શાંત ॥
કર્તા ક્રિયા કર્મ કા, ટૂટ ગયા અહંકાર ।
તાસ સમાન ન ઔર સુખ, સબ કહતે સંત પુકાર ॥

હે શિષ્ય ! જૈસે ઉસ મહાત્મા ને ઉસ બાબા કો ઉન કર્મોં કા ગૂઢ અર્થ સમઝાયા, તબ અર્થ સમઝને પર બાબા કો આનંદ પ્રાપ્ત હુવા તૈસે હી તૂં ભી વેદ કે ગૂઢ અર્થ કો સમઝ. વેદ કા ગૂઢ અર્થ યહ હૈ કિ કર્મ કે કરને સે કર્મ કા નાશ હોતા હૈ. ઈસ વાસ્તે કર્મ કા કથન વેદમેં કિયા હૈ. કિસી ક્રિયાજન્ય કર્મ સે આત્મા કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઐસા વેદને કથન નહીં કિયા ક્યોંકિ આત્મા તો નિત્યહી પ્રાપ્ત હૈ, નિત્ય પ્રાપ્ત વાસ્તુ કી કિસી. ક્રિયા સે પ્રાપ્તિ હોતી નહીં, જૈસે કોઇ પુરુષ કહે કિ મેરેકો આકાશ કી પ્રાપ્તિ કિસ ક્રિયા સે હોગી, તબ સુનનેવાલા ઉસે કહતા હૈ, અરે, મૂર્ખ કહીં ક્રિયા કરને સે આકાશ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. આકાશ તો નિત્ય હી પ્રાપ્ત હૈ ઇસકી પ્રાપ્તિ ક્યા હોગી ઐસી ઇચ્છા કરના હી મૂર્ખતા કા ચિન્હ હૈ. ઈસ પ્રકાર કી બાત સુનકે સાધારણ મનુષ્ય ભી અસા ઉલઝ્ભા દેતે હૈં તો વિદ્વાન લોગ ક્યા કહેંગે ? આકાશ કી કિસી ક્રિયા સે પ્રાપ્ત નહીં બનતી. આકાશ ભી ચેતન આત્મા મેં સુમેરુ પર્વત કે તુલ્ય હૈ. સુક્ષ્મ સે સુક્ષ્મ સર્વ જીવોં કે અન્તર ઔર બાહર જો વ્યાપ રહા હૈ. ઐસા પરિપૂર્ણ આત્મા કૈસા હૈ ? વહ સર્વ વિક્ષેપોં સે રહિત ઔર સદા સુખ રુપ હૈ. ઈસમેં કુછ ભી સંદેહ કી બાત નહીં

હૈ કિ આત્મા સ્વયં આનંદ સ્વરૂપ હૈ. ઉસકો કિસી ક્રિયા સે આનન્દ કી પ્રાપ્તિ કહના સર્વથા અસંભવ હૈ, જૈસે જલ મેં જો લહરે હોતી હૈં વે પૂછે કિ જલ કિસ ક્રિયા હમ કો મિલેગા, ઔર વસ્ત્ર પૂછે કિ મેરે કો સૂત કિસ ક્રિયા સે મિલેગા. ઈસી પ્રકાર ભૂષણ કહે કિ સ્વર્ણ કહાં ઔર કિસ ક્રિયાસે મિલેગા ? ઐસે પ્રશ્ન પૂછનેવાલે કી કેવલ મૂર્ખતા સિદ્ધ હોતી હૈ, તૈસે હી તુમ કહતે હો કિ કિસી ક્રિયા સે આત્મા કો સુખ કી પ્રાપ્તી હોગી સો યહ તુમ્હારા કહના ભી ઉન લહરોં આદિ કે પ્રશ્ન કરને કે તુલ્ય હૈ. વે તો જડ પદાર્થ હૈં પરંતુ તૂ બુદ્ધિમાન મનુષ્ય હોકર ઐસી બાત કયોં કરતા હૈ.

વાસ્તવમેં સચ્ચિદાનન્દ સ્વરુપ જો તૂં હી હૈ તો ફિર કિસ ક્રિયા સે સુખ કી પ્રાપ્તી ચાહતા હૈ. તૂં કેવલ અપની ભૂલ સે હી દુખ કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. જૈસે કોઈ બનિયા અપને ઘર કો ભૂલ કે સારે બાજાર મેં ફિરા ઔર દુખ પાયા, તૈસે હી તૂં અપને કો નહીં જાન કે નાના પ્રકાર કે ક્રિયાજન્ય કલેશોં કો પ્રાપ્ત હો રહા હૈ. ઇસી પર તેરે કો એક—

બનિક અફીમ ઘર વિસ્મરણ ન્યાય

સુનાતે હૈં; સો તૂં ચિત લગા કર સુન. એક બનિયે કી દુકાન બાજાર મેં થી ઔર ઉસકા ઘર જરા ફાસલે પર થા એક દિન ઐસા હુવા કિ રાત્રી સમય જબ કુછ વર્ષા હો રહી થી તબ શરદી કી વજહ સે ઉસ બનિયે ને કુછ અફીમ ખા લિયા. વૈસી દશા મેં વહ બનિયા દુકાન સે ઘર કો ચલા. રાસ્તે મેં કિસી જગહ પેશાબ કરને બૈઠ ગયા, તબ અફીમ કે નશે મેં ઉસકી આંખ લગ ગઇ. કુછ દેર બાદ ઉસકી આંખ ખુલી તો વહ અપને મનમેં વિચાર કરતા હૈ કિ હમ ઘર કો ચલે થે, સો ઘર તો અબ તક આયા હી નહીં. વહ વહાં સે ઉઠ કે આગે ચલા ઔર ભયભીત હો ગયા. ફિર અપને ઘરકી જાંચ ઉસકો નહીં રહી તબ જિસકા ઘર આવે ઉસકો અપના ઘર સમઝ કે વહ દરવાજે કે

કિવાડ ખોલને લગા. વે ઘરવાલે કહને લગે અરે કૌન હૈ. તબ વહ બનિયા વહાં સે ભગા. ઐસે હી ઔર ભી અનેક ગૃહોં મેં જા કે ભાગતા રહા આખિર દૈવયોગ સે ઉસીકા ઘર આ ગયા, વહાં સેઠાની રાસ્તા દેખ હી રહી થી, તબ સેઠજી ગર્મ પાની સે પૈર ધોકે રસોઈ જીમે ઔર પલંગ પર વિરાજ ગયે, હુક્કા ગુડગુડાને લગે. તબ કહતે હૈં કિ સુખ તો અપને હી ઘર મેં હૈ, ક્યોંકિ જબ તક મૈં અપને ઘર કો પ્રાપ્ત નહીં હુવા, તબ તક દૂસરે ગ્રહોં મેં જા ર કે અનેક પ્રકાર કે તિરસ્કારજન્ય દુખ કો પ્રાપ્ત હુવા, જબ અપને ગ્રહ મેં આયા તભી મુઝ કો સુખ પ્રાપ્ત હુવા. તૈસે હી તૂં અપને સતચિત્ આનન્દ સ્વરૂપ કો ભૂલ કે કિસી ક્રિયા સે સુખ કી પ્રાપ્તિ ચાહતા હૈ. યહ ઇચ્છા અપને સ્વરુપ કે અજ્ઞાન સે હી હુઇ હૈ, સો સ્વરુપ કે જ્ઞાનસે હી દૂર હોગી. વહ સ્વરુપ કૈસા હૈ ? નિત્ય હી પ્રાપ્ત હૈ-ઐસા સમઝના હી નિત્ય પ્રાપ્ત કી પ્રાપ્તી હૈ, ઔર કિસી ક્રિયા સે પ્રાપ્ત કી પ્રાપ્તી કિસીને ભી નહીં કહી હૈ, ઔર જો કિસી ક્રિયા સે પ્રાપ્તી કહી હૈ, સો તો અનાત્મ પદાર્થ કી હી પ્રાપ્તી હોતી હૈ. જૈસે કુમ્હાર કી ક્રિયા સે ઘટ કી પ્રાપ્તી હૈ ઔર પુરુષોં કો દંડ આદિકોં કે પ્રહારરુપ ક્રિયા કરને સે સર્પ આદિકોં કે નાશ રુપ ફલ કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ. ઇસી પ્રકાર પંડાઇ પુરુષ કો ચલનરુપ ક્રિયા સે ગ્રામ આદિ કી પ્રાપ્તીરુપ ફલ હોતા હૈ, ઔર રસોઈ કરનેવાલે કો પાક ક્રિયા સે નાના પ્રકાર કે પદાર્થો કાત્રિકાસરૂપ ફલ હોતા હૈ, ઔર સંસ્કારરૂપ ક્રિયા સે મલ કી નિવૃત્તી ઔર ગુણ કી પ્રાપ્તી રૂપ ફલ હોતા હૈ. ઐસે ક્રિયાજન્ય કર્મ સે યે ફલ હોતે હૈં પરંતુ આત્મા તો ઇન ક્રિયાઓં મેં સે કિસી ભી ક્રિયા કા ફલ નહીં હૈ, ક્યોંકિ જો આત્મા પૂર્વ મેં નહીં હો તો ઉત્પાદ્યરુપ ક્રિયા સે હોતા સંભવ હો સકતા હૈ પરંતુ આત્મા તો અજ હૈ, ઈસીસે આત્મા કા નાશ ભી નહીં હોતા હૈ ક્યોંકિ જિસકા જન્મ હોતા હૈ ઉસીકા નાશ હોતા હૈ, જૈસે ઘટ પટ આદિ. યદિ આત્મા કિસી એક દેશ મેં હો તો ગમનરુપ ક્રિયા સે પ્રાપ્ત હોવે પરંતુ આત્મા કો તો વેદ ને સર્વવ્યાપી કહા હૈ. આત્મા સાવયવ હો તો વિકારરુપ ક્રિયા કા ફલ હોવે. પરન્તુ આત્મા કો તો શ્રુતિ ને નિરવયવ કહા

હૈ. ઐસે હી આત્મા મેં મૈલ હો તો મૈલ કી નિવૃત્તીરૂપ ક્રિયા કા ફલ હોવે પરન્તુ આત્મા કો વેદને નિર્મલ કહા હૈ, ગુણ કી પ્રાપ્તીરૂપ ક્રિયા કા ફલ ભી તભી હો સકતા હૈ જબ ગુણાદિ પદાર્થ આત્મા સે જુદે હોં. વાસ્તવ મેં ગુણાદિક આત્મા મેં કલ્પિત હોને સે આત્મા કે સ્વરુપ હી હૈં, જૈસે શુક્તી મેં જો રજત કલ્પિત હોતા હૈ, સો શુક્તી કા સ્વરુપ હી હૈ, ઈસી સે આત્મા કો વેદ ને નિર્ગુણ કહા હૈ. શ્રુતિ ઈસ પ્રકાર કહતી હૈ—

એકો દેવઃ સર્વ ભૂતેષુગૂઢઃ સર્વવ્યાપી સર્વ ભૂતાન્તરાત્મા ।
કર્માધિક્ષ સર્વ ભૂતાદિ ભાસસાક્ષી ચેતા કેવલો નિર્ગુણશ્ચ ॥

હે શિષ્ય ! પ્રથમ તેને કહા થા કિ મૈં સુખ કી પ્રાપ્તી ઔર દુખ કી નિવૃત્તી ચાહતા હૂં સો તેરા કહના તભી બન સકતા હૈ જબ આત્મા મેં દુખ હો ઔર સુખ નહીં હો. વાસ્તવ મેં આત્મા સદાહી સુખ રુપ હૈ, ઔર સુખાદિક આત્મા કે ગુણ ઔર ધર્મ નહીં હૈ, કિન્તુ આત્મા કે સ્વરુપ હી હૈં ઈસી સે કિસી ભી ક્રિયા કી જરૂરત નહીં હૈ. ઇસ રીતિ સે પૂર્વ જો અનેક પ્રકાર કે દૃષ્ટાંત, પ્રમાણ, યુક્તિ ઔર ન્યાય કહે હૈં સો કેવલ આત્મા કો સુખરુપ ઔર સ્વયંપ્રકાશ રુપ જાનને કે વાસ્તે કહે હૈં. ઐસા સુખરુપ ઔર સ્વયંપ્રકાશ આત્મા તૂં હી હૈ.

(૨) ॥ અથ સત્સંગ રત્ન ॥

શિષ્ય પૂર્વ સુને અર્થ કો અપના દૃઢ નિશ્ચય કરને કે વાસ્તે પૂછતા હૈ-હે ભગવાન, આપને અનેક પ્રકાર કે દૃષ્ટાંત ઔર સિદ્ધાંત કહે કિ આત્મા કો સર્વ ગુણ ઔર ધર્મોં સે રહિત સુખ રુપ કથન કિયા, ઈસીસે ક્રિયા કા નિષેધ કિયા ઔર સ્વયમ્ પ્રકાશ હોને સે સર્વ વ્રત્તિયોં કા ભી નિષેધ કિયા હૈ. ઇસ રીતિ સે આત્મા કો સુખ રુપ ઔર સ્વયંપ્રકાશ કથન કિયા સો મૈંને ભલી પ્રકાર સે જાના ઔર આપને કહા કિ વહ આત્મા તૂં હી હૈં. ઈસ બાત કો મૈં કૈસે નિશ્ચય કરું કિ મૈં હી સુખ રૂપ ઔર સ્વયંપ્રકાશ હૂં ઔર પ્રાપ્ત વસ્તુ કી પ્રાપ્તી મેં કિસી ભી ક્રિયા કો

કથન નહીં કિયા, કિન્તુ કહા કિ ઉસકા જ્ઞાન હોના હી પ્રાપ્તી હૈ. ઈસ પ્રકાર જો આપને કહા ઉસ પર સે મૈં જાનના ચાહતા હૂં કિ ઉસકા જ્ઞાન હોના કૈસે સંભવ હૈ સો આપ કૃપા કરકે બતાઈએ.

શ્રી ગુરુઉવાચ-હે શિષ્યઃ યહ બાત તો હમને પૂર્વ ભી કહી થી કિ જબ તૂં સત શાસ્ત્ર ઔર સતસંગ રુપી દરવાજે મેં દાખિલ હોગા તબ તેરેકો "અહં બ્રહ્માસ્મિ"એ સી ચોટ લગેગી ઔર વૈસી દશામેં તૂં બચ્ચે કી તરહ ચિલ્લાવેગા. યહ સુન શિષ્ય બોલા-હે ભગવન મેરી બુદ્ધિ અલ્પ હૈ. મૈં થોડે મેં નહીં સમઝ સકતા હૂં. આપ વિશેષ પ્રકાર સે સમઝાઇએ-સત્ સંગ કિસ કો કહતે હૈં. સતશાસ્ત્ર કૌન સે હૈં. સત્ સંગ કા કારણ ઔર સ્વરુપ કયા હૈ, ઉસકા ફલ કિસ પ્રકાર હોતા હૈ, ઉસકી અવધિ કયા હૈ, ઔર જિસ શાસ્ત્ર કો આપ સત કહતે હો ઉસમેં સતપના કયા હૈ? કયોંકિ આત્મા સે ભિન્ન કોઇ ભી અનાત્મ વસ્તુ સત નહીં હૈ ઐસા જો આપને કહાથા ઉસ પર સે યે શંકાએ ઉત્પન્ન હુઈ હૈં.

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય ! યદ્યપિ આત્મા સે ભિન્ન કોઈ ભી અનાત્મ વસ્તુ સત્ય નહીં હૈ, તથાપિ સત્યતા દો પ્રકાર કી હોતી હૈ એક તો વ્યાવહારિક સત્યતા ઔર દૂસરી પારમાર્થિક સત્યતા પારમાર્થિક સત્યતા તો વેદમેં નહીં પરંતુ વ્યાવહારિક સત્યતા વેદમેં હૈ જૈસે સત્ય વચન કહને વાલે કો સત્યવાદી કહતે હૈં, તૈસે હી સતવસ્તુ પ્રતિપાદન કરનેવાલા વેદાંત શાસ્ત્ર હૈ. ઈસસે ઉસકો સત કહા હૈ ઔર વેદાંત શાસ્ત્ર સે ભિન્ન જો પાંચ ન્યાય વૈષેશિક આદિક શાસ્ત્ર હૈં સો દ્રવ્ય, ગુણ, પ્રમાણ, પ્રેમ, આદિક અનાત્મ પદાર્થોં કા હી કથન કરતે હૈં ઈસી સે વે સત્ય નહીં કહે જાતે હૈં, જૈસે કોઈ છે પુરુષ કિસી મંદિર મેં દર્શન કરને કો ગયે થે મસમેં પાંચ તો અંધે થે ઔર એક કાણા થા. વે નીચે લિખે અનુસાર દર્શન કરને લગે.

—

(૧) અન્ધ, ઠાકુર, ન્યાય.

અંધેને કહા કિ પૂજારીજી હમકો નેત્ર સે દિખતા નહીં ઇસલિયે ઠાકુરજીકા હમારે હાથ સે સ્પર્શ કરાઇએ. તબ પૂજારીને બતા દિયા કિ યે ઠાકુરજી હૈં. વે પાંચોં અંધે હાથ લગાય ૨ ઠાકુરજી કા સ્પર્શ કરને લગે. એક કા હાથ અંગુલીકે લગા, દૂસરે કા પંજે કે લગા, તીસરે કા પેરોં કે લગા, ચૌથે કા ધડકે લગા, ઔર પાંચવે કા સિર કે લગા. ઇસ રીતિ સે જિસકા જહાં હાથ લગા થા, ઉસને વૈસાહી ઠાકુરજી કા સ્વરૂપ નિશ્ચય કિયા, ઔર કાણે ને તો જૈસા ઠાકુરજી કા સ્વરૂપ થા વૈસાહી જાન લિયા. જબ વે ઈસ પ્રકાર દર્શન કરકે મંદિર સે બાહર આયે તબ આપસ મેં કહને લગે કિ ભાઈ ઠાકુરજી કા કૈસા સ્વરૂપ થા, એકને તો અંગુલી જૈસા હી બતાયા, દૂસરેને પંજે જૈસા બતાયા, તીસરેને ઠુંઠ જૈસા બતાયા, ચૌથે ને સારંગી જૈસા બતાયા ઔર પાંચવે ને ગોલે જૈસા બતાયા. વે ઇસ પ્રકાર આપસ મેં એક દૂસરે કે વિરુદ્ધ બકને લગે તબ ઉનકે પરસ્પર વિવાદ હો ગયા ઉસ સમય છઠા જો કાણા થા ઉનકી બાતેં સુન ૨ કે હંસતા રહા ક્યોંકિ વે પાંચોં હી વૃથા બકતે થે. ઐસે હી યે જો પાંચ શાસ્ત્ર હૈં સો અંધોં કે સમાન હૈં. છટા જો વેદાંત હૈ સો કાણે કે સમાન હૈ ક્યોંકિ જૈસે કાણે કો ઠાકુરજી કા યથાર્થ જ્ઞાન થા, ઔર વે અંધે કિસી એક અંગ કો હી ઠાકુરજી કહતે થે. તૈસે હી યે પાંચોં શાસ્ત્ર હૈં, કોઇ તો અન્નમય કોષ જો યહ સ્થૂલ શરીર હૈ ઉસી કો આત્મા કહને હૈં, ઔર કોઇ પ્રાણમય કો, કોઈ મનોમય કો, કોઇ જ્ઞાનમય કો ઔર કોઈ આનન્દમય કોષ કો હી આત્મા કહતે હૈં.

ઈસ પ્રકાર તીન શરીર ઔર ઉનમેં જો પંચકોષ હૈં વે કિસી એક અનાત્મ્ય પદાર્થ મેં આત્મબુદ્ધિ કરકે નાના પ્રકારકે વિવાદોં સે ઉન અંધો કી તરહ કલેશ કો હી પ્રાપ્ત હોતે હૈં, જૈસે કાણા ઠાકુરજી કે યથાર્થ સ્વરૂપ કો જાનતા હૈ સો ઉન અંધો કી બાત કો સુનકે હંસતા હૈં વૈસે હી અન્નમય આદિ કોષ કો આત્મા માનકર અન્યથા બકતે હુવે સુન કે હંસી આતી હૈ, ઔર જૈસા આત્મા કા સ્વરૂપ હૈ વૈસા હી સતચિત આનંદ સ્વરૂપ સે જો

શાસ્ત્ર કથન કરતા હૈ વહી ઉસમેં સતપના હૈ. ઇસી પ્રકાર જો પુરૂષ સત વચન બોલને વાલા હોતા હૈ ઉસકી બાત સુનકે સંશય દૂર હો જાતા હૈ. તૈસે હી આત્મ વસ્તુ મેં જો કુછ ભી સંશય હો વહ વેદાન્ત શાસ્ત્ર કે બારમ્બાર શ્રવણ કરને સે નિવૃત્ત હો જાતા હૈ, ઔર જો નિત્ય પ્રાપ્ત આત્મા હૈ ઉસકી સ્મૃતિ હો જાતી હૈ ઉસી કો જ્ઞાત કહતે હૈં, ઇસીસે વેદાન્ત શાસ્ત્ર કો સત કહા હૈ. પરન્તુ ઉસકો કાણા ભી કહતે હૈં ક્યોંકિ કેવલ વેદાન્ત કે પઢને સે પરોક્ષ જ્ઞાન હોતા હૈ પરન્તુ જબ ગુરૂમુખ સે વેદાંત કે અર્થ કા શ્રવણ હોતા હૈ તબ દોનોં સે હી આત્મા કા અપરોક્ષ જ્ઞાન હો સકતા હૈ. ઇસ પ્રકાર દૂસરા નેત્ર ગુરૂ હૈ, ઔર જો તૂં યહ બાત કહે કિ ગુરૂ કિસકો કહતે હૈ તો સુન—

॥ દોહા ॥

વેદ શાસ્ત્ર મેં કુશલ હૈ આતમ બ્રહ્મસ્વરુપ ।
આંખિ તલે આની નહીં, ચહે હોય ભુપકા ભુપ ॥
એક અખંડિત આતમા, કરે યહી ઉપદેશ ।
દેશ કાલ અરૂ વસ્તુ કા જામેં નાહીં લેશ ॥

અર્થ સ્પષ્ટ હૈ પરન્તુ ભાવ યહ હૈ કિ વેદ શાસ્ત્ર કે જાનને મેં ચતુર હો ઔર આત્મા કો બ્રહ્મરૂપ કરકે જાનનેવાલા ઔર નિસ્પૃહી હો, ચાહે કોઈ રાજાઓં કા ભી રાજા હો તો ભી ઉસે નેત્ર કે નીચે નહીં લાવે, જિજ્ઞાસુ જનોં કો યહી ઉપદેશ કરે કિ તૂં ચેતન આત્મા એક અખંડ હૈ ઔર દેશ કાલ વસ્તુ કે પરિચ્છેદસે રહિત હૈ, ઇસ પ્રકાર જિજ્ઞાસુ પુરૂષોં કી બુદ્ધિ મેં નાના પ્રકાર કે જો ભેદ રૂપી પક્ષી બૈઠે હોં ઉનકો જ્ઞાન રૂપી તાલી બજા કે તત્કાલ ઉડા દેવે ઔર સતમાર્ગ મેં ચલાવે, સો સદ્ગુરૂ કહલાતા હૈ. ઐસે સત પુરૂષોં કા સંગ ઔર સત શાસ્ત્ર કા વિચાર જો નિત્ય પ્રતિ કરતે હૈં ઉનકા કલ્યાણ હોને મેં ક્યા સંશય હૈ ! વે તો સદા હી કલ્યાણ રૂપ હૈ, આપ સ્વતઃ સંસાર સમુદ્ર સે તરતે હૈં ઔર દુસરેં કો ભી તાર દેતે હૈં જૈસે નૌકા તૈરતી હૈ ઔર અન્ય કો ભી તાર દેતી હૈ. ઐસે સતશાસ્ત્ર કા વિચાર ઔર મહા પુરૂષોં કે સંગ હી કા નામ સતસંગ હૈ. સતસંગ હી કે

કારણ આદિક કે સંબંધ મેં જો પ્રશ્ન કિયા હૈ ઉસકા ઉત્તર તૂં અબ શ્રવણ કર. જબ મનુષ્ય કો કિસી પૂર્વ જન્મ કે શુભ કર્મ ભોગ દેને કે અર્થ સન્મુખ હોતે હૈં. તબ ઉસકે અન્તઃકરણ મેં શુભ વાસના ઉત્પન્ન હોતી હૈ. ઉસ વાસના કે અનુસાર જો પુરૂ-ષાર્થ કિયા જાતા હૈ વહી પુરૂષાર્થ સતસંગ કા કારણ હોતા હૈ, સતપુરૂષોં કે વચનોં મેં ચિત્ત કી સ્થિતી હોના સતસંગ કા સ્વ-રૂપ હૈ, ઔર તત્ કથનં તત્ ચિન્તનં તત્ પરસ્પર બોધનં અર્થાત વારમ્વાર ઉસી સત વસ્તુ કા કથન કરના, ઉસીકા ચિન્તન કરના ઔર ઉસી કો પરસ્પર વિચાર કરકે અધિકાધિક જાનના યહી સતસંગ કા સ્વરુપ હૈ. નિષ્કામ કર્મ સે લેકર મોક્ષ પર્યંત જો સાધન સાધ્ય પદાર્થ પ્રાપ્ત હોતે હૈં સો સતસંગ કા ફલ હૈ, ઔર સતસંગ કી અવધી તો કુછ હૈ નહીં, પરન્તુ જબતક કંઠમેં પ્રાણ રહે વહાં તક અથવા વિદેહ મોક્ષ પર્યંત સતસંગ અવશ્ય હી કરના ચાહિયે ફિર આપહી અવધી હો જાયેગી, યહી ઉસકી અવધી હૈ જબ ઇસ પ્રકાર કારણકો સ્વરુપ કો ઔર ઉસકે ફલ તથા અવધી કો જાન કર નિત્ય પ્રતી સતસંગ કરેગા તબ દીર્ઘકાલ કે અભ્યાસ સે ઉસ સત વસ્તુ કા જ્ઞાન તેરે કો હોગા. ક્યોંકિ સત પુરુષોં મેં ઔર સતશાસ્ત્ર મેં યહી સતપના હૈ કિ અપને સહિત જિતના સ્થૂલ ઔર સૂક્ષ્મ પસારા હૈ ઉસકો મિથ્યા કરકે જનાતે હૈં ઔર જો ચેતન આત્મા હૈ ઉસે સતરૂપ કરકે કથન કરતે હૈં, યહ સત્યવાદીપના ઉનમેં હોને સે હી વે સત કહે જાતે હૈં. સતશાસ્ત્ર કે અતિરિક્ત અન્ય ગ્રન્થ જો વસ્તુ કા યથાર્થ કથન નહીં કરતે હૈં, સો સભી અસત કહે જાતે હૈં, તૈસે હી જો સત કા ઉપદેશ કરને વાલા ગુરુ હૈ ઉસસે ભિન્ન જો કંઠી માલા કે બાંધનેવાલે ઔર કાન મેં ફુંક મારને તથા મંત્ર યંત્રકે સુનાને-વાલે ઔર ચોટી કાટકે ગેરુએ કપડે રંગને આદિ નાના પ્રકાર કે ચિન્હોવાલે હૈં, સો સબ અસત ગુરુ કહે જાતે હૈં. ઉનકા સંગ કરને સે જીવ ઈસ સંસાર સમુદ્ર મેં તિર નહીં સકતે ક્યોંકિ કાઠકે સંગ મેં લોહા તિરે પરન્તુ લોહે કે સંગ લોહા નહીં તિરતા હૈ, ઈસી પ્રકાર સે વે તો આપહી કામ ક્રોધ લોભ મોહ રૂપ લોહે સમાન ભાર કો પ્રાપ્ત હો રહે હૈં, દૂસરે કો કૈસે તિરાવેંગે,

ઇસસે જો પુરૂષ ઐસે ગુરુ કા સંગ કરેગા સો

કુત્તા કાન ફડક થૂક ન્યાય

કો કૈસે પ્રાપ્ત હોગા સો દિખાતે હૈં. એક ગૃહસ્થી ઐસા
થા કિ અપને હાથોં સે કુછ કામ ઉસને નહીં કિયા ઔર
ઉસકે ભાઈ પિતા આદિ જો કમાઈ કરકે ઉસકા પાલન
પોષણ કરતે થે સો દૈવયોગ સે હૈજે કી બિમારી ચલને
સે સારે મર ગયે. તબ ઉસ પુરુષ ને અપને મન મેં
બિચાર કિયા કિ કમાઇ તો હોવે નહીં, ઔર ખાને કો દોનોં વક્ત
ચાહિએ, ઇસ લિએ કોઈ ઐસા હુનર ધંધા કરના ચાહિએ કિ
જિસસે તકલીફ નહીં હોવે, ઔર ખાને પીને કા કામ ચલ જાય.
ઉસને સબ કામોં કો અપને મન મેં વિચારા તો સભી મેં ઉસકો
તકલીફ દિખાઈ દી. પરન્તુ માંગના ઉસકો સુગમ માલૂમ હુવા.
તબ બાબા કા સ્વાંગ બના કર નજદીક કે ગ્રામો મેં જા કે માંગ
લાને લગા. ફિર લોગોં મેં જાન પહિચાન ભી હો ગઈ તબ તો
ગંડા ગોલી ભી કરને લગા, ઔર ચેલી ચેલા ભી બહુત સે હો
ગયે. કુછ ચેલે કહને લગે કિ મહારાજ આપ કાહે કો તકલીફ
ઉઠાતે હો. વહીં એક વહુત અચ્છા મકાન બનવા દિયા ઔર
મહારાજ ઉસમેં રહને લગે. ફિર ઔર ભી ચેલે બહૂત સે
હોગયે ઔર ખૂબહી આનંદ કે તાર બાજને લગે. કોઈ તો પુત્ર
કી ઇચ્છા કરકે ઉનકી સેવા કરે ઔર કોઈ ધન કી કામના કરકે
સેવા કરે. ઇસ પ્રકાર જબ ગાઢા ગુડકને લગાં તબ ઉન ચેલોં મેં
કોઈ પુરુષ પરમાર્થ કે ભી જિજ્ઞાસુ થે, ઉન્હોંને મહારાજ સે પૂછા
કિ હે ભગવન ઈસ દુખ રૂપ સંસાર સે યહ જીવ કીસ પ્રકાર
મુક્ત હો સકતા હૈ, યહ બાત આપ કૃપા કરકે હમારે કો બતા-
ઇયે ! તબ વે કહને લગે કિ ભાઈ અભી તો તુમ્હારી જવાન
ઉમર હૈ, બચ્ચે બચ્ચિયોં કા વિવાહ કરો, ફિર તુમકો બતા દેંગે.
અભી કયા જલ્દી હૈ. તબ ઉન ચેલા ને કાલ પાકે ફિર પૂછા કિ
મહારાજ અબતો કુછ બતાઓ, ઉમર તો બીતી જાતી હૈ, તબ
બાબા ને કહા અરે, તુમ ઐસી જલ્દી કાહે કો કરતે હો, બેટાં

કે બહુ આનન્દા ઔર પોતે પોતી હોને દો. ઇસ પ્રકાર વો લપોડ-શંખવાલી બાતેં કરતા રહા. અન્ત મેં દૈવયોગ સે ઉસ આત્મા કા શરીર શાન્ત હોગયા. તબ કુત્તે કી યોની પ્રાપ્ત હુવા. ઉસ કે જિજ્ઞાસુ ચેલોં કો ગુરુસે મિલને કી કામના થી. વે ભી મર કે કુત્તે હી હુવે. ગુરુજી પહિલે હી સે હાડ ચાબતે ફિરતે થે, વે ચેલે ગુરુજી કો મિલ કર કહને લગે કિ મહારાજ આપ ઔર કૌન ગતિ કો પ્રાપ્ત હુવે હૈં. અબતો કુછ બતાઓ. તબ વહ કાન હિલાકે કહતા હૈ અરે મૈંને તો ખાને પીને કે લિયે સ્વાંગ બનાયા થા ઔર મૈં કુછ ભી નહીં જાનતા થા. તબ વે ચેલે કહને લગે કિ ધિક્કાર હો તેરેકો ક્યોંકિ તૂં આપ ભી ડૂબા ઔર હમેં ભી ડુબાયા. ઇસી પર કહતે હૈં—

દોહા—ઝુઠે ગુરુ કે આસરે, ડૂબિ ગયે બહુ જીવ।
સચ્ચા સતગુરુ સેઇયે, જાસે પાવે પીવ॥
ઝુઠે ગુરુવા મરિ ગયે; હો ગયે ભૂત સમાન।
સચ્ચૈ ગુરુ સે પાઇયે, સત વસ્તુ કા જ્ઞાન।

જબ ઇસ પ્રકાર સત્ ઔર સત્ શાસ્ત્ર કા વિચાર ઔર મહા પુરુષોં કા સંગ કોઈ કરતા હૈ તભી વહ જીવ કલ્યાણ કા ભાગી હોતા હૈ,

ચૌપાઇ

જો તિરિ ગયે તિરેંગે જેતે
અબ તિરતે હૈ કહું અરુ કેતે
સો સાધુ સંગતિ સે જાનો
દુજા ઔર ઉપાય ન માનો.

ઇસમેં બહુત લિખને કી જરૂરત નહીં હૈ. જિસ કિસી
ઘર કી બુદ્ધિ હોતી હૈ વહ થોડે હી મે સમઝ લેતા હૈ ઔ
ઉસ કે સમઝને કે લિયે એક—

कुंडलिया, लिखते हैं

सत संगति महिमा कही लीजै यही प्रसाद ।
हम कहया तुम सुन्या इस को रखना याद ॥
इसको रखना याद, बाद काहु से न कीजे ।
जो कोइ साधू मिले, संग वाहु का कीजे ॥
लोभी लंपट लालची, इनसे रहना दूर ।
गुप्तानन्द निज रूप लखि, सदा एक भरपूर ॥

हे शिष्य तेरे को कर्ता बुद्धि है. इसी से तुझे आत्मा में कर्तव्य भ्रांति हो रही है, जब तूं और सर्व क्रिया का त्याग करके एक सत्‌संग को ही करेगा तो उस से तेरी कर्तापने की भ्रांति मिट जायगी, और आत्मा को ब्रह्मरूप करके अपने आपही जानेगा कि वह कर्ता क्रिया कर्म से रहित है.

॥ इति श्रीसतसंग रत्न समाप्त ॥

[૩]

अथ निष्काम रत्न

कर्म कहे हैं वेद में, सुन तिनका विस्तार ।
एक निषिध दूजा विधि, सो कहिये चार प्रकार ।
काम्य प्रायश्चित नित निमित, करो कामका त्याग
नित्त निमित्तक कीजिये, फलका तजि के राग ॥

अर्थ यह है कि वेद में जो कर्म का कथन किया है उसका विस्तार यह है-एक तो निषिद्ध कर्म कहाता है जिसको कभी नहीं करना चाहिये क्योंकि वह वेद विरुद्ध है, यदि कोई ऐसा पूछे कि निषिद्ध कर्म कौन से हैं तो सुन-

પરસ્ત્રીગમન કરના, જુવા ખેલના, મદિરા માંસ ખાના, વૈશ્યા કા સંગ કરના, ચોરી કરના જાન બૂઝકે કિસી કી જીવહિંસા કરના, ઝુઠ બોલના. કમતી તોલના, ઈત્યાદિ સબ નિષિદ્ધ હી હૈં. ઇસ સે યે કર્મ કદાપિ નહીં કરના ચાહિયે.

દૂસરે વિધિ કર્મ હૈ સો ચાર પ્રકાર કે હૈં (૧) કામ્ય (૨) પ્રાયશ્ચિત, (૩) નિત્ય, ઔર (૪) નૈમિતિક. જિજ્ઞાસુ પુરુષ કામ્ય કર્મ ઔર નિષિદ્ધ કા ત્યાગ કરકે નિત્ય ઔર નૈમિતિક કર્મ કો ફલ કી ઇચ્છા સે રહિત હોકર કરેં, તબ ઉસે ઐસે કર્મ સે નિત્ય સુખ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ, ઔર જો ફલ કી ઇચ્છા રખ કર કરતા હૈ ઉસે અનિત્યહી ફલ મિલતા હૈ. ઇસી પર તેરે કો એક

રાજ મન્દિર મજદૂર ન્યાય

સુનાતે હૈં, સો અપને મન કો સાવધાન કરકે સુન. કિસી રાજા કા એક મકાન બનતા થા ઉસમેં બહુતસે મજદૂર લગે હુવે થે. ઉન મજદૂરોંમેં એક ઐસા મજદૂર થા જો કામતો કર દે ઔર મજદૂરી ચુકાતે સમય નહીં લે, ફિર જબ ગિનતી હોવે તબ એક મનુષ્ય જાદા નિકલે ઔર જબ મજદૂરી ચુકાવે તબ કમતી હોવે. ઇસ પ્રકાર એક મજદૂરકી મજદૂરી બચ જાતી થી. જો મજદૂરી ચુકાનેવાલા કામદાર થા સો કહને લગા અરે મજદૂરોં ! યહ એક મનુષ્ય કી મજદૂરી બચ જાતી હૈ ઔર ગિનતી પૂરી હોતી હૈ, વહ કોન મજદૂર હૈ સો મજદૂરી નહીં લેતા હૈ. તબ ફિર જિન મજદૂરોં કે પાસ મેં યહ રહતા થા વે કહને લગે કિ હુજૂર વો યહ હૈ, તબ કામદાર બોલા અરે તુમ મજદૂરી ક્યોં નહીં લેતે. તબ વહ કહને લગા કિ કામ તો હમારા હી હૈ મજદૂરી કિસસે લેવેં, ક્યોંકિ રાજા તો સારી પ્રજા કા પિતા હૈ ઔર પ્રજા પુત્ર કે સમાન હોતી હૈ, ફિર પુત્ર પિતા સે કયા મજદૂરી લેવે. ઐસી બાતેં ઉસ મજદૂર કી સુન કે કામદાર ને વહ હકીકત રાજા કી કચહરી મેં જાકર કહી, ઔર આખિર જબ યે સબ રાજા કે કાન તક પહુંચી તો રાજાને કહા ઉસ મજદૂર કો હમારે પાસ લાઓ. ઇસ પરસે કામદાસ ઉસ મજદૂર કો રાજા કે પાસ લે ગયા. તબ રાજા ને પૂછા અરે તુમ મજદૂરી ક્યોં નહીં

લેતે. ઉસને જૈસા કામદાર સે કહા થા વૈસા હી રાજા કો ભી ઉત્તર દિયા. ઉસકી બાત સુન કે રાજા બડા પ્રસન્ન હુવા ઔર બોલા કિ તુમ હમારે પાસ રહા કરો, ઉસને કહા હુજૂર બહુત અચ્છા. ફિર રાજા કે પાસ રહને લગા, ઉસકા સચ્ચા વ્યવહાર ઔર નિષ્કામતા દેખ કે કુછ કાલ પાકર જ્યાદે કયા કહેં ઉસકો હી રાજા બના દિયા ઔર રાજા ખુદ ઠાકુરજી કે ભજન કરને કે વાસ્તે વન કો ચલા ગયા. યહ તો દૃષ્ટાંત હૈ. દૃષ્ટાન્ત યહ હૈ કિ રાજા કી નાઈ તો ઈશ્વર હૈ ઔર મજદૂર કી નાઈ યહ જીવ હૈ જિસકે અનેક પ્રકાર કે શુભ કર્મ કા ફલ હી મજદૂરી હૈ ઔર એસે ફલ કી કામના કા ત્યાગ હી નિષ્કામતા હૈ, જૈસે રાજા ને ઉસ મજદૂર કો અપને પાસ હી રખ લિયા થા, તૈસે હી ઈશ્વર નિષ્કામ કર્મ કરનેવાલે ભક્ત કે વશ હોકર વહ આપહી ઉસકે પાસ રહતા હૈ ઔર જિસ પ્રકાર રાજા ને સબ રાજ દે દિયા થા તૈસે હી વહ નિષ્કામી ભક્ત અપને આપકો હી ઈશ્વર કે અર્પણ કર દેતા હૈ ઈસ પ્રકાર નિષ્કામ કર્મ મહાન નિત્ય સુખ રૂપી ફલ હૈ જો સર્વ પાપોંકા નાશ કરનેવાલા હૈ, યહ બાત કહ શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ–હે ભગવાન્ ! આપ કહતે હો કિ નિષ્કામ કર્મ સર્વ પાપોં કા નાશ કરતા હૈ સો યહ કહના આપકા બનતા નહીં ક્યોંકિ જો જ્ઞાન-વાન હૈં વે ભી દુખ ભોગતે હુવે દેખને મેં આતે હૈં ઔર જ્ઞાન સે પૂર્વ ઉન્હોંને નિષ્કામ કર્મ કિયે તો ફિર ઉનકો દુખ નહીં હોના ચાહિયે. એસી શંકા હોને પર ગુરુ કહતે હૈં કિ નિષ્કામ કર્મ કરને સે પાપોં કી સર્વથા નિવ્રત્તી નહીં હોતી હૈ. જૈસે બીજ સે દો અંકુર નિકલતે હૈં એક તો નીચે કો જાતા હૈ ઔર દૂસરા ઉપર કો આતા હૈ, નીચે કે અંકુર મેં પુરુષાર્થ નહીં ચલતા હૈ. ઊપર કે હી મેં પુરુષાર્થ ચલતા હૈ. તૈસે હી કર્મરૂપી બીજ સે ભી દો અંકુર નિકલતે હૈં, એક તો વાસના ઔર દૂસરા અદૃષ્ટ. અદૃષ્ટસે સુખ દુખકા જો ભોગ હોતા હૈ સો દુર નહીં હો સકતા, પરન્તુ વાસના રૂપી અંકુર ઉપર કે અંકુર કી નાઈં ફિર જાતા હૈ, ઔર સર્વથા નાશ તો ઉસકા ભી નહીં હોતા હૈ. પરન્તુ વિરોધી શુભ વાસના સે અશુભ વાસના

જો જન્માન્તર કે મલિન કર્મ સે હોતી હૈ સો પલટ કે શુભ હો જાતી હૈ, ઐસા અવસર પ્રાપ્ત હોને પર વિવેક વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન હો કે શ્રવણ મેં પ્રવૃત્તી હો જાતી હૈ. શ્રવણ સે જ્ઞાન હોકર સર્વ સંચિત આગામી કર્મોં કા નાશ નહીં હો જાતા હૈ, પ્રારબ્ધ કર્મ કર્મોં ભોગને સે નાશ હોતા હૈ, ઇસ રીતિ સે સર્વ કર્મો કા નાશ નિષ્કામ કર્મોં સે કહા હૈ. સો વાસના કે પલટ જાને દ્વારાહી સંભવ હૈ. સાક્ષાત નિષ્કામ કર્મ સે સર્વ કર્મોં કા નાશ નહીં હોતા હૈ. ઇસી સે જ્ઞાનવાન કો ભી સુખ દુખ હોતે હૈં ઇસ બાત કો ભલી ભાંતિ સમઝ કર શિષ્ય પૂછતા હૈ.

ભગવન ! આપને જો યહ નિષ્કામ કર્મ રત્ન કહા હૈ સો ઇસ મેં રત્નપના ક્યા હૈ ઔર નિષ્કામતા ક્યા હૈ, ઔર ઇસકા કારણ તથા સ્વરુપ ક્યા હૈ ઔર ફલ તથા અવધી ક્યા હૈ, યહ સબ આપ હમારે કો સમઝાય કે કહિયે.

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય. શ્રુતિ સ્મૃતિ આદિ મેં અનેક પ્રકાર કે કર્મો કા કથન કિયા હૈ સો સબ કર્મોં કા સાર ખીંચકે મહાત્મા પુરૂષોં ને નિષ્કામ કર્મ કે રૂપ મેં જિજ્ઞાસુ પુરૂષોં કે વાસ્તે રખા હૈ યહી ઉસમેં રત્નપના હૈ ઔર ઇસ લોક તથા પરલોક કે પદાર્થોં કી કામના ઇસમેં નહીં હૈ યહી ઇસ મેં નિષ્કામપના હૈ. શાસ્ત્રો મેં સકામ કર્મ કે ફલ કો અનિત્ય કહા હૈ ઔર નિષ્કામ કર્મ કે ફલ કો નિત્ય કહા હૈ, જૈસે ગીતા મેં ભગવાન કહતે હૈં—

શ્લોક ॥ નેહાભિક્રમ નાશોઽસ્તિ પ્રત્યવાયો ન વિદ્યતે।
સ્વલ્પમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય ત્રાયતે મહતો ભયાત્ ॥

ઇસ પ્રકાર ઐસે શાસ્ત્ર કા બારંબાર શ્રવણ કરના હી નિષ્કામ કર્મ કા કારણ હૈ, ઔર કિસી ભી લૌકિક, વૈદિક આદિ પદાર્થોં કી કામના નહીં કિન્તુ કેવલ અપને કલ્યાન કી કામના હો ઉસકા સ્વરૂપ હૈ. ઔર અશુભ વાસના કી નિવૃત્તિ હોના ઉસકા ફલ હૈ. અશુભ વાસના નિવૃત્ત નહીં હો તબતક નિષ્કામ કર્મ કરે. ઔર જબ અશુભ વાસના અપને અંતઃકરણ મેં નહીં રહે તબ નહીં કરે, યહી ઉસકી અવધી હૈ. ફિર મલદોષ નિવૃત્ત

હો જાતા હૈ ઈસી મલદોષ કો અશુભ વાસના કહતે હૈં સો નિષ્કામ કર્મ સે દૂર હોની હૈ.

ભગવાન ને સબ કર્મોં સે ઔર નિષ્કામ કર્મ હી કો શ્રેષ્ઠ કહા હૈ, ઔર ઉસકે કરનેવાલા જો પુરુષ હૈ ઉસકો સર્વ તપસ્વી જ્ઞાનીને કર્મ સે ભી શ્રેષ્ઠ કહા હૈ. ચાંદ્રાયન કૃચ્છ્ર આદિક ઉપાસના કરનેવાલે કો તપસ્વી ઔર શાસ્ત્ર કે પદ પદાર્થોં કે જાનનેવાલે કો જ્ઞાની ઔર સકામ કર્મ કરનેવાલે કો કર્મી કહતે હૈં. ઇન સે અપરોક્ષ આત્મજ્ઞાની ઉંચા હૈ, ઇસ પ્રકાર નિષ્કામ કર્મ કરનેવાલે કો ભગવાન ને સબ સે ઉંચા કહા હૈ.

॥ ઇતિ શ્રી નિષ્કામ કર્મ રત સમાપ્તમ્ ॥

---

[૪]

અથ ભકિતરત્ન

દોહા—ભકિત નામ યક કહત હૈં, તિસકે સુન અબ ભેદ।
નૌધા, પ્રેમા, અરુ પરા, યોં કહત શાસ્ત્ર વેદ ॥

વાસ્તવ મેં નૌધા, પ્રેમા, પરા ભેદ સે ભક્તિ તીન પ્રકાર કી હોતી હૈ. ઇસ પ્રકાર શાસ્ત્ર મેં ભક્તિ કે તીન ભેદ કહે હૈં.

દોહા—નૌધા નૌ પ્રકાર સે, ઈશ્વર મેં ચિત લાય।
યાહી સે ભક્તી કહી; ભય સબ ગત હો જાય ॥

અર્થ : નૌધા કહિયે નૌ પ્રકાર સે ઈશ્વર મેં અપના મન લગાને સે નાના પ્રકાર કે જો જગત કે ભય હૈં સો સારે દૂર હો જાતે હૈં, ઇસી સે ઇસે નૌધા ભક્તિ કહતે હૈં.

શિષ્ય પૂછતા હૈ હે ભગવાન, વહ નૌ પ્રકાર કૌન સે હૈં જિનસે ઈશ્વર મેં મન લગે સો આપ કૃપાકર કે બતાઈ યે. ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય, જિસ કથા મેં પરમેશ્વર કા કથન હોતા હો ઉસકો ચિત્ત લગા કર શ્રવણ કરના, ઈસકો શ્રવણભક્તિ કહતે

હૈં ॥૨॥ ઈશ્વર કે જિન વિશેષણોં કો શ્રવણ કિયા હો ઉન વિશેષણોં કા ભિન્ન ભિન્ન કથન કરના કિ ઈશ્વર કૈસા હૈ, સત્યકામ હૈ, સત્ય સંકલ્પ હૈ, દયાલૂ હૈ, અંતરયામી હૈ, એક હૈ, પરમાનન્દ સ્વરૂપ હૈ, વ્યાપક હૈ, અજન્મા હૈ, અવિનાશી હૈ, ઔર ઐસા ચિતઘન દેવ હૈ કિ જિસકા નાશ કભી નહીં હોતા હૈ, ઇસકો કીર્તન કહતે હૈં ॥૩॥ જો ઈશ્વર કે વિશેષણ પૂર્વ કથન કિયે હૈં ઉનકો વારંવાર યાદ કરના હી ઉસકી નામસ્મહણ ભક્તિ હૈ ॥૩॥ જો પાદ સેવન રૂપી ભક્તિ કહી હૈ સો પ્રત્યક્ષ મેં તો ઈશ્વર કે પાદોં કા સેવન બનતા નહીં કયોંકિ ઈશ્વર મેં પરોક્ષતા ધર્મ હૈ પરંતુ ચલ ઔર અચલ યે દો પ્રકાર કે પરમેશ્વર કે સ્વરૂપ કહે હૈં, ઇસ મેં મહાત્મા તો ચલરૂપ પરમેશ્વર કા રૂપ હૈ, ઔર મૂર્તિ આદિક અચલરૂપ હૈ. ઇનકે પૈરોં કા પૂજન કરના હી પરમેશ્વર કી પાદ સેવન ભક્તિ કહી જાતી હૈ ॥૪॥ દો પ્રકાર કા પરમેશ્વર કા સ્વરૂપ કહા હૈ. ઉન દોનો કા શ્રદ્ધાપૂર્વક નાના પ્રકાર કે ધૂપ દીપ પુષ્પમાલા ચન્દનાદિકા જો લેપન કરતે હૈં ઉસી કો અર્ચન ભકિત કહતે હૈં ॥૫॥ ઉનકે ચરણોં મેં પ્રેમ પૂર્વક શ્રદ્ધા ભકિત સે નમસ્કાર કરને કો વન્દના ભકિત કહતે હૈં ॥૬॥ પરમેશ્વર મેં ઇસ પ્રકાર દાસ ભાવ હોના કિ પરમેશ્વર હી મેરે કર્મ કે ફલ કો દેનેવાલા હૈ, ઔર મૈં ઉસ કા દાસ હૂં. ઇસી કો દાસ ભાવ ભકિત કહતે હૈં ॥૭॥ જૈસે ગ્વાલોં ને અપના સખા રૂપ જાન કે પરમેશ્વર કો ભજા થા ઉસી પ્રકાર પરમેશ્વર કો અપના સખા રૂપ જાન કે હર વકત યાદ રખને હી કો સખાભાવ ભકિત કહતે હૈં ॥૮॥ ઔર નિજ કે શરીર સે આદિ લેકર સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, ઇત્યાદિકો અપને નહીં જાને કિન્તુ ઇન સબ કો પરમેશ્વર કે હી જાને, ઇસી કો આત્મનિવેદન ભકિત કહતે હૈં ॥૯॥

ઇસ પ્રકાર નૌધા ભકિત કા વિવેચન હૈ. અબ પ્રેમા ભકિત કે સંબંધ મેં કહતે હૈં.

દોહા—પ્રેમા પ્રીતિ હરિ સે બડી, ઔર ન કછૂ સુહાય ।
ભક્તિ ભાવ્યા જગત સે, મન દર્શન મેં જાય ॥

જહાં પ્રેમ તહં નેમ નહિં, તહાં ન વિધિ વ્યવહાર।
પ્રેમ મગન જબ મન ભયે, કૌન ગિને તિથિ વાર ॥

અર્થ—યહ હૈ કિ જિસ કાલ મેં નૌધા ભક્તિ કે દૃઢ અભ્યાસ હોને સે ફિર પ્રેમાભક્તિ હોતી હૈ, તબ સબ પદાર્થો સે પ્રીતિ છૂટ કર એક પરમેશ્વર મેં હી પ્રેમ હોજાતા હૈ, ઇસી સે પ્રેમા ભક્તિ કહતે હૈં. ભક્તિ યોં કહા હૈ કિ મન જગત કી તરફ સે તો ભગતા હૈ ઔર પરમેશ્વર કી ઓર જાતા હૈ. જૈસે વિષયાસક્ત પુરુષ કા મન પરમેશ્વર મેં લગાને સે ભી નહીં લગતા હૈ, ઔર વિષય ભોગોં કી તરફ સ્વત: હી ચલા જાતા હૈ, તૈસે હી પ્રેમી ભક્ત કા મન પરમેશ્વર કી ઓર તો સ્વતઃ હી જાતા હૈ ઔર સંસાર કે વિષય ભોગોં મેં લગાને સે ભી નહીં લગતા હૈ. જલ જૈસે નીચે કી ઓર જાકે ઠહરતા હૈ તૈસે હીં ભક્ત કા મન એક પરમાત્મા મેં હી જાકર ઠહરતા હૈ ક્યોંકિ ઉસ કે અન્ત:કરણ સે જો વૃત્તી ઉઠતી હૈ સો પરમેશ્વર આકાર હી હોતી હૈ, ઔર જો કુછ દેખતા હૈ સો સબ પમેશ્વર કા સ્વરુપહી ઉસકો ભાસતા હૈ.

॥ શેર ॥

નગર મેં બાગ મેં બન મેં કુલ આલમ નિહારા હૈ।
જિધર દેખું ઉધર પ્યારે સભી જલવા તુમ્હારા હૈ ॥

ઇસી પર એક તેરે કો—

લૈલા મજનૂં ન્યાય

સુનાતે હૈં, સો યહ હૈ કિ દિલ્લી કે કિસી બાદશાહ કી લૈલી નામ કી એક લડકી થી, ઔર લાહોર કે બાદશાહ કા મજનૂં નામ કા એક લડકા થા. જબ લૈલી ને મજનૂં કી તસવીર દેખી તબ પરસ્પર ઉનકા સ્નેહ બઢ ગયા. દિલ્લી કે બાદશાહ ને લૈલી કે નિકાહ કી તયારી કી તબ લૈલી ને કહા કિ મૈં તો મજનૂં સે નિકાહ કરુંગી, ઔર કિસી કે સાથ નહીં કરુંગી. બાદશાહ ને હુકમ દિયા કિ દેશ દેશાંતરોં મેં ખબર કરવા દો કિ અમુક રોજ લૈલી કા નિકાહ હોગા જો કોઈ મજનૂં હો સો આવે. તબ દેશ

દેશાંતરોં મેં ઢંઢોરા ફિરગયા. બહુત સે મજનૂં બન ૨ કર આગયે,
ઔર વહ સચ્ચા મજનૂં ભી આયા. બાદશાહ ને સારે દિલ્લી
શહર મે યહ ઢંઢોરા ફિરવા દિયા કિ જિસકી દૂકાન સે મજનૂં જો
કુછ ભી લે સો દે દેના. દામ સરકાર સે મિલ જાવેંગે. તબ દેશ-
દેશાંતરોંસે જો અનેક મજનૂં બન ૨ કે આયે થે, સો દુકાન ૨ સે
અનેક પ્રકાર કી ચીજેં લેતે રહે ઔર ખૂબ માલ ઉડાને લગે.
વહ જો સચ્ચા મજનૂં થા સો તો દિલ્લી સે તીન મીલ દૂર જમુના
કિનારે પર રહતા થા. જબ નિકાહ કા દિન આગયા, તબ સારે
શહર મેં ખબર કરવાદી કિ આજ લૈલી કા નિગાહ હોગા. જો
કોઈ મજનૂં હો સો આવે ઔર જો નિકાહ કા મકાન મુકર્રર કિયા
થા ઉસમેં લૈલી કો સામને બિઠાદિયા ઔર બીચ મેં લોહે કી તવી
ગરમ કરવા દી. મજનૂં આને લગે ઔર તપતી હુઈ તવી કો દેખકે
ઉલટે ફિરને લગે, જો ઉલટે ફિરકર ચલે ઉનકો પીંજરા પોલ મેં રોક
દિયે. વહાં વે બનાવટી મજનૂં ચક્કી ફેરને લગે, અન્ત મેં જો સચ્ચા
મજનૂં થા સો ભી આયા ઔર ઉસને લૈલી કો દેખા તબ ઉસકી
વૃત્તિ લૈલી મેં હી લગ ગઈ, ઔર જો વહ તવી ગરમ હો રહી થી
ઉસ કી તરફ ઉસને દેખા હી નહીં ક્યોંકિ ઉસકી વૃત્તી તો લૈલી
મેં હી લગ રહી થી. લૈલી કે સિવાય ઉસકો દૂસરા કુછ ભી નહીં
દીખતા થા. ઉસ સચ્ચે મજનૂ સે લૈલી કા નિકાહ હુવા ઔર ઝૂઠે
મજનૂ ચક્કી ફેર ૨ કેર દાના દલતે રહે, યહ તો દૃષ્ટાંત હૈ. દૃષ્ટાંત-
યહ હૈ કિ બાદશાહ કી નાંઈ પરમેશ્વર હૈ ઔર લૈલી કી નાંઈ
ભક્તિ હૈ ઔર મજનૂં કી નાંઈ પ્રેમી ભક્ત હૈ, જૈસે સચ્ચે મજનૂ
કો લૈલી મિલી હૈ તૈસે હી સચ્ચે પ્રેમી ભક્ત હી કો લૈલી રૂપી
ભક્તિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ, ઔર જૈસે ઝૂઠે મજનૂ ચક્કી પીસતે થે
તૈસે હી સકામી ઝૂઠે ભક્ત જન્મ મરણ રૂપ ચક્કી કે ફેર સે નહીં
છૂટતે. ઇસ સંસાર રૂપી કૈદખાને મેં હી પડે રહતે હૈં. ઇસી પ્રકાર
જો નિષ્કામ પ્રેમભક્તિ કો કરતે હૈં સો હી ઇસ જન્મ મરણ ચક્ર
સે છૂટતે હૈં. ઇસી કા નામ પ્રેમાભક્તિ હૈ. અબ પરાભક્તિ
કો દિખાતે હૈં—

॥ દોહા ॥

પરા ન પારાવાર હૈ, વ્યાપક એક સ્વરૂપ ।
ભક્તી હી સે પાઈયે, એસા રૂપ અનૂપ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ જિસ સે પરે કોઈ પદાર્થ નહીં હૈ સો હી સર્વ પદાર્થો કી અવધી રૂપ હૈ, ઔર સર્વ સે સૂક્ષ્મ હૈ. યહ પરા શબ્દ કા અર્થ હૈ, ઔર ઐસા વ્યાપક, ઉપમા રહિત, એક સ્વરૂપ, ભકતી સે હી પ્રાપ્ત હોતા હૈ, યહી પરાભકતીકા તાત્પર્ય હૈ, સો એસા વ્યાપક ઉપમા સે રહિત એક રૂપ એક બ્રહ્મહી કહા જાતા હૈ.

શ્રુતી—ઇન્દ્રિયેભ્ય પરાહર્થા અર્થેભ્યશ્ચ પરં મનઃ ।
મનસ્તો પરા બુદ્ધિ બુદ્ધરે આત્મ મહાન પરઃ ॥
મહતો પર મવિક્ત મવિક્તાત પુરુષઃ પર ।
પુરુષાન પરે કિંચિત સઃ કાષ્ટાસા પરાગતિ ॥

અર્થ યહ હર્થા કહિયે શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગંધ, યે જો વિષય હૈં, સો પર કહિયે. ઇન્દ્રિયોં સે સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક હૈં ઔર ઈન વિષયોં સે મન સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક હૈ. ઔર મન સે બુદ્ધિ સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક હૈ, ઔર વ્યષ્ટિ બુદ્ધિ સે સમષ્ટિ બુદ્ધિ રૂપ જો મહાન આત્મા હિરણ્યગર્ભ હૈ, ઉસકી સમષ્ટી બુદ્ધિ સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક હૈ, ઔર અવ્યકત માયા સે પર કહિયે. સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક બ્રહ્મ આત્મા હૈ, બ્રહ્મ આત્મા સે પર કહિયે. સૂક્ષ્મ ઔર કોઈ નહીં હૈ, ઇસલિયે પરા ગતી કહિયે. બ્રહ્મ આત્મા સર્વ કી અવધી કહિયે. સીમા અથવા હદ હૈ, ઇસ પ્રકાર આત્મા કો સર્વ સે સૂક્ષ્મ ઔર વ્યાપક રૂપ કરકે જાનના હી પરા ભકિત કા સ્વરૂપ હૈ. વાસ્તવ મેં પરા ભકિત ઔર પરોક્ષ જ્ઞાન મેં કુછ ભી ભેદ નહીં હૈ. શિષ્ય કહતા હૈ—હે ગુરો, યહ જો આપને તીન પ્રકાર કી ભકિત કહી હૈ ઇસકા કારણ કૌન હૈ, ઔર ઇસકા સ્વરૂપ ઔર ફલ કયા હૈ, ઔર ઉસકી અવધી કિસ પ્રકાર હૈ. કયોંકિ કિસી ભી કાર્ય કા કારણ, સ્વરૂપ, ફલ તથા અવધી જાને બિના ઉસ

કાર્ય મેં યથાર્થ પ્રવૃત્તિ હોતી નહીં હૈ. ગુરુ કહતે હૈં—હે શિષ્ય પૂર્વ જન્મોં મેં જો નિષ્કામ કર્મ કિયે હૈં, ઉન કર્મો કે સંસ્કાર ઔર ઇસ જન્મ કે પુરુષાર્થ સે જો મહાપુરુષોં કા સંગ કિયા હૈ યે તીનોંહી ભક્તિ કે કારન હૈં, ઔર પૂર્વ જો તીન પ્રકાર કી ભક્તિ કથન કી હૈ ઔર તીનોંકે જુદે ૨ લક્ષણ કહે હૈં, સોહી ભક્તિ કા સ્વરૂપ હૈ, વિક્ષેપ દોષ કી નિવૃત્તી ઉસકા ફલ હૈ. જબ તક સત અસત વસ્તુ કા દૃઢ નિશ્ચય નહીં હો તબ તક ભક્તિ કરે, ઔર જબ દૃઢ નિશ્ચય હો જાય તબ નહીં કરે. યહી ભક્તિ કી અવધી હૈ. ફિર સત અસત વસ્તુ કા વિચાર હી કિયા કરે.

॥ ઇતિ શ્રીભક્તિરત્ન સમાપ્ત ॥

---

[૫]

અથ વિવેક રત્ન

ઇસી મેં વિચાર સંબંધી કુછ વિવેચન ભી કિયા જાવેગા. જાગ્રત અવસ્થા મેં સ્થૂલ શરીર સે નાના પ્રકાર કે સ્થૂલ પદાર્થો કા ભોગ રૂપી વ્યવહાર હોતા હૈ. ઐસે વ્યવહાર ઔર સ્થૂલ શરીર કો ઔર ઉસકી જાગ્રત અવસ્થા કો જાનનેવાલા મૈં ઇન સર્વ સે જુદા હૂં. ઇસી પ્રકાર સ્વપ્ન અવસ્થા મેં જો ૧૭ તત્વ કા સૂક્ષ્મ શરીર હૈ ઔર ઉસ મેં નાના પ્રકાર કે જો સૂક્ષ્મ ભોગ્ય પદાર્થ હૈં ઉનકો ઔર સૂક્ષ્મ શરીર કો ઔર ઉનકી સ્વપ્ન અવસ્થા કો જાનનેવાલા મૈં ઉન સે જુદા હી હૂં. તૈસે હી સુષુપ્તિ અવસ્થા મેં જો કારણ શરીર હૈ, ઔર ઉસ મેં જો સુખ કા ભોગ ઔર સુષુપ્તિ અવસ્થા હૈ, ઇન સર્વ કા જાનનેવાલા મૈં તો વહાં ભી સબ સે જુદા હી હૂં. ઇસ પ્રકાર ઇન તીન શરીર કે વિવેક સે હી પંચકોષોં કા વિવેક હો જાતા હૈ.

તીન શરીર ઔર પંચકોષ સે આત્મા કો પૃથક જાનને કા નામ યથાર્થ વિચાર હૈ. ઇસ પ્રકાર કે વિચાર સે હી નિત્ય અનિત્ય પદાર્થ જાના જાતા હૈ, ક્યોંકિ યે તીન શરીર તો વ્યભિચારી હૈ, વાસ્તવમેં ઇસ સ્થૂલ દેહ કી પ્રતીતિ સ્વપ્ન મેં નહીં હોતી હૈ ઔર

સ્વપ્ન પદાર્થોં કા જાનનેવાલા મૈં વહાં ભી હૂં. સૂક્ષ્મ શરીર સુષુપ્તિ મેં નહીં રહતા હૈ, ઔર સર્વ કે અનુભવ કરનેવાલા મૈં તો વહાં ભી હૂં. સુષુપ્તી કા કારણ શરીર હૈ, જો જાગ્રત સ્વપ્ન મેં નહીં રહતા હૈ ઔર સૂક્ષ્મ સ્થૂલ પદાર્થોં કા જાનનેવાલા મૈં વહાં ભી હૂં ઇસ પ્રકાર કે વિચાર સે હી તીન શરીર ઔર ઉન મેં જો પંચકોષ ઔર તીન અવસ્થા હૈ યે સબ વ્યભિચારી ઔર અનિત્ય હૈં ઔર આત્મા અનુગત હોને સે નિત્ય કહલાતા હૈ. અતઃ આત્માકી નિત્યતા ઔર અનાત્મા કી અનિત્યતા કા જો દૃઢ નિશ્ચય હૈ, ઉસી કો વિવેક કહતે હૈં.

શિષ્ય પ્રશ્ન કરતા હૈ—હે ભગવાન, યહ તો સભી જાનતે હૈં કિ શરીર આદિ અનિત્ય હૈં, ઔર આત્મા નિત્ય હૈ, ઐસે વિવેક હી સે વૈરાગ્યાદિ ઉત્પન્ન હોતે હૈં. પરંતુ ઐસા વિવેક તો કર્મી પુરુષોં કો ભી હોતા હૈ, ક્યોંકિ શરીર સે ભિન્ન આત્મા કા જ્ઞાન કર્મ કા હેતુ હૈ. યદિ શરીર રૂપહી આત્મા કો જાનેં તો શરીર જબ યહીં ભસ્મે હો જાવેગા, ફિર કર્મ કે ફલ કો કૌન ભોગેગા? ઇસસે ભોગનેવાલે કો જુદા હી માનતે હૈં, ફિર ઉનકો વૈરાગ હોના ચાહિયે, સર્વ કર્મોં સે રહિત હોના ચાહિયે. પરંતુ ઇસ પ્રકાર હોતા તો નહીં હૈં. કર્મોં કો હી કરતે દેખને મેં આતે હૈં સો ઇસમેં કારણ ક્યા હૈ આપ કૃપા કરકે કહિયે.

ગુરુ કહતે હૈં. હે શિષ્ય, યદ્યપિ કર્મી કો દેહ સે ભિન્ન ઔર નિત્ય રુપ કરકે આત્મા કા જ્ઞાન હૈ ભી પરંતુ અકર્તા રૂપ સે આત્મા કા જ્ઞાન કર્મી કો નહીં હૈ. ઇસી સે વૈરાગ્ય આદિ ઉત્તમ સાધન નહીં હોતે હૈં ઔર જો તુમને કહા થા કિ ઐસા સભી જાનતે હૈં કિ આત્મા નિત્ય હૈ, ઔર શરીર આદિ અનિત્ય હૈ. સો તેરા કહના દુરસ્ત હૈ, પરંતુ ઉનકે નિશ્ચય મેં ભેદ હૈ, ક્યોંકિ વિવેકી પુરુષ કો તો અન્વય વ્યતિરેક યુકિતયોં કે સંબંધ મેં વિચારપૂર્વક દૃઢ નિશ્ચય હૈ ઔર અવિવેકી કા વિવેક સ્મશાન વૈરાગ્ય કી નાઈં હોતા હૈ, ઇસી કારણ અવિવેક કો શરીર આદિ મેં આત્મબુદ્ધિ હોતી હૈ, ઔર વિવેકી કો નિશ્ચય હોને સે શરીર

આદિ મેં આત્મબુદ્ધિ નહીં હોતી હૈ, ઇસી સે વિવેકી કો વૈરાગ્યાદિ ઉત્પન્ન હોતે હૈં ઔર વિવેકી કો આત્મ-અનાત્મ કા દૃઢ નિશ્ચયપૂર્વક વિવેક હૈ નહીં. ઇસી સે વૈરાગ્ય નહીં હોતા હૈ, અતઃ ઉસકો અવિવેકી કહતે હૈં. ઇસ પ્રકાર સુનકે શિષ્ય પૂછતા હૈ, હે ભગવાન ! આપને યહ જો વિવેક કા કથન કિયા હૈ ! ઉસમેં રત્નપના કયા હૈ ઔર ઇસ કા કારણ, સ્વરૂપ કયા હૈ ઔર ફલ કયા હૈ ઔર ઉસકી અવધી કયા હૈ સો આપ કૃપા કરકે કહિયે. ગુરુ કહતે હૈં કિ જૈસે રત્નોં સે અનેક પ્રકાર કે સ્વર્ણ રજત આદિ અશરફિયેં સરાફે મેં પ્રાપ્ત હોતી હૈં, તૈસેહી વિવેક રૂપી રત્ન સે સતસંગ રૂપી સરાફે મેં અનેક કો વૈરાગ્યાદિ અશરફિયેં, રુપયે પ્રાપ્ત હોતે હૈં ઔર જિસ પ્રકાર દ્રવ્ય પદાર્થ સે વ્યાવહારિક સુખ કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ, તૈસે હી વૈરાગ્યાદિસે પારમાર્થિક આનન્દ કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ, યહી ઉસ વિવેક મેં રત્નપના હૈ.

પૂર્વ જો તીન પ્રકાર કી ભક્તી કહી થી સો વાસ્તવ મેં ઐસી ભકિત સે ચિત્ત કી એકાગ્રતા હોકર સત અસત પદાર્થોં કા વિચાર ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ઇસ પ્રકાર વિચાર કરને પર પદાર્થોં સે નિત્ય અનિત્ય વસ્તુ કા વિવેક ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ઇસલિયે ભકિત ઔર વિચાર યે દોનોં હી વિવેક કે કારણ હૈં ઔર નિત્ય અનિત્ય સે તાત્પર્ય યહી હૈ કિ આત્મા તો નિત્ય હૈ ઔર જો વૈરાગ્ય આદિ કે ઉત્તમ સાધન વિવેક સે હોતે હૈં, યહી વિવેક કા ફલ હૈ, ઔર જ્ઞાન પ્રાપ્ત હોને પર્યન્ત ઉસકી અવધી હૈ, ઔર વહ વિવેક રત્ન જો કહા હૈ ઉસે જિજ્ઞાસુ પુરુષોં કો અવશ્ય સમ્પાદન કરના ચાહિયે કયોંકિ યહી જ્ઞાન કે અન્તરંગ સાધનોં કા મૂલ હૈ.

॥ ઇતિ શ્રી વિવેક રત્ન સમાપ્ત ॥

—o—

અથ વૈરાગ રત્ન

॥ કુણ્ડલિયા ॥

વૈરાગ નામ યક કહત હૈં ઉભય ભેદ તીંહ જાન ।
પર અપર દો કહત હૈં, તિનકા કરૂં બખાન ॥
તિન કા કરૂં બખાન અપર કા યહ વિસ્તાર ।
યત્તમાન વ્યતિરેક યક ઈન્દ્રય અરૂ વશીકાર ॥
વશીકાર હૈ તીન વિધિ તીવ્ર તર તીવ્ર મન્દ ।
જો ઇન કો ધારન કરે સોઈ પાવ ગુપ્તાનન્દ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ એકહી વૈરાગ્ય કે પર ઔર અપર દો ભેદ હૈં ઉસ મેં અપર વૈરાગ્ય કે ચાર ભેદ હૈં. યતમાન, વ્યતિરેક યેકેન્દ્રિય ઔર વશીકાર, વશીકાર ભી મન્દ તીવ્ર, ઔર તીવ્રતર ઐસે ભેદ સે તીન પ્રકાર કા હોતા હૈ, યે સબ એક હી વૈરાગ્ય-કી તારતમ્યતા કરકે ભેદ કહે જાતે હૈં પરંતુ જિતની વૈરાગ્યમાલા હૈ, ઉસ સે તાત્પર્ય સુક્ષ્મ સ્થૂલ, લોક પરલોક કે જો પદાર્થ હૈં, ઉન સબ કે ત્યાગ કરને હી કા હૈ.

દોહા—ભોગ લોક પરલોક કા મન મેં રહે ન રાગ ।
દારા સુત વિત ગેહ કા કરના ચાહે ત્યાગ ॥
એસી બાત બિચાર કે છાંડિ ગયે નૃપ રાજ ।
ધારણ કર નિરવેદ કો કીન્હા અપના કાજ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, આદિ ઇસ લોક કે જિતને ભોગ પદાર્થ હૈં, ઔર અમૃત પાન, અપ્સરાદિક જો બ્રહ્મ લોક કે ભોગ હૈં, ઉન સબકા રાગ મન સે જિસને દૂર કિયા હૈ, ઔર ઉનકે ત્યાગ કરને કી ઈચ્છા જિસકો ઉત્પન્ન હુઈ હૈ ઉસ પુરૂષકો

ऐसा विचार करना चाहिये कि ईन भोग पदार्थों में सुख होता तो राजा लोग राज को छोड के वैराग्य को कयों धारण करते! इसी से जाना जाता है कि पदार्थों में सुख नहीं है. जो पदार्थों में सुख होता तो उन राजाओं को तो बहुत से पदार्थ प्राप्त थे. ईस प्रकार अपने चित्त में विचार करना चाहिये कि विषयों के भोग से सुख नहीं होता है, किन्तु विषयों के त्याग में जो सुख प्राप्ति की ईच्छा है उसको त्याग करना चाहिये. कयोंकि जिन राजाओं को सर्व भोग पदार्थ प्राप्त थे उन को भी सुख नहीं हुआ तो हमारे को कहां से सुख होगा. ईस प्रकार से जो विचार करता है सो ही वास्तव में मनुष्य है. जो मनुष्य शरीर पा के ऐसा विचार करके वैराग्य को धारण नहीं करता है वह गर्दभ के समान है. ईसी पर तेरे को एक—

राजा साधु शोक निवर्त न्याय

सुनाते हैं सो तूं सुन. एक राजा को मंद वैराग उत्पन्न हुआ था. मन्द वैराग का लक्षण है कि न तो विषयों का त्याग होना और न भोग होना. उभयता संदेह ही रहता है, ईस प्रकार वह राजा दोनों तरफ संदेह करके शोकातुर हुवा तब कामदार मंत्री लोग भी राजा की दशा देख के सभी चिंता में रहे और आपस में विचार किया करते कि राजा की तो ऐसी दशा होगई कि जैसे कोई सर्प चूहे के धोखे में छछूंदर पकड लेता है, तब वह उस को खाता नहीं और न छोडता है, कयोंकि उसको खावे तो कोढी हो जावे और, छोडे तो वह उसके नेत्र फोड दे. ईसी प्रकार राजा को भी कोई बडा भारी खेद आके प्राप्त हुआ है ईसकी निवृत्ती का कोई उपाय करना चाहिये, कयोंकि सच्चा मंत्री भी वही है जो अपने महाराज को दुख प्राप्त होने पर उसकी निवृती का उपाय करे, नहीं तो सुख में तो बहुत मंत्री हो जाते हैं. जब ईस प्रकार मंत्रियोंने विचार करके अच्छे बुद्धिमान पंडितों को बुला के पूछा कि महाराज को जो बडा भारी शोक हुवा है उस की निवृती का कोई उपाय आप बताईये. मंत्रियों की बात सुनके पंडितों ने कहा कि शोक निवृती तो कोई

સાધૂ મહાત્મા કરતે હૈં. ઇસ સે તુમ કિસી સાધૂ કો ઢૂંઢકે લાઓ, તબ મંત્રી ને ચારોં તરફ ઢૂંઢનેવાલે ભેજ દિયે. કિસી જગહ ગુરુ ચેલા દો સાધૂ મિલ ગયે, ઉસ સમય વે અપની કુટિયા કો લીપ રહે થે. ઢુંઢનેવાલોં ને ઉનકો નમસ્કાર કિયા, ઔર કહને લગે કિ મહારાજ આપ કૃપા કરકે ચલિયે, હમારા રાજા બડે શોક કો પ્રાપ્ત હુવા હૈ, ઉસકો શોકનિવૃત કીજિયે. તબ ગુરુ ને કહા કિ બહુત અચ્છા, ઔર ચેલેસે કહા કિ જાઓ રાજા કે શોક કો નિવૃત કરો. વહ મિટ્ટી સે ભરા હુઆ હી ચલ દિયા ઔર ઉનકે સંગ મેં રાજા કી કચહરી મેં આયા, તબ રાજા ને ઉસ મહાત્મા કી તરફ દેખા. ઉસકો બેઢંગ દેખકે ઉસ રાજા કો હંસી આઈ, ઔર અપને પાસ મેં ઉસકે વાસ્તે ગાદી બિછવા દી. વહ તો મિટ્ટી સે ભરે હુવે શરીર સે ઉસ ગાદી પર એકદમ ગિર ગયા, ક્યોંકિ ડાલ ઢંગ દુનિયા બેઢંગ ફકીર, અર્થાત્ જૈસે રાજા તૈસે હી ફકીર.

વહ રાજા કહને લગા કિ મહારાજ, આપ મેં ઔર ગધે મેં કિતના ફર્ક હૈ, આપ બતાઇયે. વહ મહાત્મા અપને ઔર રાજા કે બીચ કી જમીન હાથ સે નાપકર કહને લગા કિ ગધે મેં ઔર હમારે મેં દો હાથ કા ફર્ક હૈ. તબ તો રાજા લજ્જિત હો કે બોલા કિ મહારાજ આપને તો હમારે કો હી ગધા બનાયા. મૈં કિસ રીતિ સે ગધા હૂં સો કહિયે. ઉસ મહાત્મા ને ઉત્તર દિયા કિ હમને અપની યુક્તિ સે તુમ કો ગધા નહીં કહા હૈ, કિન્તુ તુમ્હારે જૈસે કો શાસ્ત્ર હી ગધા કહતા હૈ.

શ્લોક

આત્માનમ:ત્માસ્થ ત વેતિ મૂઢા,
સંસાર કુપે, પરિવર્ત તોયઃ ।
તિક્ત્વાતમારૂપમ વિષિયાન ભુકતે,
સહે નરો સાક્ષાત એવ ગર્દભઃ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ આત્મા કો પરમાત્મા રૂપ કરકે તુમને નહીં જાના હૈ, ઔર સંસાર રૂપી કૂપ મેં પડે હુવે હો ઇસી સે તુમ

શુદ્ધ હો, ઔર આત્મા કા જો વ્યાપક રૂપ હૈ, સો ભી તુમને નહીં જાના હૈ, ઔર યત્કિંચિત વૈરાગ્ય કે હોને સે પદાર્થો મેં દોષદૃષ્ટિ હોને કે કારણ ઉનકો ભી નહીં ભોગ સકતે હો. ઐસે પુરુષ કો હી શાસ્ત્ર ને સાક્ષાત ગર્દભ કહા હૈ. ઇસ પ્રકાર કે લક્ષણ તુમ્હારે મેં ઘટતે હૈં, ઈસી સે તુમકો ગધા કહા હૈ. ઇસ રીતિ સે જબ મન્દ વૈરાગ્યવાલે કો ભી ગર્દભ કહા હૈ તો જિસ કો સર્વથા વૈરાગ્ય કા અભાવ હૈ, ઉસ કે ગર્દભપને મેં ક્યા સંશય હૈ. વહ તો સાક્ષાત ગર્દભ હી હૈ, ઉસ સે પરે ઔર ગર્દભ કૌન હોગા. યહ દશા ગૃહસ્થ કી કહી હૈ.

જો વૈરાગ્ય કો ધારણ કરકે વિષયોં કા ત્યાગ નહીં કરતા હૈ, વહ લાખ ગર્દભોં કા ગર્દભ હૈ. ઇસ સે જિસને ઘર ગ્રામ છોડ કર વૈરાગ ધારણ કિયા હૈ, ઉસકો સ્ત્રી સંગ તથા પસે કા સંગ્રહ નહીં કરના ચાહિયે, ક્યોંકિ યે દોનોં વૈરાગ કા નાશ કરનેવાલે હૈં. મહાત્મા પુરુષોં કા તો વૈરાગ હી ધન હૈ. વૈરાગ જિસકે નહીં હોતા હૈ ઉસી કો સાધુલોગ કંગલા કહા કરતે હૈં, ઔર જિસકો વૈરાગ સે ભી વૈરાગ હોતા હૈ, વહી સબસે ઉત્તમ કહા જાતા હૈ. સર્વ પદાર્થોં સે વૈરાગ કો ઉત્તમ ઔર નિર્ભય કહા હૈ.

શ્લોક—

ભોગે રોગ ભયં, સુખે ક્ષય ભયં, વિત્તે નૃપલાત ભયં,
માને હાનિ ભયં, જયે રિપુ ભયં, રૂપે જરાયા ભયં।
શાસ્ત્રે વાદ ભયં, ગુણે ખલુ ભયં, કાયે કૃતાન્તાદ ભયં,
સર્વમ્ વસ્તુ ભયાવ નિત્યં ભવ બિનિણુ વૈરાગ્યમેવાભયં ॥

ઇસ રીતિ સે મહાત્મા પુરુષોં ને વૈરાગ હી કો સર્વ પદાર્થોં સે ઉત્તમ ઔર નિર્ભય કહા હૈ. યહી કારણ હૈ કિ વૈરાગવાન પુરુષ સર્વ પુરુષોં સે ઉત્તમ ઔર નિર્ભય દિખાઈ દેતા હૈ. ઇસી પર એક—

(૨) રાજા–વજીર ન્યાય

સુનાતે હૈં. એક રાજા કા વજીર કિસી સમય અપને સ્વામી સે બાત કરતા થા, તબ વહ રાજા કિસી ઔર હી તરફ કામ કર રહા થા. ઈસ સે વજીર કી બાત નહીં સુન સકા, તો ભી એક દો વાર ઉસ વજીર ને કહા, પરન્તુ રાજા કી નિગાહ, વજીર કી તરફ નહીં હુઈ. તબ વજીર હૈરાન હો કે અપને ધિક્કાર દેતા હુવા ચલ પડા, ઔર અફસોસ કરને લગા કિ દેખો, યહ ભી મનુષ્ય હૈ ઔર હમ ભી મનુષ્ય હી હૈં, પરંતુ હમ લોભ મોહ કે વશ હોકર, કૈસે દીન હો રહે હૈં. હમ તો મહારાજ મહારાજ કરતે હૈં, ઔર વહ હમારી તરફ નજર કરકે ભી નહીં દેખતા હૈ, ઈસ સે ધિક્કાર હૈ એસી દીનતા કો, જિસ ને હમકો દીન કિયા હૈ, ઔર યે લોભ મોહ હી હમારે સે નીચ કર્મ કરવાતે હૈં. ઈસી સે ઇનકા ત્યાગ હી કરના યોગ્ય હૈ. એસા વિચાર કરકે વહ રાજા કા વજીર સર્વ કા ત્યાગ કર વન કો ચલા ગયા જબ. રાજા કો ખબર હુઈ કિ વજીર સાહબ તો સંન્યાસી બન કે બનકો ચલે ગયે તબ રાજા ને ઔર મંત્રિયોં સે કહા કિ ચલો વજીર કો મનાકે લાવેંગે. રાજા ઔર દૂસરે મનુષ્ય જહાં પર વજીર થા જહાં પહુંચે ઔર રાજા ને વજીર કો દેખા કિ વો લમ્બે પૈર પસારે જમીન પર પડા હૈ. રાજા ઉસકે પાસ જા કે બોલને લગા તબ વજીર નહીં બોલા. તો રાજા દો ચાર બાર બાત કરને લગા તો ભી વો નહીં બોલા. તબ રાજા કહને લગા કિ વજીર સાહબ આપને ઇસ પ્રકાર કબ સે કિયા. તબ વજીર ને કહા કિ હાથ સિકોડે જબ સે. ઇસ પ્રકાર વજીર કે ઉત્તર દેને પર રાજાને બહુત સી બિનતી કી કિ આપ હમારા કસૂર માફ કીજિયે ઔર શહર કો ચલિયે. તબ વજીર ને અપને મન મેં વિચાર કિયા કિ એક હી દિન કે વૈરાગ સે રાજા હમારે આગે હાથ જોડ કે બિનતી કરતા હૈ તો જાના જાતા હૈ કિ યહ વૈરાગ કોઈ બડી ચીજ હૈ. ઇસ કો ત્યાગ નહીં કરના ચાહિયે, ક્યોંકિ જિસ રાજા કે ભય સે હમારા શરીર કંપાયમાન હોતા થા વો ઇસ વૈરાગ કે બલ સે એક સૂખે તૃણવત પ્રતીત હોતા હૈ. ઇસ પ્રકાર વિચારને લગા ઔર રાજા હૈરાન હોકર

અપને નગર કો લૌટ આયા. વૈરાગ કી શ્રેષ્ઠતા કે સંબંધ એક દો પુરૂષ કે પરસ્પર—

(૩) શ્રેષ્ઠતા વિવાદ ન્યાય

ઔર ભી શ્રવણ કર. વહ ઇસ પ્રકાર હૈ કિ કિસી જગહ દો પુરુષ રહતે થે. એક ને કહા કિ ચલો ભૈયા, ઠાકુરજી કે દરશન કરેં, તબ દૂસરા કહતા હૈ કિ ઠાકુરજી તો મૈં હી હૂં. યહ સુન પ્રશ્નકર્તા ને કહા કિ તુમ ઠાકુરજી હો તો મૈં મુકુટ તબ ઉસ ને કહા કિ મૈં કીટ હૂં ઇસ પર સે દૂસરે ને કહા કિ મૈં પુષ્પ હૂં. તબ પહિલે ને કહા કિ મૈં ભંવરા તો દૂસરા બોલા કિ મૈં સૂર્ય હૂં. તો પહિલે ને કહા કિ મૈ કર્ણ હૂં. દૂસરે ને કહા કિ મૈં દાની હૂં. પહિલા બોલા કિ મૈં નિરચાહ હૂં. તબ દુસરે ને કહા કિ ઈસ મેં આગે બઢને કો ઔર કોઈ ભી રાસ્તા નહીં હૈ. વાસ્તવ મેં એસી નિરચાહ વૈરાગ સે હી હોતી હૈ. ઇસ સે ભી જાના જાતા હૈ કિ વૈરાગ સે બડા ઔર કોઈ ભી પદાર્થ સંસાર મેં નહીં હૈ. ઇસ લિયે જિજ્ઞાસુ પુરૂષોં કો અવશ્ય ચાહિયે કિ વૈરાગ કો હી ધારણ કરેં.

યહ બાત સુનકે શિષ્ય પૂછતા હૈ વૈરાગ કા કારન કૌન હૈ, ઉસકા સ્વરૂપ તથા ફલ કયા હૈ, ઔર અવધી કિતની હોતી હૈ સો કૃપા કરિકે બતાઈયે.

શ્રી ગુરુ કહતે હૈં કિ પૂર્વ જો નિત્ય અનિત્ય પદાર્થકા દઢ વિવેક હુવા હૈ ઉસસે અનાત્મ પદાર્થ મેં દોષ દષ્ટિ હુઈ હૈ. યહ પદાર્થ દષ્ટિ વૈરાગ્ય કા કારણ હૈ ઔર વિષયોં કા મન સે ત્યાગ કરના વૈરાગ્ય કા સ્વરૂપ હૈ, ઔર દીનતા સે રહિત હોકર દીનોં કા સા સ્વાંગ ધારણ કરકે ફિરના હી વૈરાગ્ય કા ફલ હૈ, ઔર સંસાર કે જિતને ભોગ પદાર્થ હૈં ઉન સબકો મૃગતૃષ્ણા કે જલ-વત જાનના જૈસે મૃગતૃષ્ણા કે જલ સે કિસી કી ભી પ્યાસ દૂર નહીં હોતી હૈ, તૈસે હી પદાર્થોં સે કિસી કી તૃષ્ણા નહીં જાતી હૈ. ઇસ સે ઉન કે ત્યાગ કરને સે હી અમૃત ભાવ કી પ્રાપ્તિ હોતી

હૈ. યહી વૈરાગ્ય કી અવધી હૈ. સર્વ વેદશાસ્ત્રોં સે વિદ્વાન પુરૂષોં ને યહી તત્ત્વ નિકાલા હૈ, ઇસી સે ઇસકો રત્ન કહા હૈ.

॥ ઇતિ શ્રી વૈરાગ્ય રત્ન સમાપ્તમ ॥

---

[૭]

અથ ષટસમ્પત્તિ રત્ન

દોહા—એક સાધન કે બીચ મેં, પ્રાપ્ત હોય ષટ બાત ।

તાકો ષટ સંપત્તિ કહેં, અબ ભિન્ન ૨ સુન તાત ॥

દુષ્ટ વિષયોં સે રોકના, મન કર્મ ઇંદ્રિય જ્ઞાન ।

યાસે સમ, દમ, કહત હૈં, સમુઝિ કરો પહિચાન ।

અર્થ યહ કિ એક હી સાધન મેં ષટ પદાર્થો કી જો પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઉસકો ષટ સંપત્તિ કહતે હૈં. અબ ઉનકો જુદા ૨ કહતે હૈં, તૂ સુન. શાસ્ત્રને જિન વિષયોં કા નિષેધ કિયા હૈ, ઉન વિષયોં સે મન કો રોકને કા નામ શમ હૈ ઔર પંચ જ્ઞાન ઇંદ્રિયોં ઔર પંચ કર્મ ઇંદ્રિયોં કો ઉન્હીં વિષયોં સે હટાને કા નામ દમ હૈ. અબ શ્રદ્ધા ઔર સમાધાન કે સંબંધ મેં કહતે હૈં :—

ત્રોટક છન્દ ।

તીજી શ્રદ્ધા કો પાય જબી, ગુરુ વદ વચત સત જાન તબી

ચૌથા સમાધાન સમઝ સોઈ, મન મેં વિક્ષેપ નહીં કોઈ ॥

પંચમી ઉપરતી સુનુ પ્યારે ॥ સાધન અરુ કર્મ સભી જારે ॥

નેત્ર સે નારિ લખૈ જબહી ॥ તિહિ દુઃખ અગાર પિખૈ તબહી

યહ છઠી તિતિક્ષા જોઇ લહે ॥ સો દ્વંદ્વ ધર્મ કા સર્મ સહે ॥

આતપ અરુ શીત ક્ષુધા તિરષા॥સ્વપ્ને સમ જાનિ સહૈ મૃષા

જે એસી ધારન ધારેગા ।। સો કામ ક્રોધ કો મારેગા ।।
યહ સીખ હમારી માનેગા ।। તબ ગુપ્ત રૂપ કો જાનેગા ।।

અર્થ યહ હૈ કિ ગુરુ વેદ કે બચનોં કો સત્ય કરકે જાનને કા નામ શ્રદ્ધા હૈ. યહ શ્રદ્ધા ગુરુ વેદ કે વચનોં કો સત્ય જાનને સે હોતી હૈ. મનમેં કિસી પ્રકાર કી ચંચલતા નહીં હોને કા અર્થાત્ કિસી એક વસ્તુમેં મનકી વૃત્તિ ઠહરને કો સમાધાન કહતે હૈં. સાધન સહિત સર્વ કર્મ કો નહીં કરે અર્થાત્ સર્વ પ્રકાર કે કર્મ ઔર ઉનકે સાધનોં કા ત્યાગ કરકે-જબ કભી નેત્ર સે નારી કો દેખે તો ઉસે દુઃખ કા સ્થાન જાને, ઇસી કો ઉપરત્તી કહતે હૈં. આતપ શીત ક્ષુધા તૃષા રાગ દ્વેષ માન અપમાન, ઇત્યાદિક દ્વન્દ્વ કો સહન કરને સે તિતિક્ષા કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ. જબ કોઈ એસી ધારણા કો ધારતા હૈ ઔર મહાત્મા પુરુષોં કે વચનોં કો અંગીકાર કરતા હૈ તબ વહ અપને આપ કો નિરાકાર ઔર વ્યાપકરૂપ જાનતા હૈ. યહ જો તિતિક્ષા રત્ન કહા હૈ, સો નાના પ્રકાર કા દીનતા-રૂપી કંગાલી કા નાશ કરનેવાલા હૈ ઔર આત્મા રૂપ અલૌકિક ધન કો દેનેવાલા હૈ. યહી ઉસ મેં રત્ન પના હૈ.

શિષ્ય કહતા હૈ, હે ગુરો! યહ જો આપને ષટ સંપત્તિ રત્ન કહા હૈ, ઇસ કા કારન કૌન હૈ ઔર ઇસ કા સ્વરૂપ તથા ફલ કયા હૈ ઔર ઇસકી અવધી કિસ પ્રકાર હૈ સો આપ કૃપા કરકે બતાઈયે. ગુરૂ કહતે હૈં, પૂર્વ જો વૈરાગ્ય કા કથન કિયા ગયા હૈ સો હી ઇસ કા કારણ હૈ, કયોંકિ વૈરાગ્ય બિના શમ દમાદિક નહીં હોતે હૈં. ઇસસે વૈરાગ્ય હી ષટ સંપત્તિ કા કારણ હૈ, ઔર જો ષટ સાધનોં કા જુદા ૨ કથન કિયા ગયા હૈ વહી ઉસકા સ્વરૂપ હૈ ઇસકે પ્રાપ્ત હોને પર જો મોક્ષ કી ઇચ્છા ઉત્પન્ન હોતી હૈ વહી ઉસકા ફલ હૈ. ઇસ પ્રકાર ફલ કી પ્રાપ્તિ પર્યન્ત પ્રયત્ન કરના હી ઉસ કી અવધી હૈ. અતઃ જિજ્ઞાસુ પુરુષ કો પ્રથમ ષટ સંપત્તિ સંપાદન કરના ચાહિયે.

।। ઇતિ શ્રી ષટ સમ્પત્તિ રત્ન સમાપ્તમ્ ।।

[૮]

અથ મુમુક્ષતા રત્ન

કવિત ।

મોક્ષહિ કી ઇચ્છા કો મુમુક્ષતા કહત સુધી, જાકો
યહ હોય તાકો મુમુક્ષુ પહિચાનિયે ।। સુખ કી હો
પ્રાપ્તિ જોઈ દુખ કી નિવ્રત્તી હોઈ, મોક્ષ કો રૂપ
યહી વેદન મેં ગાનિયે ।। સમિદ્ધપાણિ હોય સતગુરુ
કે શરણ જાયે, ઇશ્વર સે અધિકતા મેં ભક્તિ હી કો
ઠાનિયે ।। પુર્વ પુણ્ય સો ગુરુદેવ જો પ્રસન્ન હોય
તિન કે પ્રસાદ ગુપ્ત રૂપ હિ કો જાનિયે ।।૧।।

અર્થ યહ હૈ કિ સુધી કહિયે શ્રેષ્ઠ હૈ. ધિ નામ બુદ્ધી જિનકી ઐસે જો મહાત્મા પુરુષ હૈં વે મોક્ષ કી ઇચ્છા કો મુમુક્ષતા કહતે હૈં. ઔર જિસ પુરુષ મેં વહ ઇચ્છા ઉત્પન્ન હોતી હૈ ઉસકો હી મુમુક્ષુ કહતે હૈં. જો ઐસા પૂછે કિ મોક્ષ કા સ્વરૂપ ક્યા હૈ, તો સુન. અત્યંત સુખ કી પ્રાપ્તિ ઔર અત્યન્ત દુખ કી નિવ્રત્તિ કો મોક્ષ કહતે હૈં. યહ વેદ મેં મોક્ષ કા સ્વરૂપ કહા હૈ જિસ કી પ્રાપ્તિ કે વાસ્તે સમદ્ધિ પાનિ કહિયે કુછ હાથ પૈ ભેંટ રખ કે સતગુરુ કે પાસ જા કર ઇશ્વર સે ભી અધિક ઉન કી અનુકૂલ સેવા કરે, તબ ઐસી સેવા કરને સે અથવા કિસી પૂર્વજન્મ કે નિષ્કામ કર્મ સે ગુરુ પ્રસન્ન હો કે આપ હી કૃપા કરકે ગો અર્થાત્ ઇન્દ્રિયેં ઉન સર્વકા જો પતિ અર્થાત્ પ્રેરક ઐસા ગૂઢ ઔર સૂક્ષ્મ જો ચૈતન્ય આત્મા હૈ ઉસકો નિજકા સ્વરૂપ કરકે જના દેતે હૈં ઐસી જો યહ મુમુક્ષતા હૈ સો અલૌકિક રત્ન હૈ ક્યોંકિ જો લૌકિક રત્ન હૈં ઉનકા તો મોલ સરાફે મેં હોતા હૈ. જોહરી ઉન કે આકાર કો દેખતા હૈ તબ કીમત

કરતા હૈ, પરન્તુ આત્મરૂપી રત્ન નિરાકાર ઔર અનમોલ હૈ. ઉસ કી પ્રાપ્તિ વાસ્તે જિજ્ઞાસુ સતસંગ રૂપી સરાફે મેં જાતા હૈ તો તહાં સતગુરુહી જોહરી હૈં. વે કૈસે હૈં ? વે નિરાકાર ઔર ગૂઢ કહિયે. તીનોં શરીર ઔર પંચકોશસે હકે હુવે આત્મા કો સાક્ષાત સ્વરૂપ કરકે જના દેતે હૈં, ઇસમેં જિજ્ઞાસા હી કારણ હૈ. ઇસી સે ઉસકો રત્ન કહા હૈ. અતઃ યહ તો જિજ્ઞાસુ કો અવશ્ય હી પ્રાપ્ત કરના ચાહિયે. શિષ્ય કહતા હૈ, હે ભગવન! યહ મુમુક્ષતા રત્ન તો ઠીક હૈ પરન્તુ ઇસકા કારણ કૌન હૈ ઔર સ્વરૂપ ક્યા તથા ફલ ક્યા હૈ ઔર ઇસકી અવધી કિસ પ્રકાર હૈ સો આપ કૃપા કરકે કહો.

ગુરુ કહતે હૈં, પૂર્વ જો સાધન કહે હૈં, સો પરમ્પરા સે તો સભી કારણ હૈં પરન્તુ સાક્ષાત કારણ ષટ સમ્પત્તીહી હૈ, ઔર ઇસકા સ્વરૂપ પૂર્વ છન્દમેં કથન કિયા વહી હૈ. મોક્ષ કી ઇચ્છા કો મુમુક્ષુતા કહતે હૈં, સોહી ઇસકા સ્વરૂપ હૈ ઔર શ્રવણ કી પ્રાપ્તી હી ઇસકા ફલ હૈ, જબ તક શ્રવણ દૃઢ નહીં હો તબતક કરે, ફિર નહીં કરે યહી ઇસકી અવધી હૈ.

॥ ઇતિ શ્રીમુમુક્ષુતા રત્ન સમાપ્તમ્ ॥

[૯]

અથ શ્રવણરત્ન

પ્રથમ શ્રવણ કા સ્વરૂપ દિખાતે હૈં.

॥ દોહા ॥

જો સુનને મેં આવત, સબહી સરવન જાન ।
અધિકારી કે ભેદ સે, જુદા જુદા પહિચાન ॥ ૧ ॥
જો અધિકારી જ્ઞાન કા, ગુરુ સે પૂછે તત્ત ।
મહાવાક્ય કે અર્થ કા, સરવન કરના નિત્ત ॥ ૨ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ જો કુછ સુનને મેં આતા હૈ સો સભી શ્રવણ કહા જાતા હૈ. યહ તો શ્રવણ કા સાધારણ સ્વરૂપ હૈ. ઐસે

ઈશ્વર, ઈશ્વર કી ઇચ્છા. ઈશ્વર કા પ્રયત્ન, ઔર જ્ઞાન, તૈસેહી દેશ, કાલ, અદૃષ્ટ, પ્રાગભાવ ઔર પ્રતિબંધાભાવ યે નૌ, સર્વ કાર્ય કે કારણ હોને સે સાધારણ કારણ કહે જાતે હૈં. ઔર જો એકહી કારણ હો વહ સાધારણ કારણ હોતા હૈ. જૈસે રસના ઇંદ્રિય સે રસકા હી કા જ્ઞાન હોતા હૈ, સુગંધ આદિ કા નહીં હોતા હૈ. તૈસે હી જો શ્રવણ કિસી એકહી કે વાસ્તે હો, વહ શ્રવણ કા અસાધારણ સ્વરૂપ કહલાતા હૈ, જૈસે મહાવાકય કા શ્રવણ એક જ્ઞાન કી ઇચ્છાવાલે કે હી વાસ્તે હૈ ઇસસે મહાવાકય કે શ્રવણ કો અસાધારણ શ્રવણ કરતે હૈં. જો પુરુષ આત્મજ્ઞાન કી ઇચ્છાવાલા હૈ સો સત વસ્તુ કો હી ગુરુ કો પૂછતા હૈ ઔર મહાવાકય કે અર્થ કો હી વાર વાર શ્રવણ કરતા હૈ ક્યોંકિ હર વક્ત વેદાન્ત કા ચિંતન કરને સે સંશય કી નિવ્રત્તિ હો જાતી હૈ. સંશય હી પદાર્થ કે જ્ઞાન મેં પ્રતિબંધ હોતા હૈ. ઇસી કો અસંભાવના ભી કહતે હૈં, વહ ભી દો પ્રકાર કી હોતી હૈ, એક તો પ્રમાણગત ઔર દૂસરી પ્રમેયગત કહલાતી હૈ. પ્રમેયગત કો આગે કહેંગે. યહાં પ્રમાણગત કા વિવેચન કહતે હૈં. પ્રમાણ કહિયે શાસ્ત્રગત. અર્થાત્ ઉસમેં અસંભાવના યા સંશય યહ હૈ કિ વેદાન્ત કે વચન સ્વર્ગ યા મોક્ષ કા કથન કરતે હૈં ઇસમેં જો સંશય હૈ ઉસકા પ્રમાણગત અસંભાવના કહતે હૈં. વેદાન્ત શાસ્ત્ર કે બારંબાર શ્રવણ કરને સે એસી પ્રમાણગત અસંભાવના કી નિવ્રત્તિ હો કે નિસ્સંશય હો જાવેગા, જૈસે રત્ન કે પરખનેવાલે જોહરી હોતે હૈં જો નાના પ્રકાર કી યુક્તિ સુના કે ઉસ રત્નવાલે કો નિસ્સંશય કર દેતે હૈં, તૈસે હી યહ જો શ્રવણ હૈ ઉસમેં અનેક પ્રકાર કે જો સંશય હૈં જૈસે વેદાન્ત શાસ્ત્ર કે સુનને કા હમારે કો અધિકાર હૈ વા નહીં હૈ. અબ ઇસ પ્રકાર શ્રવણ કરને સે કૌન ફલ હોતા હૈ, સ્વર્ગ પ્રાપ્ત હોતા હૈ કિ મોક્ષ, અથવા ઇસકા સુનના નિષ્ફલહી હોતા હૈ. ઇસ રીતિ સે અનેક પ્રકાર કે સંશય હોતે હૈં, ઉન સર્વ સંશયોં કો જોહરી કી નાંઇ જો ગુરુ હૈ સો અનેક પ્રકાર કી યુક્તિ સુના કે શિષ્ય કો નિસ્સંશય કર દેતે હૈં. આત્મા સર્વ મેં હોને સે આત્મજિજ્ઞાસા સર્વ કો હી હોતી હૈ, ઇસસે શ્રવણ કા સભી કો અધિકાર હૈ ઔર સ્વર્ગ કો

તો વેદાન્ત ને બારંબાર અનિત્ય કહા હૈ, અતઃ નિત્ય જો મોક્ષ હૈ ઉસકે પ્રતિપાદન કરને સે વેદાન્ત કી સફલતા હૈ. ઇસી સે વેદાન્ત મેં અપૂર્વતા હૈ. ઇસ પ્રકાર કી યુક્તી રૂપી બાઘિની કો દેખ કે સ્યાલરૂપી સંશય ભાગ જાતા હૈ. ઇસ રીતિ સે શ્રવણ રૂપી રત્ન મેં જો નાના પ્રકાર કે સંશય હૈં ઉન સે જિજ્ઞાસુ કો નિસ્સંશય હો કર શ્રવણ કરના ચાહિયે. ઇસી સે ઉસકો રત્ન કહા હૈ ઔર જિજ્ઞાસા હી શ્રવણ કા કારણ હૈ. પૂર્વ જો સાધારણ વ અસાધારણ દો પ્રકાર કા શ્રવણ કહા. સોહી ઇસકા સ્વરૂપ હૈ, ઔર અસંભાવના કી નિવ્રની ઇસકા ફલ હૈ. મનન કરને કા સામર્થ્ય નહીં હો તબ તક શ્રવણ કરતે રહના યહી શ્રવણ કી અવધી હૈ.

॥ ઇતિ શ્રી શ્રવણ રત્ન સમાપ્તમ્ ॥

[૧૦]

અથ મનન રત્ન

દોહા

મનન તિસી કો કહત હૈ, મનસે કરે વિચાર ।
બૈઠિ ઇકાન્તિક દેશ મેં, સોધે સાર અસાર ॥
યુકિત બાધક ભેદ કી, અરુ પુનિ કહે અભેદ ।
તિનહીં કરકે દૂરિ હો,ય અસમ્ભાવના ખેદ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ પૂર્વ ગુરુમુખ સે મહાવાકયોં કા જો શ્રવણ કિયા થા ઉસકો એકાન્ત સ્થાન મેં બૈઠ કે બિચાર કરકે સાર ઔર અસાર કો સોધન કરને કો મનન કહતે હૈં. શિષ્ય કહતા હૈ—

હે ભગવન ! આપને જો સાર અસાર કા શોધન કહા સો સાર કયા હૈ ઔર અસાર કયા હૈ ઔર ઇનકા શોધન કિસ પ્રકાર હોતા હૈ સો આપ કૃપા કર કે કહિયે. ઇસ પર સે ગુરુ કહતે હૈં,

હે શિષ્ય પૂર્વ તત્ત્વમસિ, અહંબ્રહ્માસ્મિ ઇત્યાદિ જિન મહાવાક્યોં કા શ્રવણ કહા હૈ ઉન સર્વ વાક્યોં કે તીન ૨ પદ હોતે હૈં, અહંપદ જીવ કા વાચક હોતા હૈ, બ્રહ્મપદ ઈશ્વર કા વાચક હોતા હૈ, અસ્મદ પદ ચેતનમાત્ર કા વાચક હોતા હૈ. શુદ્ધ સતોગુણવાલી માયા મેં ચેતન કા જો આભાસ પડા હૈ, ઉસ કો ઈશ્વર કહતે હૈં, ઔર મલિન સતોગુણવાલી જો અવિદ્યા હૈ, ઉસમેં ચેતન કા જો આભાસ હૈ, ઉસકો જીવ કહતે હૈં. ઇસ પ્રકાર અલ્પજ્ઞ જીવ અલ્પ શક્તિ, પરાધીનતા, આદિ અનેક જીવત્વ ધર્મવાલા હૈ. માયા મેં આભાસ જો બ્રહ્મ હૈ, સો કૈસા હૈ। સર્વજ્ઞ હૈ, સર્વ સક્તિમાન હૈ, ઔર સ્વતંત્ર હૈ, ઇનકે અતિરિક્ત ઔર ભી ઈશ્વર ધર્મ, ઉસ મેં બહુત હૈં, પરંતુ જીવ ઈશ્વર કે અલ્પજ્ઞતા, સર્વજ્ઞતા, આદિ જિતને ધર્મ કહે હૈં, સો સબ ઉપાધિક ધર્મ હૈં. વાસ્તવ મેં ઉન કે કોઈ ધર્મ નહીં હૈ, ક્યોંકિ યહ માયા ઔર અવિદ્યા ઉપાધી હૈ, ઇસી સે જીવ ઔર ઈશ્વર મેં સર્વજ્ઞતા ઔર અલ્પજ્ઞતા કા આરોપણ કિયા જાતા હૈ, વાસ્તવ મેં ચેતન કા કોઈ ધર્મ નહીં હૈ,.

અતઃ જો કોઈ ધર્મોં કે સહિત જીવ ઔર ઈશ્વર કી એકતા કહતા હૈ વહ મહામૂર્ખ હૈ, ક્યોંકિ દોનોં કે ધર્મોં કા આપસ મેં વિરોધ હૈ. ફિર જિનકો વિરોધ હો ઉનકે સંબંધ મેં એકતા કહના મૂર્ખતા નહીં તો ક્યા હૈ, જૈસે કોઈ મલિન કર્મ કરનેવાલે ભંગી કી બ્રાહ્મણ સે એકતા કહે તો વહ સંભવ કૈસે હોગી. બ્રાહ્મણ કા ધર્મ તો વેદ અધ્યયન આદિ શુદ્ધ હૈ ઔર ભંગી કા ધર્મ મૂત્ર, વિષ્ટા ઉઠાના મલિન હૈ, ઇસ સે ઉન ધર્મોં કા વિરોધ હૈ, ઔર જબ ધર્મોં કો ત્યાગ દેં તો મનુષ્ય માત્ર મેં એકતા બન સકતી હૈ, ઉસ મેં કોઈ ભી વિરોધ નહીં.

જૈસે ઘટાકાશ ઔર મઠાકાશ કી ઘટ, મઠ ઉપાધી કે સહિત એકતા કહેં તો નહીં બનતા હૈ ક્યોંકિ ઘટ મેં દસ સેર અન્ન સમાતા હૈ ઔર મકાન મેં હજારોં મન આ સકતા હૈ, ફિર ઉનકી એકતા કહના કૈસે બને. ઇસસે ઉપાધિ સહિત એકતા કહના વિરુદ્ધ હૈ. ઘટ મઠરૂપી ઉપાધી ઔર ઉસ કે જો આનનરૂપ ધર્મ હૈં ઉન

સબ કો ત્યાગ કે કેવલ આકાશમાત્ર કી એકતા બનતી હૈ. ઇસી પ્રકાર માયા અવિદ્યા ઔર ઉનકે સર્વજ્ઞતા અલ્પજ્ઞતા આદિ ધર્મો કે સહિત એકતા નહીં બનતી હૈ, પરન્તુ ઉન સર્વ કો ત્યાગ કે ચેતન માત્ર એક હી હૈ, વહી સાર હૈ ઔર સર્વજ્ઞતા-અલ્પજ્ઞતા આદિક ધર્મ સહિત માયા અવિદ્યા અસાર હૈ. ઇસ પ્રકાર સે વિચાર કરકે સાર ઔર અસાર કો ભલી પ્રકાર નિશ્ચય કરના ચાહિએ.

અબ દૂસરે દોહે કા અર્થ કહતે હૈં. પ્રમેય કહિયે જીવ બ્રહ્મકા એકત્વ, ગત કહિયે ઉસ મેં અસંભાવના અર્થાત્ સંશય ઔર ભેદ અર્થાત્ દુઃખ રૂપી ભેદ કી બાધક ઔર અભેદ કી સાધક જો યુક્તિયાં હૈં ઉન સે પ્રમેયગત અસંભાવના કો દૂર કરે. યદિ એસા કહેં કિ પ્રમેયગત અસંભાના ક્યા હૈ, તો સુન.

વહ જો વેદાન્ત શાસ્ત્ર કે વચન જીવ બ્રહ્મ કે ભેદ કો અથવા અભેદ કો કથન કરતે હૈં, ઇસકા નામ પ્રમેયગત અસંભાવના હૈ. ઇસકી નિવ્રતિ કે વાસ્તે ભેદ કે બાધક, ઔર અભેદ કે સાધક યુક્તિપૂર્વક મહાવાક્યોં કે અર્થ કા બારંબાર ચિંતવન કરના ચાહિયે. ઇસી કો મનન કહતે હૈં. અપને ચિત્ત મેં ઇસ પ્રકાર વિચાર કરે કિ વાસ્તવ મેં દ્વૈત હૈ નહીં, ક્યોંકિ યદિ પરમાર્થ સે દ્વૈત હો તો ઉસકી નિવૃત્તી નહીં હોની ચાહિયે. કહતે હૈં કિ પરમાર્થ સે એક ચેતન સતરૂપ ત્રિકાલબાધ હૈ. જો વસ્તુ પરમાર્થ સે સત હો ઉસકી તીન કાલ મેં નિવૃત્તી હોતી નહીં હૈં ઔર દ્વૈત કી તો અદ્વૈત જ્ઞાન સે તિવ્રત્તી હો જાતી હૈ. ઇસસે દ્વૈત માયા માત્ર હૈ. સો માયા ઔર ઉસકા કાર્ય પ્રપંચ મિથ્યા હોને સે મુઝ ચૈતન્ય મેં દ્વૈત કર સકતા નહીં. જૈસે વાસ્તવિક રજ્જૂ મેં સર્પ હૈ હી નહીં તો ફિર વહ કિસકો કાટેગા, તૈસેહી વાસ્તવિક માયા કા સ્વરૂપ હી સિદ્ધ નહીં હોતા હૈ. ઇસી સે માયા કો અચિંત્ય શક્તિ કહા હૈ. જો યુક્તિ કે આગે ઠહર નહીં સકતી. યહ યુક્તિ યહ હૈ કિ યદિ માયા કો સત્ય કહેં તો ભી ઠીક નહીં ક્યોંકિ સત્ય વસ્તુ કા નાશ નહીં હોતા હૈ, ઔર માયા કા જ્ઞાન સે નાશ હો જાતા હૈ, ઇસસે માયા સત્ય નહીં કહી જાતી, ઔર જો માયા

કો સત્ય કહે, તો ભી બાત નહીં બનતી, કયોંકિ માયા ઔર માયા કે કાર્ય કી જાગ્રત. સ્વપ્ન, ઔર સુષુપ્તિ તીનોં કાલ મેં પ્રતીતિ હોતી હૈ. ઇસલિયે અસત્ય ભી નહીં કહી જાતી હૈં

સત્ય અસત્ય દોનોંકો મિલાકે કહેં તો ભી ઠીક નહીં કયોંકિ જબ સત્ય અસત્યહી સંભવ નહીં તો મિલાનેકી બાત કહાં. ઇસસે કિસી રીતિ સે ભી માયાકા સ્વરૂપ નહીં બનતા, ઔર યદિ એસા કહેં કિ માયા ચેતન સે ભિન્ન હૈ. તો ભી બાત નહીં બનતી કયોંકિ ચેતન સે માયા ભિન્ન હૈ. તો જિસ દેશમેં માયા હૈ ઉસ દેશમેં ચેતન કા અભાવ હોગા ઔર ચેતન કો તો વેદ ને સર્વવ્યાપી કહા હૈ. ઇસસે વેદ વિરોધ હોગા. અતઃ ભિન્ન કહના ભી નહીં બનતા હૈ. યદિ ઐસા કહેં કિ માયા ચેતન સે અભિન્ન હૈ સોભી નહીં બને. કયોંકિ ચેતન સ્વરૂપ મેં સ્થિતી હોને કો હી મોક્ષ કહતે હૈં. જબ નાના પ્રકાર કે સાધનોં સે ચેતન સ્વરૂપ મેં સ્થિતી હોગી તો મોક્ષ દશા મેં જીવ કે સાથ માયા ફિર ચિપટ જાવેગી. જિસ સે સબ સાધન નિષ્ફલ હોવેંગે.

અતઃ માયા કો અભિન્ન કહના ભી નહીં બનતા હૈ ઔર ફિર ભિન્ન અભિન્ન મિલાકે કહેં સો ભી નહીં બનેગા. યદિ માયાકો સાવયવ કહેં તો ભી નહીં બને કયોંકિ માયા સાવયવ હો તો માયાકી પ્રતીતિ હોની ચાહિયે પરન્તુ વહ નેત્ર સે કિસી કો પ્રતીત હોતી નહીં હૈ. ઔર જો માયા કો નિરવયવ કહે તો ઉસસે જગત કી ઉત્પત્તી નહીં હોની ચાહિયે. કયોંકિ નિરવયવ પદાર્થ સે કિસી કી ભી ઉત્પત્તી દેખને મેં આતી નહીં હૈ. મૃત્તિકા આદિક સાવયવ પદાર્થોં સે ઘટ આદિ કી ઉત્પત્તી દેખને મેં આતી હૈં. નિરવયવ સે કિસી કી ઉત્પત્તી નહીં હોતી હૈ. ઇસસે માયા કો ઉપાદાન કારણ કહા હૈ પરન્તુ નિરવયવ ઉપાદાન નહીં હોતા હૈ. ઇસસે માયા કો નિરવયવ કહના ભી બનતા નહીં, ઔર સાવયવ નિરવયવ મિલા કે કહેં સો ભી નહીં બનેગા કયોંકિ સાવયવ નિરવયવ તો ઉસકા સ્વરૂપ બના હી નહીં તો મિલા કે કૈસે બનેગા,, કિન્તુ કિસીભી રીતિ સે માયાકા સ્વરૂપ સિદ્ધ નહીં હોતા હૈ. ઇસસે મિથ્યા માયા સે દ્વૈત નહીં હોતા હૈ. જૈસે મિથ્યા સર્પ

સે રજ્જૂ વિષવાલી નહીં હોતી હૈ. તૈસે હી મિથ્યા માયા સે ચેતન આત્મા મેં દ્વૈત નહીં હોતા હૈ. માયા ઉસે કહતે હૈં કિ હૈ તો નહીં ઔર હૈ એસી ભાસે.

જૈસે બાજીગર કી બાજી તૈસેહી બ્રહ્મ આત્મા કા વાસ્તવ સે ભેદ નહીં હૈ. ઔર ભેદ કી નાઈં પ્રતીતિ હોતી હૈ, ઇસી કો માયા કહને હૈં, ઔર જો ઉપર નૌ યુક્તિયાં કહી હૈં ઉનસે માયા કા સ્વરૂપ હી નહીં બનતા હૈ તો આત્મા સે બ્રહ્મ જુદા કૈસે હોગા, ઔર જો આત્મા સે બ્રહ્મ કો જુદા કહો તો આત્મા સે જો ભિન્ન હૈ સો સબ અનાત્મા હી કહા જાતા હૈ. ઇસસે બ્રહ્મ ભી આત્મા સે જુદા હોગા તો યહ ભી અનાત્મા હી હોગા.

બ્રહ્મ કો અનાત્મા કિસી વેદશાસ્ત્ર ને અંગીકાર કિયા નહીં હૈ, ઇસી સે જાના જાતા હૈ કિ આત્મા સે બ્રહ્મ જુદા નહીં હૈ ઔર જો આત્મા કો બ્રહ્મ સે જુદા કહેં સો ભી બને નહીં, કયોંકિ જિસ દેશ મેં આત્મા હૈ ઉસી દેશ મેં બ્રહ્મ નહીં હોગા, ઔર બ્રહ્મ કો તો વેદને સર્વવ્યાપી કહા હૈ, અતઃ વેદ સે વિરોધ હોગા. યહ કિસી ભી આસ્તિક જન કો અંગીકાર નહીં હો સકતા, ઈસસે આત્મા ભી બ્રહ્મ સે જુદા નહીં હૈ, બ્રહ્મ ઔર આત્મા દોનોં એક હી વસ્તૂ કે નામ હૈ. જૈસે વૃક્ષ ઔર તરુ દોનોં પર્યાય હૈં. જૈસે એક હી આકાશ કા ઉપાધી ભેદ સે ચાર નામ કહે હૈં, તૈસે હી ઉપાધી કે ભેદ સે ચેતન કે અનેક નામ કહે જાતે હૈં, જૈસે ઘટ ઉપાધી સે ઘટાકાશ કહતે હૈં ઔર જલ ઉપાધી સે જલાકાશ કહતે હૈં, બાદલ કી ઉપાધી સે મેઘાકાશ કહતે હૈં, ઔર સર્વ પદાર્થોં કે અન્તર બાહર હોને સે મહાકાશ કહા જાતા હૈ, પરંતુ આકાશ મેં કોઈ ટુકડે નહીં હુવે હૈં, વહ તો એક હી હૈ, તૈસે હી, કૂટ કહિયે મિથ્યા બુદ્ધિ ઔર ચિદાભાસ ઉનમેં જો નિર્વિકાર ચેતન હૈ, વહી કૂટસ્થ કહા જાતા હૈ, ઔર બુદ્ધિ વ અજ્ઞાન મેં ચેતન કે આભાસ કો જીવ કહતે હૈં. શુદ્ધ સતોગુણવાલી માયા મેં ચેતન કે આભાસ કો ઈશ્વર કહા હૈ, ઔર સર્વ પદાર્થોં કે અંતર ઔર બાહર જો વ્યાપ રહા હૈ, ઉસકો બ્રહ્મ કહતે હૈં. ઈસ રીતિ સે નામોં કા હી ભેદ હૈ. વસ્તુ

કા ભેદ હૈ નહીં. અર્થાત્ બ્રહ્મ સે આત્મા જુદા નહીં હૈ, આત્મા ઔર બ્રહ્મ દોનોં એક હી ચેતન કે નામ હૈં, ઔર બ્રહ્મ આત્મા કા જો ભેદ જાનતે હૈં. ઉનકે લિયે વેદોં મેં ભેદ કા કથન કિયા હૈ. ભેદ દર્શાવાલે કો પશુ ભી કહા હૈ, ઇસસે ભી જાના જાતા હૈ કિ વેદ ભગવાન કા ભી અભેદ મેં હી તાત્પર્ય હૈ.

જબ ઇસ પ્રકાર કી યુક્તિપૂર્વક મહાવાક્યોં કે અર્થ કા ચિંતન કરેગા, તબ બ્રહ્મ આત્મા કા અભેદ નિશ્ચય હોકર એક પરિપૂર્ણ આત્મા હી ભાસેગા, ઔર જો અનાત્મ પદાર્થોં કા ભેદ ભાસતા હૈ. સો ભી યુક્તિ સે વિચાર કરને પર નહીં ભાસેગા, સો યુક્તિ યહ હૈ કિ જિતના પૃથ્વી કા કાર્ય ઘટ, પટ, વૃક્ષ, પહાડ આદિ હૈ સો સભી પૃથ્વી રૂપ હી હૈ, તૈસે હી પૃથ્વી જલ કા કાર્ય હોને સે જલ રૂપ હી હૈ. ઇસી પ્રકાર જલ અગ્નિ કા કાર્ય હોને સે અગ્નિ રૂપ હી હૈ, ઐસે હી અગ્નિ વાયુ કા કાર્ય હોને સે વાયુ રૂપ હી હૈ. વાયુ આકાશ કા કાર્ય હોને સે આકાશ રૂપ હી હૈ, ઔર માયા વિશિષ્ટ ઈશ્વર સે આકાશ કી ઉત્પત્તી કહી હૈ સો ઉસકા કાર્ય હોને સે માયા વિશિષ્ટ રૂપ હી હૈ. ઉસ મેં જો માયા ભાગ હૈ સો તો પૂર્વ કહી રીતી સે મિથ્યા હૈ, ઔર ચેતન ભાગ બ્રહ્મ આત્મા રૂપ એક હી હૈ.

ઇસ રીતી સે ભી દ્વૈત નહીં હૈ, ક્યોંકિ કિસી ભી તરફ કો ચલો આકાશ તો એક હી હૈ, તૈસે હી વિધી મુખ કરકે દેખો તો આત્મા સે હી સર્વ કા વિધાન કરના પડેગા ઔર જો નિષેધ મુખ કરકે દેખો તો આત્મા મેં હી સબકા નિષેધ કહના હોગા. કિસી ભી રીતિ સે દ્વૈત નહીં બનતા હૈ. તેરી કલ્પના મેં હી દ્વૈત હૈ, સો કલ્પના માત્ર હી હૈ, જો તુઝ અધિષ્ઠાન સે જુદી નહીં હૈ. કલ્પિત વસ્તુ અધિષ્ઠાન સે ભિન્ન નહીં હોતી હૈ. ઐસી યુક્તિયોં કા વારંવાર વિચાર કરને કા નામ મનન હૈ, ઇસ પ્રકાર મનન કરને સે સાર કા ગ્રહણ હોતા હૈ.

યહી ઉસમેં રત્નપના હૈ, ઔર શ્રવણ હી ઉસકા કારણ હૈ, ક્યોંકિ શ્રવણ બિના મનન નહીં હોતા હૈ, ઔર સાધારણ, અસાધારણ, ભેદ સે દો પ્રકાર કા ઉસકા સ્વરૂપ હૈ, પ્રમેયગત

અસંભાવના કી નિવૃત્તી ઉસકા ફલ હૈ. મહાવાકયોં કા અર્થ દઢ નિશ્ચય નહીં હો તબ તક ચિન્તન કરના ચાહિયે, ઔર જબ દઢ નિશ્ચય હો જાવે તબ નહીં કરના યહી ઉસકી અવધી હૈ.

॥ ઇતિ શ્રી મનન રત્ન સમાપ્તમ્ ॥

[૧૧]

અથ નિદિધ્યાસન રત્ન

—:*:—

દોહા—નિદિધ્યાસન તાકો કહે, જીભ હિલે નહીં હોઠ।
વિરતી કે પ્રવાહ મેં, હોય નહીં કોઇ ખોટ॥
વૃત્તી સજાતિ યોં ઉઠે, અંતઃકરણ મંઝાર।
જૈસે પુંબે સે છુટે, ટૂટત નાહીં તાર॥

અર્થ યહ હૈ કિ પૂર્વ જો મહાવાકયોં કે અનુસાર જીવ બ્રહ્મ કે એકત્વ કા વિવેચન કિયા સો યુકિતપૂર્વક ચિંતન કરને સે જબ દઢ હો ગયા હૈ, તો ફિર ઉસમેં બાહ્ય ઇંદ્રિયોં કે વ્યાપાર કી, ઔર હોઠ હિલાને કી કુછ જરૂરત નહીં, અંતર હી અંતઃકરણ સે વૃત્તિયોં કે પ્રવાહ કો ચલાવે, ઔર ખોટ કહિયે વિજાતી અનાત્માકાર વૃત્તી નહીં હોને દે, અર્થાત્ અંતઃકરણ મેં સે સજાતી કહિયે બ્રહ્માકાર વૃત્તિયોં કા અખંડ પ્રવાહ ઐસે ચલે કિ જૈસે રૂઈ કે તૂલકો ખેંચને સે તાર બંધ જાતા હૈ, ઔર ટૂટતા નહીં. ઈસી પ્રકાર વૃત્તી કા પ્રવાહ હોને કો નિદિધ્યાસન કહતે હૈં.

નિદિધ્યાસન રૂપી વૃક્ષ દઢ હોને પર તત્કાલ હી ફલ દેતા હૈ જૈસે વૃક્ષ કે બોને મેં કુછ દેરી નહીં લગતી હૈ કિન્તુ પ્રથમ જમીન કી સફાઈ કરને મેં હી દેરી હોતી હૈ, બીજ તો જલ્દી બોયા જાતા હૈ, ઔર ફિર જલ સિંચન રખવાલી સે આદિ લેકર જો હિફાજત કરની હૈ, ઉસમેં દેરી લગતી હૈ, પરન્તુ હિફાજત કરને સે વહ વૃક્ષ દઢતા કો પ્રાપ્ત હોકર ફલ જલ્દી દેતા હૈ,

તૈસે હી નિદિધ્યાસન રૂપી જો વૃક્ષ હૈ ઉસે ઉપદેશરૂપી બીજ મેં કુછ દેરી નહીં લગતી હૈ. પરન્તુ જમીન રૂપી અન્તઃકરણ કે મલ-વિક્ષેપ કી સફાઈ કરને મેં દેરી લગતી હૈ.

ઉપદેશ અર્થાત શ્રવણ તો હર એક જગહ હો જાતા હૈ, પરન્તુ બીજરૂપ જો શ્રવણ હોતા હૈ ઉસકી મનનરૂપ હિફ઼ાજત મેં દેરી લગતી હૈ, ક્યોંકિ અનેક પ્રકાર કી યુક્તિ સે ચિન્તનરૂપી હિફ઼ાજત કરની પડતી હૈ. જિસસે ઉસ શ્રવણરૂપી બીજ સે મનન-રૂપી પૌધા કુછ કાલ પા કે દ્રઢ હોતા હૈ, પરન્તુ દ્રઢ હોને કે બાદ વહ નિદિધ્યાસનરૂપી વૃક્ષ કે રૂપ મેં હોકર જ્ઞાનરૂપી ફ઼લ કો જલ્દી હી ઉત્પન્ન કર દેતા હૈ. ઐસે જ્ઞાનરૂપી ફ઼લ કે ખાને સે અજ્ઞાનરૂપી ક્ષુધા દૂર હોકર દુખ કી સદાકે લિયે નિવ્રત્તી ઔર પરમાનન્દ કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ. ઇસી કારણ જિજ્ઞાસુ પુરૂષોં કો નિદિધ્યાસન રૂપ વૃક્ષ કી પુષ્ટી કરની ચાહિયે, ક્યોંકિ યહ મહાન ફ઼લ કો દેતા હૈ. જૈસે કિસી રત્ન સે મહા દ્રવ્ય કી પ્રાપ્તી હોતી હૈ. પરંતુ ઉસ કે નાશ હોને કે અનેક ભય રહતે હૈં, પરન્તુ ઉક્ત જ્ઞાન રૂપી ધનકા તો કોઈ ભી નાશ નહીં કર સકતા હૈ, ચોર ન ચોરે, રાજ ન ડંડે, ન કોઈ લૂટ સકે. ગુપ્ત જ્ઞાન રૂપી મહાન ધનકી એસી મહિમા અનાડી લોગ નહીં જાન સકતે હૈં.

ઇસી સે નિદિધ્યાસન કો રત્ન કહા હૈ. મનન હી ઇસકા કારણ હૈ. ઔર જો બ્રહ્મ મેં અંતઃકરણ કી વૃત્તિયોં કા તૈલ ધારાવત પ્રવાહ હૈ સોહી નિદિધ્યાસન કા સ્વરૂપ હૈ. વિપરીત ભાવના કી નિવ્રત્તી ઇસકા ફ઼લ હૈ. યદિ કોઈ એસા પૂછે કિ વિપરીત ભાવના કિસકો કહતે હૈં, તો સુન, જૈસે સ્વર્ગાદિક અનિત્ય હૈ, તિનકો નિત્ય જાનના ઔર સ્ત્રી, પુત્ર, અશૌચ્ય હૈં, તિનકો શૌચ્ય જાનના. ઇસી પ્રકાર કૃષિ, વાણિજ્ય, મદિરાપાન, આદિ દુખ રૂપ હૈં. તિનકો સુખ રૂપ જાનના, ઔર શરીર આદિ અનાત્મ હૈં, તિનકો આત્મ રૂપ સમઝના. યે ચાર પ્રકાર કે કાર્ય અવિદ્યા કે કારણ જૈસે ઉલટે સમઝે જાતે હૈં, વૈસેહી અવિદ્યા સે યહાં દ્રષ્ટાંત મેં શુદ્ધ સત ચિદાનંદ જન્મ મરણ તથા પુણ્ય પાપ સુખ દુખ

સે રહિત એક પરિપૂર્ણ બ્રહ્મ સ્વરૂપ એસા જો આતમા હૈ ઉસકા અસત જડ દુખ કા ભોગનેવાલા માનતા હૈ, ઇસી કો વિપરીત ભાવના કહતે હૈં, જિસકી નિવ્રત્તી નિદિધ્યાસન સે હી હોતી હૈ. ક્યોંકિ વારંવાર બ્રહ્માકાર વ્રત્તી કે હોને સે જીવ ભાવ દૂર હોકર બ્રહ્મભાવના હોને સે અપને કો બ્રહ્મ રૂપહી કરકે જાન સકતા હૈ, ઇસસે જીવ ભાવ દૂર હોતા હૈ. ઇસ પ્રકાર વિપરીત ભાવના કી નિવ્રત્તી નિદિધ્યાસન કા ફલ હૈ. જબતક જીવ બ્રહ્મ કી એકતા કા દ્દઢ નિશ્ચય નહીં હો તબતક નિદિધ્યાસન કરે ઔર જબ દ્દઢ નિશ્ચય હો જાવે, તબ વ્રત્તી કી પરિસંખ્યાન નહીં કરે, યહીં ઇસકી અવધી હૈ.

।। ઇતિ શ્રી નિદિધ્યાસન રત્ન સમાપ્તમ્ ।।

---

[૧૨]

અથ જ્ઞાનરત્ન

કવિત ।। વેદરૂપ ઉદધિ મેં જ્ઞાન રત્ન સુધા સમ, કરકે યતન તાકો મથિ કે નિકાલિયે, ગુરુ દેવ વિષ્નુ હૈ યુક્તિ કી નેતી કરિ, વાર વારકો અભ્યાસ હી મથન કરિ પાલિયે, જીવ દેવ અધિકારી નિરબલ હોય રહા, પ્યાય જ્ઞાન સુધા અસુર અહંકાર ગાલિયે, કીની હૈ જુગત ભયો વિષ્ણુગુપ્ત સુધા સુરોં પિલાય કર કો અસુરા કો જાલિયે ।।૧।।

અર્થ યહ હૈ કિ એક કાલ મેં દેવતા દૈત્યોં સે નિરબલ હો ગયે તબ હાર માનકર કે વિષ્ણુ ભગવાન કે પાસ આકે કહને લગે કિ હે ભગવન ! હમ દેવતા તો નિરબલ હો ગયે હૈં. આપ કૃપા કર કે કોઇ એસી યુક્તિ કીજિયે કિ હમારે કો બલ કી પ્રાપ્તિ

હો. તબ વિષ્ણુ ભગવાન, દેવતાઓં ઔર દૈત્યોં કો ઇકઠ્ઠા કર કહને
લગે કિ ચલો સમુદ્ર કો મથન કરકે અમૃત નિકાલ કે તુમ્હારે કો
પિલાવેં. અબ ઇસ સંબંધ મેં બહુત વિવેચન કરને સે કુછ પ્રયો-
જન નહીં હૈ, જો કોઈ બાત દ્રષ્ટાન્ત અનુકુલ હૈ સો આગે
લિખી જાવેગી. યહાં દ્રષ્ટાન્ત મેં વિષ્ણુ ભગવાન કી નાંઈ ગુરુ
હૈ ઔર સમુદ્ર નાંઈ વેદ હૈ. જિસ મેં અમૃત કે સમાન જ્ઞાન રૂપી
રત્ન હૈ. ઇસ કી પ્રાપ્તિ કે લિયે સતસંગ લેકર નિદિધ્યાસન પર્યંત
જો સાધન કહે હૈં સોઈ યત્ન હૈં. ઇન યત્નોં સે જ્ઞાન રૂપી રત્ન
નિકાલના ચાહિયે, ગુરુઓં સે જે નાના પ્રકાર કી જિન યુક્તિયોં
દ્વારા બોધ સમ્પાદન કિયા હૈ ઉન કી રસ્સી બનાકે ઉસસે બાર-
મ્બાર અભ્યાસ રૂપી મથન કરેં. એસે અભ્યાસ કો પાલના અર્થાત્
પુષ્ટ કરના ચાહિયે ઔર યહ જીવહી દેવતાઓં કી નાંઈ હૈ જો
નિરબલ કહિયે અપને બ્યાપક બ્રહ્મભાવ કો ભૂલ કે અનેક પ્રકાર
કે જીવત્વ ધર્મોં કો નિશ્ચય કરકે તુચ્છતા કો પ્રાપ્ત હો રહા
હૈ. યહી ઇસ મેં નિરબલતા હૈ. ઇસ પર તેરે કો એક

બાઘ બકરી ન્યાય

સુનાતે હૈં. સો વહ હૈ કિ કિસી એક વાઘિન ને બાઘ જાયા
થા. ઉસી કાલ મૈં કિસી કારણવશ વહ વાઘિન તો ભગ ગઈ
ઔર ઉસકા બચ્ચા વહીં પડા રહ ગયા. તબ કિસી ગ્વાલિયે ને
ઉસે ઉઠાકર અપની બકરિયોં મેં મિલા લિયા. વહ શેર કા બચ્ચા,
બકરિયોં કા દૂધ પીકર ઉનકે સંગ મેં ઘાસ ખાયા કરતા થા. વહ
અપને કો બોકડા સમઝને લગા, ઔર કાલ પા કે બડા હો ગયા. તબ
કિસી દિન ઉન બકરિયોં કો દેખ કે કિસી બન કા એક શેર ચલા
આયા ઉનકો પકડ ને કે વાસ્તે ચલા. વે બકરિયેં ભય કી મારી ભગને
લગી, ઔર ઉનકે સાથ વહ શેર ભી ભાગા. તબ બન કા શેર
ને કહા અરે મૂર્ખ તૂ કૈસા શેર હૈ. બકરિયોં કે સંગ મેં ભાગતા
ફિરતા હૈ, તબ વહ બોલા કિ મૈં શેર કૈસે હૂં. મૈં તો બોકડા
હૂં. યહ સુનકર વહ બન કા શેર કહને લગા અરે મૂર્ખ તૂ કુછ
વિચાર કે દેખ, જૈસે શેર હમ હૈં, તૈસાહી શેર તૂ ભી હૈ, ઇન
બકરિયોં મેં કાહે કો ફિરતા હૈ. તૂ દેખ તો સહી, જૈસા હમારા

સ્વરૂપ હૈ. તૈસા તેરા સ્વરૂપ હૈ. તબ ઉન બકરિયોં મેં રહનેવાલે
શેર ને ઉસ બન કે શેર કી તરફ દેખા ઔર ફિર આપને શરીર
કી તરફ દેખા તો જૈસા રંગ રૂપ ઉસકા થા તૈસાહી અપને કો
ભી દેખા. તબ ઉસકો કુછ સંસ્કાર ફુર આયે ઔર ઉસ બન
કે શેર કો દહાડ લગાઈ ઔર જિન કર્મોં કે સંયોગ સે શેર કા
શરીર રચા થા વે ભી ફુર આયે તબ તો વહ કૂદને લગા ઔર
અપને કો શેર રૂપ જાનને લગા ઔર ઉન બકરીયોં કો માર
માર કે ખાને લગા.

ઇસ સંબંધ મેં દ્રષ્ટાંત યહ હૈ કિ યહ ચેતન આત્મા હી
એક શેર હૈ, જિસે મન રૂપ ગ્વાલિયે ને શરીર તથા ઇંદ્રિય
રૂપી બકરિયોં કે સાથ મિલા દિયા હૈ. વહ ચેતન આત્મા શરીર
વ ઇંદ્રિયોં મેં મિલકર ઉનકે જો ધર્મ હૈં ઉન્હેં વૃથા હી અંગી-
કાર કરને લગા અર્થાત્ સ્થૂલોહં, કૃશોહં ઐસા અહંકાર કરકે
અપને કો શરીર માનને લગા. ઔર ઇસ પ્રકાર શરીર વ ઇંદ્રિયાદિ
કે ધર્મોં કો અપને જાનને લગા, તબ નાના પ્રકાર કે જીવત્વ
ધર્મોં કા અપને મેં આરોપણ કરકે નાના પ્રકાર કે દુખોં કો પ્રાપ્ત
હુવા. ફિર કિસી પુણ્ય કર્મ કે પ્રભાવ સે બન કે શેર કે નાંઈ જો
વિચારવાન મહાત્મા પુરુષ હૈં ઉનસે મિલાપ હોને પર જબ વે
બન કે શેર કી નાંઈ ઉસે સમઝાતે હૈં કિ અરે તૂ તો શુદ્ધ સચ્ચિ-
દાનન્દ બ્રહ્મ સ્વરૂપ હૈ. ફિર અપને મેં શરીર ઇંદ્રિયાદિ કે ધર્મોં
કો ક્યોં આરોપણ કરતા હૈ, તૂ તો ઉત્પત્તી નાશ રહિત પરિપૂર્ણ
સર્વ ધર્મોં સે રહિત બ્રહ્મ સ્વરૂપ હૈ. જૈસે બન કે શેર ને દહાડ
લગાઈ થી, તૈસે હી મહાત્મા પુરુષ "અહં બ્રહ્માસ્મિ" ઐસી
દહાડ સુનાતે હૈ., તબ બકરિયોં કે શેર કી નાંઈ જો જિજ્ઞાસુ હૈ,
ઉસકો પૂર્વ જો અનેક વાર વેદાન્ત શાસ્ત્ર કા શ્રવણ હોને સે
ઉસકે સંસ્કાર અંતઃકરણ મેં સુક્ષ્મ રૂપ સે સ્થિતિ હોને કે
કારણ ગુરુજનોં ને મુખારવિંદ સે બચન સુનતે હી ઉનકે બલ સે
"મૈં બ્રહ્મ રૂપ હૂં" ઐસી સ્મૃતિ આ જાતી હૈ, ઔર વહ અપને
કો બ્રહ્મરૂપ જાનતા હૈ.

ઇસ પ્રકાર બકરીપના જો જીવભાવ હૈ સો છૂટ જાતા હૈ.
યહી નિરબલતા ઇસ દેવતારૂપી જીવ મેં હો રહી હૈ. જૈસે વિષ્ણુ

ભગવાન ને સમુદ્ર સે અમૃત રત્ન કો નિકાલ કે દેવતાઓં કો પિલાયા તબ વે બલ કો પ્રાપ્ત હોકર અસુરોં કો માર સકે, તૈસે હી યહાં વિષ્ણુરૂપ ગુરુ ને સમુદ્રરૂપી વેદ કે સુધાકી નાઈં જો જ્ઞાન રત્ન હૈ ઉસકો નાના પ્રકાર કી યુક્તિ રૂપી મથની સે મથન કરકે અધિકારી પુરુષોં કો પિલાયા, તબ ઉન્હોંને બ્રહ્મ ભાવરૂપી બલ કો પ્રાપ્ત કરકે પરિછિન્ન અહંકારરૂપી અસુરોં કો મારા હૈ, ઔર જૈસે વિષ્ણુ ને, દેવતા ઔર અસુરોં કા આપસ મેં વિવાદ હુવા તબ યુક્તિ સે મોહનીરૂપ ધારણ કિયા તબ ઉસ રૂપ કો દેખ કે અસુર મોહિત હો ગયે, ઉસ સમય દેવતાઓં કો સુધા ઔર અસુરોં કો સુરા પિલા કે ઉનકા વિવાદ મિટા દિયા, તૈસેહી દેવ-રૂપી જીવ ઔર અનાત્મ અહંકાર રૂપી અસુરોં કા જો આપસ મેં વિવાદ હૈ ઉસકો મિટાને કે લિયે વિષ્ણુરૂપી ગુરુ અનેક પ્રકાર કી ગુપ્ત પ્રગટ યુક્તિ કરકે પરિછિન્ન અહંકાર રૂપી અસુર કો જ્ઞાનરૂપી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરકે જલા દેતે હૈં. યહ કવિત કા અર્થ હૈ.

અબ જ્ઞાન કા કુછ કથન કિયા જાવેગા. જ્ઞાન ક્યા હૈ ઐસા કોઈ પૂછે તો સુન. જિસ સે પદાર્થ કી જ્ઞાત હોવે ઉસકો જ્ઞાન કહતે હૈં, પદાર્થોં કી જ્ઞાત તીન પ્રકાર સે હોતી હૈ. કહીં તો અનુમાન સે જ્ઞાત હોતી હૈ, પર્વતો વન્હિવાન, કહીં સ્મૃતિરૂપ કરકે જ્ઞાત હોતી હૈ. જૈસે વહ મહાત્મા, ઔર કહીં ઇદંરૂપ કરકે જ્ઞાત હોતી હૈ. જૈસે યહ મહાત્મા, ઇસી પ્રકાર જ્ઞાન ભી તીન પ્રકાર કે હોતે હૈં. અબ જ્ઞાનોં કો દિખાતે હૈં. જહાં પર્વત આદિ મેં વન્હિ આદિ કા જ્ઞાન હૈ સો પરોક્ષ જ્ઞાન હોતા હૈ. પરોક્ષ જ્ઞાન કે ઔર ભી બહુત ભેદ હૈં સો ન્યાય કે ગ્રન્થોં મેં લિખે હૈં, પરન્તુ યહ અનુમાન જ્ઞાન હેતુ અંશ મેં તો પ્રત્યક્ષ હી હોતા હૈ ઔર સાધ્યઅંશ મેં અનુમિતીરૂપ હોતા હૈ. સો ભી પ્રત્યક્ષતા કો લેકર હી જો વન્હી આદિ કા પરોક્ષ જ્ઞાન હૈ ઉસકા કારણ હોતા હૈ. ઔર જો પૂર્વ દેખે મહાત્મા આદિ કી જ્ઞાત કરાતા હૈ ઉસકો સ્મૃતિ જ્ઞાન કહતે હૈં. ઇસકે ભી બહુત ભેદ હૈં.

કોઈ સ્મૃતિ યથાર્થ જ્ઞાનજન્ય સંસ્કારોં સે હોતી હૈ સો યથાર્થ સ્મૃતિ કહી જાતી હૈ, ઔર ભ્રમજ્ઞાનજન્ય સંસ્કારોં સે

જો સ્મૃતિ હોતી હૈ વહ અયથાર્થ સ્મૃતિ કહી જાતી હૈ. ઇનકે ભી આગે દો દો ભેદ હૈં, કોઈ બાત સંક્ષેપ મેં લીખી હો પરન્તુ પૂર્વદ્રષ્ટ પદાર્થ કે જ્ઞાનજન્ય સંસ્કાર વિદ્યમાન હોને ઔર સાદૃશ્ય વસ્તુ કા દર્શન આદિ હોને સે વહ સ્મૃતિજ્ઞાન અપને વિષય કા જ્ઞાન કરાતા હૈ. પરન્તુ વહ ભી પૂર્વ દ્રષ્ટત્વ પ્રત્યક્ષતા કો લેકર હી તત અંશ સ્મૃતિ કરવાતા હૈ, સો તતઅંશ મેં તો સ્મૃતિરૂપ હૈ ઔર પૂર્વ દ્રષ્ટત્વઅંશ મેં પ્રત્યક્ષરૂપ હૈ. ઇસસે વહ ભી પ્રત્યક્ષરૂપ હોને સે પ્રત્યક્ષ કી સહાયતા કો લેકર અપને વિષય સિદ્ધી કરતા હૈ. જો ઇદં પદાર્થ કી જ્ઞાત કરાનેવાલા જ્ઞાન કહા જાતા હૈ.

જૈસે યહ મહાત્મા હૈ, સો છ પ્રકાર કા હોતા હૈ, કહીં તો શ્રોત્ર ઇંદ્રિય સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ, સો શાબ્દિક જ્ઞાન કહાતા હૈ ઔર યહીં ચક્ષુ ઇંદ્રિય કરકે હોતા હૈ, સો ચાક્ષુકજ્ઞાન કહા જાતા હૈ, ઔર કહીં ઘ્રાણ ઇંદ્રિય સે હોતા હૈ સો ઘ્રાણજજ્ઞાન કહા જાતા હૈ, ઔર જજાં ત્વચા સે જ્ઞાન હોતા હૈ, સો ત્વાચ્યજ્ઞાન કહા જાતા હૈ, ઔર જો રસના સે હોતા હૈ સો રસનાજ્ઞાન કહા જાતા હૈ, ઔર જો મન સે હોતા હૈ સો માનસજ્ઞાન કહા જાતા હૈ, જૈસે સુખ દુખ કા જો જ્ઞાન હૈ સો માનસ પ્રત્યક્ષ કહાતા હૈ, ઔર શબ્દ કા જ્ઞાનશ્રોત્ર સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ, તૈસે હી રૂપ કા જ્ઞાન ચક્ષુ સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ ઔર ગંધ કા જ્ઞાન નાસિકા સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ, ઔર ઠંડ ગર્મ કા જ્ઞાન ત્વચાં સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ, તૈસેહી રસકા જ્ઞાન રસના સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ.

ઇસ રીતિ સે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ષટ પ્રકાર કા હોતા હૈ, પરંતુ વહ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ભી દો પ્રકાર કા હોતા હૈ, એક તો પ્રમા ઔર દૂસરા અપ્રમા કહાતા હૈ, જૈસે રજ્જુ મેં અંધકાર આદિક દોષ સર્પ આદિ કા જો જ્ઞાન હૈ સો ભ્રમ જ્ઞાન કહા જાતા હૈ, ઔર રજ્જુ કા જો રજ્જુ રૂપ સે જ્ઞાન હૈ સો પ્રમા જ્ઞાન હોતા હૈ, ઇસી કો યથાર્થ જ્ઞાન ભી કહતે હૈં. યહ તો જ્ઞાન કા સાધારણ લક્ષણ હૈ, ઔર જો કેવલ એક આત્મા કા હી જ્ઞાન હૈ વહ અસાધારણ લક્ષણ હૈ. જૈસે નેત્ર સે એક રૂપ કા હી જ્ઞાન હોતા હૈ,

સો ઉસકા સાધારણ લક્ષણ હૈ. ઔર યદિ એસા પૂછે કિ આત્મા કા જ્ઞાન કૌન પ્રમાણ સે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ, તો સુન, યહ કહના એસા હૈ, જૈસે કોઈ કહે કિ સૂર્ય કા પ્રકાશ કિસ લૌકિક પદાર્થ સે હોતા હૈ, ?

ઇસ બચન કો સુન કે દૂસરા પુરુષ કહતા હૈ, અરે મૂર્ખ, જિતને લૌકિક પદાર્થ હૈ, સો તો સારેહી સૂર્ય કે પ્રકાશ સે પ્રકાશવાન હોતે હૈં, સૂર્ય કો કૌન પ્રકાશ કર સકતા હૈ ? તૈસેહી જિતને પ્રમાતા, પ્રમાણ પ્રમેય, જ્ઞાતા, જ્ઞાન જ્ઞેય, દ્રષ્ટા, દર્શન, દશ્ય, કરતા, ક્રિયા, કર્મ, યે સબ ત્રિપુટી હૈં. જો જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મા કે પ્રકાશ કો પાકર જ્ઞાનવાલી હોતી હૈં. આત્મા કા જ્ઞાન ઈન સે નહીં હોતા હૈ ક્યોંકિ યે તો સભી અનાત્મ ઔર ઔર જડ હૈં, ઇસ પ્રકાર કે પદાર્થ સે કિસી કા પ્રકાશ હોતા નહીં પરંતુ જૈસે અગ્નિ સે તપા હુઆ લોહા દૂસરે પદાર્થોં કો પ્રકાશ કર સકતા હૈ ઔર જલા ભી દેતા હૈ, ઔર ઉસ અગ્નિ કે પ્રકાશ કરને મેં ઔર જલાને મેં ઉસ લોહે કી સામર્થ નહીં હોતી હૈ. તૈસેહી યહ જો પ્રમાતા પ્રમાણ આદિ ત્રિપુટી હૈં, સો આત્મા કે તાદાત્મ સંબંધ સે જ્ઞાનવાલી હોતી હૈ, તબ ઇનકે કિસી પદાર્થ કા જ્ઞાન હોતા હૈ, પરંતુ આત્મા કા જ્ઞાન ઉનસે કૈસે હોવે, આત્મા તો સ્વયં પ્રકાશ હૈ. ઔર સર્વ ત્રિપુટી કો પ્રકાશ કરતા હૈ. ઇસ પ્રકાર કા ચેતન આત્મા તૂ હી વ્યાપક બ્રહ્મ સ્વરૂપ હૈ. એસા તૂ હી હૈ.

ઇસી બાત કો તૂ અપના નિશ્ચય કર. જબ ઐસા તુઝે દઢ નિશ્ચય હોગા, તબ ઉસી કો તૂ દૃઢ અપરોક્ષ જ્ઞાન જાનના. યહ જ્ઞાન શ્રોત્ર સંબંધી વાકય સે હોતા હૈ, પરંતુ વાકય દો પ્રકાર કે હોતે હૈ. એક તો મહાવાકય ઔર દૂસરે અવાંતર વાકય હોતે હૈં. જો વાકય અસ્તિ રૂપ સે બોધ કરે ઉસસે પરોક્ષ જ્ઞાન હોતા હૈ. જૈસે દશમોં અસ્તી. ઈસ વાકય સે દશમ કા પરોક્ષ જ્ઞાન હી હોતા હૈ, ઔર જહાં વાકય એસા બોધ કરે કિ દસવાં તૂ હૈ વહાં વાકય સે અપરોક્ષ જ્ઞાન તત્ત્વમસિ, અહં બ્રહ્માસ્મિ, પ્રજ્ઞાનમાનંદં બ્રહ્મ, અયં આત્મા બ્રહ્મ, આદિ મહાવાકયોં સે હોતા

હૈ. મૈં બ્રહ્મ રૂપ હૂં ઐસા જ્ઞાન બ્રહ્મસંબંધી મહાવાક્ય સે હી હોતા હૈ. ઔર સત્યં જ્ઞાનમનંત બ્રહ્મ, આનંદો બ્રહ્મ, ઐસે જો અવાંતર વાક્ય હૈં, ઉનસે બ્રહ્મ કા પરોક્ષ જ્ઞાન હી હોતા હૈ. સો મુક્તિ કા હેતુ નહીં હોતા હૈ.

દૂસરા જો મહાવાક્ય કા ઉપદેશ ગુરૂમુખ સે શ્રવણ કિયા હૈ ઔર તત્ત્વમ્ પદ કે શોધનપૂર્વક, અર્થાત્ માયા અવિદ્યાકો ત્યાગ કે શુદ્ધ ચેતન માત્ર કા સર્વ ભેદોં સે રહિત અપના સ્વરૂપ હી કરકે જાનને કો હી અભેદ નિશ્ચય (જ્ઞાન) કહતે હૈં, ઔર યહી મુક્તિ કા દેનેવાલા હૈ. ઇસ કે અતિરિક્ત ઔર ભી અનેક પ્રકાર કે જ્ઞાનોં કા કથન કરને મેં આતા હૈ પરંતુ વે કોઈ ભી મુક્તિ કે દેનેવાલે નહીં હૈ નૈયાયિક આદિ અજ્ઞાનાભાવ કો ભી જ્ઞાન કહતે હૈં, સો અત્યંત વિરુદ્ધ હૈ.

ક્યોંકિ જ્ઞાન કે બિના અજ્ઞાન કા અભાવ કિસી રીતિ સે બનતા નહીં અર્થાત્ કિસી કારણ સે હી કાર્ય કા અભાવ હોતા હૈ જૈસે ઘટ અભાવ રૂપ કાર્ય પ્રતિયોગી કે નાશ રૂપ કારણ સે બિના અથવા પ્રતિયોગી કે ઉઠા લે જાને કે કારણ બિના અભાવ કિસી રીતિ સે નહીં બનતા હૈ. ઔર જો ઐસા કહેં કિ અજ્ઞાન સે હી અજ્ઞાન કા અભાવ હોતા હૈ. સો ભી બાત નહીં હૈ, ક્યોંકિ આત્માશ્રય આદિ દોષોં કી પ્રાપ્તી હોગી. ઇસ સે જાના જાતા હૈ કિ અજ્ઞાનકા અભાવ એક જ્ઞાન સે હી હોતા હૈ, જૈસે અંધકાર કા નાશ ઔર કિસી સે નહીં હોતા હૈ. એક પ્રકાશ સે હી હોતા હૈ, તૈસેહી અજ્ઞાન કા નાશ ભી ઔર કિસી સે નહીં હોતા હૈ એક અજ્ઞાન સે હી નાશ હોતા હૈ.

ઇસ રીતિ સે અજ્ઞાન રૂપ કાર્ય કે નાશ કરને મેં એક જ્ઞાન હી કારણ હૈ. પરંતુ યહ જ્ઞાન ભી અજ્ઞાન કે નાશ કરને મેં તભી સમર્થ હોતા હૈ જબ કોઈ પ્રતિબંધક નહીં હો. પ્રતિબંધક કે હોને સે જ્ઞાન અજ્ઞાન કા નાશ નહીં કર સકતા હૈ જૈસે રાહૂ કે રથ કી છાયા પડને સે ચંદ્રમા પ્રકાશ નહીં કરતા હૈ ઔર જો ઐસા કહેં કિ પ્રતિબંધ કિસકો કહતે હૈં, તો સુન. શ્રવણ સે પૂર્વ

કાલ મેં જો કિસી પદાર્થ મેં ચિત્ત કી દઢ આસકતી હો, ઉસીકા શ્રવણ કાલ મેં વારંવાર ચિન્તન હોતા હૈ, ઉસકો ભૂત પ્રતિબંધ કહતે હૈં, ઔર ભાવિ યહ હૈ કિ જૈસે પ્રારબ્ધ કર્મ. યહ ભી અનેક પ્રકાર કા વિલક્ષણ હોતા હૈ, જૈસે કિસી એક હી કર્મ કો દસ શરીરોં કા આરંભ કરના હૈ, ઔર પહિલે શરીર મેં હી તત્ત્વમસી આદિકા મહાવાકય કા શ્રવણ હોને સે ભી જ્ઞાન નહીં હોગા, કયોંકિ આગે નૌ જન્મ બાકી પડે હૈં, સો હી જ્ઞાન કે પ્રતિબંધ હૈં.

જૈસે સનકાદિકોં ને વામદેવ આદિ અધિકારી પ્રજા કો જ્ઞાન કા ઉપદેશ કિયા પરંતુ પ્રતિબંધ કે હોને સે માતા કે ગર્ભ મેં હી પૂર્વ કે શ્રવણ સે જ્ઞાન હો ગયા. યહ વાર્તા શાસ્ત્રોં મેં પ્રસિદ્ધ હૈ. તૈસેહી ભરત કે તીન જન્મ બાકી રહે થે. જબ ઉન કી નિવૃત્તિ હુઈ તબ ઉસકો જ્ઞાન હુવા. ઇસકો આગામી પ્રતિબંધ કહતે હૈં. તીસરા જો વર્તમાન પ્રતિબંધ હૈ, સો ચાર પ્રકાર કા હોતા હૈ. એક તો વિષયોં મેં આસકતી, દૂસરા બુદ્ધી કી મન્દતા, તીસરા પૂર્વ કાલ મેં જો ભેદ વાદિયોં કે વચનોં કા શ્રવણ કિયા હૈ, ઉનકે સંસ્કારોં સે અનેક પ્રકાર કી વેદ વિરુદ્ધ ભેદકી તર્ક જિનકો કુતર્ક કહતે હૈં; ઔર ચૌથા દુરાગ્રહ વિપર્યાય હૈ.

ઇસ જીવ કો અનેક જન્મોં મેં જીવત્વ ધર્મો કા દૃઢ નિશ્ચય હોને સે શ્રવણ કાલ મેં જીવ ભાવના બની રહતી હૈ, ઔર ભાવના નહીં હોતી, ઇસી કો દુરાગ્રહ જાનના. જબ તક યહ વિપર્યાય હોતા હૈ, તબતક મૈં હૂં એસા જ્ઞાન નહીં હોતા હૈ. ઇસી સે ઇસકો પ્રતિબંધ કહતે હૈં. ભૂત પ્રતિબંધ કી ઔર વર્તમાન પ્રતિબન્ધ કી તો ઉપાય કરને સે નિવ્રતી હો જાતી હૈ, પરંતુ તીસરા જો ભાવી પ્રતિબંધ હૈ. ઉસકી વિવૃત્તી વિસક્ષણ કર્મ કે ભોગને સે હી હોતી હૈ, ઇસ સે ઉસ મેં પુરૂષાર્થ નહીં ચલતા હૈ, પરંતુ પ્રથમ દોનોં કી તો પુરુષાર્થ કરને સે નિવૃત્તી હો જાતી હૈ. ઇસલિયે જિજ્ઞાસુ પુરુષોં કો ઉનકી નિવૃત્તી અવશ્ય કરના ચાહિયે કયોંકિ જ્ઞાન કે પ્રતિબંધ સે રહિત હોતે હી મોક્ષરૂપી ફલ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ.

વાસના ભી જ્ઞાન કી પ્રતિબંધ હોતી હૈ, ઔર વાસના દો પ્રકાર કી હોતી હૈ. એક તો શુદ્ધ વાસના જિજ્ઞાસુ કો હોતી હૈ ઔર જન્માં કા નાશ કરનેવાલી હૈ, ઔર દૂસરી મલીન વાસના હોતી હૈ. મલીન વાસના તીન પ્રકાર કી હોતી હૈ, એક તો લોક મેં પૂજે જાને કી જો ઈચ્છા હૈ ઉસે લોક વાસના કહતે હૈં. દૂસરી દેહ વાસના હૈ, ઔર વહ અનેક પ્રકાર કી હોતી હૈ મેરી દેહ બહુત અચ્છી હૈ, મેરી જાતિ સબસે ઉત્કૃષ્ટ હૈ, મેરા અંગ ગોરા હૈ, સર્વ શરીરોં સે મેરા શરીર અચ્છા હૈ, આદિ ઇસ પ્રકાર કી સભી વાસના મલીન કહી જાતી હૈ, ઔર જન્માં કે દેનેવાલી હોતી હૈ, ઔર તીસરી શાસ્ત્ર વાસના હોતી હૈ સો ભી કોઈ તો પાઠ વાસના હોતી હૈ ઔર કોઈ અર્થ વાસના આદિ. ઇસ પ્રકાર શાસ્ત્ર વાસના કે ભી બહુત ભેદ હૈં, પરંતુ યે સભી મલીન વાસનાએં હૈ, ઔર જન્માં કે દેનેવાલી હૈં. ઈસ લિયે યહ વાસના ભી જ્ઞાન કા પ્રતિબંધ હોને કે કારણ ત્યાગ કરને કે યોગ્ય હૈ. છઠા પ્રતિબંધ અભિનેશ હૈ. ઉસી કો સાંખ્ય મત મેં મહત્તત્ત્વ કહતે હૈં, ઔર વેદાંતવાલે ઉસે હૃદય ગ્રન્થી ઔર સૂક્ષ્મ અહંકાર ભી કહતે હૈં. પૂર્વ કે સૂક્ષ્મ સંસ્કારોં કા દ્રઢ અભ્યાસ હોને સે જો અનાત્મ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ સંઘાત હૈ ઉસે આત્મારૂપ કરકે જાનને ઔર શ્રવણ કાલ મેં ભી યહી ભાવના બની રહને સે ઇસ કો પ્રતિબંધ કહા હૈ.

ઉક્ત પ્રકાર કી ભાવનાઓં કા ત્યાગ કરના ચાહિયે કયોં કિ વિરોધી કી નિવૃત્તી હુયે બિંના કાર્ય કી સિદ્ધિ હોતી નહીં હૈ. ઇસી લિયે વિરોધી કી નિવૃત્તી કી આવશ્યકતા હૈ. ઈસ રીતિ સે પ્રતિબંધ સે રહિત જો યથાર્થ જ્ઞાન હૈ વહ મોક્ષરૂપી ફલ કી પ્રાપ્તી કરતા હૈ. જો પુરુષ ચારોં સાધન સમ્પન્ન હો ઔર જિસકી બુદ્ધી સર્વ પ્રતિબંધો સે રહિત હોં ઉસકો કેવલ મહાવાકય કે અર્થ કા શ્રવણ હોતે હી "મૈં બ્રહ્મ હૂં" ઇસ પ્રકાર બ્રહ્મ આત્મા કે એકત્વ કો સુનતે હી દ્રઢ નિશ્ચય હો જાતા હૈ. ઈસ પ્રકાર કે જ્ઞાનવાન પુરુષ લક્ષણ શાસ્ત્રોં મેં નીચે લિખે અનુસાર કહે હૈં.

શ્લોક

અક્રોધ વૈરાગ્ય જિતેન્દ્રિયત્ત્વં ક્ષમા દયા સર્વે પ્રિય-
ત્વં ॥ નિર્લોભ દાતા ભય શોકહીનં જ્ઞાનં પ્રલબ્ધ્વા
દશ લક્ષણાનિ ॥૧॥ નિરહટો નિરવિવાદશ્ચ નિશં-
કસ્ત્ર નિરંકુશ ॥ તૃપ્તશ્ચ કૃતકૃતશ્ચ જ્ઞાનંચ પટ
લક્ષણં ॥૨॥

અર્થ યહ હૈ કિ (૧) ક્રોધ રહિત હોના. (૨) વૈરાગવાન હોના (૩) જિતેંદ્રિય અર્થાત્ ખોટે વિષયોં સે મન તથા ઈંદ્રિયોં કો રોકનેવાલા હોના (૪) ક્ષમાવાન હોના (૫) દયાવાન હોના (૬) પ્રાણી માત્ર પર વિશેષ પ્રકાર કા પ્રેમ કરનેવાલા હોના (૭) નિર્લોભી હોના (૮) દાતા અથાત બ્રહ્મજ્ઞાન કા દેનેવાલા હોના (૯) ભયહીન અર્થાત જન્મ મરણ કે ભય જિસકે ગયે હૈં ઔર (૧૦) સાંસારિક પદાર્થો કે વિયોગ મેં જિસે શોક નહીં હૈ, યે દશ લક્ષણ ઉસી મેં હોતે હૈં જિસકો જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ હુઈ હૈ.

જ્ઞાની પુરુષોં કે લક્ષણ ઔર ભી હોતે હૈં. નિરહઠ અર્થાત્ કિસી પ્રકાર કા કિસી સે હઠ નહીં કરતે હૈં વિવાદ ભી કિસી સે નહીં કરતે, નિશાંક અર્થાત્ આત્મ વસ્તુ મેં કોઈ ભી શંકા ઉન કો નહીં હૈ, ઔર કિસી વેદશાસ્ત્ર કી આજ્ઞારૂપી અંકુશ ઉન કે સિર પર નહીં હોતા. ઈસી સે વે નિરંકુશ હૈં, આત્મા મેં હી તૃપ્ત હોતે હૈં, ઔર કૃતકૃત્ય હૈં, ઈસ પર ભગવાનને કહા હૈઃ—

શ્લોક—યસ્ય આત્મરતિરેવસ્ય દાત્મતૃપ્તિશ્ચ માનવે ।
આત્મન્યેવચશ્ચ સંતુષ્ઠ તસ્ય કાર્યં ન વિદ્યતે ॥

વિજ્ઞાનવાન કિસી પદાર્થ સે તૃપ્તિ કો પ્રાપ્ત નહીં હોતા હૈ ઔર લૌકિક તથા વૈદિક સર્વ કાર્યો સે રહિત હોતા હૈ. અતિરિક્ત ઉક્ત પટ લક્ષણ ઔર દસ ઐસે સોલહ લક્ષણ જ્ઞાન-વાનોં કે કહે હૈં. ઈનકે ઔર ભી અમાનિત્વ આદિક બહુત હૈં

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જિતને લક્ષણ જિજ્ઞાસુ મેં હોતે હૈં વે પ્રયત્ન-સાધ્ય હોતે હૈં ઔર જ્ઞાનવાન મેં વે સ્વાભાવિક હી હોતે હૈં.

ઈસ બાત કો સુન કે શિષ્ય કહતા હૈ, હે ભગવન ! યહ જો આપને જ્ઞાન કા કથન કિયા હૈ તિસ મેં જ્ઞાન કા કારણ હૈ, ઔર ઉસકા સ્વરૂપ તથા ફલ ક્યા હૈ, ઔર ઉસકી અવધિ કિસ પ્રકાર હૈ, સો યે સબ, આપ કૃપા કરકે બતાઈયે.

ગુરૂ કહતે હૈં- હે શિષ્ય ! અબ તૂં જ્ઞાન કે કારણ આદિ કા શ્રવણ કર. પ્રથમ તો વિવેક આદિ ચાર જ્ઞાન કે કારણ હૈં, પરંતુ યે ચારોં કારણ શ્રવણ મેં પ્રવૃત્તિ દ્વારા હૈં. ક્યોંકિ બહિરમુખ કા તો શ્રવણ મેં અધિકાર હી નહીં હોતા હૈ, ઔર શ્રવણાદિક જો તીન હૈં સો ભી અસંભાવના ઔર વિપરીત ભાવના કી નિવૃત્તિ દ્વારા જ્ઞાન કે કારણ હૈં, ઔર સાક્ષાત કારણ તો શ્રોત્ર સંબંધી મહાવાક્ય હી હોતે હૈં. વે હી જ્ઞાન કે મુખ્ય કારણ હૈં. સત્ય મિથ્યા કા વિચાર કર કે જીવ બ્રહ્મ કી એકતા કા નિશ્ચય કિયાહૈ વહી જ્ઞાનકા સ્વરૂપ હૈ, ઔર સર્વ પ્રકાર કે કર્મોં સે રહિતહો કે બ્રહ્માકાર વૃત્તિ કો ધારણ કરકે વિચારના હી જ્ઞાન કા ફલ હૈ. જૈસા અજ્ઞાન કાલ મેં શરીર મેં અંહકાર થા કિ મૈં શરીર હૂં, વૈસા હી અહંકાર જ્ઞાન હોને પર શુદ્ધ આત્મા મેં હોતા હૈ. ઈસી કો જ્ઞાન કી અવધી કહતે હૈં. ઇસ રીતિ સે જ્ઞાન રત્ન કા કથન કિયા.

॥ ઈતિ શ્રી જ્ઞાન રત્નમ્ સમાપ્તમ્ ॥

---

[૧૩]

અથ જીવનમુક્ત રત્ન

સવૈયા છન્દ

જીવનમુક્ત ભયે જગ મેં, જિન આતમ પૂરણ બ્રહ્મ-
નિહારયા ॥ પિંડરૂ પ્રાણ કે સંયોગહુ તેં, ભેદ અરૂ

ભ્રાંતિ કા મૂલ ઉખારયા ।। પરારબ્ધિસંયોગ સે દેહ વર્તે નિત, સંચિત ઔર અગામી કો જારયા ।। શુષ્ક તૃણવત ભરમત હૈ તન, ઇષ્ટ અનિષ્ટ અદૃષ્ટ અધારા ।।

અર્થ યહ હૈ કિ જગત મેં જીવનમુકત વહી હૈ જિસને આત્મા કો પરિપૂરણ બ્રહ્મ રૂપ કરકે જાના હૈ. પિંડ પ્રાણ કે સંયોગ હોને સે પંચ પ્રકાર કી જો ભ્રાંતિ હૈ સો દિખાતે હૈંઃ- ભેદ ભ્રાંતિ, કર્તા ભોગતાપને કી ભ્રાંતિ, સંગકી ભ્રાંતિ, વિકાર ભ્રાંતિ, ઔર બ્રહ્મ સે ભિન્ન જગત કે સત્યપને કી ભ્રાંતિ. ઇન પંચ પ્રકાર કી ભ્રાંતિ કી નિવૃત્તિ જિન પંચ દ્રષ્ટાંતોં સે કી જાતી હૈ વે દ્રષ્ટાંત યે હૈં, બિંબ-પ્રતિબિંબ કે દ્રષ્ટાંત સે ભેદ ભ્રાંતિ કી નિવ્રત્તી હોતી હૈ, સ્ફટિક મેં લાલ વસ્ત્ર કે લાલ રંગકા પ્રતીતિ કે દ્રષ્ટાંત સે કર્તા ભોગતાપને કી ભ્રાંતિ કી નિવ્રત્તી હોતા હૈ, ઘટાકાશ કે દ્રષ્ટાંત સે સંગ ભ્રાંતિ કી નિવ્રત્તી હોતી હૈ, રજ્જૂ મેં કલ્પિત સર્પ કે દ્રષ્ટાંત સે વિકાર ભ્રાંતિ કી નિવ્રત્તી હોતી હૈ, ઔર કનક કે કુણ્ડલ કે દ્રષ્ટાંત સે બ્રહ્મ સે ભિન્ન જગત કે સત્યપને કી ભ્રાંતિ કી નિવ્રત્તી હોતી હૈ, ઇસ પ્રકાર કી ભ્રાંતિ સે જો નાના પ્રકાર કા ભેદ ભાસતા હૈ, ઉસ ભેદ કા ઔર ભ્રાંતિ કા મૂલ કહિયે જો અજ્ઞાન ઉસકો ઉખારયા અર્થાત જ્ઞાન રૂપી અસંગ શસ્ત્ર સે જિસને કાટ દિયા હૈ, ઔર જિસકા પ્રારબ્ધ કે અનુસાર વ્યવહાર હોતા હૈ, ઔર જિસને સંચિત ઔર આગામી કો, જ્ઞાનાગ્નિ દગ્ધકર્માણં તમાહુઃ પંડિતમ્ બુધાઃ—ઉસ જ્ઞાન રૂપી અગ્નિ સે જલા દિયા હૈ ઔર સુખે તૃણ કી નાઇં પ્રારબ્ધ કે બલ સે જિસકા શરીર સંસાર મેં ફિરતા હૈ, ઇષ્ટ કહિયે અનુકૂલ ઔર અનિષ્ટ કહિયે પ્રતિકૂલ અદૃષ્ટ એસે દોનોં કે બલ સે વહ વિચરતા હૈ.

ઇસ પ્રકાર અહંકરતા કે ભાવ સે રહિત જીવનમુકત પુરુષોં કા વ્યવહાર હોતા હૈ. યે સારા વ્યવહાર એસા હૈ કિ જૈસી ભાંડો કી સંખ્યા હોતી હૈ, ઔર જૈસે કુમ્હાર દંડા લગા કે ચક્રકો ફિરા દેતા હૈ, તૈસે હી પ્રારબ્ધ રૂપી ડંડે સે શરીર રૂપી ચક્કર ફિરતા હૈ. જિતના વેગ ચક્કર મેં ચડતા હૈ, ઉતને સમય તક ફિરતા હૈ

ઔર વેગ ઘટને સે ઠહર જાતા હૈ. તૈસે હી પ્રારબ્ધ રૂપી ચક્કર શાંત હો જાતા હૈ.

પરન્તુ સર્વ જ્ઞાનવાન જીવનમુક્તોં કા વ્યવહાર એક સા નહીં હોતા હૈ, ક્યોંકિ પ્રારબ્ધ કર્મ સબ કે વિલક્ષણ હોતે હૈં. પ્રારબ્ધ કે અનુસાર વ્યવહાર ભી વિલક્ષણ હોતા હૈ. કિસી કા પ્રારબ્ધ કર્મ રાજ્યપાલન કા હી હોતા હૈ જૈસે જનક રાજા કા. કિસી કા પ્રારબ્ધ ભિક્ષાવૃત્તિ કા હેતુ હોતા હૈ જૈસે દત્ત, જડ-ભરતાદિક. કિસી કા પ્રારબ્ધ કર્મ જ્ઞાન સે ઉત્તરકાલ મેં નિવૃત્તી કા હેતુ હોતા હૈ જૈસે યાજ્ઞવલ્ક્ય આદિ કા. કિસી કા કર્મ ઐસા ભી હોતા હૈ કિ જ્ઞાન સે ઉત્તરકાલ મેં અધિક ભોગોં મેં પ્રવૃત્તિ કા હેતુ હો જૈસે શિખરધ્વજ કા.

ઇસ પ્રકાર જીવનમુક્ત મહાત્માઓં કા કહીં તો પ્રવૃત્તિ કા વ્યવહાર ઔર કહીં નિવૃત્તી કા વ્યવહાર દેખને ઔર સુનને મેં આતા હૈ. પરંતુ પ્રારબ્ધ કે વિલક્ષણ હોને સે વ્યવહાર ભી વિલક્ષણ હી હોતા હૈ. પરમાર્થ મેં તો સભી કા એક હી નિશાન હૈ. સો નિશાના ક્યા હૈ ! મૈં બ્રહ્મસ્વરૂપ હૂં ઐસા જો જાનને કા હૈ. સો એક હી બાત હૈ. ઇસ મેં કિંચિતમાત્ર ભેદ નહીં હૈ. ઔર જિતના ભેદ પ્રતીત હોતા હૈ સો સભી પ્રારબ્ધ કર્મ સે ભાસતા હૈ. સો પ્રારબ્ધ ભી ઐસા હૈ જૈસે શુક્તિ મેં રજત કલ્પિત હોતા હૈ તૈસે મૈં બ્રહ્મ આત્મા સર્વ કા અધિષ્ઠાન હોને સે મેરે મેં કર્તા ક્રિયા કર્મ સબ કલ્પિતરૂપ હૈં, ફિર કોઈ તો લિંગ સંન્યાસ ધારણ કરકે વિચરતે હૈં, કોઈ તીર્થ મેં હી પ્રારબ્ધ કે આધીન વિચરતે હૈં, કોઈ વિધી કર્મ કો હી કરતે હૈં ઔર કોઈ વિધી કો નહીં ભી કરતે હૈં. પરંતુ જૈસે આકાશ ધૂંવે સે લિપાયમાન નહીં હોતા હૈ તૈસે હી જીવનમુક્ત કિસી કર્મ સે લિપાયમાન નહીં હોતે હૈં. ક્યોંકિ વે તો નિસ્પૃહ હૈં.

જિન કો મુક્તિ કી ભી ઇચ્છા નહીં હોતી હૈ ઉન કે સમાન ઔર કોઈ મનુષ્ય, દેવતા તથા વર્ણ આશ્રમવાલા નહીં હોતા હૈ. ઇસી સે ઉન કો અતિ આશ્રમી ઔર અતિ બ્રાહ્મણ ભી કહતે હૈં. ઐસે જીવનમુક્ત વિદ્વાન કિસી પુણ્ય પાપ કર્મ સે લિપાયમાન

નહીં હોતે હૈં. ચાહે વે કિસી વિધી કર્મ કો કરેં ચાહે ન કરેં. યહ સુન શિષ્ય શંકા કરતા હૈ. હે ભગવાન જિન સંધ્યા ગાયત્રી આદિ કર્મોં કો પાપ નિવૃત્તી કે વાસ્તે વેદ ને કથન કિયા હૈ ઉન કર્મોં કો જીવનમુક્ત નહીં કરેગા તો ઉસકો ભી પાપ હોગા. ઈસ પરસે ગુરુ કહતે હૈં:—

હે શિષ્ય, વેદ ને પાપ નિવ્રત્તી કે વાસ્તે સંધ્યા ગાયત્રી કર્મ કા જો કથન કિયા હૈ સો સબ દિન કે તથા સબ પુરુષોં કે વાસ્તે કરના નહીં કહા હૈ, કિન્તુ કિસી કાલ મેં ઉનકે કરને કા નિષેધ ભી કિયા હૈ. જૈસે સૂતક પાતિક મેં ઉનકા નિષેધ ભી કિયા હૈ. એસે હી જ્ઞાનવાન કે લિયે ભી સર્વ કર્મો કા નિષેધ હી કથન કિયા હૈ, કયોંકિ ઉનકે ઘર મેં સૂતક ઔર પાતિક દોનોં હોતે હૈં.

કુણ્ડલિયા.

મમતા માઈ મર ગઇ, પુત્ર ઉપજા બોધ ॥ સૂતક પાતક દો હુયે, ઘર મેં રહી ન સોધ ॥ ઘર મેં રહી ન સોધ, કેસે અબ કરિયે સન્ધ્યા ॥ શાસ્ત્ર વર્જિત કર્મ સોધ કરે સોઈ જાનો અન્ધા ॥ ગુપ્ત માહિં કિરિયા લખે સો નર મૂરખ જાન ॥ સન્ધ્યા ગાયત્રી વિના સદા એક નિરવાન ॥ ૧ ॥

જિસ કે ઘર મેં એક સૂતક કે હોતે સન્ધ્યા ગાયત્રી કા નિષેધ કહા હૈ ફિર જિસકે યહાં સૂતક પાતક દોનોં ઇકઠે હોં ઉસકો કયા કરના ચાહિયે ? વહ તો નિષેધ રૂપ હી હૈ, કયોંકિ જીવનમુક્ત જ્ઞાનવાન પુરુષ વિધિ કે ભી કિંકર નહીં હોતે હૈં. વે તો વિધી ઔર નિષેધ દોનોં કે સિર પર પૈર ધરકે વર્તતે હૈં. કેવલ પ્રારબ્ધ કે આધીન ઉનકા વ્યવહાર હોતા હૈ. ઉનકી ક્રિયા કા નિયમ નહીં હોતા હૈ. ઈસી સે ઉન કો જીવનમુક્ત કહતે હૈં. શિષ્ય શંકા કરતા હૈ—

હે ભગવન ! યહ જો જીવન્મુક્ત કે સંબંધ મેં આપને કહા હૈ સો તો જબ સિદ્ધિ હો તો ઐસા હોતા હૈ પરન્તુ પહિલે જીવત્વબન્ધ ક્યા હૈ સો આપ કૃપા કરકે બતાઇયે.

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય ! તીન શરીર ઔર પંચ કોષોં મેં જો કર્તા ભોક્તાપને કા પરિચ્છિન્ન અહંકાર હો રહા હૈ, વહી જીવત્વબન્ધ હૈ. જૈસે, ચોર આદિ કે વાસ્તે કારાગૃહ બન્ધન હોતા હૈ ઔર ઉનકે હાથોં મેં હથકડી પૈરોં મેં બેડી ગલે મેં તૌક જંજીર ઔર હાથ રસ્સી સે બાંધ કર ઉસે કારાગૃહ મેં રોક દેતે હૈં, ઔર પહરેદાર સિપાહી ઉસકી રખવાલી કરતા હૈ. યદિ વહ કભી બાહર નિકલના ચાહે તો ઉસકે સિર મેં ડંડા મારતે હૈં, તૈસે હી અજ્ઞાની પુરુષોં કો લજ્જારૂપી તૌક ગલે મેં પડા હૈ ઔર મમતારૂપા બેડી પૈરોં મેં પડી હૈ. ઔર પદાર્થોં મેં જો પ્રીતિ હૈ સો હી રસ્સી હૈ. ઇસ સે હાથ બાંધ કે રખે હૈં, ઔર અજ્ઞાન રૂપી કારાગૃહ મેં બાંધકર રખા હૈ. ઔર મોહ રૂપી સિપાહી પહરેદાર રહતા હૈ. યદિ વહ કભી અજ્ઞાન રૂપી કારાગૃહ સે નિકલના ચાહે તો મોહ રૂપી સિપાહી અહંમ રૂપ ડંડે મારતા હૈ, તબ વહ બંધ મેં પડા પડા રોતા હૈ, ઔર નાના પ્રકાર કે જન્મ મરણ રૂપી દુઃખોં કો ભોગતા હૈ. વહી ઇસ જીવ કો જીવ કો જીવત્વ બંધ હૈ ઔર વહ અપને આપહી બંધા હૈ. કિસી દૂસરે ને નહીં બાંધા હૈ. જૈસે મર્કટ મુઠ્ઠી બાંધ કે છોડતા નહીં હૈ, ઔર જૈસે કોઈ પુરુષ કિસી સ્થંભ કો બાથ ભર લે ઔર સમઝે કિ મુઝે વૃક્ષ ને પકડા હૈ, વાસ્તવ મેં ઉસ પુરુષ ને હી વૃક્ષ કો પકડા હૈ ઔર વહ ઉસકો છોડ દે તો છૂટ જાતા હૈ.

તુઝે નહીં પકડ્યા જગત ને, તૈને હિ પકડ્યા આનિ ।
જ્યોં નલિની કા સૂવટા, ધોખે પકડ્યા જાનિ ॥

ઇસી તરહ તીન શરીર ઔર પંચ કોષો મેં ઇસ જીવ આત્મા ને હી અહંકાર કિયા હૈ. વહી ઉસકા જીવત્વ બંધ હૈ. જબ યહ ઉસ પરિચ્છિન્ન મલિન અહંકાર કો છોડ દેતા હૈ તબ યહ બંધ સે છૂટ જાતા હૈ. વહી ઉસકા જીવત્વ મોક્ષ હૈ. સ્થૂલ

શરીર કે ઔર પ્રાણ કે સંયોગ હોતે હોતે બંધ ભ્રાંતિ કી નિવૃત્તી ઔર બ્રહ્માકાર વૃત્તી કી સ્થિતી કો હી જીવન મોક્ષ કહતે હૈ. જીવન મુકતી કો સુન કે પ્રસન્ન ચિત્ત હોકર શિષ્ય પૂછતા હૈ, હે ભગવન! યહ જો આપને જીવનમુકત કા કથન કહા કિયા હૈ સો ઉસકા કારણ કૌન હૈ ઔર ઉસકા સ્વરુપ તથા ફલ કયા હૈ, ઔર ઉસકી અવધી કિસ પ્રકાર હૈ. સો આપ કૃપા કરકે બતાઇયે.

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય! પૂર્વ જો જીવ બ્રહ્મ કા એકત્વ રૂપી દઢ નિશ્ચય કો અપરોક્ષ જ્ઞાન કહા થા, સો દઢ અપરોક્ષ કહા જ્ઞાન હી જીવનમુકિત કા કારણ હૈ, ઔર પૂર્વ કહા હૈ કિ શરીર કે હોતે બંધ ભ્રાંતિ કી નિવૃત્તી ઔર બ્રહ્માકાર વૃત્તિ કી સ્થિતી હી જીવન મુકિત કા સ્વરૂપ હૈ. જીવન મુકિત કે પાંચ પ્રયોજન કહે હૈં. સો યે હૈં. જ્ઞાન રક્ષા વિષ્ણુ વાદ્દ અભાવ તથા તપ દુખ કી નિવૃત્તી ઔર સુખ કી પ્રગટતા. યે જો પાંચ પ્રયોજન કહે હૈં સો હી જીવન મુકતી કા ફલ હૈ, ઔર વિદેહ મુકતી પર્યંત ઉસકી અવધી હૈ. વેદ રૂપી સમુદ્ર સે અનેક સાધન રૂપી યત્ન કરકે વિદ્વાન પુરુષોં ને જીવન મુકતી રૂપી રત્ન નિકાલા હૈ, યહી ઉસમેં લક્ષ્મી કે સમાન રત્ન પાના હૈ. જીવનમુકત પુરુષોં કે લક્ષણ ઇસ પ્રકાર હોતે હૈં:—

શ્રુતિ:—

ડંડં ન શિખા ન યજ્ઞોપવીતં ન છાદનં ચરતિ પરમહંસ:।

શ્લોક:—કંથા કોપીન વાસસ્તુ ડંડે દગ્ ધ્યાન તત્પરમ્ ।
એકાકીરમતે નિત્યં તં દેવા બ્રાહ્મણં વિદુ: ।। ૧ ।।
નિરાશિસ મનારંભં નિર્નમસ્કારમસ્તુતિ: ।
ક્ષીણં ચ ક્ષીણકર્માણં તં દેવા બ્રાહ્મણં વિદુ: ।। ૨ ।।
ન જાતિ કારણં તાત ગુણ: કલ્યાણ કારણમ્ ।
સ્થિતવૃત્તિ ચંડાલોપિ તં દેવા બ્રાહ્મણં વિદુ: ।।૩।।

।। ઇતિ શ્રી જીવનમુકત રત્ન સમાપ્તમ્ ।।

અથ વિદેહમુકત રત્ન

-:૦:-

કવિત—વિદેહ મોક્ષ કે મંઝાર પડા ઝગડા અપાર કહે બાત
જો હજાર કહો કૌન સે કી માનિયે ।। કોઇ તો
કહત યહ ઇશ્વર સે અભેદ હોય કોઈ તો કહત
શુદ્ધ બ્રહ્મહુ સે જાનિયે ।। ઔર કોઈ કહે કિસી
લોક માહીં મોક્ષ હોત સે કોઇ તો કહત તાસે
ઉલટહુ આનિયે ।। ભેદ ઔ અભેદ નાહીં વિધી
ઔ નિષેધ નાહીં. આન જાન ખેદ નાહીં. ગુપ્તરૂપ
જાનિ કે ભ્રમ સબ ભાનિયે ।। ૧ ।।

અર્થ યહ હૈ કિ યહ જો વિદેહ મોક્ષ હૈ ઇસમેં અનેક પ્રકાર કા શાસ્ત્રકારોં કા કથન હૈ. ઇસમેં કિસ કી બાત માને ઔર કિસકી નહીં માને, કયોંકિ કોઈ તો વિદેહ મોક્ષ મેં ઇશ્વર સે અભેદ કહતે હૈં ઔર કોઈ શુદ્ધ બ્રહ્મ સે અભેદ કહતે હૈં, કોઈ કિસી લોક મેં લોક મેં જાને કો મોક્ષ કહતે હૈ. કોઈ પુનરાવૃત્તિ નહીં માનતે હૈં ઔર કોઇ પુનરાવૃત્તિ માનતે હૈં. ઇસી પ્રકાર કોઈ કર્મ સે મોક્ષ માનતે હૈં, ઔર કોઈ શિલામેં હી મોક્ષ માનતે હૈં, ઇસ તરહ કેઈ લોગ અપની અપની કલ્પના અનુસાર અનેક બાતેં કરતે હૈં. હમભી અપની કલ્પના કે અનુસાર કહતે હૈં કિ બંધ ઔર મોક્ષ દોનોં હી કલ્પના માત્ર હોને સે વાસ્તવ મેં કલ્પિત હૈ, ઔર યે સબ ભ્રમરૂપ હૈં,

સર્વ કા અધિષ્ઠાન ગુપ્ત આત્મા હૈ. ઉસમેં ભેદ અભેદ, વિધી નિષેધ, આના જાના, પુણ્ય પાપ, સુખ દુખ આદિ જો અવિદ્યા

કી જાલ પ્રતીત હોતી હૈ સો સભી ભ્રમરૂપ હૈ, પરંતુ જૈસે રજ્જૂ કે અજ્ઞાન સે સર્પાદિક ભ્રમ ભાસતે હૈં, ઔર રજ્જૂ કે અપરોક્ષ જ્ઞાન સે સભી ભ્રમ શાંત હો જાતા હૈ, તૈસે હી ગુપ્ત આત્મા કે અજ્ઞાન સે આના જાના બંધ મોક્ષ આદિ જો કુછ પ્રતીત હોતા હૈ સો સભી આત્મા કે યથાર્થ જ્ઞાન સે નિવ્રત્ત હો જાતા હૈ. ફિર કહીં જાને કી ઇચ્છા નહીં હોતી હૈ. જૈસે ઘટ કે ફુટને સે ઘટાકાશ કહીં ભી નહીં જાતા હૈ, ક્યોંકિ આકાશ નહીં હો તબ તો જાના આના સંભવ હો સકતા હૈ, પરંતુ આકાશ તો સર્વત્ર પરિપૂર્ણ હૈ, ફિર જાતા કહાં ?

શિષ્ય શંકા કરતા હૈ, હે ભગવાન ઘટ કે ફૂટને સે ઘટાકાશ કા મઠાકાશ મેં અભેદ હોતા હૈ, આપ કૈસે કહતે હો કિ ઘટાટાશ કહીં નહીં જાતા હૈ. ઇસી પ્રકાર શરીર રૂપી જો ઘટ હૈ ઉસકે નાશ હોને સે ઘટાકાશ રૂપી જો જીવાત્મા કા મઠાકાશ રૂપી ઇશ્વર સે અથવા મહાકાશ રૂપી શુદ્ધ બ્રહ્મ સે જીવાત્મા કા અભેદ કૈસે નહીં હોતા હૈ ? મેરે વિચાર સે તો જરૂર જીવાત્મા કા અભેદ માનના ચાહિયે. ઇસ શંકા કે ઉત્તર મેં ગુરુ કહતે હૈં:—

હે શિષ્ય ! ઇશ્વર સે જીવ કા અભેદ માનેં સો નહીં બનતા હૈ. ક્યોંકિ જૈસે એક હી બિંબકા એક પ્રતિબિંબ તો દર્પન મેં હોતા હૈ ઔર દૂસરા જલ મેં હોતા હૈ તબ એક ઉપાધી કે નિવૃત્ત હોને સે દૂસરી ઉપાધી કે પ્રતિબિંબ સે એકતા કહેં સો નહીં હોગી ઔર જો બિંબ સે અભેદ કહેં તો વહ ભી નહીં બનેગા, ક્યોંકિ પ્રથમ જિસકા ભેદ હોવે ઉસી કા અભેદ હોતા હૈ ઔર જિસકા ઉપાધી સે ભેદ પ્રતીત હો ઉસકા ભેદ નહીં હોતા હૈ. વહ ઉસકા સ્વરૂપહી હૈ ઇસલિયે બિંબ સે ભી અભેદ કહના નહીં બનતા હૈ, તૈસે હી બિંબ જો શુદ્ધ ચેતન ઔર પ્રતિબિંબ જીવ વ ઇશ્વર જલ દર્પણ નાંઈ હૈ. ઇશ્વર મેં માયા ઔર જીવમેં અવિદ્યા રૂપી ઉપાધી હૈ, એક અવિદ્યા ઉપાધી કે નિવૃત્તી હોને સે માયા ઉપાધીવાલા જો ઇશ્વર પ્રતિબિંબ હૈ ઉસકે સાથ જીવ પ્રતિબિંબ કી એકતા કહના નહીં બનતા હૈ, ઔર બિંબરૂપ જો શુદ્ધ ચેતન હૈ ઉસમેં અભેદ કહના તભી બને જબ ઉસમેં ભેદ હો.

અત: ઉસસે કિસી વસ્તુ કા ભેદ કહના બનતા નહીં, ક્યોંકિ ચેતન મેં વાસ્તવ મેં તો કુછ હૈ હી નહીં. ઔર કલ્પિત હૈ, એસા કહેં તો ઉસસે કુછ ભેદ સિદ્ધ હોતા નહીં હૈ. ક્યોંકિ જૈસે કલ્પિત રજત સે શુકતી મેં ભેદ હોતા નહીં હૈ તૈસે હી મુઝ શુદ્ધ આત્મા મેં માયા અવિદ્યા ઉપાધી જિસમેં પ્રતિબિંબ ઈશ્વર તથા જીવ ઔર ઇનકે સર્વજ્ઞતા અલ્પજ્ઞતા આદિ જો ધર્મ હૈં સો સબ મેરે મેં કલ્પિત હોને સે ભેદ ઔર અભેદ કહના નહીં બનતા હૈ. ઇસલિયે સર્વ દ્વૈત કલ્પના સે રહિત એક મેં હી પરિપૂર્ણ હૂં.

શ્લોક:—

કિં કરોમિ કવ ગચ્છામિ કિં ગ્રહ્યામિ ત્યજામિ કિમ્ ।।
આત્માનં પૂરિતં સર્વમ્ મહા કલ્પાંબુ ના યથા ।૧।

જબ ઇસ પ્રકાર જાન કે શરીર કા બોધ હોગા, તબ પુનરાવૃત્તી સે રહિત હો સકેગા. ઇસી કો વિદેહ મોક્ષ કહતે હૈ. 'શિષ્ય કહતા હૈ, હે ભગવન, વહ જો આપને વિદેહ મોક્ષ કહા ઇસમેં ઉત્તમ દેશ ઉત્તરાયન કાલ ઔર કિસી સિદ્ધ આસન આદિક કી અપેક્ષા હોગી. ઐસી શંકા કે હોને પર--

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય જૈસા પૂર્વ મેં જીવનમુક્ત પુરુષ કા જો વર્ણન કિયા હૈ ઉસ દેહપાત હોને મેં કિસી ઉત્તમ દેશ કા, ઉત્તરાયન કાલ કા, ઔર આસન વિશેષ કા કિસી વેદશાસ્ત્ર ને વિધાન નહીં કિયા હૈ, ક્યોંકિ જ્ઞાન સે ઉત્તર કાલ મેં જીવનમુક્ત અવસ્થા મેં ભી કિસી વેદશાસ્ત્ર કી વિધી ઉસ પર નહીં હૈં તો દેહ કે અંત હોને પર વિધી કા હોના કૈસે સંભવ હોગા. એસે વિદ્વાન પુરુષ કા જીતે સમય તથા મરતે સમય જો વ્યવહાર હોતા હૈ, સો સારા હી પ્રારબ્ધ કે આધીન હોતા હૈ, ઔર કોઈ વિધી ઉસ પર નહીં હોતી હૈ. ઇસસે કિસી ભી ધ્યાનાદિ કી ઉસકી જરૂરત નહીં.

શ્લોક:—

તીર્થે સ્વપચગેહે વા નષ્ઠ સ્મૃતિ પરિત્યજન્ ।
જ્ઞાનસ્ય સમ કાલે હી વિમુક્ત: કેવલં યતિ: ।।

ઇસી સે જીવનમુક્ત પુરુષ કો વિદેહ મોક્ષ કે વાસ્તે કોઇ ભી વિધિ આદિક કી અપેક્ષા નહીં હૈ.

ચાહે તીર્થ મેં ચાહે સ્વપચ કે ગ્રહ મેં પિંડ પ્રાણુ કા વિયોગ હોવે ચાહે વ્યાધી સે હાહાકાર કરતે હુવે ચાહે સાવધાન હોકર બ્રહ્મ ચિંતન કરતે હુવે કિસી ભી પ્રકાર સે ઉસકે શરીર કા પાત હો, ઉસને તો જિસ કાલ મેં ગુરુ દ્વારા મહાવાકયોં કા ઉપદેશ શ્રવણ કિયા ઉસી કાલ સે વહ સર્વ શોકોં સે રહિત હૈ. ઔર ઉસી કાલ સે મુક્ત હૈ. ફિર ઉસકો કૌન વિધી કી જરૂરત હૈ. ઇસ પ્રકાર કે જો જ્ઞાનવાન નિરંકુશ હૈં ઉનકો કિસી વેદ વિધી કી શંકા નહીં હોતી હૈ, કયોંકિ વે વેદ કે દાસ નહીં હોતે હૈં ઔર કિસી વર્ણ આશ્રમ કા ભી અભિમાન ઉનકો નહીં રહતા હૈ.

શ્રુતિ:—

વર્ણાશ્રમાભિમાનેન શ્રુતિદાસો ભવેન્ન નરઃ ।
વર્ણાશ્રમવિહીનશ્ચ વર્તંતે શ્રુતિમૂર્ધનિ ॥ ૧ ॥

અર્થ યહ હૈ કિ જો વર્ણાશ્રમ કા અભિમાની હોતા હૈ સો હી વેદ કા કિંકર હોતા હૈ, ઔર જો જીવનમુક્ત વિદ્વાન હૈ, સો કિસી વર્ણાશ્રમ કા અભિમાની નહીં હોતા હૈ, ઇસી સે ઉસપર વેદ કા ડંડા નહીં હૈ, ઇસ લિયે વહ સબ વેદ શાસ્ત્ર કો ઉત્ક્રમણ કરકે વર્તતા હૈ. યહી કારણ હૈ કિ ઉસકે વિદેહ મોક્ષ મેં કોઈ ભી વિધી નહીં હૈ કયોંકિ મુક્ત તો જ્ઞાનકાલ સે હી હૈ, પરંતુ શરીર કા બોધ હોને સે વિદેહ મોક્ષ કહા જાતા હૈ. ઔર યહ જો સાધન સાધ્ય રૂપ જિતના કથન કિયા હૈ, સો સારા તેરી ઉક્ત શંકા કી નિવ્રત્તી કે વાસ્તે હૈ, કયોંકિ પૂર્વ ગ્રન્થ કે આરંભ મેં તેરે કો સુખ પ્રાપ્તી કી વાંછા હુઈ થી, સો આત્મા કો સુખ રૂપ ન જાનને કે કારણ હુઈ થી. વહ સુખ રૂપ તૂ હી હૈ, તેરેસે ભિન્ન ઔર દૂસરા હૈ હી નહીં, ઔર તૂ હી સુખ સ્વરૂપ હૈ ઇસી કો જ્ઞાત કરાને કે લિયે સત્સંગ સે લેકર વિદેહ મોક્ષ પર્યંત જો કુછ કથન કિયા ગયા હૈ સો સબ તેરી હી દ્રષ્ટી કો લેકર કહા ગયા હૈ હમારી દ્રષ્ટી મેં તો એસા—

શ્લોક:—

ન ચોત્પત્તિર્નોવિરોધો ન ચ બંધોસ્તિ સાધકે ।
ન મુમુક્ષુરનમુક્તશ્ચ ઇત્યેષા પરમાર્થતા ॥ ૧ ॥

અર્થ યહ કિ હે શિષ્ય ! કોઈ ઉત્પન્ન હી નહીં હુવા તો નાશ કિસકા હોવે, ઔર પ્રથમ કોઈ બન્ધ હી નહીં તો ઉસકે વાસ્તે સાધન કૈસે હોવે, ઔર કોઈ મુમુક્ષુ હી નહીં તો મુક્ત કહાં સે હોવે. યે તો પરમાર્થ સે હી નહીં હૈ. હમ તો એસા જાનતે હૈં. તૂ ભી એસા હી જાન. સુખ કી પ્રાપ્તિ કી ઔર પ્રાપ્ત કી પ્રાપ્તી કી ઇચ્છા મત કર. તૂ સદા ચેતન આત્મા સુખરૂપ પ્રાપ્ત હી હૈ, ઇસ બાત કો સુન કે શિષ્ય કહતા હૈ-

હે ભગવાન ! મૈં ચેતન આત્મા સુખરૂપ ઔર નિત્ય પ્રાપ્ત હી હૂં, ઇસ કી પ્રાપ્તી કી શંકા મેરી નિવૃત્ત હો ગઈ હૈ. અબ મેરે કો કુછ ભી શંકા નહીં હૈ, પરન્તુ યહ જો આપને વિદેહ મોક્ષ કહા ઇસકા કારણ કૌન ઔર ઇસકા સ્વરૂપ તથા ફલ કયા હૈ, ઔર ઇસકી અવધી કિસ પ્રકાર હૈ સો બતાઇયે.

ગુરુ કહતે હૈં, હે શિષ્ય ! સત્સંગ સે લેકર જ્ઞાન પર્યંત જો સાધન સાધ્ય પદાર્થ કહે હૈં સો પરંપરા સે તો સભી કારણ હૈં પરન્તુ સાક્ષાત્ કારણ જીવનમુકિત હી હૈ, ઔર પુનરાવૃત્તિ સે રહિત હોના ઇસકા સ્વરૂપ હૈ. ઔર અપને સ્વરૂપ કી જ્ઞાત હોના ઔર ઉસી કી તરહ વૃત્તિયોં કા પ્રવાહ ચલના યહી ઇસકા ફલ હૈ. નદિયાં જૈસે સમુદ્ર મેં જાકે સમાપ્ત હોતી હૈં તૈસે હી બ્રહ્મ આત્મારૂપ સમુદ્ર મેં બ્રહ્માકાર વૃત્તિયોં કી સમાપ્તી હી ઇસકી અવધી હૈ

॥ ઈતિ શ્રી વિદેહમુકિત રત્ન સમાપ્તમ્ ॥

॥ ઈતિ શ્રી ચૌદહ રત્ન ગુપ્તસાગર સમ્પૂર્ણ ॥

ઈતિ શ્રી ચૌદહ રત્ન ગુપ્તસાગર સંપૂર્ણ.

ॐ

श्रीगणेशाय नमः

અથ ગુપ્ત જ્ઞાન ગુટકા પ્રારમ્ભ

અથ મંગલાચરણ લિખ્યતે

ગ્રંથ કી આદિ મેં મંગલાચરણ લિખતે હૈં, સો મંગલાચરણ તીન પ્રકાર કા હોતા હૈ, એક વસ્તુ નિર્દેશ રૂપ, દૂસરા નમસ્કાર રૂપ. તીસરા આશીર્વાદ રૂપ, મંગલાચરણ હોતા હૈ, ગ્રંથ કે આદિ મેં મંગલાચરણ ચાહિયે. કયોંકિ પૂર્વ વૃદ્ધ જો આચાર્ય હુયે હૈં ઉનકી રીતી સે.

(વસ્તુ નિર્દેશરૂપ મંગલ)

દોહા—નિર્ગુણ સગુણ પરમાત્મા, વસ્તુ તાહિ પિછાન ।
ભિન્ન ભિન્ન કીર્તન કો, નિર્દેશ હિ લે જાન ॥

(નમસ્કાર રૂપ મંગલ)

ચૌપાઈ—અસુરન કો જો કરે સંહારા, તિનકો નમસ્કાર હૈ હમારા ।
લક્ષ્મી પાર્વતી પતિ હોઈ, ભજતન કો સંતત ભજે સોઈ ॥

(આશીર્વાદ રૂપ મંગલ)

સોરઠા—શિષ્ય વાંછિત સ્વયં વાંક્ષ, કરત પ્રાર્થના જો નર ।
યાસો દૂર વ્હે ભ્રાંતિ, આશીર્વાદ તાકો કહત ॥

૨ (મૂલ ચક્ર સવૈયા છંદ)

મૂલ—ચક્ર માહિં ગણેશ વિરાજત, સ્વાદ ચક્ર માહિં કિયો અજ વાસા ॥
નાભિ કમલ મેં વિશ્નુ વિશ્વંભર । હૃદય કમલ મહં મહાદેવ નિવાસા ॥

કંઠ કમલ મેં વસે દેવી નિત । ત્રિકુટી કમલ મહું સૂર્ય ઉજાસા ॥
સહસ્ર કમલ દલ આપ વિરાજત । જાકે પ્રકાશ સભી પરકાસા ॥
બ્રહ્મગુપ્ત સ્વરૂપસે ન્યારે નહીં । કહુકાકો નમાઊં કહો અવગાથા ॥

લાવની દોહાંવાલી : અજ્ઞાનાશક

૩. બારહમાસી

લાવની સુન બારહ માસી । કટે સબ જન્મ મરન ફાંસી ॥ ટેક ॥
ચૈત મેં ચીંતા યહ કીજૈ । કિ યહ તન ઘડી ઘડી છીજે ॥
કીજિયે ઈસમેં કછૂ વિચાર । કૌન વસ્તુ હૈ સાર અસાર ॥

દોહા—સત્ય વસ્તુ હૈ આત્મા, મિથ્યા જગત અસાર ।
નિત્યાનિત્ય વિવેક યહ, લિજે બાત વિચાર ॥

ફિરે કયા મથુરા અરુ કાશી ॥ ૧ ॥ ટેક
વૈશાખ યહ વકત તુઝે પાયા । સભી ઝુંઠી જાનો કાયા ॥
યહાં કોઈ રહને નહીં પાયા । કાલને સબ કોઈ ખાયા ॥

દોહા—ભોગ લોક પરલોક કે, તિનકા ત્યાગો રાગ ।
તિનકી રહે ન કામના, કહત તાહિ વૈરાગ ।

જગત સે રહના ઉદાસી ॥ ૨ ॥
જેઠ મેં યતન યહી કરના । મિટૈ સબ જનમ ઔર મરના ॥
મન ઈંદ્રિય વિષયતે પરિહરના । લીજિયે સંતન કા શરના ॥

દોહા—શ્રદ્ધા કરિ ગુરુ વેદ મેં, મન કો કર સમાધાન ।
કર્મ કર્મ કે સાધન ત્યાગો, સહો માન અપમાન ॥

તિતિક્ષા તાસેં પરકાસી ॥ ૩ ॥
અષાઢ મેં સત સંગત કરના । વહાં તુઝે પાવે સબ મરમા ॥
તુઝે વહાં હોવે જિજ્ઞાસા । મોક્ષ કી લગે કેરી આશા ॥

દોહા—પરમાનંદ કી પ્રાપ્તિ, સબ અનર્થ કા નાસ ।
યહ ઇચ્છા મન મેં રહે, કહેં મુમુક્ષુત તાસ ॥

તિસી સે પાવે અવિનાસી ॥ ૪ ॥
સાવન મેં શરનાગત હોના । પૈર સત ગુરુ કે ધોપીના ॥
સાફ હોવે તેરા સીના । રંગ ફિર રૈની કા દીના ॥

દોહા—તત્ત્વમસિ કે અર્થ કા, કરેં તોહિં પરકાસ ॥
સંશય શોક નસૈં સવતેરે, હોય, અવિદ્યા નાસ ॥

હોય અમરાપુર કા વાસી ॥ ૫ ॥
ભાદ્દા મેં ભરમ તભી નાશૈ । પ્રેમ ભકતી ગુરુ પરકાશૈ ॥
ઈશ્વર સે અધિક જાન સેવો । સુફલ માનુષ તન કર લેવો ॥

દોહા—બ્રહ્મવેત્તા વક્તા શ્રુતી, ગુરુકા લક્ષણ જાન ।
ઇચ્છા જાને મોક્ષ કી, સોઈ શિષ્ય પહિચાન ॥

બુદ્ધિ જબ શિષ્ય કો પહિચાની ॥ ૬ ॥
કવાર મેં કરના યહી ઉપાય । તત્ત્વમસિ સરવન મેં મન લાય ॥
જુગતિ સે કરો મનન અભ્યાસ । કાલ પાકર હોવે નિદિધ્યાસન ॥

દોહા—નિદિધ્યાસન કે અંત મેં, એસા હોવે ભાન ।
બ્રહ્મ આતમા એક હૈ, લખિ યહી બ્રહ્મ કા જ્ઞાન ॥

હાનિ જિસે હોવે ચૌરાસી ॥ ૭ ॥
કાર્તિક મેં કર્મ સભી નાસા । જ્ઞાન જબ ઉર મેં પરકાસા ॥
આપના આપ રૂપ ભાસા । ઉસી કા દેખૂં તમાસા ॥

દોહા--વાર પાર હમરા નહીં, નહિં દેશ કાલ તે અંત ।
મૈં હી અખંડિત એક હું, સબ વસ્તુ કા તંત ॥

મૈં હી હૂં ચેતન અવિનાસી ॥ ૮ ॥
અગહન મેં જ્ઞાન અગ્નિ જાગી । લોક સબ દાજન કો લાગી ॥
પૂજિ દિયે શિવ બ્રહ્મા વિષ્ણુ । ફૂકી દિયે રામ ઔર કૃષ્ણુ ॥

દોહા--જલત જલત એસી બઢી, જિસકા વારન પાર ।
ઈશ્વર જીવ બ્રહ્મા અરૂ માયા, પૂજિ દિયા સંસાર ॥

વિના ઇંધન નહિં પરકાસી ॥ ૯ ॥
પૂષ મેં પૂરણ આયે આપ । જહાં કોઈ નહીં પુન્ય નહીં પાપ ।
જપે અબ કહો કૌન કા જાપ । છૂટયા સબ જન્મ મરણ સંતાપ ॥

દોહા—જ્ઞાતા જ્ઞાન ન જ્ઞેય કછુ, ધ્યાતા ધ્યાન ન ધેય ।
મમ નિજ શુદ્ધ સ્વરૂપ મેં, ઉપાદેય નહિં હોય ॥

કરૂં અબ કિસકી તલાશી ॥ ૧૦ ॥
માહ મેં મિટી મિલન કી ભૂખ । જહાં કોઇ નહિં આશિક માશૂક ।
ઇશ્ક ફિર કૈસે વ્હાં હોવે । કાહેકો વૃથા કાલ ખોવે ॥

દોહા—તુઝ ચેતન શુદ્ધ સરૂપ મેં, નહીં આશિક માશૂક ।
લક્ષ રૂપ મેં માર નિશાના, કહા વૃથા વિલોવે થૂંક ॥

કરાવે કયોં જગ મેં હાસી ॥ ૧૧ ॥
વસંત ઋતુ ફાગન મેં આવે । ખેલ સબ પરારબ્ધ રચવાવે ॥
અતર ગુલાલ જ્ઞાન રોરી । ખેલતે ભરભર કે ઝોરી ॥

દોહા—હોલી અવિદ્યા ફૂકિ કે, હો ગયે ગુપ્તાનંદ ।
સમઝેંગે કોઈ સુધર વિવેકી, કયા સમઝે મતિ મંદ ॥

જગત કી ઉઠી ધૂલિ ખાસી ॥ ૧૨ ॥
પટ કે પર નૌકા જબ લાયા । પાઠ જબ અધિક માસ આયા ॥
કલેવર જિસમેં બદલાયા । લાવની તેરહ માસ ગાયા ॥

દોહા,—અધિક માસકા અર્થસુન, અધિક પિછાન ।
કલેવર બદલ્યા યહિ જાનો, આપ રૂપકાજ્ઞાન ॥

જહા નહિં દાસ અરૂ દાસી ॥૧૩॥ ટેક

૪ લાવની

પિવેજી ગુપ્ત જ્ઞાન ગુટકા । દૂરી હોવે સબ હી ખટકા ॥ ટેક
કિયા હૈ ઇસકા જિસને પાન । નશેં મેં ઉસકો હી નર જાન ॥
ઔર તો સબ્હી જાનો નાર । ગારગિ ને સભામેં કહી પુકાર ॥

દોહા—બ્રહદારણ્ય કે બીચમેં, લિખા યહી સંવાદ ॥
વચકંની કે વચન સુન, પંડિતોં કિયા વિવાદ ॥

બોધ વિનુ ખાય મરે ભટકા ॥૧॥ ટેકા
કોઈ તો રખતે હૈં ઉપવાસ । કોઈ તો કરતે કર્મ ઉપાસ ।
કિસી કો જાય કિયા વનવાસ । કોઈ તો જગ મેં ફિરે ઉદાસ ॥

દોહા—કોઈ ચૌરાસી ધૂની તપૈં, કરેં જંતર મંતર ખેલ ॥
ચામ જલાવેં આગમેં, ઉર મલૈ ન જ્ઞાનકા તેલ ॥

ભરમ કૈસે છૂટે શટકા ॥૨॥
કિસી કે ગલે મેં પડા સંનાસ । કોઈ તો બને ઈસકા દાસ ।
કોઈ કે સનકા બનાતે જોટ । કિસીને કીના ઘોટમ ઘોટ ॥

દોહા—કોઈ પઢ વ્યાકરણ કાવ્ય કોષકો, કરેં વેદકે પાઠ ।
પંડિત વ્હેકર ભવમેં વિચરેં, ખૂબ લગાયા ઠાઠ ॥

સમઝ ન બાતનમેં અટકયા ॥૩॥
કરે નિબંધોં કા સતસંગ । તભી કુછ ચઢે જ્ઞાન કા રંગ ।
તભી જીતે માયા કા જંગ । ભ્રમ કી ઉતર જાય સબ ભંગ ॥

દોહા—ગુપ્ત ગલીચે બૈઠકર, કીજૈ યહી વિચાર ।
બ્રહ્મ રૂપ હૈ આતમા, સબ ઝુંઠા જગ વ્યોહાર ॥

ખેલ સબ બાજીગર નટકા ॥૪॥

૫ લાવની

સોઈ નર જાનો બ્રહ્મચારી । જિને વશ કીની સબ નારી ॥ટેકા
પ્રથમ ગુરુકુલ મેં કીયા બાસ । ફેર કિયા વિદ્યાકા અભ્યાસ ॥
જિને સબ તજી જગત કી આસ । નહીં કછુ રખતે અપને પાસ ॥

દોહા—આઠ ભાંતિ મૈથુન કહા, તાકા કીના ત્યાગ ।
કંચન કાંચ એક કરિ જાને, નહીં કિસી મેં રાગ ॥

કરી આતમ પદકી ત્યારી ॥૧॥ટેક॥
વિવેક વૈરાગ્ય હુયે સંપન્ન । વિષય તે રોકિ લિયો હૈ મન ॥
પ્રગટે જિનકે પૂરણ પુન્ય । જગત મેં વહી પુરૂષ હૈ ધન્ય ॥

દોહા—એસી ધારના ધારીકે, ઇચ્છા ઉપજી યેહ ।
કોહં કો સંસાર હૈ, કો દેહી કો દેહ ॥

બાત જિન એસી બીચારી ॥૨॥
ફેર લિયા સતગુરૂ કા સરના । વિધી સે પરશન કો કરના ॥
મિટે સબ જનમ ઔર મરના । દૂર હોવે સબ હી ભરમા ॥

દોહા—ગુરૂ એસી કૃપા કરો, મિટં ભેદ કા પાપ ॥
ભેદ ભ્રમ છુટે વિના, મિટ નહીં સંતાપ ॥

અવિદ્યા છુટિ જાય સારી ॥૩॥
જો નહીં કરતે હૈં યહ કામ । સોઈ ઝૂટે બ્રહ્મચારી જાન ।
બઢાયે કેશ ઔર ડાઢી । ભસ્મી બડી લાવત હૈં ગાઢી ॥

દોહા—કરના થા સો ના કિયા, દોઈ કુલ લાદી લાજ ।
ઝુઠે સ્વાંગ બનાવતા, સરેં ન એ કહુ કાજ ॥

ગઈ મૂર્ખ કી મતિ મારી ॥૪॥ટેક

૬ લાવની

ખૂબ શિર કીના ઘોટમ ઘોટ । મૂડા લઇ મૂછ ઔર ડાઢી ॥
કોઈ ગેરૂ કા લગાતે રંગ । કોઈ તો રહતે નંગ નિછંગ ॥ટેક॥
ગલે મેં રુદ્રાક્ષ માલા । ભરમ કા તૂટા નહિં જાલા ॥

દોહા—કોઈ વિદ્યા કા અધ્યયન કર ખૂબ સુનાવે વાત ।
ત્યાગ વરાગ કહૈં ઔરન કો, આપ પસારૈં હાંથ ॥

લગી હૈ તૃષ્ણા અતિ ગાઢી ॥૧॥ટેક
વાંચતે શાસ્ત્ર ઔર પુરાણ । વેદ કે દેતે હૈં પરમાન ।
લોભ ને એસી મતિ મારી । ફિરે જ્યોં નારી વ્યભિચારી ॥

દોહા—કામ ક્રોધ મદ લોભ કી જબ લગ ઘટ મેં ખાન ।
ક્યા પંડિત ક્યા મૂરખા, દોનોં એક સમાન ॥

ડાકિની આશા નહીં કાટી ॥૪॥
ખૂબ કિયા તન કા મંજાર આજ । બને હૈં પંડિત જી મહારાજ ।
ઔર ઢબ મૂરખ સે કિયે રંગ । લગાવે કપટ મેં બડા ફંદ ॥

દોહા—લોગન સે યોં કહત હૈં, હમ સંન્યાસી લોગ ।
હમકો કુછ ઇચ્છા નહીં, સબ તજિ દિયે ઘર કે ભોગ ॥

મેરે મંગાવાનર આડી ॥૩॥
બને હમ કૈસે સંન્યાસી । પડી ગલ આશા કી ફાંસી ।
લખ્યા નહીં ચેતન અવિનાશી । કહેં હમ વસતે હૈં કાશી ॥

દોહા—કાયા કાશી ના લખી, શિર પર ધરયા સંન્યાસ ।
પંચકોષ વપુ તીનકો, કીના નાહીં સાફ ॥

૭ લાવની

મજહબ કી ફાંસી નહીં કાટી ॥ટેક
મજહબ કા પડા ગલે મેં ફંદ । આપકો સમઝત નાહીં અંધ ॥
વરણ જાતી કા કરકે ત્યાગ । ફિર આશ્રમ મેં કરતે રાગ ॥
લગી હૈ ઘરસે દૂની આગ । અટકત ડોલત જૈસે કાગ ॥

દોહા—વિષય માંસ કી લાલસા, તજિ દિયા આતમરૂપ ।
ઔરનકો ઉપદેશ સુનાવેં, આપ પડા ભવ કૂપ ॥

લખ્યા નહીં પૂરણ પરમાનંદ ॥૧॥ટેકા
કરે જો આશ્રમકા અભિમાન । વહી નર પશુ વેદ કે જાન ।
ઔરન સે ચાહત હૈ બડા માન । માન મદ પી મતી હો ગઈ હાન

દોહા—બુદ્ધી કર અંધા હુયા, પડા માન મોતિયા બિંદ ।
દશહુ દિશા કો પડા અંધેરા, છિપ ગયા આતમ ચંદ ॥

ફેર કૈસે હોવેઆનંદ ॥૨॥
આપકો માનત હૈ કરતા। વહી નર જનમેં અરૂ મરતા।
ગર્ભ કી અગ્ની મેં જડતા। ખાનિ ચૌરાસી મેં ફિરતા ॥

દોહા—કર્તા ક્રિયા કર્મકા, છૂટા નહીં હંકાર।
ચામ ધર્મ અપને કર માને, સોઈ નર જાનો ચમાર॥

સોઈ તુમ જાનો મતિકા મંદ ॥૩॥
તજો કરતા મતિકા હુંકાર। તેરા હૈ રૂપ જો અપરંપાર।
ગુપ્તકી સમઝ દેખ હુશ્યાર। છોડ સબ ભેપ પંથ આજાર ॥

દોહા—તુહિ આતમ ચેતન શુદ્ધ હૈ, નહીં કર્મકા લેશ।
કર્તા ક્રિયા કર્મ છોડિકે, દેખો અપના દેશ ॥

તુહીં હૈ આનન્દન કા કંદ ॥૪॥

૮. લાવની.

ઇસ કાયા નગર મંઝાર। વસે યક રાજન પતિરાજા ॥ ટેક॥
રાજા હૈ જિસકા અપરંપાર। નહીં કુછ હદ બેહદ શુમાર॥
સદા વહ બના રહે યક તાર। તિસે કોઈ કર નહીં સક્તા છાર॥

દોહા—સદા અખંડિત એક રસ, જામે લાભન હાન।
સોતો અપના આપ હૈ, સો હમ લિયો પિછાન॥

સુધર જાવે સબ હી કાજા ॥૧॥
ઔર ઝૂઠે જાનો રાજા। કાલ કા સબ હી હૈ ખાજા ॥
તિસે કભી કાલ નહીં ખાતા, કહીં સો આવે નહીં જાતા ॥

દોહા—આપૈ રાજા આપૈ પરજા, આપ કરૈ સબ કાજ।
આપહી બન્યો દિવાન મુસદ્દી, આપહી રહા વિરાજ॥

જિને યહ સાજ સભી સાજા ॥૨॥
જહાં કોઈ માલ ન ખજાના। વહાં પર નહીં દફ્તરખાના॥
જહાં પર નહીં કોઈ હિલકાર। નહીં કોઈ ચૌકી પહરેદાર।

દોહા—એસા નિરભયરાજ હૈ, જહાં કોઇ નહીં ઠગ ચોર ।
નિરાકાર હૈ સભી વિભૂતી, ચલે ન કિસીકા જોર ॥

જહાં પર ભરમ સભી રાજા ॥૩॥
મિલા હમૈ બિન પરજા કા રાજ । જહાં કોઈ બીગરે નાહીં કાજ ॥
સભી હૈ અમરાપૂર કા સાજ । જહાં કોઇ નહીં કાજ નહી લાજ ॥

દોહા—ગુપ્ત રાજ કો જો કરૈ, સો ભૂપન કા ભૂપ ।
તાસુ સમાન ઔર નહીં દૂજા, કિસકી દીજે ઊપ ॥

દેખ તિસકો સબહી લાજા ॥૪॥

૯. લાવની.

ખેલ બાજીગરકે સારે । દેખ કર મતભૂલો પ્યારે ॥ ટેક ॥
રચી બાજીગરને બાજી । કિ રચના બહુત ઘની સાજી ॥
કોઈ તો જૂની કોઈ તાજી । કોઈ તો પંડિત કોઇ કાજી ॥

દોહા—રચિકર જબ દેખન લગા, મિલા તિસીકે સંગ ।
નિરાકાર કો ભૂલલિકર, દેખન લાગા અંગ ॥

દેખતા પંચ ભૂત સારે ॥૧॥
નિદ્રામેં ભાસતા હૈ સ્વપના । કોઈ તો પરકા કોઈ અપના ॥
દેખતા હૈ સબહી રચના । સબી વહ નિદ્રા કા સપના ॥

દોહા—જાગ્રત માહીં દેખતા, નાના જગત અપાર ।
જૈસે તાર છુટયા પુંવેતે, સબ પુંવેકા વિસ્તાર ॥

આપ સે કછુ નહીં ન્યારે ॥૨॥
ભઈ જબ આપ રૂપકી ભૂલ । દેખતા સૂક્ષમ અરુ સ્થૂલ ॥
કલ્પના કારણ કી હોવે । અવસ્થા સુષોપતિ જોવે ॥

દોહા—એસા મન યહ બાજીગર હૈ, કરકે દેખ બિચાર ।
મનન ભાવ જબ છૂટે યાકા, તવ હોવે નિસ્તાર ॥

કામ ઔર ક્રોધ સભી હારે ॥૩॥
જરા દુક કરકે દેખ વિચાર । ઝુઠા હૈ મનકા સભી અકાર ॥
આપના શુધ રૂપ હૈ સાર । જાનું મેં કબહું ન હોય વિકાર ॥

દોહા—શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રકાશ મેં, ના કોઈ ચિત્ત સ્મંદ ।
જો માનત હૈ શુદ્ધ રૂપમેં, તે નર મૂરખ અંધ ॥

ફિરત જગમેં મારે મારે ॥૪॥

૧૦. લાવની

નિરખ્યા જબ આપ આપના નૂર । કરના સબ હમસે હો ગયા દૂર ટે.
કહો અબ ક્યા કીજૈ પ્યારે । ખુલે સબ બંધ મોક્ષ તારે ॥
જપૂં અબ કહો કોનકા જાપ । મૈં હી હૂં પૂરણ આપૈ આપ ॥

દોહા—દેશકાલ અરુ વસ્તુમેં, વ્યાપી રહયો ભરપૂર ।
સભી જગતકે અંતકે બાહર. નહિં નેરે નહિં દુર ॥

સભી યહુ મેરા નૂર જહૂર ॥૧॥
કૈસે અબ કીજે કર્મ ઉપાસ । મૈલ નહીં ના કાહુકે દાસ ॥
કિયા હમ ભેદ ભરમ કા નાસ । કભી કી ટૂટી ગઈ સબ ફાંસ ॥

દોહા—ભરમ માંહી ભરમત ફિરા, બના દેવકા દાસ ।
જ્ઞાન પ્રકાશ ભયા ઘટે અન્દર, હુઇ અવિદ્યા નાસ ॥

દેવ કછુ હમતે નાહીં દૂર ॥૨॥
છુટયા વર્ણ આશ્રમ કા અભિમાન । કિયા હમ વેદ નીરકા પાન ॥
છુટે સબ માન ઔર અપમાન । છુટી સબ લોક વેદકી કાન ॥

દોહા—કરતા ક્રિયા કર્મકા, છુટિ ગયા હંકાર ।
જ્ઞાન અગ્ની પરગટ ભઈ, કર્મ ભયે જરિછાર ॥

વ્યાપક મેં હી મૈં ભરપૂર ॥૩॥
જો નર માનત હૈ કરના । ઉન્હી કો જન્મ ઔર મરના ॥
જુગ્તાસો રહિયે નિષ્કર્મા । જિસમેં નાહીં જન્મ ઔર મરના ॥

દોહા—તુઝ ચેતન શુદ્ધ સ્વરૂપમેં, નહિં ક્રિયા કી ગંધ ।
જો માને કૂટસ્થ રૂપમેં, સો પામર મતિ મંદ ॥

કરો અબ કરતા મતિકા ચૂર ॥૪॥

૧૧. લાવની

બતાઉં કહા જ્ઞાન કા રૂપ । જહાં પર નહિં છાયા નહિં ધૂપ ॥ટેકા॥
જહાં પર નહિં સૂક્ષ્મ સ્થૂલ । નહીં કોઈ પંચકોશ કા મૂલ ॥
જહાં કોઈ નહીં મૂલ નહિં તૂલ । નહીં કોઈ શાખા ફલ અરુ ફૂલ ॥

દોહા—જહાં ચંદ સૂર તારા નહીં, નહિં પંચ ભૂત કા લેશ ।
જહાં નહીં તન માત્રા, નહીં કાલ નહિં દેશ ॥

કહો ફિર કિસકી દીજે ઉપ ॥૧॥

જહાં નહિં સ્વર્ગ નર્ક કોઈ । જહાં નહિં દેવ દનુજ દોઈ ॥
જહાં પર પુરુષ નહીં લોઈ । જહાં કછુ પાઈ નહિં ખોઈ ॥

દોહા—જ્ઞાન ધ્યાન જહં કો નહીં નહીં મોક્ષ નહીં બંધ ॥
વેદ પુરાણ શાસતર નહીં, નહીં ગાયત્રી છંદ ॥

વહાં કોઈ પડતા નહિં ભવ કૂપ ॥૨॥

જહાં નહિં જીવ ઈશ માયા । નહીં કોઈ ધર્મ કર્મ પાયા ॥
જહાં નહિં સાદી અન્નાદી । નહીં કોઈ વાદ ઔર વાદી ॥

દોહા—નહીં વર્ણ નહીં આસરમ, ના કોઈ જાતી ન પાંતી ।
ના કોઈ ન્યારા રહે, ના કોઈ રહતા સાથ ॥

હમેં સબ દેખા ફટકિ કર સૂપ ॥૩॥

કહે કોઈ ઘી કા કહા સવાદ । મૂઢ નર વિરથા કરૈ વિવાદ ॥
જાનુ મેં નહીં અંત નહીં આદિ । નહીં કોઈ સાધન સિદ્ધ સમાદી ॥

દોહા—કોઇ જીવ બ્રહ્મકી એકતા કા, નિશ્ચય કહતે જ્ઞાત।
દ્વૈત અદ્વૈત જહાં પર નહીં, કહે સો મૂરખ જાન॥
જહાં કોઈ નહીં ઊપ અનૂપ ॥૪॥

૧૨. લાવની

આત્મા વ્યાપક બ્રહ્મ સ્વરૂપ। જાસુ કે નહીં રંગ નહિં રૂપ ॥ ટેક॥
અવસ્થા તીનોં સે ન્યારા। નહીં વહ રક્તપીત કારા ॥
નહીં વહ અગ્ની ને જારા। પવન સે સૂખત ના પ્યારા ॥

દોહા—શસતર સે કટતા નહીં, જલસે ભીગે નાહિં।
જૈસે ઘત દૂધ મેં વ્યાપક, સભી ઠૌર કે નાહિં॥

યહી તુમ તિસકા જાનો રૂપ ॥૧॥
નહીં કભી જામેં નહિં મરતા। નહીં કોઈ સુખ દુખ કો ધરતા॥
નહીં કછુ ભોગે નહિં કરતા। નહીં કહીં સ્થિર નહીં ચરતા॥

દોહા—હાથ પર જિસકે નહીં ના કોઇ પિંડ ન પ્રાન।
ના વહ પંડિત મૂરખા, ના કછુ જાન અજાન॥

નહીં કભિ જિસમેં પ્યાસ ન ભૂખ ॥૨॥
નહીં કભિ સોવે નહિં જાગે। નહીં વહ સ્થિર નહિં ભાગે॥
નહીં કછુ ગ્રહણ કરૈ ત્યાગે। નહીં કભી ધ્યાન માહિં લાગે॥

દોહા—અસ્તિભાતિ કરિ રમિ રહા, સભી ઠૌર કે માહિં।
સભિ કછૂ કરતા સા દિખે, કછુ ભી કરતા નહિં॥

જાસુ મેં રંક નાથ નહિં ભૂપ ॥૩॥
સદા હૈ સત ચેતન આનંદ। જાસુ મેં કોઈ દુખ નહિં દ્વન્દ્વ॥
ફેરભી સમઝત નાહીં અંધ। વહી હૈ સબ સિદ્ધન કા સિદ્ધ॥

દોહા—હસ્તી છિપૈ ન ઘાસમેં, કરકે દેખ વિચાર ।
સો ગુપ્ત આપના રૂપ હૈ, સબ કરતા જ્ઞાન બ્યોહાર ॥

જાસુ મેં નહીં ઉક નહિં ચૂક ॥૪॥

૧૩. લાવની

જરા ટુક કર કર દેખો ગૌર । તેરેસે નહીં દૂજા કોઈ ઔર ॥ ટેક ॥
જીવ હોય તૂહી પરકાસા । તુહી ફિર ઇશ્વર હો ભાસા ॥
તુહી હૈ જગત જાલ માયા । તુહી હૈ પિંડ પ્રાણ કાયા ॥

દોહા—જીવ વિના નહિં આતમા, જીવ વિના નહિં બ્રહ્મ ॥
જીવ વિના સીવો નહીં જીવ વિના સબ ભ્રમ ॥

કરો ટુક વિચાર બલકા જોર ॥૧॥
જાગ્રત મેં સબ હી તેરા ખ્યાલ । સુપને મેં દેખો વોહી હાલ ।
અવસ્થા સુષોપતી આવે । જાગ્રત સ્વપન નહીં પાવે ॥

દોહા—તુરિયા મેં દેખન લગા, સુષોપતી ભી નાહિં ॥
સભી અનાતમ કલ્પીત જાનો, અધિષ્ઠાન કે માહિ ॥

કાહે કો જૂઠા મચાયા શોર ॥૨॥
જભી તુરિયેકો છિટકાવે । તભી તુરયા તિતકો પાવે ॥
વહાં સે ઉલટી નહીં આના । આપ મેં આપહીમિલિ જાના ॥

દોહા—વિશ્વ નહિં તેજસ પ્રાજ્ઞ કછુ, નહિં તુરિયા તો માહિં ।
સ્વ સ્વરૂપ નિજ જ્ઞાનઘન, મૈં તૂ બિબત હૈ નાહિં ॥

વહાં પર ચલે ન કિસકા જોર ॥૩॥
ભયે થિત આપ રૂપ મેં આપ । જહાં પર લગે ન કિસકી છાપ ॥
ગુપ્ત મેં સદા રહો ગરગાપ । મિટા ધ્રુવ જનમ સંતાપ ॥

દોહા–ઇસ દરજે કો સો પાવે, જિનકે વિમલ વિવેક ।
તજકે સબ સંસાર કો, યક લઇ ગુરાં કી ટેક ॥
નિરખ્યા જગ આપના જોહર ॥૪॥

૧૪ લાવની

દીશ તુઝે આહિયા કચરે મેં । દેખે કયા પોથી પતરેમેં ।
ફિર કયા મથુરા ઔર કાશી । કરો ઇસ તન કી તલાશી ।
જહાં તુઝે પાવે અવિનાશી । કટે સબ કાલ કર્મ ફાંસી ॥
દોહા--વસ્તુ તો ઘર મેં ધરી, બાહર ઢૂંઢન જાય ।
કહો તાકો કૈસે મિલૈ, દીજે બાત બતાય ॥
કહા હૈ પાની પથરે મેં ॥૧॥
જભી સત ગુરૂ શરને આવે । વસ્તુ કા તબ બ્યારા પાવે ।
વચન મેં કીજે પરતીતી । વસ્તુ કે પાને કી રીતી ॥
દોહા--શ્રદ્ધા કરી ગુરૂ વેદ મેં, તબ પાવે કુછ ભેદ ।
જ્ઞાન પ્રકાશ હોય ઘટ અંદર, દૂર હોય સબ ખેદ ॥
ભૂલે મત અપને ચતુરે મેં ॥૨॥
જહાં તૂ પાવે સમતા ભાવ । દૂર હો ચિત તેરેકી દાહ ।
ફેર તુઝે મિલે એસા દાવ । જરા ટુક ધર આગે કો પાંવ ॥
દોહા–સમદર્શી હો વિચરના, ના કહીં રાગ ન દોષ ।
ભયો જ્ઞાન જવ નાશી અવિદ્યા, જીવત પાયો મોક્ષ ॥
એક સમ ભૂંડ સુથરે મેં ॥૩॥
ગુપ્ત સાગર મારા ગોતા । જગત સબહી લાગા થોથા ।
ધુરુવ ને એસો કીયો વિચાર । જગત કા ઝૂઠા સભી આચાર ।
દોહા–બ્રહ્મ આતમા એક લખિ, કિયો ભેદકો અંત ।
કૃષ્ણ કન્હયા યોં કહે. કોઈ જાને વિરલા સંત ॥
બહે મત મન કે નખરે મેં ॥૪॥

૧૫. લાવની

ચહે કોઈ રામ કહો ચહે શ્યામ। લખે નિજ રૂપ હો પૂરણ કામ।
રજ્જૂ અધિષ્ઠાન હૈ એક। કલ્પના હોવે વામેં અનેક ॥
સીપી મેં રૂપે કા ભ્રમ હોય। રવિ કિરનોં મેં નીર કહૈ કોય।

દોહા—અધિષ્ઠાન અજ્ઞાન તે; ભ્રમ હોવત બહુ ભાંત।
જ્ઞાન હુયે નિજ વસ્તુ કો; સબ ભ્રમ હોવત શાંત॥

સભી કો એક આપ વિશ્રામ ॥૧॥
પુંવે સે ખાંચત નિકસત તાર। તાર સબ પુંવે કા વિસ્તાર॥
બ્રહ્મ મે યોં હોવત સંસાર। બીજ મેં કલી ફૂલ ફલ ડાર॥

દોહા—જગ હોવત અજ્ઞાન કર જ્ઞાન હોત જગ હાન।
જૈસી ઇચ્છા કર આપ મેં હોવત સોઈ પિછાન॥

યાહી કે કલ્પિત હૈં સબ નામ ॥૨॥
પૂરણ પદ વશિષ્ટાદિ ગાવેં। વેદ નિત અભેદ બતલાવે।
સંત ભી યોંહી સમઝાવે। દ્વૈત સે જનમ મરન પાવે॥

દોહા—દ્વૈત મિટા અદ્વૈત હુવા જબ સબ જગ બ્રહ્મ વિલાસ।
સત ચિત આનંદ શુદ્ધ રૂપમેં નહીં જીવ આભાસ॥

યાહી વિધિ હોવત હૈ આરામ ॥૩॥
સુરદુર્લભ તન યહ જાનો ગુપ્ત ગુરુ ઇષ્ટ હૃદય ઠાનો।
ઇંસ્ટ વિન ભ્રષ્ટ હો જગ માય। ઇષ્ટ લખિ શ્રેષ્ઠ આપ હો જાય॥

દોહા—જોઇસ્ટી જિસ રુપકા, ધ્યાન ધરે સિધ હોય।
મૂલ ધ્યાન ધર ભૂલ નિકાલો, નિર્ભય હોકર સોય॥

ઘૂમે નહીં પંચ કોષકા ગામ ॥૪॥

૧૬. લાવની

આપના ઇસ્ટ આપહી જાન। ઔર સબ ઝુઠે ઇસ્ટ પિછાન ॥ટેક॥
તુહી હૈ સબ ઈસ્ટન કા ઇસ્ટ। ભૂલ કર કયોં હોતા હૈ ભ્રષ્ટ।
તેરી તો એસી મતિ મારી। ફિરે જયોં નારી વ્યભિચારી॥

દોહા—અપને પતિ કો છોડિ કર, કરૈ ઔર કા સંગ ।
સો પામર જિત તિત ડોલત હૈ, હો ગઈ હૈ મતિ ભંગ ॥
ભૂલિ ગઇ અપને પતિ કા જ્ઞાન ॥ ૧ ॥
જબી દૂજે કો સમઝા ઈસ્ટ । જ્ઞાન સબ હોગયા હૈ નષ્ટ ।
જબી તૂ હો બૈઠા હૈ દાસ । ઇસ્ટ પડી ગલે મેં ફાંસ ॥
દોહા—ઇસ્ટ આપનો આતમા, જાકો કીનો ત્યાગ ।
ઝૂઠે ઇસ્ટ બનાય કર, સર ન એક હુ કાજ ॥
ઉલટ કર અંતર લાવો ધ્યાન ॥
છોડ સબ ઈસ્ટ દેવકી આસ । કરો નિજ અંતર અપને વાસ ।
ઝુંઠ જાનો બુદ્ધિ ચિદાભાસ । જ્ઞાન સે હૌવે ઇનકા નાસ ॥
દોહા—આપ રૂપ કુટસ્થ કા, નહીં બ્રહ્મ સે ભેદ ।
ભેદ ભાર જબસે ધર્યો, તબસે પાયો ખેદ ॥
સમજ એસા કયોં હુવા અજાન ॥ ૩ ॥
આપસે ભિન્ન જાનતે ઈસ્ટ । વહી નર પાતે હૈં બહુ કસ્ટ ।
ગુપ્ત ગલિયારે મેં આવે । ઇસ્ટ કહિં ઢૂંઢા નહિં પાવે ॥
દોહા—આપના આપ પિછાનિ કે, તજો ઇસ્ટ કી બાત ।
વૃક્ષ બીજસે ન્યારા નહીં, મૂલ ફૂલ ફલ પાત ॥
ધુરુ કો પાઈ સુખ કી ખાન ॥ ૪ ॥

૧૭. લાવણી

યહા કોઈ નહીં રામ નહી શ્યામ । સદા યક તૂ હી પૂરણ કામ ॥ટેકા
આપહી રચતા સબ વિસ્તાર । જિસકા કછુ નહીં વાર નહીં પાર ॥
રચિ કર ભૂલિ ગયા હૈ આપ । તભી ફિર તપતા તીનાં તાપ ॥
દોહા—દેવ બનાયા ઈશ કો, આપ બના હૈ દાસ ॥
આપહિ અપને ગલે મેં, ઘાલિ લઈ હૈ ફાંસ ॥

ક્રિયા હૈ તુજને હી સબ કામ ॥ ૧ ॥
તુજે યહ કલ્પિ લઈ માયા। ફેર ઉસે તુજ કો ભર માયા ॥
આપ કો માનન લગા શરીર। મિલા જ્યોં જલ કે માહીં ક્ષીર ॥

દોહા—બહુત કાલ ભરમત ફિર્યો, અબ તો સમજ ગંવાર।
ઔસર ચૂકા જાય હૈ, ફિર પડેગી યમકી માર ॥

તભી તૂ રોયેગા ઉસ ધામ ॥ ૨ ॥
અબ તૂ સમજ અપને કો આપ। છોડ સબ રામ કૃષ્ણ કો જાપ ॥
સદા યક તૂહી આપહિ આપ। કહાં સે લાયા ભેદ કા પાપ ॥

દોહા—જન્મ મરન તોમેં નહીં, નહિં સુખ દુખ કી ગંધ।
જીવ ભાવ કો છોડીદે, તુહિ પૂરણ પરમાનંદ ॥

જહાં પર નહીં ધ્યાન નહીં જ્ઞાન ॥ ૩ ॥
જબ તૂ પાવે ગુપ્તાનંદ। તભી હોય તેરે કો આનંદ।
વહાં પર કોઇ નહીં દુખ દ્વંદ્વ। જહાં નહિં પરકાશત હૈ ચંદ ॥

દોહા—વહાં પર ગોવર્ધન બસૈ, લાગી બ્રહ્મ સમાધિ।
કહન સુનન મેં હૈં નહીં, ગતિ કછુ અગમ અગાધ ॥

જહાં પર સબ સિધ હોતે કામ ॥ ૪ ॥

૧૮. લાવની

રમ્યા સબ જગહ મેં રાધેશ્યામ। શ્યામ બિન ના કોઇ ખાલી ઠામ ।ટે।
હુઈ ઇચ્છા કીના વિસ્તાર। ગુન તીનોં મેં સબ સંસાર ॥
સભી કા એક આપ આધાર। જૈસે માલા મેં સૂત્ર કા તાર ॥

દોહા—અસ્તિ ભાંતિ પ્રિય દેખ લો, વ્યાપક નંદકિશોર।
પંચ ભૂત તીનોં ગુણ માહીં, પુરણ હૈ સબ ઠૌર ॥

મિટા તૃષ્ણા કો જલાવો કામ ॥ ૧ ॥
કોઇ બન પરવત મેં જાવે। કોઈ તન ઉલટા લટકાવે।
કોઇ કાશી ગંગા ન્હાવે। દ્વારિકા છાપ લે હરષાવે ॥

દોહા—ચિત ચંચલ ઇંદ્રિય મન રોકે, વન મેં ધારે ધ્યાન ।
ધ્યાન મિટા ચંચલતા વ્યાપી, યહ તો કચ્ચા જ્ઞાન ॥
ઇસસે સરે નહીં કછુ કામ ॥ ૨ ॥
પ્રથમ નિષ્કામ કર્મ કરના । પુનઃ ચિત ઇશ્વર મેં ધરના ।
ચતુષ્ઠય સાધન હોય સમ્પન્ન । ગુરુ કી લેવે જાય શરન ॥
દોહા—પ્રેમ ભાવ ગુરુમેં કરે, ધારે ભક્તિ સુજાન ।
ગુરુ પ્રસન્ન ઉપદેશ કરે, જબ છૂટે તન અભિમાન ॥
સભી મેં સુઝત આતમરામ ॥ ૩ ॥
ગુપ્ત ગુરુ કૃપા મિલા આરામ । લખાયા સબમેં સુન્દર શ્યામ ।
મિટા જગ ખેદ હુવા ખુશિયાલ । મૂલસે ગઇ અવિદ્યાજાલ ॥
દોહા—ગોવર્ધન યોં કહે કૃષ્ણ વિન, ઔર નહીં કર ગૌર ।
સત ચિત આનન્દ શુદ્ધ રૂપમેં, ચલૈ ન કિસકા જોર ॥
ગુરુ મેં નહીં રુપ નહિ નામ ॥ ૪ ॥

૧૯. લાવની

હમહેં ઉન સંતન કે દાસ । જિને સબ તજી જગત કી આસ ॥ટેક॥
કિયા હૈ વિજન દેશમેં વાસ । જગત સે રહતે સદા ઉદાસ ।
કાટિ દઇ સભી કર્મકી ફાંસ । આપકો જાના ચિદ આકાસ ॥
દોહા—ઇસ ધારા પર વિચરતે । સદા રહે નિરદ્વંદ્વ ।
જાનત હૈ કોઇ જાનન હારે, કયા જાનેં યે અંધ ॥
કિસી કો દેતે નહીં તરાસ ॥ ૧ ॥
નહીં કુછ દંભ કપટ માયા । ઉલટિ મન આતમ મેં લાયા ।
જગત સબ ચેતન કી છાયા । કભી તિન વ્યાપૈ નહિં માયા ॥
દોહા જગ કે માહીં યોં રહે, જયોં પદમ પત્ર જલ બીચ ।
ન્હાયે નિરમલ જ્ઞાનસે, સબ છુટી અવિદ્યા કીચ ॥

નહીં કુછ રખતે અપને પાસ ॥ ૨ ॥
જિન્હોં કે જ્ઞાન વનિજ વેપાર । ઔર નહિં કરતે કછુ કાર ।
જગત મેં લિપતે નહીં વિકાર । સભી ઝુટા જાના આકાર ॥

દોહા—ચેતન નિરમલ શુદ્ધમેં, ના કછુ હુવા ન હોય ।
ઐસી જાકી દૃષ્ટિ હૈ, સાધ કહાવે સોય ॥

જિનેં સબ કાટી મજહબ કી ફાંસ ॥ ૩ ॥
સંત વિચરત ઇન પંથમેં । બાત ગાઈ સદ ગ્રંથન મેં ।
ગુપ્તે જિન ખોજિ લિયા જગ મેં । ફેરિ નહીં આવત હૈ ભગ મેં ॥

દોહા—ગોવર્ધન સોં કહત હૈં. સંતો લક્ષણુ ઉહ ।
ધ્રૂનિશ્ચય જિનકા ભયા, તિનકે દેહ ન ગેહ ॥

ભઈ હૈ મૂલ અવિદ્યા નાસ ॥ ૪ ॥

૨૦. લાવની ચાલ દૂન.

સજી ચલો સુહાગિન સાજ આજ ઘર પી કે ।
અજી એજી પિયા કો બેગિ બુલાઈ હૈ ।
ચલના પડે જરૂર સવારી સાજી કર આઈ ॥ ટેક ॥
તેરે વારિ ખડે લનિહાર ત્યાર અબ હો લે ।
અજી ઉજી જરા અબ અંખિયાં તો ખોલો ॥
કર પ્રીતમ ઘર કી સુર્ત શબ્દ કુછ મુખ સેતિ બોલો ॥
અબ ઘર પ્રીતમ કા ધ્યાન માન મદ તજી કે ।
અજી એજી મોહ મમતા કો સબ ત્યાગો ॥
ગૃહ છોડિ પિતા કા ચલો ચરણ અબ પ્રીતમ કે લાગો ॥

શેર—ભૂલી ફિરે ઉસ સજન કો કર અંદરુની ખ્યાલ કો ।
વહ જ્ઞાનરૂપી દે એસી, કાટે અવિદ્યા જાલ કો ॥
શુભ ગુન કે ભુષણુ પહિરિકે છાંડો સભી ધનમાલ કો ।
તૂ ઉસ્સે પરદા મત રખે વોહ જાને તેરે સબ હાલ કો ॥

અબ કર આગે કા સૂલ મૂલ ગહિ રાખો ॥
અજી એજી પિહર મેં ઉમર ગમાઈ હૈ ॥ ૧ ॥
અબ તજો કુટિલ પરિવાર ભાર કો પટકો ।
અજી એજી છોડિ કર મમતા માઈ કો ॥
પરિછિન્ન પિતા હુંકાર વિષય તજ પાંચો ભાઈ કો ॥
તૃષ્ણા ચિન્તા અરુ ચાહ સુહેલી ત્યાગો ।
અજી એજી કુસંગતિ સબ અશનાઈ કો ।
રાગ દ્વેષ અરુ હર્ષ તજો સબ માન બડાઈ કો ।

શેર—જલ શીલ કા અશનાન કરકે તિલક તત કા કીજિયે ।
ભક્તિ પરેમા માલ ગલ મેં સાજ યહ સજી લીજિયે ॥
કરની કે કપડે પહિર કે નિષ્કામતા રંગ દીજિયે ।
સોલહ કરો શૃંગાર અબ જીસે દેખિ પીતમ રીઝિયે ॥

પીતમ કો પ્યારી લગી ફેર ડર કિસકા ।
અજી એજી સભી કે મન કો ભાઈ હૈ ॥ ૨ ॥
યહ પાયા અટલ સુહાગ ભાગ પિછલે સે,
અજી એજી સોહાગિન સુખભર સોઈ હૈ ।
જો હોના હોય સો હોય વૃત્તિ જીન અંતર મોઈ હૈ ॥
અંતરમુખ સુખ કો અનુભવ કરકે જાન્યા.
અજી એજી ભેદ જીન તોડિ દિયા જડદા ।
જબ ખુલિ ગયે જ્ઞાન કપાટ ભરમ કા ફાટિ ગયા પડદા ॥

શેર—પંચકોષત્રય દેહ કા પડદા પડ અજ્ઞાન તે ।
શમશેર સતગુરુ કો દઈ કાટયા નિજાતમ જ્ઞાન તે ॥
તોડિ બંધન વિચરતી કુછ કામ નહીં ધન ધામ તે ।
આદષ્ટ તે વ્યોહાર હોય નાતા નહીં કછુ ચામ તે ॥

યોં હોય એકમએક મૌજ મેં રહતી,
અજી એજી જીવનમુક્તી કો પાઈ હૈ ॥૩ ॥

હુઈ વિરતી બ્રમ્હાકાર યાર સે મિલિ કે ।
અજી એજી ઉસીને ભેદ જનાયા હૈ,
પડા ગર્ભ લોહે પર લવ જલ માંહિ સમાયા હૈ ॥
દિયે સિંધુ બિંદૂ ત્યાગિ ભેદ જલ કા,
અજી એજી ઉપાધ સબ હી દૂરિ ડારી ।
હુઈ શુદ્ધ સચ્ચિદાનન્દ આજ યહ પ્રીતમ કી પ્યારી ॥

શેર--સિંગાર સોલહ સાજી કે પાયા પતિ કે રૂપ કો ।
તજી કર પિતા કે ધામ કો તિર ગઇ ભવ કે કૂપ કો ॥
ગુપ્ત સૈન પિછાનિ સજની પાવે રૂપ અનૂપ કો ।
સમઝે ચતુર પરબીન કોઈ સમઝાવે કો બેકુફ કો ॥

જીન કિયા આપના કાજ લાજ સબ તજી કે,
અજી એજી ચતુર કી યહ ચતુરાઈ હૈ ॥ ૪ ॥ ચલના પડે જરૂર ॥

દોહા—ત્રયં કાલે દો ઉજરે પતલે પંચ પ્રકાર ।
સુભર ચાર કઠોર દો યે સોલહ સિંગાર ॥
॥ ઈન ષટદસ શ્રંગારોં કો જિજ્ઞાસુ મેં ધરાતે હૈં ॥
દોહા—આવરણ દોષ કાલે ત્રય, ઉજલે દો કર્મ ઉપાસ।
પંચ પાતલે કામાદિક કર, મન મેં હોય હુલાસ ॥
પુષ્ટ કિયે હૈં જાસુ ને, વિવેકાદિક જે ચાર ।
સતશાસ્ત્ર સતસંગ દો કાઠે, યે અધિકારી કે શ્રંગાર ॥

૨૧. લાવની ચાલ ડૂન.

મત પડે ભરમ કે કૂપ રૂપ લખ અપના,
અજી એજી મનુષ તન તુઝકો પાયા હૈ ।
કર દેખો તત્ત બિચાર કૌન તુહ કહાં સે આયા હૈ ॥ ટેક ॥

યહ તન ધન સચ્ચા જાનિ ખેલ મેં લાગા,
અજી એજી વિસરી ગયા અપની સુધિ સારી ।
ખાન પાન મેં લગ્યા વિષયોં કી બઢિ ગઈ બીમારી ।।
ઈસ ચમકચામ કો દેખિ ફિરત હૈ ફૂલ્યા,
અજી એજી કુફર કે પલડે મેં ઝુલ્યા ।।
બકને લગ્યા તુફાન, જમા સબ અપની કો ભૂલ્યા ।।

શેર—માયા કે મદ કોપી કે, ફિરતા અવિદ્યા રાત મેં ।
ચશમ અંદર કે મિચે, ફંસ ગયા જાતજમાત મેં ।।
જૈસે કરની દેખિ કે, હસ્તી પડયા હૈ ખાત મેં ।
અંકુશ ખાતા શીશ મેં, બંધિ કે વિષોં કી બાત મેં ।।

યોં મોહ જાલ મેં ફંસા જીવ મરતા હૈ, અજી એજી કષ્ટ કષ્ટાંતર પાયા હૈ ।। ૧ ।। યહ વિષય ભોગ સબ બિજલી કા ચમકારા। અજી એજી પસારા બિગડી જાય છિન મેં ।। મુક્તી હિત યુક્તી કહે બાત મનકી રહ જાય મન મેં ।। ઔસર કે ચૂકે હોય ફેર પછતાના, અજી એજી કાજ અબ કર લીજે અપના છોડો સબ પરમાદ, જગત યહ રૈન માહિ સપના ।।

શેર—અબ છોડો વાદ વિવાદ કો યાદ કર નિજ રૂપકો।
આકાર દૃષ્ટી છાંડિ કે સમઝો ન રૂપ અરૂપ કો ।।
જો પરકાશતા હૈ સર્વ કો, સો સર્વ મેં ભરપૂર હૈ।
યહ રમજ સમઝો આરિફોં કી વોહિ તેરા નિજ નુર હૈ।।

જીસ કો કહતે હૈં વેદ અર્થ કો લે કે, અજી એજી સો અપના આપ બતાયા હૈ ।। ૨ ।। કર વેદ ગુરુ સે પ્રીતિ રીતિ કો પાવે ।। અજી એજી ઈશ કી એસી હૈ નીતિ ।। ચાહે લાખોં કરો ઉપાય ઔર વિધિ પાવે નહીં રીતિ ।। અબ સુનિયે કરિકે ખ્યાલ હાલ કહું સગરા ।। સબ ત્યાગો કરમ ઉપાસ અજી એજી ચતુષ્ટય સાધન કો કરના ।। ફેર લે સતગુરુ કી શરણા ।।

શેર—વિધીસે ગુરુદેવ કો ભક્તિ સે પરસન કરે ।
જાતા આતા કૌન હૈ જન્મતા અરૂ કો મરે ॥
વિધિ ઔર નિષેધ દોનોં કર્મ કો કહુ કો કરે ।
ફલ તાસ કે પુન્ય પાપ કા કૌન સુખદુખ કો ધરે ॥

સતગુરુ સે પરસન કરે વિધી સે જાકે, અજી એસી સબ સંદેહ સુનાયા હૈ ॥ ૩ ॥ જબ સુનિ કે શિષ્ય કી બાત હાથ કો ઠાયા ॥ અજી એજી કહા સો હમ કો સબ જાન્યા ॥ મન બુદ્ધિ કર સમાધાન લગા કે દોનોં કાના ॥ તુઝ મેં નહીં આવન જાવન જન્મ ઔર મરના ॥ અજી એજી વિધી નિષેધ નહીં ઝગડા ॥ પૂન્ય પાપ કે સુખ દુઃખ ફલ કા તુઝમેં નહીં રગડા ॥

શેર—યે ધરમ સુક્ષ્મ સ્થલ કે બુદ્ધિ સહિત આભાસ મેં ।
તૂ તો હૈં સબકા સાક્ષી રહતા હૈ ઇનકે પાસ મેં ।
ચેતન્ય જ્ઞાન સરૂપ હૈ હસ્તી છિપે નહીં ઘાસ મેં ।
તુઝ મેં ક્રિયા કર્મ એસા જિમિ નીલતા આકાશ મેં॥

સુન ગુપ્ત ગુરુ સે જ્ઞાન ખુલ ભ્રમ તાલા । અજી એજી ભરમ કા મૂલ ઉડાયા હૈ ॥ ટેક ઇતિ ॥

૨૨. અથ લાવની: ચાલ દૂન ॥

અબ લખી નિશ્ચલ કી રીતિ પ્રીતિ સોં પ્યારે । અજી એજી જગત મેં ઔર નહીં દુજા ॥ હુયે જ્ઞાનરૂપ ઔતાર ભરમ કા ફોડિ દિયા કૂજા ॥ ટેક ॥ સાગર કાઇ કરિ દિયા સેતુ જગત કે માહીં । અજી એજી જીવ ચઢિ ચઢિ ઉતરેં પારા ॥ દિનમેં સૌ સૌ વાર તિનોં કો નમસ્કાર મ્હારા । અચરજ જગમેં હુયે ઔર બહુતેરે ॥ અજી એજી સભી કે સિર પૈ મૌર સાજા । તજિ વિદ્યા કા હંકાર લિખી જિન ભાષા નહિં લાજા ॥

શેર—શેર કે કછુ ભય નહીં નિરભય હો કે ગાજતા।
સુનિ કે તિસકી ગાજ કો સ્યાલ મૂરખ ભાગતા॥
સુનિકે પ્રાકૃત શબ્દ કો સંસ્કૃતિ લાજતા।
બિરથા ખપાયા મગજ કો યહ ઢોલ ચૌડે બાજતા॥

જિન ભાષા કિયે નિબંધ બંધ કર દિલે। અજી એજી વેદ વેદાંગ સભી સૂઝા॥૯॥ બિન સૂત રચા હૈ જાલ ખ્યાલ કર દેખો। અજી એજી નામ જિસકા રખિ દિયા ભાષા। બિન દેખિ બિન સુની સુના કે રચિ દિયા તમાસા॥ વિદ્યા કા રખતે ઘમંડ બડે અભિમાની। અજી એજી બોલતે સંસ્કૃત બાની। નિશ્ચલ કા સુનિ કે કથન પીવના ભૂલિ જાય પાની।

શેર—શકિત કે પરસંગ મેં મત ભેદ સે દિખલાય કે॥
સબ શિર મેં ધુલિ ડાલી વેદ મત ઠહરાય કે॥
નાના મતોં કે ભેદ જો ઝગડા સભી સમજાય કે।
સિદ્ધાંત જો અદ્વૈત હૈ તિસકો કહા હૈ ગાય કે॥

કરિ યતન વેદ સે રતન નિકાલે જિસને। અજી એજી વેદ વાદી સુનિ કે ધ્રુજા॥ ૨॥ હુયે સૂત્રકારૈં અરુ ભાષ્યકાર ઔતારા। અજી એજી સર્વથા હુયા ન પરકાશા॥ વરતી કા દિનકર રચ્યા કિયા હૈ અંધકાર નાશા। સબ પોલ બજાકર ઢોલ નિકાલી જિસને॥ અજી એજી મતાંતર બાત જનાઈ હૈ। કિયા વિષમ વાદ કા બાધ ચતુર કી યહ ચતુરાઈ હૈ॥

શેર--વિદ્યા પઢી તો કયા હુયા કરતા હૈ વાદ વિવાદ જો।
બંધિ ગયે મજહબ કા પક્ષ મેં દયાનંદ સે સાધુ જો
અર્થ કા અનરથ કિયા તજિ ઇશ કી મર્યાદ કો।
લોપ કરકે જ્ઞાન કા ઇસમેં કયા પાયા સ્વાદુ કો॥

ક્રિયા કર્મકાંડ કો ધુરિ ધુરતા કરકે । અજી એજી ધુટા દઈ ઈશ્વર કી પૂજા ॥ ૨ ॥ જિસે અપની અપની ઠૌર કાંડ સબ રાખે । અજી એજી વિદુત કી યહ વિદતાઈ હૈ ॥ નિશ્ચલ કા કથન હૈ અચલ અચલ કો દિયા દિખાઈ હૈ । નહિં લક્ષ માંહિ કોઇ પક્ષ દક્ષ યહ કહતે । અજી એજી પક્ષ મેં ડુબ્યા સંસારા ॥ વે કિસકી કરતે પક્ષ વેદ વેદાંગ ભયે પારા ।

શેર—ધન્ય હૈં ઉસ પુરુષ કો સાજ જીસકો યહ સજયા ।
ઉસીને સંસાર મેં વિદ્યા કા પાયા હૈ મજા ॥
નિષ્કામ હોકે વિચરતે રાજી રહે ઉસકી રજા ।
તીનોં ભુવન કે બીચ મેં ઉંચી ગડી તિન કી ધજા ॥

૨૩. અથ લાવની : ચાલ દૂન.

અબ કરો કુંભ અશનાન ઘાટ તિરબેની, અજી એજી કાલ અબ તુઝકો પાયા હૈં, મત ફંસે ભરમ કે જાલ સબી યહ જૂંઠી માયા હૈ ॥ટેક॥ તર તીવર ધાર વૈરાગ યહી તિરબેની । અજી એજી આતમા તીરથ મેં ન્હાવો ॥ કર વિષય દેશ કા ત્યાગ કિનારે તિરબેની આવો । નિજ આતમ તત જ્ઞાન અક્ષય વટ પરસો ॥ અજી એજી સરસ્વતી સાર વેદ ટાહો । મલિન વાસના મૈલ સભી અબ મલિ મલિ કે ધોવો ॥

શેર—અંતઃકરણ કે કપડે કો સાફ કરકે ધોઇયે ।
સાબુન કર્મ નિષ્કામ ભક્તિ દોનુ વો કર સોહિરે ॥
લક્ષણ કહે હૈં શાસ્ત્ર મેં એસે ગુરુ કો જોઇયે ।
મૂલ અવિદ્યા મેલ કો ગુરુ ચરણે સંગમ ખોઇયે ।

જબ તિરબેની કા ન્હાન સફલ હોતા હૈ । અજી એજી ભ્રમ કો ધોય બહાયા હૈ ॥૧॥ ભમરા આતમા ચેતન પૂરણ સબ મેં અજી એજી રતી અબ તિસ માંહીં કીજે ॥ દ્વાજ દ્વૈત કર

દૂર અર્થ આશ્રમ કા મુનિ લીજે। આશા તૃષ્ણા કરિ ત્યાગ આસરમ પાવે ।। અજી એજી યાત્રા જબ હોવે પૂરી । ફિર રહા ચૌરાસી લાખ કર્મ કી પડી કંઠ ઘૂરી ।।

શેર—યહ પર્વ અબ તિસકો મિલ્યા પાયાહૈ અપને આપકો।
આત્મા તીરથ શાંત મેં ખોયા હે તીનોં તાપ કો ।।
મેલા મિલૌની કો ગઈ ફિર જપૈ કિસકે જાપ કો ।
દરશન હુયા દીયાર કા ખોયા હૈ પુન્યરુ પાપ કો ।।

સોઈ તિરબેની કે તટ પર વૈઠે ડટકે । અજી એજી મજા કુછ તિસકો પાયા હૈ ।। ૨ ।। દારાગંજ દારા ત્યાગ ઇલાહી પાવે। અજી એજી ઇલેહ આબાદ કિયા જિસને ।। જુંની મેં ઝલક રહા આપ ભેદ કી ગંધ નહીં જિસમેં । સતંસગતિ નૌકા ઉતર ભવધારા ।। અજી એજી નહીં હૈ જિસમેં વાર પારા । વ્યાપક એક અખંડ સભી શામિલ સબસે ન્યારા ।।

શેર—ઇસ વિધિ સે તીરથ કિયા તિસયોગ યજ્ઞ સબહી કિયા।
સ્વયં પિત્ર કો ઉધાર કે સબ દાન અવની કા કિયા ।।
સંસાર મેં ઉસ પુરુષ કા સફલ હૈ દિયા લિયા ।
રૂપ અપના નીર ગંગા છનિ કે જિસને પિયા ।।

કોઇ સમઝે સૂરમા રમજ હમારા દેશી । અજી એજી માયા કા જાલ ઉડાયા હૈ ।।૩।। માયા કે જાલ મેં ફંસે મૂઢ અજ્ઞાની । અજી એજી ધર્મ અપને સે ભાગે હૈં ।। પકડી લોભ કી નાડિ ભાડ ઝોંકન કો લાગે હૈં । તજિ દિયા જ્ઞાન અધ્યયન લોભ કે ફંદ મેં ।। અજી એજી કર્મ અપને કો ત્યાગા હૈ । વ્યભિચારિન જ્યોં ફિરે ચાટ વિષયોં કી લાગ્યા હૈ ।।

શેર—ઘર છોડિ કે ક્યોં નીકસે કાહે કો મુખ કારા કિયા ।
ભૂલે શબ્દ સંન્યાસ કો કલદાર મેં મન કો દિયા ।।

વિરથા હૈ સંસાર મેં એસે સંન્યાસી કા જિયા ।
કૌડી ફિરત હૈ માંગતા ખાતા હૈ ઉલટા કિયા ॥
નહીં ગુરુ સૈન કો સમઝે મૂઢ અનારી । અજી એજી અખજ ખાજે કો ખાયા હૈ ॥૪॥ ટેક ॥ઇતિ॥

૨૪. અથ લાવની : ચાલ દૂન.

અબ હુયા કુંભ કા અન્ત સન્ત યહ કહતે । અજી એજી સોમવતી સમતા કો ધારો ॥ માવસ મમતા કો ત્યાગ રાગ અરુ દ્વેષ સભી મારો ॥ટેક॥ સ્યાહી સંશય કો કાઢિ મૂલ સે પ્યારે । અજી એજી જ્ઞાન કી ધારા ન્હાવો ॥ નિષ્કામ નિશાન હિલાય ધાય ગુરુ સંગમ પર આવો ॥ સતગુરૂ સે કરો મિલાપ સુફલ હોય મેલા । અજી એજી કર્મ કી કાલિખ કો ધોવો ॥ કરિ કે એસે અશનાન ફેર નિરભય હોકે સોવો ॥

શેર—એસા કિયા અશનાન જિસકો ગોતા લાય કે ।
સો નિરભય હોકે સોવતા વિરતી થકી હૈ જાય કે ॥
પાયા અમોલક વસ્તુ કો વહ કયોં મરે ફિર ધાયકે ।
અંતર કી અગ્ની બુઝ ગઈ નિજ રૂપ અપના પાય કે ॥

હર હાલ હંસી હર હાલ ખુશી મેં રહતે । અજી એજી મૂલ સંસૃતી કા જારો ॥૧॥ સબ ઝૂઠા યહ પરપંચ રંચ નહીં સચ્ચા ॥ અજી એજી ફેર કયા મજબ ગીત ગાવે ॥ શાસ્ત્ર વેદ પુરાણ સભી યહ કહિ કે સમઝાવે ॥ નહીં સમુઝે મૂઢ ગંવાર વેદ કા આશા । અજી એજી ચાલ વહી ભેડાં કી ચલતે ॥ ફંસિ ગયે મજહબ કે જાલ અવિદ્યા અગ્નિ મેં જલતે ॥

શેર—મરૂસ્થલ કો દેખિ કે મિરધા ફિરત હૈ ધાવતા ।
ભટકિકે મર જાત હય નહીં ઉસકી પ્યાસ બુઝાવતા ॥

તેસે હી યહ જીવ મૂરખ વિષય સુખ કો ચાહતા ।
તિન હેતુ ધનકે કાજ જગમેં નાના સ્વાંગ બનાવતા ॥

સબ કહતે સંત પુકાર વિષય દુખ રૂપા । અજી એજી તજો અબ અપને કો તારો ॥૨॥ જો કિયા તુઝે સંન્યાસ આશ કરે કિસકી । અજી એજી કામ કયા ક્ષેતર તુઝકો ॥ યહી બડા અફ઼સોસ બાત સુનિ સુનિ હોતા મુઝકો ॥ કોઈ બને વૈરાગી ખાકી ખાક રમાવે ॥ અજી એજી અર્થ વે તિસકા ભૂલે હૈં । સમુઝાવે કો તિસે લોભ કે ઝલે ઝૂલે હૈં ॥

શેર--કહે વેદ પુકારી કે સો વૈરાગી નહીં ।
સો હી વૈરાગી હય સહી તિરલોકી સે રાજી નહીં ॥
કહતે વૈરાગી આપકો સબ બાત હય તિનકી વહી ।
માલ મંદિર મેં ભરે પુડિયોં કી ચઢી રહી હૈ તઇ ॥

જિસે વેદ કહે વૈરાગ ખબર નહીં ઉસકી, અજી એજી રાત દિન બકેં મ્હારો મ્હારો ॥૩॥ તજી કર અપની મર્યાદ સ્વાદ કયા આયા । અજી એજી લોભ કી અજર ફાંસ ભારી । કયા ગિરહી કયા સન્યાસ લોભ કો ખા લિયા બ્રહ્મચારી ॥ જબ છોડિ દિયા ઘર બાર ખ્વાર કયોં હોતા । અજી એજી માગિ કર ટુકડે કો ખાવે । અપની અનુસાર ચહે જાગે ચહે સો જાવે ॥

શેર—યહી મતા હય સંત કા નિત જપે અપને આપકો ।
સ્વતંતર હોકે વિચરતા તજીકર પરતંતર પાપકો ॥
ગુરૂદ્વાર મેં કયા કામ હે ધર છોડ દિના બાપકો ।
ગુપ્ત અપના આપ હે ફ઼િર જપે કિસકે જાપ કો ॥

પંથો મેં સંત નહીં પડે પડ સોધ બહતે, અજી એજી જ્ઞાન કે અંજન કો સારો ॥૪॥ઈતિ॥

૨૫. અથ લાવની: ચાલ દૂન

શેર–હાલ દૌરે કા લિખે સુન લિજીયે ચિત લાયકે ।
જો આયા દેખન સુનન મેં સબહી કહતે ગાય કે ॥
યે જીવ દૌરા કરત હૈ જંગલ આય કે ।
ભૂલ્યા હુકુમ સરકાર કા રહા રૈયત મેં ઉલઝાયકે ॥

હાકિમ પતિ હાકિમ જીવ કરૈ જગ દોરા । અજી એજી બૈઠી કે માયા અસવારી ॥ જબ કરકે દેખિ જાંચ તભી ગલતી નિકલી સારી ॥ટેક॥ ગલતી ગિરદાવરજાન પરદા પટવારી । અજી એજી સભી યહ વેદ જાલ વસ્તા । સતસંગી સડક જાન યહિ સીધા રખ્યા રસ્તા ॥ સબ હાલ યહિ એક હવલદાર તુમ જાનો ॥ અજી એજી કાયદા કર્મકાંડ ભાસ્યા, નાનાપન નંબરદાર હુકુમ ભુગતન લાગ્યા સારા ॥

શેર–વૈર વલાઇ ચલે તડવિ તામસ ધાય કે ।
ન્યાવ નાઇ મન માનકર હાકિમ પે પહુંચે જાયકે ॥
ચિત્ત ચૌકીદાર સે હાકિમ કહે સમુઝાયકે ।
પ્રારબ્ધ જાગીર ખાવો સરકારી કામ બનાયકે ॥

રૈયત રજોગુણ બુલવાય કહા સમઝાય કે ॥ અજી એજી બકાયા દીજે સરકારી ॥૧॥ યે માન અમીન બુલાય હુકુમ દિયા તિસકો ॥ અજી એજી માપ જલ્દી કીજે પ્યારે ॥ જો પડ જાગી ચૂક ફિરે જગ જંગલ મેં મારે ॥ સુનકે હાકિમ કા હુકુમ ચલા ફુરતી સે ॥ અજી એજી માપ કા સાજ લિયા સારા । ઝગડે કી ઝંડી ગાડ શિસ્ત જિને બાંધી એકતારા ॥

શેર–વેદ કે કાનૂન મૂજિબ કામ તિસકો સબ કિયા ।
કર્મ ફલ કો ત્યાગ કે મુક્તિ રિશ્વત સે હુયા ॥

કરકે સફાઇ કામ કી સબહી તિસે દિખલા દિયા ।
સંતિ લીજિયે સરકાર અબયહ કામ હમ જિસ વિધિ કીયા ॥

સબ ઉંચ નીચ લઇ માપ રહી નહીં બિસ્વા । અજી એજી નહીં છાડી હલકી ભારી ॥૨॥ હમ ગેરી યતન જરીબજ્ઞાન કા ગહા ॥ અજી એજી કાયા ભૂમી કો માપ ગિરી । જબ નિકલી પંચહિ કોંપ ખેત તીનાં મેં દખલ કરી ॥ જિસ ચૌરાસી લાખ ખેત તીનાં મેં ॥ અજી એજી ચાર હિસ્સે કિની સારી, ઇકિસ લાખ ચઢી કાગજ કે મંઝારી ॥

શેર—સત રૂપ જો સરદારપુર તિસસે યહ દૌરા ચલ્યા ।
ભવાનપુર તાંડા પડયા બાગ મેં ડેરા ઢલ્યા ॥
પાપ પાંડવ ગુફા દેખી આસપુર મેં જા રલ્યા ।
ભય બડે ભીલાવાડ મેં ફેર કાંગલી લૂ મેં જલ્યા ॥

ફિર દેખ્યા લોભ લંગૂર હાક બડિ મારે । અજી એજી કરી જબ મુદ્દે ઘાટ ત્યારી ॥૩॥ જહાં નામ નરમદા ન્હાય મૈલ સબ ધોયા ॥ અજી એજી હવા હુરમત કી ખૂબ ઉડી । તિસતે આગે ચાલ સવારી વાકાનેર બડી ॥ વહ વંકા મારગ જાન પહુંચતા કોઈ ॥ અજી એજી માન કી મનવર મેં આયે । કામાદિક રસ્તા વિકટ કાટ અમઝેરે કો પાયે ॥

શેર—આમનાય અમઝેરે મેં થી, અંબિકા દેવી રહે ।
જો સમઝે યાકે અર્થ કો પાપ જન્મોં કે દહે ॥
સત રૂપ જો સરદારપુર હે ઉસ્મેં ઉલટા આ રહે ।
ફીર દૌરે કા ઝગડા ચુકયા નિજ ધામ અપના પા રહે ॥

ઇસ ગુમ દૌ કા સાર યાર કોઇ સમઝે, અજી એજી પાર સબ હોવે નરનારી ॥૪॥ટેક॥

દોહા—મુસ્તાજીર માયા મેં ફંસે બહ ગયે વહીવટદાર ।
છુટિ ગયે માયા જાલ સે સોઈ ઉતરે પરલે પાર ॥
લેવે સાર સુગંધ કો તજ દુરગંધ અસાર ।
પાવે અપને રૂપ કો સબ છૂટે ભરમ વિકાર ॥

૨૬. અથ લાવની: રંગત ખ્યાલ

કાયા મંદિર માહિં પિયારે આતમ જોતી લિંગ રહે ।
મનીરામ હૈ તિસકા પુજારી તરહ તરહ કે ભોગ ધરે ॥ટેક॥
ગૌણ પુજારી ઔર આઠ હૈં અપને અપને કાજ ચલે ।
શબ્દ, અરૂ સ્પર્શ, રૂપ, રસ ગન્ધ કો લેકે હાજિર ખલે ॥
નૌ તો પૂજા કરેં જ્ઞાન સે મન બુધિ ચિત્ત હંકાર મિલે ॥
દસ પુજારી હૈં કર્મકાંડ કે કરતે અપને કર્મ ભલે ।
સબ મિલિ પૂજા કરેં હૈં દેવ કી જનમ જનમ કે પાપ દહે॥૧॥ટેક
ધૂપ દીપ હૈં સાધન સારે અરૂ જિતને પતરા પોથી ॥
નિજ આતમ વિતિરેક જો કિરિયા ઔર સભી જાનેં થોથી ॥
સત ચિત આનન્દ તીન પુષ્પ ધરિ નિશ્ચય મેં બુદ્ધિ સોતી ।
મન બાણી કી ગમ્ય નહીં જહં મંદ હોય સબહી જોતી ॥
આપ સ્વયં પરકાશ બિરાજે નેતિ નેતિ કર બેદ કહે ॥૨॥
જોતી સરૂપ હૈ આપ તુ હી ફિર કિસ જોતી કી આસ કરે ।
અંતર બાહર ભન કાલમેં સબહી કા પરકાશ કરે ॥
બુધી અરૂ અજ્ઞાન મેં આકે તુહી રૂપ આભાસ ધરે ॥
અહં બ્રહ્મ યહ વિરતી કરકે તુહી આવરણ નાશ કરે ॥
સબ તેરી ચમક કી દમક પડી હૈ પવનરૂ પાની સભી વહે ॥૩॥
ગુપ્તરૂપ પરગટ આપ બિરાજે તેરે તો મરયાદ નહ ॥
આદી અનાદિ શબ્દ કહે દો તેરે તો કોઇ આદિ નહીં ॥
વેદ શાસ્ત્ર મેં નાના ઝગડે તુઝ મેં તો કોઇ વાદ નહીં ॥
માયા અવિદ્યા જીવ ઈશ મે તુઝમેં કોઈ ઉપાધિ નહીં ॥
કાલ કા ભય નહીં જરા ભી તુઝ મેં કાહે કો વૃથા દુખ સહે ॥૪॥

૨૭. લાવની: રંગત ખ્યાલ (પ્રશ્ન ૩૫)

ખબર નહીં હૈ અપને ઘર કી ઔરોં કે ઘર કી બાત કરે ।
કૌન પુરુષ ઈસ કાયા નગર મેં રાતદિના પરકાશ કરે ।ટેકા
ચંદ્ર સૂર તારાગણ અગ્ની વિદ્યુત વાયક સબ ભાસે ।
જાગ્રત સ્વપ્ન સુષોપતિ તુરિયા ચાર અવસ્થા પરકાસે ॥
તુરિયેતિત અરૂ અંધકાર કો યા કાયા મેં કૌન લહે ।
લિયા દિયા અરૂ ખાયા પિયા પહિલી વાર્તા કૌન કહે ॥

શેર—સબ હાલ કા હોય ખ્યાલ જિંસમેં કૌન કુવત પાયકે ।
કહને મેરે પર ગૌર કર મન આપને કો લાયકે ॥
અંતર મેં કરો વિચાર ક્યોં મરે બાહર ધાયકે ।
જાતા આતા કૌન હૈ સબહી કહો સમઝાય કે ॥

તન શહર કા ખોજ કરો કોન જન્મે અરૂ કૌન મરે ॥૧॥
ઇશ્વર જીવ કહુત હૈ કિસ કો ભેદ કા કારણ દિખલાવો ।
કયા સ્વરૂપ ઔર દેશ કાલ હૈ વસ્તુ તિનકી બતલાવો ॥
ગુણ શકિત અરૂ વાચા કૌન હૈ કયા કરતે અરૂ કયા ખાતે ।
કોન દેશ તિનકે વિચરન કો જહાં પે યે આતે જાતે ॥

શેર—ચેતન નિત્ત સમાન હૈ ફિર ધર્મ ઉલટે ક્યોં કહે ।
એક તો સર્વજ્ઞ હૈ અલ્પજ્ઞ દૂજા ક્યોં ચહે ॥
એક તો કરતા નહીં અરુ એક કર્તા ક્યોં રહે ।
એક તો આનન્દમય હૈ એક દુઃખ ક્યોં સહે ॥

જબ વહ ભજન કરે ઈશ્વર કા ફિર કૈસે ઉસે આઝાદ કરે ॥૨॥
તત્તત્વં પદ કા વાચ્ય કહા હૈ કૌન લક્ષ કહલાવે હૈ ॥
મહાવાકય મેં વૃતી કૌનસી જો તિનકા ભેદ મિટાવે હૈં ॥
અહં બ્રહ્મ યહ જ્ઞાન કહાવે સો યહ હોતા હૈ કિસકો ॥
યા તન મેં રહે કૌન અજ્ઞાની હમને બતલાવો ઉસકો ॥

શેર—પ્રક્રિયા સબહી કહો વેદાંત કે સિદ્ધાંત કી ।
જીસે જાનિ કે જ્ઞાની પુરૂષ બાત કરતે જ્ઞાન કી ।
જિસ કરકે કરતે ધ્યાન કો વહ કૌન બાતા ધ્યાન કી
સમાધિ કે વિઘન સાધન બાત કહ અષ્ટાંગ કી ॥
કૈ પ્રકાર કી હૈ વહ સમાધી જિસકર યોગી યોગ કરે ॥૩॥
કાલ કા ભય કિસકો રહતા હૈ કૌન બંધ અરૂ કયા મુકિત ॥
મુકત હોય અરૂ બંધ સે છૂટે સભી કહો તિનકી યુકતી ॥
જ્ઞાન કે સાધન કૌન પિયારે કિસકો કહતે હૈં ભકિત ॥
કૈ પ્રકાર કી કૈસે કરતે બતલાવો કરકે સકિત ॥

શેર—પંચકોશ અતિતઆતમ કૌન કારણુ સે રહે ।
સબકે શામિલ મિલ રહા કૈસે અકરતા હો રહે ॥
ગુપ્ત પરગટ એક હૈ કયોં અપની લજજત ખો રહે ।
ફંસિ કે અવિદ્યા જાલ મેં ઈસ જગત મેં કયોં મોં રહે ॥
વ્યાપક બ્રહ્મ સ્વરૂપ કહતે હૈં કૈસે ડૂબે કૈસે તિરે ॥૪॥
ઇતિ પ્રશ્ન

૨૮. પૂર્વ પ્રશ્નોં કે ઉત્તર: લાવની ચાલ દૂન

કર ઘર અપને કી ખબર સબર સે સોવે ॥ અજી એજી આતમા સબકા પરકાસી ॥ સત ચિત આનન્દ રૂપ સ્વયં પ્રકાશ હૈ અવિ-નાશી ॥ટેકા॥ જબ સ્વપ્ન અવસ્થા હોય નહીં કોઈ જોતિ ॥ અજી એજી ભાસતા જગત જાલ સારા । સબ જોતિ જીવાભાસ નહીં તુઝ દૃષ્ટા સે ન્યારા ॥ જો કહી અવસ્થા ચાર જાગ્રત આદિ ॥ અજી એજી પંચમી તુરિયેતીત જાનો ॥ ઈન સબ કા વ્યભિચાર એકરસ આતમ પહિચાનોં ॥ જિસે અંધકાર પ્રકાશ ભાસતે દોનોં અજી એજી ઉસે આભાસ બતાયા હૈ ॥ લેના દેના જાન ભૂલ સબ ઉસમેં હી ગાયા હૈ ॥

શેર–ચૈતન્ય જો કૂટસ્થ હૈ તિસકી શકિત પાયકે ।
આભાસ અન્તઃકરણ મેં સબ ખ્યાલ બરતેં આયકે ॥
ખ્યાલ કી પહિલી કલી મેં કહે પરસન ગાય કે ।
પુરી અષ્ટિકા મેં ગવન હોય સુન લીજિયે ચિત લાયકે ॥

જન્મે મરતા સ્થૂલ વિકારી પટકા । અજી એજી આતમા જાવે નહીં આસી ॥૨॥ માયા મેં પડચા આભાસ ઈસ કહલાવે । અજી એજી અવિદ્યા માહિ જીવ કહિયે યહિ કહતે તિનકા રૂપ ભેદ ઉપાધી સે લહિયે ॥ અબ દેશ કાલ વસ્તુકા હાલ કહું સગલા અજી એજી ઈશ કે તીન દેશ ભાખે ॥ સૂત્રાતમ વૈરાટ તીસરે અવ્યાકૃત રાખે ॥

શેર–ભૂત ભવિષ્યત વર્તમાન કાલ તિસકે હૈં સહી ।
સમિષ્ટી સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારન યે વસ્તુ કહી ॥
આઠ ગુણ હૈં માયા શક્તિ ઓંકાર વાચા હુઈ ।
અબ જીવ કે સુન લીજીયે ટુક સમઝ કે મેરી કહી ॥

હૈં નેત્ર, હૃદા, કંઠ, દેશ યહ તીનોં । અજી એજી અવસ્થા તીન કાલ ભાસી ॥૨॥ ઈંદ્રી અરૂ સ્થૂલ હૈં તિસકી વસ્તુ । અજી એજી ચતુર દશ બુધ્ધુ જિસમેં રહતે ॥ કિરિયા શકિત જાન વૈખરી બાનીકો કહતે । સો કર્તા પુન્યરૂપાપ સુખ દુખ ખાતા । અજી એજી લોક લોકાંતર કો જાવે ॥ દૂજા રહે અસંગ નહીં કછુ કરે નહી આવે ॥

શેર–ચૈતન નિત્ય સમાન હૈ ધરમ ઉલટે યોં કહે ।
માયા અવિદ્યા ભેદસે કરતા અકરતા બનિ રહે ॥
કરતા મતીકિ ભેદ સે સુખ અરૂ દુખ કો સહે ॥
નિષ્કામ હોય ઈશ્વર કો ભજતા આનંદતામેં હો રહે ॥

ત્વં પદ વાચક જીવ ઈશ તત્ પદ કા અજી એજી અસી પદ લક્ષહે સુખ રાસી ॥૩॥ હોય ચિદાભાસ કો જ્ઞાન વહી અજ્ઞાની ॥ અજી એજી સભી પ્રક્રિયા કો જાની ॥ નહિં પ્રક્રિયા કા અંત વાત જિસકી કરતે જ્ઞાની ॥ વિધિ, ઈચ્છા, હઠ, વિસ્વાસ, ધ્યાન ઉપયોગી ॥ અજી એજી આદિ મેં વિઘન ચાર રહતે । સાધન હૈં તિસકે આઠ યોગી જિસે નિરવિકલપ કહતે ॥

શેર—અભ્યાસ કી કર તારતમ્યતા ભેદ તિસકે બહુત હૈં ।
ભય રહતા અંતઃકરન મેં અબ બંધ મુક્તિ કહત હૈં ॥
બંધન વિષોં કી વાસના ત્યાગ કો મુક્તિ કહે ।
તજ રાગ કી યુક્તિ યહી ફિર મુક્ત આપે હો રહેં ॥

જ્ઞાન કે સાધન અષ્ટ ભકિત બહિ રંગા અજી એજી ભકિત વહી કાઠે સબ ફાંસી ॥૪॥

શેર—નૌધા પ્રેમા પરા ભક્તિ કરતે હૈં ક્રિયા ભેદ સે ।
દૃષ્ટા હૈ પંચો કાયો કોષ તેં ન્યારા કહેં ॥૧॥
જૈસે મિલા આકાશ સબમેં ગુન દોષ નહિં ધારન કરે ।
તૈસે નિજાતમ દેહ કે ધર્મોં સે નહિં જન્મે મરે ॥૨॥
ભરમ કે વશ કરમકર ભૂલ્યા હૈ અપને રૂપકો ।
નિદ્રામેં કંગાલ હોઈ સ્વપના જો આવે ભૂપકો ॥૩॥
આતમ તો બ્રહ્મસ્વરૂપ હૈ પરકી ઉપાધી કો ધરે ।
ઈસ હેતુસે યહ દુબતા તજકર ઉપાધીકો તરે ॥૪॥
શુધ્ધ આતમામેં ભરમ કરકે અંતર વો બાહર ભાસતા ।
એક રસ રહતા સદા આપહી આપ ઉજાસતા ॥૫॥

૨૯. લાવની ચાલ દૂન.

કયા સુનો કિ દેખૂં તેરે ખ્યાલકી લીલા. મહારાજ યે મૂરત કિસને બનાઈ હૈ । આરબ્ય નંદ કી સૂરત સભી યહ કહાં સે આઈ લીલા કહીં શિવ બ્રહ્મા વિષ્ણુ હો કે ચરણ પૂજાવે, મહારાજ કહીં સૂર અસુર ઉપાઈ હૈ । મન કે મોહની સૂરત સુધા હિત કી લાઈ હૈ ॥ કહીં બને દેવ કહીં બને પુરંદર રાજા, મહારાજ સભા રચિર્ડ બનાઈ હૈ । કરે અપસરા નૃત્ય તાલ સુરસે કહીં ગાઈ હૈ ॥

શેર—કહીં પદ્માસન બાંધે મુનિજન ધ્યાન તેરા કરિ રહે ।
બ્રહ્માનંદ મેં હો કે મગન કોઈ મુક્તિ જીવન બન રહે ।
તીર્થ વ્રતાદિક કરે કોઈ દાનમેં મન દે રહે ।
કોઈ ભોજન પ્રેમ સે દે કોઈ ભિક્ષા લે રહે ॥
કહીં પંડિત બનકે વેદપાઠ પઢતે હૈ ॥
મહારાજ હરિજન હર ગુન ગાઈ હૈં ॥૧॥ટેક॥

કહીં પે રાજા રાની કહીં રંકિન હૈ, મહારાજ ચાર દગ પર દિખાઈ હૈ । કહીં બાપ કહીં પુત્ર શત્રુ કહીં કરે ભલાઈ હૈ । યહ અદ્ભુત તેરે ખ્યાલ કી બાત નિરાલી, મહારાજ દેખે દેખી નહીં જાઈ હૈ । ઐસી શાન હર આન એક નહીં મિલે મિલાઈ હૈ ॥

શેર—કહીં ઐસી શાન હૈ હુસ્નાન આલમ હો રહે ॥
હુસ્ન નિરાલી ચમક મેં ચિત્ત જિનકે મો રહે ॥
દેખ બદ સૂરત કહીં પે મુંહસે પલ્લા લે રહે હૈ ॥
નાહક નિંદા શાન કી અપની જબાં સે કહિ રહે ॥

મીલ॥ કહીં દેખ કે સૂરત ભૂંડી યે મન મલે જાવે, મહારાજ નહીં વો હી ઉઠાઈ હૈ ॥ગાયિકા॥ યે ચિત્ર રચે હૈં એક સે એક અનોખે । મહારાજ વે બાવા કે ઉપજાઈ હૈ ॥૨॥ પતઝર મેં હો

નાશ નહીં કછુ પરૈ દિખાઇ હૈ ॥ તૂ કૌતુક કરકે દેખૈ ખલક તમાશા મહારાજ ચતુર ભૂલે ચતુરાઇ હૈ ॥ સ્વરુપ કો વિસારિ રૂપ મેં રહે લુભાઇ હૈ ॥

શેર—માયા જો એસી આપકી નિકસૈ નહીં યોગી યતી ॥
ત્યાગ બંધનકી ક્રિયા કો ઉસમેં ફિર કરતે રતી ॥
ત્યાગ સંગ્રહ કે વિષય મેં બેખબર જિનકી મતી ॥
નીર બિન સંસાર મેં ડૂબે હૈં અચરજ સી ગતી ॥

મી૦ ॥ ઈન ખુલે નયન સે ખવકત પરૈ દિખાઈ । મહરાજ નૈન બિન સબ મિટિજાઈ હૈ ॥૩॥ટેક॥ ઈશ્વર માયા જીવ અવિદ્યા દોનોં, મહારાજ જહાં લોં શ્રવણ સુનાઇ હૈ । ઇંદ્રિય મનકા વિષય તત્વજન કહુ સમુઝાઈ હૈ ॥ નહીં અંદર બાહર નહીં દૂર નહીં નેરે । મહરાજ વેદ નેતિ કહિ ગાઈ હૈ, સ્વયં સચ્ચિદાનંદ સદાઇ હૈ ॥

શેર—શુદ્ધ હૈ ચતન્ય હૈ વહ નિત્ય બ્રહ્માનન્દ હૈ ।
નિર્મલ નિજાતમ હૈ સદા ન કોઇ માયા ગંધ હૈ ॥
પ્રકાશ ન પહુંચે કોઈ જહાં સર્વ જ્યોતિ મંદ હૈ ॥
ગુપ્ત હૈ સો પ્રગટ દીખે ગુપ્ત ગુપ્તાનંદ હૈ ॥

મિ૦ ॥ યે વિષય વાસના મય દુખરૂપ સદાઈ । મહારાજ યે મહરમ ગુરુ સે પાઈ હૈ ॥ ધ્રુવ નિશ્ચય હો ગયા આપ અપને ઇ માહીં હૈ ॥૪॥ટેક॥

૩૦. લાવની ચાલ દૂન

તુહીં વ્યાપક બ્રહ્મ અખંડ નહીં જહં લીલા, મહારાજ અપન મેં આપ ભુલાયા હૈ । સ્વપ્ને કા પરપંચ જાગીકર કહુ ન પાયા હૈ ॥ટેક॥ સબ તેરેહી ફુરને કા હૈ વિસ્તારા, મહારાજ નહીં કુછ તુઝ સે ન્યારા હૈ । કર દેખો તત્વ વિચાર સભી મિથ્યા સંસારા હૈ । કહિં નહિં અશિક માશૂક સભી યહ ઝુઠા મહારાજ નહીં કોઇ મરે ન મારા હૈ । સુન ગીતા કો જ્ઞાન કૃષ્ણ કો યહ નિરધારા હૈ ॥

શેર—અબ શેર યામેં લિખત હૈં, સમઝે સોઈ નર શેર હૈ ॥
સમઝે સો પાવે આપકો, બિના સમઝે ફેર હૈ ॥
સબ ફેન તરંગ તુષાર જલ મેં પડત ઘૂમર ઘેર હૈ
યક તોય સે કુછ ભિન્ન નાહીં, દૃષ્ટિ માંહી ફેર હૈ ॥

કર દેખો દિલ મેં ખ્યાલ હુયા નહીં હોગા । મહારાજ નહીં કોઈ જાપ જપાયા હૈ ॥૧॥ટેકા

જૈસે સુબરણ મેં ભૂષણ બને અનેકા । મહારાજ એક નહીં મિલે મિલાયા હૈ ॥ કંઠ, કુંડલ. અરૂ નાથ, કંદોરા, ખુબ બનાયા હૈ ॥ જબ દેખે નાના રૂપ ભૂલિ ગયા સોના મહારાજ મોલ તિસકા કરવાયા હૈ ॥ જબ કાંટે ધરા સરાફ તભી એક સુવરન પાયા હૈ ॥

શેર—તૈસેં જગત હૈ આતમા મેં, કનક મેં ભૂષન યથા ।
નીર માહી લહર જૈસે, સીપીમેં રુપા તથા ॥
આકાર દૃષ્ટિ છોડિકે, ટુક સમઝ લે ઉસ યાર કો ।
યાર હૈ દિલદાર દિલ મેં, દેખિ અજબ બહાર કો ॥

તૂ નહીં રક્ત નહિં સ્વેત ન કાલા પીલા । મહારાજ નહીં ખોયા નહીં આયા હૈ ॥૨॥ટે૦ જૈસે નભ માહીં દીખત નીલા કાલા । મહરાજ :જનોં તંબૂ તનવાયા હૈ ॥ ધૂલિ ધૂમ અરૂ મેઘ ગગન નહીં લિપે લિપાયા હૈ ॥ એસા હૈ આતમ અદભૂત રૂપ તુમ્હારા । મહારાજ લિપૈ નહિં દેહ વિકારા હૈ જો દેખન મેં આવે સભી યહ ઝૂંઠ પસારા હૈ ॥

શેર—રહેતા સદા તુહીં એક રસ, દૂજે કા તુઝમેં લેશનાં ।
આરંભ અરૂ પરણામ નાહીં, દેશ અરૂ પરદેશ ના ॥
સાદી અનાદિ કો નહીં, સબ કલ્પના કા અંત હૈ ।
તુહીં સદા બિબરત રૂપ હૈ, કોઇ સમઝે વિરલા સંત હૈ ॥

કરતા ક્રિયા ઔર કર્મ સભી હૈ ઝૂઠા। મહારાજ જનોં સ્વપને કી માયા હૈ ॥૬॥ટેકા॥ ચોં હોય જગત કા અંત, સંત યહ કહતે। મહારાજ વેદ ને એસે હી ગાઈ હૈ ॥ નેતિ નેતિ કહિ શબ્દ તુઝે યહ સૈન લખાઈ હૈ ॥ યે ચારચું બૈઠેહાર ચલ્યા નહિં ચારા ॥ મહારાજ સભી ઝૂઠી ચતુરાઈ હૈ। પઢિ પઢિ વેદ પુરાણ કરી જગ માહિં ઠગાઇ હૈ ॥

શેર—કોઈ ગુપ્ત સે પરઘટ કહે, પરઘટ જો ગુપ્તાનન્દ હૈ।
કોઇ ધ્રુરો ચલતા કહે, સો ચલતા પરમાનન્દ હૈ ॥
વસ્તુ મેં કછુ ભેદ નહીં, કહન માહીં ફેર હૈ।
જૈસે વન કે પશુ કો, કોઇ બાઘ કહે શેર હૈ ॥

કોઇ કહે બ્રહ્મ કોઇ કહે ઉસી કે માયા॥ મહારાજ ભેદ તિસમેં નહીં ભાયા હૈ ॥૪॥

૩૧. ખ્યાલ રંગતી દૂન

મત પડે ભરમ કે જાલ ખ્યાલ સુન મેરા। મહારાજ વાત વેદાંને ગાઈ હૈ॥ તુહી સચ્ચિદાનંદ સભી તેરી રોશનાઈ હૈ॥ટે૦॥ જબ હુવા ભર્મ તો લગા ખેલ કે માહી, મહારાજ સુધી અપની વિસરાઇ હૈ। તરહ તરહ કે રગ રગ મેં સુરતિ લગાઇ હૈ ॥ ઉસ સૂરત મેં મૂરત કા હો પ્રતિ બિંબા ॥ મહારાજ વહી આભાસ કહાઇ હૈ। સોન કરૈ કરતા વનિકે માને મન માહીં હૈ ॥

શેર—ભર્મ કે વશ કર્મ કાર ફિરતા હૈ માયા ઠાઠ મેં।
વો અવિદ્યા હોકે તેરે મારે, સીરકી ટાટ મેં ॥
તૂં ખુશી કરિ માનતા, લાગતા વિષય કી ચાટ મેં।
અજબ નુમા ચીજ કો, દેખન લગા હૈ હાટ મેં ॥

મી૦ ॥ ઈન સભી ચીજ કા બીજ નજર નહિં આવે, મહારાજ વિજય બિનુ ફિરે ભુલાઇ હૈ ॥૧॥ ચક સુન્નભીંત પર ચિત્ર રંગ

જાદુ આઈ, મહારાજ બિના કર લિખા ચિતેરેને । પોથિકે ના મિટે મારતા નાહીં તેરેને । યોં ભ્રમ વશ હોકર ઐસા સત્ય માને હૈ ॥ મહારાજ કરે હૈ કર્મ જો ઉતનાઈ । ખૂટન કો જી ચાહે. મગર વાહીમેં ઉલઝાઈ ॥

શેર—નિરબધ મેં બંધન સમઝ, કરતા જો ડોલે કર્મ કો ।

ધર્મ ધર્મી સે જુદા સો માનતા હૈ ધર્મ કો ॥

દેશ કાલા તીત આતમ, દેખતા ક્યા ચર્મ કો ।

પર કો અપના જાનતા સબ છોડિ દિની શર્મ કો ॥

સી૦ ॥ યોં શર્મ છોડિ કે ફિરતા મારા મારા. મહારાજ હુવા મફ્લત કે માંહીં હૈ ॥૨॥ અધિષ્ઠાન કે જ્ઞાન બિના બિના જગ ભાસે । મહારાજ સર્પ રજ્જુ મેં પરકાસે ॥ રજ્જુ જ્ઞાન સે સર્પ તભી વહ વાહી મેં નાસેં । જો અજ્ઞાનતે ઉપજત હૈ જો જામે, મહરાજ જ્ઞાન હોતા હી મિટિજાઈ ॥ ઠંઠ જ્ઞાનતે તસ્કર કા ભય હોવત હૈ નાહીં ॥

શેર—પાપ પુન્યોં સે અલહિદા, કૃષ્ણ ગીતા મેં કહા ।

અજ્ઞાન વશ હો જીવ, યે ખુદ આપ સંકટ સહ રહા ॥

વાશિષ્ટ મેં શ્રીરામ સે પરસંગ એસા ચલ રહા ।

અજ્ઞાન અપને આપકે સે, વૃથા હી નર જલ રહા ॥

સી૦ ॥ યહ વિધિ સભી કરને કાહૈ વિસ્તારા । મહારાજ દેખ અનુભવ કે માહી હૈ ॥૩॥ જો સત ચિત આનન્દ વ્યાપક બ્રહ્મ કહાવે મહારાજ વેદ નિત અભેદ કહિ ગાઈ ॥ નેતિ નેતિ કહિ થકિ શ્રુતિ નહીં ઉસકા થાહ પાઇ ॥ ફિર કૌન ઇલહિદા શામિલ કિસ કો કહિયે ॥ મહારાજ ભેદ કી ગંધ નહીં રાઈ ॥ જ્યોં વંધ્યા કા પુત્ર કિસી ને દેખા હૈ નહીં ॥

શેર—ચેતન નિરમલ શુદ્ધ હૈ, સો કભી છિપતા નહીં ।

સર્વ કા પરકાશ હે, વહ સર્વ મેં લિપતા નહીં ॥

આનન્દ ગુમાનંદકા, વહ પ્રકટ મેં જાતા નહીં ।
એક રસ વહ બસ રહા, પકડે સે કહીં આતા નહીં ॥

મી૦ ॥ હૈ સ્વયં સચ્ચિદાનંદ નહીં કછુ કરતા, મહારાજ સમઝ ધ્રુવ વાત જનાઈ હૈ ॥

૩૨. કવ્વાલી

નજરોં સે કિસ કો દેખે, તુઝ સે નહીં ન્યારા ।
જો દેખને મેં આવે, સબ ઝૂઠ હૈ પસારા ॥ટેક॥
કરતા હૈ ઝૂઠા ધંધા, ફિરતા હૈ વંધ્યા વંધ્યા ।
પડિ ગયા કરમ કા ફંધા, દેખા ચહત હૈ ન્યારા ॥૧॥
જબ આપને કો ભૂલ્યા, સુખ મેં પડા હૈ ધ્રૂલા ।
સહતે ફિરે વહુ શૂલા, સમઝે નહીં ઇશારા ॥૨॥
કાયા કા કોટ કાચા, ઝૂંઠે હૈ મન અરૂ વાચા ।
તૂંહીં આપ ઇન મેં સાંચા, કછુ કીજિયે વિચારા ॥૩॥
તન કો બનાકે સુથરા, વાંચત હૈ પોથી પતરા ।
કરતા ફિરે બહુ યત્રા, ઠગી ખાયા જગ સારા ॥૪॥
કરતા હૈ કાવ્ય કથની, કરતા ખબર નહિં અપની ।
ભૂલ્યા હૈ દેખિ પતની, મંદિર કો ખૂબ સંમારચા ॥૫॥
ખોજો ગુપત ઇસ તન મેં, ફિરતા હૈ કયા વન વન મેં ॥
ધ્રુ નિશ્ચય કીજે મન મેં એસા હૈ રૂપ તુમ્હારા ॥૬॥

૩૩. કવ્વાલી

ગફ્લત મેં કૈસે સોવે, શિર કાલ કા નગારા ।
વિષયોં કે સુખ મેં ભૂલ્યા, કરતા નહીં વિચારા ॥ટેક॥
જિસ દિન દુની મેં આયા, સંગ મેં કછુ નહીં લાયા ।
યહાં દેખ્યા માલ પરાયા, કરતા હૈ મ્હારા મ્હારા ॥૧॥
વિષયોં કો વિષવત જાની. ઇશ્વર કો સત પિછાનો ।
યહ સીખ હમારી માનો, મૃગ નીરકા યહ ગારા ॥૨॥

સંસાર હૈ યહ સ્વપના, ઈસમેં નહીં કોઈ અપના ।
ઝૂંઠી સભી યહ રચના, સુત માત તાત દારા ॥૩॥
બચતા ન રાજા રાના, સબ કાલ કા હૈ ખાના ।
એસા કયા ભયા દિવાના, સમઝે નહીં ગંવારા ॥૪॥
અબ કીજે કામ એસા, કહતા હૈ વેદ તેસા ।
તજ દીજે એસા વૈસા, કયોં કરતા હૈ મુંહ કારા ॥૫॥
પાવે ગુપ્ત હોવે મુક્તા, લિપતા નહીં કહિં છિપતા ।
પ્રભુ ધ્યાન મેં નહિં રૂકતા, વ્યાપક હૈ રૂપ અપારા ॥૬॥

૩૪. કવ્વાલી

રંગ દેખિ કર દુનિયાં કે, અપને કો આપ ભૂલા ।
ઝૂંઠી સભી યહ માયા, ફિરતા કયા ફૂલા ફૂલા ॥ટેકા
યહાં પર નહીં જબ આયા, તબ કિસકી થી યહ માયા ॥
અબ કાહે મેં મન લાયા, કયોં બોવતા હૈ શુલા ॥૧॥
મન વિષયોં મેં નહીં દીજે, ઇશ્વર કા નામ લીજે ।
અબ કાજ યહીં કર લીજે, છીજે અવિદ્યા મૂલા ॥૨॥
ઇસમેં ન ગલતી કરની, કર રામ નામ કી તરની ।
ભવ જલ સે પાર કરની, સુખ ધામ કા હૈ ઝૂલા ॥૩॥
જબ ગુપ્ત ગોવિન્દ જાને, સબ હી કરમ કો ભાને ।
જો લાવે ચોટ નિશાને, પાવે મુક્તિ દ્વાર ખુલા ॥૪॥

૩૫. કવ્વાલી

કયા સોવે રૈનિ અંધેરી, યહ જગત જાલ સ્વપના ॥
દેખો ન ખોલિ અંખિયાં, ઇસમેં નહીં કોઈ અપના ॥ટેકા
ધન માલ ઘોડા હાથી, સંગ મેં બહુત હૈ સાથી ।
માતા પિતા સુત નાતી, ઝૂઠી સભી હૈ રચના ॥૧॥
જેતા કછુ માલ ખજાના, સંગ મેં ચલે નહીં આના ।
ફિર હોયગા પછતાના, જબ સ્વાંસ કા હોય ખિચાના ॥૨॥
રાજા ધની અરૂ કંગલા, કરે ચાલે ખાલી બંગલા ।
આખિર મિલા હૈ જંગલા, ઈસ કાલ સે નહીં બચના ॥૩॥

પહિરે સત સંગતી ચોલા, ગુપ્ત જ્ઞાન કા લે ગોલા ।
પાયા વક્ત અનમોલા, ધ્રુવ ધ્યાન મે નિજ જચના ॥૪॥

૩૬. કવ્વાલી

લાખોં કરોડો દેખે, હમ નંગે પૈરોં જાતે ।
ધન જોડિ જોડિ રખતે, કોડી નહી વે ખાતે ॥ટેક॥
અબકી તો સબકી જાની, હમ કહતે બાત પુરાની ।
નૌ શેર બાદશાહ જાની, અસી ગંજ ખજાને લાતે ॥૧॥
પૈસા ન ખૈરાત દિયા, તબ કોપ ખુદા ને કિયા ।
અગ્ની કો સંભાલા લિયા-જલ બલ ભસમ હો જાતે ॥૨॥
ઈસ દેશ માલવે માહીં, યક ભિક્ષુ બેરહમન આહી ।
કૌડી ન ધર્મ મેં લાઈ, સબ લુટિ ગયે માલ અંધાતે ॥૩॥
તન ધન કા ગર્ભ ન કરના, સબ હી કે સિર પર મરના ।
અબ ગુપ્ત ધ્યાન કો ધરના, જાતે સભી અરૂ આતે ॥૪॥

૩૭. કવ્વાલી

સુનિલ મુસાફિર પ્યારે, દો દિન કા હૈ યહ ડેરા ।
કરની કરો કોઈ એસી પાવે સ્વરૂપ તેરા ॥ટેક॥
ચોની છુટે ચૌરાસી, યમ કી કટે ફાંસી ।
પાવે તુઝે અવિનાશી, હોવે નહીં ફિર ફેરા ॥૧॥
નિષ્કામ કર્મ કો કિજે, ભક્તિ કે રસ પીજે ।
ફિર જ્ઞાન તિલક કો લિજે, કહના કરો અબ મેરા ॥૨॥
પાકર કે અપના રૂપા, હોજા ભૂપન કા ભૂપ ।
સો સબસે: અજબ અનૂપા, કછુ દુરિ નાહિ નેરા ॥૩॥
યહ જ્ઞાન લખો ગુપ્તાઈ, સુન લિજો બાબૂ માઇ ॥
હમ કહતે હૈં સમઝાઇ છુટિ જાય પાપ કા ઘેરા ॥૪॥

૩૮, કવ્વાલી

કાયા નગર મેં બસિ કે, કયા હો રહા દિવાના ।
લાખોં કરો ચતુરાઈ, આખિર કો તુઝકો જાના ॥ટેક॥

ભૂલ્યા હૈ ધામ ધન મેં, ફિરતા અવિદ્યા વન મેં ।
કુછ સોચતા નહિં મન મેં, ખાતા વિષય રસ ખાના ॥૧॥
ક્યા સોતા રૈનિ અંધેરી. લગતી નહીં કછુ દેરી ।
કરતા હૈ મેરી મેરી, છિન હોય માલ વિરાના ॥૨॥
ઇસ માનુષ તન કો પાયા, નહીં ધ્યાન ધની સે લાયા ।
ફિર અંત મેં પછતાયા, મિયા કર ચલે પયાના ॥૩॥
કહતા હૈ ગુપ્ત પુકારી, સમઝો ન મૂઢ અનારી ।
કરિ રામ ભજન કી ત્યારી, જૂઠા હૈ સભી જમાના ॥૪॥

૩૯. શબ્દ પદ, ભજન, હિતકારી

કહતા હું તોહે સનઝાય કે અબ સુન ખ્યાતી કી રીતિ ॥ટેક॥
અંતઃકરણ સે નિકસી વૃત્તી, ઈંદ્રિય દ્વાર વિષય મેં ચરતી ।
ભંગ આવરન જિસકા કરતી, ફલ દેતા તિસે જનાય કે ।
યહ અદ્ભુત વાદ કી નીતિ ॥૧॥
જિસ સ્થલ મેં ભર્મ જો હોવે । વૃત્તિ જાય વિષય કો જોવે ।
નહીં આવરણ ભંગ જો હોવે । દધિ તિમિર જાય કે ॥
ફિર હોય પન્નગ કી ભીતી ॥૨॥
સોઇ નિમિત્ત હૈ તિસકે જ્ઞાનમેં । દોનોં કલ્પિત અધિષ્ઠાન મેં
અનિર્વચની યહ સુનો કાન મેં । ચિત્ત અપને કો લાયકે ।
મન મેં હોવે મજબૂતી ॥૩॥
અધિષ્ઠાન દોનોં કા ચેતન । રજ્જુ વૃત્તી જડ અચેતન ॥
પર રજ્જુ જ્ઞાન સે હોવે વિલેપન । ઉપજે અજ્ઞાન સે આયકે ।
ચીઠી આચરજ ચીતી ॥૪॥
માયા કે પરિમામ હૈં જોઇ । ચેતન કે વિવર્ત હૈં સોઈ ॥
સમ સ્વભાવ વિપરીત જો હોઈ । રૂપ અન્યથા જાહિં કે ॥
યહ લિખા ભજન અવાફતી ॥૫॥

૪૦. ભજન

જિનોં કે ઉડ ભરમ કે કોટ, યહ રમજ સમઝ મેં આઇ ॥ટેક॥
જૈસે સર્પ જ્ઞાન હૈ મિથ્યા, તૈસે જાગો જગ કી સત્તા ॥

આતમ મેં નહિં હિલતા પત્તા, નહિં શુદ્ધ મેં ખોટ ॥
યહ બાત વેદને ગાઈ ॥૧॥
સો વિચરત હૈ હોય નિશંકા, કાલ બલી કા કરગયે ફંકા ॥
ફિર ક્યા તીનકો રાજા રંકા, નહિં ખાતે યમકી ચોટ ॥
સબ શંકા ધોય વહાઇ, ॥૨॥
જાપ તાપ અરૂ કંઠી માલા, ટુટા સબી ભસ્મ કા તાલા ॥
કર મેં લિયા જ્ઞાન કા ભાલા, મુખ હાલત નહીં હોંઠ ॥
ફિર કયોં કરતે કઠિનાઈ ॥૩॥
ફિકિર નહીં જાને આનેકા, શોચ નહીં પીને ખાનેકા ॥
માલ નહીં રખતે આનેકા, ગિંની રખૈ ન નોટ ॥
ખાતે હૈં દૂધ મલાઇ ॥૪॥
ગુપ્ત જ્ઞાન હિરદૈ મેં રખતે, જોમન માને સોઇ બકતે ॥
કંગલા ધની બરાબર લખતે, નહીં બડાઈ છોટ ॥
જિન વસ્તુ અમોલક પાઇ ॥૫॥

૪૧. ભજન

ભૂલ્યા નિજ અપને આપકો, હોગયા માયા કા ચેહરા ॥ટેકા
માયા કારણ અહ નિશિ ડોલે, ઝૂંઠ તુફાન બહુત સે બોલે ॥
હિરદે કી ગ્રંથી નહીં ખોલે, કરને લાગ્યા પાપકો ॥
ઘટ અંદર હુવા અંધેરા ॥૧॥
ગૃહસ્થી છોડી મૂંડ મુંડવાયા, તૌ ભી તુઝકો તત્ત્વ ન પાયા ॥
દંભ પખંડ બહુત સા લાયા, તજિ દિયા હરી કે જાપકો ॥
ચેલા ચેલી ને ઘેરા ॥૨॥
ઔષધ ગોલી કરને લાગે, ગાંઠિ લગાય બાંધતે તાગે ।
મૂરખ લોગ પૂજને લાગે, બડા સિદ્ધ મિલા હૈ તાસુ કો ॥
ચોફેર દે રહે ફેરા ॥૩॥
કોઠી બંગલા ખૂબ બનાવે, ખાના વસ્તર અચ્છા લાવે ॥
કહૈ ઔરતેં ઔર કમાવે, ખાયે હૈં તીનોં તાપકોં ॥
કરતે હૈં મેરા મેરા ॥૪॥
પાને નિકસે ગુપ્ત રૂપ કો, ઉલટે જાય પડે ભવકે કૂપકો ॥

કો સમઝાવે બેવકૂફ કો, જાને લગે રિસાત કો ॥
કહના માનત નહિં મેરા ॥૫॥

૪૨. ભજન

સમઝત નાહિં ગુરૂ સૈનકો, લગિ ગયા ઠગનીકે ચારે ॥ટેક॥
દોય રૂપ ધરી જગ કો ઠગતી, કનક કામની હોકર લગતી ॥
સ્પર્શ કિયે શેર જ્યોં જગતી, સબ દૂરિ કરૈ સૂખ ચૈનકો ॥
તોહિં પટકિ પટકિ કર મારે ॥૧॥
બડે તપસ્વી મારે બન મેં, કામ રૂપ હોય તિન કે મન મેં ॥
ચતુર બચે નહિં લાખોં જન મેં, ભરમાવત આંકે નૈન કો ॥
ફિર ગર્ભ વાસ મેં જારે ॥૨॥
કનક ભલ્યોં કા કરતા નાસા, ગલ મેં ગેરિ લોભ કા ફાંસા ॥
ત્યાગી કો ઉપજાવે આસા, લગિ ગયે કૌડી લેન કો ॥
કયા ભવ સાગર તે તારે ॥૩॥
ગ્રામ ધામ સબહી તજિ દીને, વન મેં જાય વસેરે કીને ॥
લોભ બલી નેં બાંધિ મેં દીને, ભૂલિ ગયે જ્ઞાન અધ્યયન કો ॥
ફિરતા હૈ ધની કે લારે ॥૪॥
ખોજત નાહી ગુપ્ત જ્ઞાન કો, ધન હિત ખોજત સબ જહાન કો ॥
દેખો તમાશા બેઈમાન કો, દિન કહને લાગ્યા રૈનિ કો ॥
બનિ રહે મહંત બડે ભારે ॥૫॥

૪૩. ભજન

અબ દેખો ધ્યાન લગાય કે, ઘટ ભીતર જંગ તમાશા ॥ટેક॥
નેત્ર રૂપ દેખને જાવે, શ્રવણ શબ્દ સુનન કો ધાવે ॥
ગંધ નાસિકા નિત ઉઠી ચાહે, ત્વક ખુશ હોય સ્પર્શ ખાયકે ॥
રસના કર રસ કી આસા ॥૧॥
મન સંકલ્પ ઓર હો જાતા, ચિત ચિતવન મેં તત્પર પાતા ।
અહંકાર અહે મેં રાત્યા, બુદ્ધિ નિશ્ચય મેં જાય કે ॥
જલ અશન પ્રાણ ચહે ખાસા ॥૨॥
વાયક કહે બૈખરી બાની, વસ્તુ ગ્રહણ કરત હૈં પાણી ॥

રતી ભોગ અરુ મલ ત્યાગાની, ગુદા શિસન હરશાય કે ।।૩।।
ચલતે હૈં ચરણ ખુલાસા ।।૩।।

કામ ક્રોધ અરુ અશા તૃષ્ણા, સબહી રચિ રહે અપની રચના ।।
સુષોપતિ અરુ જાગ્રત સ્વપના, ગુણ વરતે તીનોં આયકે ।।
પડિ ગયા માયા કા ફાંસા ।।૪।।

ગુપ્ત જંગ હોતા દિન રાતી, દેવ અસૂર તિનકી દુવ જાતી ।।
રાજા મંત્રી લે લે સાથી, ફૌજ લઈ સજવાય કે ।।
દોનોં કા રૂપિ ગયા રાસા ।।૫।।

૪૪. ભજન

જંગ મચ્યા કાયા કોટ મેં, લડતે હૈં શૂર લડાઈ ।।ટેકા।

જિયા રામ હૈ જિસકા રાજા, મનીરામ કો અપ્સર સાજા ।।
દિયા હુકમ અબ કીજે કાજા, મત રહે મન કી મોટ મેં ।।
અબ જલ્દી કરો ચઢાઈ ।।૧।।

ખુલે કોટ કે નૌ દરવાજે, જિંનકે માહીં દેવ વિરાજે ।।
અપને સાજ સભી ઉન સાજે, લડને લગે ગોલક ઓટ મેં ।।
સજી ચાલે પંચ સિપાહી ।।૨।।

અસુર સેન કા બજા નગારા, દેવન કા ગઢ ઘેરા સારા ।।
હોતી આવે મારો મારા, દે લિયે વિષયોં કી લોટ મેં ।।
ચાલે હૈં દેવ પરાઈ ।।૩।।

મનીરામ અપ્સર જબ બોલા, સુનોં શીલ તુમ કૈસે ડોલા ।।
ઉલટી કરો સસતર કા ઝોલા, અબ શત્રૂ આગયા કોટ મેં ।।
ગુરુ વિષ્ણુ કરે સહાઈ ।।૪।।

ઉલટી શીલ ને શસતર મારા, પકડી કામ ધરની પર ડારા ।।
દેવ લિયે નિજ નિજ હથિયારા, ચૂકત નાહીં ચોટ મેં ।
જબ દેવન કો જય પાઈ ।।૫।।

સુર અસુરોં કી હુઈ લડાઇ મનીરામ અપસર હૈ ભાઇ ।।
જિયારામ કી હુઈ સહાઇ, ઇસ ગુપ્ત જંગ કે કોટ મેં ।।
ધ્રુવ દેખો ધ્યાન લગાઈ ।।૬।।

દોહા—કાયા ગઢ કે નગર મેં, રાજા આતમ રામ ॥
મન દિવાન જીસકા રહૈ, કરે શુભાશુભ કામ ॥
જીસ રાજા કા મંત્રી, નીતિ નિપુણ જો હોય ।
દુષ્ટ ચોર તિસ રાજ મેં, રહન ન પાવે કોય ॥
કામાદિક જે અસુર હૈં, શીલાદિક હૈં દેવ ।
દંડ દેત તિનકો સદા, તબ કરૈ રાવ કી સેવ ॥
અસુર સભા કે બીચ મેં, તીન બડે સરદાર ।
કામ ક્રોધ અરુ લોભ જો, તીનોં નર્ક દુવાર ॥

૪૫. ભજન

મત ફસેં કર્મ કે કીચ મેં, તૂં ચેતન સદા અકરતા ॥ટેક॥
કરમ વિકરમ કા લેશ નહીં હૈ, અકરમ કા કોઈ દેશ નહીં હૈ ।
મજબ પંથ કોઇ ભેષ નહીં હૈ, યોં કહા વેદ કે બીચ મેં ॥
તૂં જન્મે નાહીં મરતા ॥૧॥
જિસકે પડા કર્મ કા ફંદા, સો નર હુવા જગત મેં અંધા ।
છિપ ગયા આતમ પૂર્ણ ચન્દા, પડિ ગયા અંધેરી બીચ મેં ॥
દુખ ચૌરાસી કે ભરતા ॥૨॥
વિધી નિષેધ લગે દો ફાંસા, સમઝત નહીં વેદ કા આસા ॥
કૈસે છૂટે યમ કી ત્રાસા, ફંસિ ગયા ખીચમ ખીચ મેં ॥
ફિર જન્મ જન્મિ કે મરતા ॥૩॥
પઢિ પઢિ વેદ હુયે અભિમાની, ગુપ્ત મતે કી બાત ન જાની ।
કરતા બુદ્ધિ તજતા જ્ઞાની, નહિં વહતા ઉદક મરીચ મેં ॥
સો ભવ સાગર સે તરતા ॥૪॥

૪૬. ભજન

જિન જાન્યા અપને આપકો, સો નિર્ભય હોકે સોવે ॥ટેક॥
હિરદે કી ગ્રંથી જીન તોડી, સંસોં કી સબ મટુકી ફોડી ॥

વિધિ નિષેધ કી ઉઠિ ગઈ જોડી, ફિર જપૈ કૌન કે જાપકો ।।
કરમન મેં કૈસે રોવે ।।૨।।

મૂલ અવિદ્યા ગઇ મૂલ સે, આતમ મેં ભાસી થી ભૂલ તેં ।।
કર્મ ભોગ સબ હોત તૂલ સેં, ફિર તપૈ કૌન કે તાપ કો ।।
જો હોના હોય સોઇ હોવે ।।૩।।

સંસૈ વિષપર્યય મિટિ ગયા સાંસા, આતમ બ્રહ્મ રૂપ કર ભાસા ।।
હર વક્ત દેખતે વહીં તમાશા, ચેતન શુદ્ધ પ્રકાશ કો ।।
ફિર મૈલ કૌન કા ધૌવે ।।૩।।

ગુપ્ત હોય જબ ગુપ્તહિ પાવે, મિલતેહિ ધ્રુવ અચલ હો જાવે ।।
જો કોઇ ઇસ સાગર ન્હાવે, સો ખોવે તીનાં તાપ કો ।।
જબ એક બ્રહ્મ જોવે ।।૪।।

૪૭. શબ્દચૌસર

તૂં કઈ બેર ચૌસર હારા, જરા ખેલ સમઝ કર બાજી ।।ટેક।।
માયા ચૌપડ જીવ ખેલારી, લોક બ્રહ્મડ બને સબ ક્યારી ।।
દેવ મનુષ જહં ફિરતી સારી, જબ તિરગુણ પાસા ડારા ।।
ફિર એસી રચના સાજી ।।૧।।

લગા ખેલ મેં આપન ભૂલા, સ્વયં સરૂપ સે ભયો પ્રતિકૂલા ।
નખ સિખ છાઈ અવિદ્યા મૂલા, જબ ભૂલ્યો રૂપ અપારા ।।
બનિ બૈઠા પંડિત કાજી ।।૨।।

બ્રહ્મ ભૂલિ કર જીવ કહાયો, આપ માન તન મેં મન લાયો ।।
ઈશ્વર કો જબ જીવ બનાયો, જબ જાન્યો આપકો ન્યારા ।।
ફિર બના ઈશ કા પાજી ।।૩।।

હરી નરદ કો ફેર પિયારા, જબ આવેગા દાવ તુમ્હારા ।
પકિ ઘર આવે સોલોં સારા, નહીં ગર્ભ વાસ મહં જારા ।।
છુટે જન્મ મરન હૈ રાજી ।।૪।।

ગુપ્ત ગુરુ અરુ ગુપ્તહિ ચેલા, ગુપ્ત ભયા હૈ જિન કા મેલા ।।
ગુપ્ત જ્ઞાન સે જગત ઠકેલા, ભયો મૂલ ચંદ ઉજીયારા ।।
યહ છન્દ રચા હૈ તાજી ।।૫।।

૪૮. ભજન

તૂં સદા સ્વયં પરકાશ હૈ, ફિર કિસકા ધ્યાન ધરે હૈં ।।ટેકા।
ક્યા હૈ બ્રહ્મ કહાં હૈ માયા, કૈસે તિનકો જગત ઉપાયા ।।
ઈશ્વર જીવ કહાં સે આયા, તૂં જપૈ કૌન કા જાપ હૈ ।।
જન્મે અરુ કૌન મરે હૈ ।।૧।।
બ્રહ્મ નપુંસક જડ હૈ માયા, કહાં જગત સ્થાન બનાયા ।।
જીવ ઈશ સબ તેરી છાંયા, તૂં પરકાશન કા પરકાશ હૈ ।।
કભી જન્મે નહીં મરે હૈ ।।૨।।
ગુરુ વેદકા પટકો પકડા, કહાં સે લાયા ઝૂંઠા ઝગડા ।।
બિના પંથ કી વાટ હૈ દગડા, જહાં નહીં ધરની આકાશ હૈ ।।
ડૂબૈ અરુ કૌન તરે હૈ ।।૩।।
તીન શરીર કહાં સે આયા, કૈસે પંચોં કોષ બનાયા ।
કહાં સે પંચ ક્લેશ લગાયા, જહાં નહીં બુદ્ધિ ચિદાભાસ હૈ ।।
ચિત્ત મન સે સદા પરે હૈ ।।૪।।
ગુપ્ત મતેકા પંથ નિરાલા, જહાં નહીં કોઈ કંઠી માલા ।
બંધ મોક્ષ કા તોડો તાલા, તૂ સબ સ્વાસન કા સ્વાસ હૈ ।।
કછુ મૂલ સે નહીં પરે હૈ ।।૫।।

૪૯. ભજન

તું આપ સચ્ચિતાનન્દ હૈ, ફિર કિસકી ફેરે માલા ।।ટેકા।
સત્ત પદ તુમ જાનો સોઈ, તીન કાલ મેં બાધ ન હોઇ ।।
ચેતન તે ન્યારા નહીં સોઈ સો, પરકાશક નિસપંદ હૈ ।
ટુક તાર ચશ્મ કા જાલા ।।૧।।
મુખ્ય પ્રીતિ કા વિષય હૈ જોઈ, આનન્દ રૂપ પિછાનો સોઈ ।
ચેતન તાસે જુદા ન હોઈ, સો સદા સુખ કો સિંધ હૈ ।।
ટુક છોડ જગત કા નાલા ।।૨।।
માલા કા મતલબ સુન પ્યારે, જૈસે મણિકે ન્યારે ન્યારે ।
તૈસે દેવ મનુષ્ય હૈં સારે, ચેતન સદા સુછંદ હૈ ।।
તું સબ કાલન કા કાલા ।।૩।।

તીન શરીર અરુ તીન અવસ્થા, તીન કાલ અરુ સભી વ્યવસ્થા ।
તુઝ ચેતન કી સબ મેં અસ્થા, જહાં કોઇ નહીં દુખ દ્વંદ હૈ ।।
ફિર ક્યોં કરતા મુહ કાલા ।।૪।।
ગુપ્ત મતે કી બાત જનાઈ, સો તુમ સાંચી જાનો ભાઈ ।
યામેં ઝૂંઠ નહીં હૈ રાઇ, તું સબ સિંધન કા સિંધ હૈ ।।
કર દેખો મૂલ ઉજાલા ।।૫।।

૫૦. ભજન મોટર

ઈસ તન કે અંતર ભાગ મેં, યક મોટર અજબ ચલી હૈ ।।ટેક।।
પાંચોં ભૂત રજોગુણ મિલકર, હુઇ તયાર જબ મોટર બનકર ।।
મનુવા ડ્રાવર બૈઠા સંભલકર, ફિર બૈલ વજાયા સાગ મેં ।।
ફિરને લગી કલી કલી હૈ ।।૧।।
નાભી કંઠ સડક બનવાઈ, જીસ પર મોટર આનિ ચઢાઇ ।।
શબ્દ કા ભોંપૂ દિયા બજાઈ, લગી વીજલી જઠરા આગિ મેં ।।
ચિમકી જબ નલી નલી હૈ ।।૨।।
જિસમેં ચેતન આનિ વિરાજા, સો કહિયે રાજન પતિ રાજા ।
દિયા હુકુમ જબ મોટર સાજા, જાય બિડચા હૈ બાગ મેં ।।
જહે ખિલ રહી કલી કલી હૈ ।।૩।।
એસી મોટર અજબ ચલાઈ, મીલ ઘડી કી ગિન્તી લાઈ ।
ઇક્કીસ સહસ્ર છઃ સો ભાઈ, ઇસ મોટર કે અંદાજ મેં ।।
ફિર ઉડન લગી ઘુલી હૈ ।।૪।।
તૂ નહીં મોટર બૈઠન વાલા, ફિર ક્યોં કરતા હૈ મુંહ કાલા ।
બંધ મોક્ષ કા તોડો તાલા, ઉલઝા ક્યોં કરમ વિભાગ મેં ।।
ક્યા કુવેં ભાંગ ઘુલી હૈ ।।૫।।
ઇસ મોટર કા ખેલ નિરાલા, સમુદ્ર નહિ ગિને ન નાલા ।।
પિછે લાગ્યા વૈરી કાલા, ફૂંક દેત હૈ આગ મેં ।।
બચતા કોઈ ગુપ્ત બલી હૈ ।।૬।।

૫૧. પદ

ફૂલ ગુપ્ત પ્રગટ સત સંગ મેં, ફિર ક્યા કરના બાકી હૈ ।।ટેક।।

ભોગ અદૃષ્ટ દૃષ્ટિ મેં આવે, બિના રાગ સબ મેં વરતાવેં ।
બાલક વત સવ ખેલ બનાવે, નિત ચેતન સદા અસંગ મેં ॥
યહ સબ ચેતન ઝાંકી હૈ ॥૧॥
શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધા, ઇંદ્રિન કા ઈનસે સંબંધા ।
નિત ન્યારા આતમ નિરબંધા, જયોં અનુભવ શબ્દ પ્રસંગ મેં ॥
યહ ખુદ અપના સાખી હૈ ॥૨॥
વિન કરતા કરતા કહલાવે, સો કરતા નહિં ચલે ચલાવે ।
જૈસે પતિ પુત્ર કહલાવે. સબ રંગ ઉસીકે રંગ મેં ॥
નહિં સ્વેત રક્ત ખાકી હૈ ॥૩॥
ગુપ્ત મુક્ત કી યહી નિશાની. મૂરત મેં સૂરત લાસાની ।
અહં બ્રહ્મ યહ બોલો બાની, જયોં વ્યાપક અંગી અંગ મેં ॥
ધ્રૂ મૂલ જગત નાખી હૈ ॥૪॥

પર. ભજન

જિસકો પાયા અમોલક લાલ, વહ કિસકી આસ કરેગા ॥ટેક॥
સુખભર સોયે તત્ત તખત પર, જ્ઞાન ગલીચા લાય બખત પર ॥
ફિર કયો મમતા કરે જગત પર, ખુશ રહે તીનાં કાલ ॥
કયોં પચ પચ જગત મરેગા ॥૧॥
જિનકો નહીં કુછ લેના દેના, હુવા નહીં કુછ આગે હોના ॥
વરતમાન મેં વર્તે કયોં ના, તોડ ભરમ કા જાલ ॥
યોં કારજ સભી સરેગા ॥૨॥
પરારબ્ધ સે જો કુછ વર્તે, તિસમેં હર્ષ શોક નહીં કરતે ॥
વે કબહૂ જન્મે નહીં મરતે, નહીં રખતે ધન માલ ॥
ભવજલ સે પાર તિરેગા ॥૩॥
ગુપ્તરૂપ મેં હૈ મસ્તાને. ટૂટે સભી કુફર કે ખાને ॥
જાનન યોગ્ય સભી જિન જાને, નહીં ફંસે વેદ કે જાલ ॥
કયોં ઝૂઠી સાખ ભરેગા ॥૪॥

ભજન ૫૩.

જિસકા બહુત કરે હંકાર, યહ પાની કે સા પાલા ॥ટેક॥

પંચ ભૂત કરકે જકડી હૈ, કર્મ યોગ સે આટ જડી હૈ ।।
રજ વીરજ કી ગાંઠ પડી હૈ, કરકે દેખ બિચાર ।।
નિત બહૈ મૈલ કા નાલા ।।૧।।
જિસકે જાહિં બડાપન માન્યા, ઔરન કો નીચા કરિ જાન્યા ।
હરિ તજિ ખાય વિષય રસ ખાના, ભક્તિવિન ચારોં વર્ણ ચમાર ।।
લખ તુલશીદાસ હવાલા ।।૨।।
જિસકે માહિં બહુત મન લાયા, ધન યોવન;સ્વપ્ને કી માયા ।।
થિર નહિં રહે કિસી કી કાયા, ઝૂંઠા સબ પરિવાર ।।
અબ તોડ ભરમ કા તાલા ।।૩।।
અપને મન બુદ્ધિ કો લાવો, ગુપ્ત ગલી સે જલ્દી આવો ।
જબ કુછ આગમ ભેદ કો પાવો, છૂટે સબ વિસ્તાર ।
કર પકડ જ્ઞાન કા ભાલા ।।૪।।

૫૪. ભજન

ખેલત હૈ ખેલ ખિલારી. જગ મેં લિપતે નહી વિકાર ।।ટેકા।
નાના વિધિ કરત હૈં કિરિયા, જિનકો પદ પાયા હૈ તુરિયા ।
ઉનકે સબહી કારજ સરિયા, આશા તૃષ્ણા દઈ માર ।।
ચઢિ ગયે જ્ઞાન અસવારી ।।૧।। ધ્યાન યોગ નહી કરે સમાધી,
પાર બ્રહ્મ હૈ અનંત અનાદી ।। વાદ કરૈ તો આતમવાદી
સબ જાના જગત અસાર ।। ચઢિ ગઇ હૈ જ્ઞાન ખુમારી ।।૨।।
સબ કુછ કરતે કુછ નહીં કરતે, ના કભી જન્મે ના કભી મરતે ।
કાલ અગિની મેં વહ નહી જલતે, વ્યાપક રૂપ અપાર ।।
કુછ નહીં હલકે નહીં ભારી, ।।૩।। ગૂપ્ત ગલી મેં ફાગ ખેલતે ।
રંગ પિચકારી માંહિ મેલતે, જો કોઈ મિલે તિસી પે ઝેલતે,
નર હો ચાહે નાર ।। કરતે અપને અનુસારી ।।૪।।

૫૫. ભજન

રચા હૈ બાજીગર કા ખેલ, ભૂલે હૈ દેખિ તમાસા ।।ટેકા।
ક્ષિતિ જલ પાવક ઔર સમીરા, ગગન રચા હૈ અતિ ગંભીરા ।
જિનકે બીચ મેં ચેતન હીરા, બિન બાતી બિન તેલ ।।

દસહૂ દિશિ હુયા ઉજાસા ।।૨।। જાગત ચંદ સૂર પરકાસે ।।
અનલ વિદ્દુત તારાગન ભાસે, અંધકાર પરકાશ ન નાસે,
દોનો કા મિલા દિયા મેલ, ।। કોઈ કરે ન કિસી કા નાશા ।।૩।।
પહિલી સૂક્ષ્મ સૃષ્ટિ રચાઈ, મન મિલા સ્થૂલ બનાઈ ।
પંચ બંધ દિયે જિસમેં લગાઇ કરને લાગે સેલ ।।
ફિર પાપ પુન્ય હોય ભાસા ।।૩।। ગુપ્ત રૂપ સે એક વિરાજે,
બુદ્ધિ ભેદ કર નાના સાજે ।। આગે ઢોલ જ્ઞાન કા બાજે,
બિગડ જાય સબ ખેલ, જબ સમઝે વેદ કા આસા ।।૪।।

૫૬. ભજન

ઈસ રાજા આતમ રામ કો મન નટવા ખેલ દિખાવે ।।ટેક।।
મન નટવે ને ખેલ બનાયા, બિના હુયા સબ કર દિખલાયા
રાજા કો તિસને ભરમાયા, કરતા અચરજ કે કામ કો ।।
બિના હાથ પૈર ભગ જાવે ।।૧।।
જાગ્રત મેં સ્થૂલ તમાસા, વિષય દેહ ઈંદ્રી પરકાસા ।।
દેવ ત્રિપુટી કરે ઉજાસા ।। રચે પંચ ભૂત કે ગામ કો,
વિષયો કે બંધ લગાવે ।।૨।।
દેહ ઈન્દ્રી કો છિટકાવે, સ્વપને માહી ઔર બનાવે ।।
કંઠ દેશ નાડી મેં જાવે, તજ કર નેતર ધામ કો ।।
કેર કઈ કઈ ખેલ ખિલાવે ।।૩।।
સુસોપતિ મેં ગુપ્ત જો હોવે, જાગ્રત ઔર સુપન કો ખોવે ।।
કારણ માહીં સુખ સે સોવે, તજ ગયા રૂપ ઔર નામ કો,
ઢુક અપને રૂપ સમાવે ।।૪।।

૫૭. ભજન

જિનાં કે ઉડિ ગયે નામ નિશાન, રાજા થે ચક્રવર્તી ।।ટેક।।
બલ પૌરુષ જિન કે વિખ્યાતા, લિખી પુરાનન મેં સબ ગાથા ।
જિનકી સમતા કોઈ ન પાતા, બહુત કરે થે અભિમાન ।।
હાથાં સે તોલતે ધરતી ।।૧।।
જિનકે તુંગ અગાર બને હૈં, કોટ કિલા ગઢ બહુત તને હૈં ।

સેનાપતિ અરુ કોષ ઘને હૈ ।। જિનોં કે બંદીજન કરે ગાન ।।
ચંદ્ર મુખી મહલોં ચરતી ।।૨।।
તિનકા ખોજ રહા નહી રાઈ ।। ઔર કિસી કી કહા ચલાઇ ।
જિનકો સુર્ત હરી સે લાઈ ।। સોઈ ઉભરે સંત સુજાન ।।
પાયે આપ રુપ મેં થિરતી ।।૩।।
જો નર ગુપ્ત જ્ઞાન પાતા હૈ । ઉસકો કાલ નહી ખાતા હૈ ।।
સો કહિં આવે નહીં જાતા હૈ ।। યોં કહતે વેદ પુરાન,
સબ મૂલ અવિદ્યા મરતી ।।૪।।

૫૮. ભજન

એક દિન જંગલ હોય મુકામ, છુટિ જાયગેં મહલ અટારી ।।ટેકા।
ભૂલિ ગયા વિષયોંકે સુખ મેં, હડહડ હંસે કાલ કે મુખ મેં ।
હા હા કાર કરત હૈ દુખ મેં ।। નહીં જપે હરિ કા નામ ।।
ચઢિ આઈ કાલ અસવારી ।।૧।।
મૂરખ નીંદ ભરમ કી સોવે । શિર પર કાલ ખડા નહિ જોવે ।।
અંતઃકરણ કો કયોં નહીં ધોવે ।। સબ સિધ હોવેં કામ ।।
હોય નાસ અવિદ્યા સારી ।।૨।।
જ્ઞાન રવિ ઘટ મેં પરકાસે। જગત જાલ સ્વપના સા ભાસે।।
અંધકાર અજ્ઞાન જો નાસે।। જબ હોય બ્રહ્મ મેં ધામ ।
ચઢિ જાવે જ્ઞાન ખુમારી ।।૩।।
ગુપ્ત પરઘટ જો કછુ ભાસે આપ રૂપ સે સબ પરકાસે ।।
કલ્પિત અધિષ્ઠાન મેં નાસે ।। હૈ કિસકે દરમિયાન ।।
નહીં રજત સીપ સે ન્યારી ।।૪।।

૫૯. ભજન

લગા દઇ સત ગુરુ ને તાલી, ખુલ ગયે બજર કે તાલે ।।ટેકા।
રસ્તા સાફ નહિં કોઇ ભાટા, કાલ કર્મ કે જલિ ગયે કાંટા ।।
સૌદા હુઆ સીસ કે સાટા, જ્ઞાન કી અગ્નિ કો જાલી ।।
જલિ ગયે અવિદ્યા જાલે ।।૧।।
અંતર કી વસ્તુ પરકાસી । મૈં ચેતન યહ દશ્ય વિનાસી ।।
મૈ હી હૂં સબકા કા પરકાસી, ।। ખિલી સબ મોંસે હરિયાલી ।।
ધોયે દાગ દિલોં કે કાલે ।।૨।।

કાન માહિં ઐસા દિયા મંતર ॥ તુહ ચેતન રહતા હૈ સ્વતંતર ॥
દૃશ્ય સભી કલ્પિત તુઝ અંતર ॥ દેવ કયા ભેરાં ઔર કાલી ॥
તુહી કરે સબકો ઉજિયાલે ॥૩॥
ગુપ્ત રૂપ સે એકહિ રહતા, ના કછુ કરતા ના કછુ ચહતા ॥
કાલ અગિનિ કો તૂહી દહતા; ઉમર તેરી બૃદ્ધ નહીં બાલી ॥
છુટિ રહે જ્ઞાન કે નાલે ॥૪॥

૬૦ રાગ બિલાવલ

નિજ આતમ આનંદ મેં જો જન નિત રાતે ॥
આઠ પહર તિસ અમલ મેં રહતે હૈં માતે ॥૧॥
મોહ જાલ ફાંસી કટી હુઈ બંધ ખુલાસા ॥
નિરભય હોકર દેખતે સબ ખલક તમાસા ॥૨॥
ફૂટા ઘટ અજ્ઞાન કા લાયા જ્ઞાન કા ડંડા ॥
કામ કર્મ આભાસ કા હો ગયા સત ખંડા ॥૩॥
ઈશ્વર, માયા, જગત, કી સબ મિટી ઉપાધી ॥
પાર બ્રહ્મ સે પરસિયા સો સુદ્ધ અનાદી ॥૪॥
કાલ જાલ યમરાજ કા દફતર સબ ફાડા ॥
બ્રહ્મ રૂપ મૈદાન મેં ઝંડા જિન ગાડા ॥૫॥
બ્રહ્માનંદ આનન્દ મેં આનંદિત રહતે ॥
બ્રહ્મ લોક વૈકુંઠ લો નાહીં કછુ ચહતે ॥ ૬ ॥
સર્વ મિત્ર નિષ્કલ્પના ત્યાગી સંતોષા ॥
બિના આપને આપકે ઔર નહીં ભરોસા ॥ ॥
ગુપ્ત ગલિચે સોવતે લાયા જ્ઞાન કા તકિયા ॥
ઉન મુન તાલી લગિ રહી અધિ જાગી અંખિયા ॥ ૮ ॥

૬૧. રાગ બિલાવલ

સબ દેવન કે બીચ મેં યક આતમ જોતી ॥
સદા દિવાલી સંત કી તિસ માહીં હોતી ॥ ૧ ॥
લિખના પઢના ચાતુરી, અરુ પત્રા પોથી ॥
નિજ આતમ જાને બિના, સબહી હૈ થોથી ॥ ૨ ॥

ગોબર કી પૂજા કરે, પકવાન મિઠાઈ ॥
પૂજૈ નહીં આતમ દેવ કો, સબ ઉમર ગમાઈ ॥ ૩ ॥
દેવી દુરગા પૂજતે, ઔર ભૈરોં કાલી ॥
દેહી અન્દર દેહરા, જહં દેવ દેવાલી ॥ ૪ ॥
શૂન્ય સિંહાસન લગ રહા, પરદા નહીં પહેરા ॥
બસ્તી ડોંગર દેહરા, નહીં જંગલ સહેરા ॥ ૫ ॥
વ્યાપક હૈં સબ ઠૌર મેં કર દેખ વિચારા ॥
ભૂલે ભરમ આચાર મેં, નર મૂઢ ગંવારા ॥ ૬ ॥
સબ કે શામિલ મિલિ રહા, અરુ સબ સેં ન્યારા ॥
રુપ રેખ જાકે નહીં, પીલા અરુ કાલા ॥ ૭ ॥
ગુપ્ત રુ પરઘટ એક હૈ, જહં નાહીં દૂજા ॥
પૂજા પૂજક પૂજ્ય કા, તોડા ભ્રમ કૂજા ॥ ૮ ॥

૬૨. શિષ્ય શંકા કી બિલાવલ

ભગવન આતમ એક હૈ, યહ આપ સુનાયા ॥ પૂજા પૂજક ભાવ કો, સબ ભરમ બતાયા ॥ ૧ ॥ નાના વિધિ જગ ભાસતા, કહો કહાં સે આયા ॥ આતમ મેં કિરિયા નહીં, યહ કિસે બનાયા ॥ ૨ ॥ તીન કાંડ હૈં વેદ મેં, યહ કહિ સમુઝાયા ॥ કર્મ ઉપાસન જ્ઞાન કા સાધન બતલાયા ॥ ૩ ॥ કૌન સત્ય કો જૂંઠ હૈ, દોઇ કહતા વેદા ॥ કહીં તો ઉત્પત્તિ કહે, કહિં કહે નિષેધા ॥ ૪ ॥ કથન કિયા હૈ કર્મ કા, મરને પરયંતા ॥ કહીં ત્યાગ સબકા કહા, ભજિયે ભગવન્તા ॥ ૫ ॥ ઈશ્વર કરતા વેદ કા, સબ કહેં પુકારી ॥ દ્વિવિધિ વચન સમઝો નહીં, યહ શંકા મ્હારી ॥ ૬ ॥ સમર્થ આપ દયાલુ હો, મૈં બુદ્ધિ ખોયા ॥ ભરમી રહા સંસાર મેં, જન્માન્તર રોયા ॥ ૭ ॥ ગુપ્ત ભેદ સમઝાય કે, કહિ દિજે સારા ॥ આપ બિના યા જગત મેં, કોઈ નહીં ઉદ્ધાર ॥ ૮ ॥

૬૩. પૂર્વ પ્રશ્નો કો ઉત્તર (બિલાવલ)

અધિકારી કે ભેદ સે, સબ વેદ કહાની ॥ ગૂઢ વચન હૈં વેદ કે, સમઝત નહીં પ્રાની ॥ ૧ ॥ અજ્ઞાની સહ કામ કો, કરને કો

કહતા ॥ જો જિજ્ઞાસૂ જ્ઞાન કા, તિસકો નહીં થહતા ॥ ૨ ॥ કર્મ તજન કે વાસ્તે, સબ કર્મ કરાવે ॥ કામ્ય કર્મ છુટવા કે, નિષ્કામ બતાવે ॥ ૩ ॥ કર્મ ઉપાસન સો કરે, જા કે મલ વિક્ષેપા ॥ અન્તર કી શુદ્ધી ભઈ ફિર કરે ન એકા ॥ ૪ ॥ પરવ્રતીમેં વેદ કા, મત સમઝો આસા ॥ સદા નિવ્રત્તિ કહત હૈ છૂટે ભવ પાસા ॥ ૫ ॥ વિવિધ ભાંતી જગ ભાસતા તિસકી સુનિ લીજે ॥ યહ સબ માયા જાલ હૈ નહીં ભૂલિ પતીજે ॥ ૬ ॥ જૈસે સોયા નીંદ મેં ભાસતા હૈ સ્વપ્ના ॥ કોઈ અપના કોઈ ઓર કા મિથ્યા સબ રચના ॥ ૭ ॥ ગુપ્ત આતમ અજ્ઞાન તે સબહી કુછ ભાસે ॥ જ્ઞાન હોત નિજ રૂપ કા ફિર સબહી નાસે ॥ ૮ ॥

૬૪. બિલાવલ

મંદ અંધ કે બીચ મેં, રજ્જૂ સર્પ મેં ભાસે ॥ અરુ સીપી કે અજ્ઞાન તેં રુપા પરકાસે ॥ ૧ ॥ જૈસે મરૂસ્થલ ભૂમિ મેં, હોય જલ પરતીતિ ॥ તૈસેં તસ્કર ઠૂંઠ મેં યો જગ કી રીતિ ॥ ૨ ॥ જૈસે નભ મેં દેખિયે ઘટ મઠ બહુ નામા ॥ ગગન એક કા એક હૈ, નાહીં કુછ નાના ॥ ૩ ॥ જ્યોં જલ માહીં કલ્પતે, બુદ બુદ તરંગા ॥ જલ સે કુછ ન્યારે નહીં જલ હી સબ અંગા ॥ ૪ ॥ અગ્ની મહીં કહત હૈં, બહુ દીપ મસાલા ॥ લાલ ટેન અરુ બિજલી, વિષ ફુલી ઉજાલા ॥ ૫ ॥ લોહે મેં શસતર ઘને, સબ ઘડે લોહારા ॥ જ્યોં કા ત્યોં લોહા રહે, કલ્પિત હથિયારા ॥ ૬ ॥ સોનેમેં ભુષણ બહુત, સબ ઘડે સોનારા ॥ સોના સોના હી રહે, નહી ધરે વિકારા ॥ ૭ ॥ પરજા પતિ ને ઘટ ઘડે; માટી બિન કાહી ॥ ગુપ્ત આતમ મૈં જગત કો, ઐસે લખ ભાઈ ॥ ૮ ॥

દોહા—સીપી રૂપ રજ્જુ સર્પ મરુસ્થલ જલ કા ભાસ
વહ કાટે નહીં વહ બિકે નહીં ખોવે પ્યાસ ॥

૬૫ ચાલ બનજારા

સમઝે નહીં મૂઢ ગંવારા, તન સુખા સુખા કે મારા ॥ ટેક ॥ ઉપર કે ઢેં રખતે ઉપાસરુ રોજા, અંતર સે નહીં ખોજયાજી ॥

અચારા ॥ ૨ ॥ પંચ તીરથ મેં અશનાના ॥ ખાતા હૈ સૂક્ષ્મ ખાના જી, કરને લાગે સંથારા ॥૩॥ કુછ સમઝતા નહી મનને, ક્યા કસુર ક્યા તનને જી ॥ કરને કા કામ વિસારા ॥ ૩ ॥ મુનિ કર ગુપ્ત જ્ઞાન કી બાતા ॥ કર્મો મેં ફટતે માથા જી ॥ હો ગયા આતમ હત્યારા ॥ ૪ ॥

૬૬ ચાલ બનજારા

મન મરે નહીં તન મારે, કરિ યતન બહુત સે હારે ॥ ટેક ॥ બાંબી કો કૂટે કોઇ, નહી દુઃખ સર્પ કો હોઈ જી ॥ વહ રહતા બંબી મંઝારે ॥ ૧ ॥ પગ બાંધિ વૃક્ષ મેં લટકે ॥ મન કે ચલને કો અટકેજી ॥ કરતે હૈં યતન બડે ભારે ॥૨॥ મન કારન તન કો મારે, ઉપવાસ વૃત બહુ ધારેજી ॥ સબ અંગ અગ્નિ મેં જારે ॥૩॥ મન ગુપ્ત રૂપ હો રહતા ॥ નહીં બાત કિસીસે કહતા જી । સબ મન કો જાલ પસારે ॥૪॥

દોહા—મનરે મિહીં પીસિ કે, ઉપર લાદૂં આગ ॥
તો ભી ચંચલ નામિટે, ઊઠ ઊઠ જાવે ભાગ ॥

૬૭. ચાલ બનજારા ।

સમઝે ક્યોં ના મન મેરા, મત કરે વિષયોં કા ફેરા ॥ટેક॥ યહ યહ નિશી તોંહી જરાવે, ફિર અંત સમય ઉઠિ જાવે જી, તબ હોવે દુઃખ ઘનેરા ॥ ૧ ॥ ઝૂઠા ધન બહુત કમાયા વિરથા હંકાર બઢાયા જી, ફિર અંતકાલ ને ઘેરા ॥ ૨ ॥ કૈદી સા પકડા જોવે ક્યા જબાબ વહાંપે સુના જી કુછ ચલે નહીં બલતેરા ॥ ૩ ॥ જો કિયે કર્મ ગુપ્તાઈ લેખા હોય રાઈ રાઈજી મુખ કાલા કીજે તેરા ॥ ૪ ॥

દોહાઃ—ચલે નહીં બાલસ્ટરી, નહીં રિશબત કાનૂન ॥
વહ સચ્ચા દરબાર હૈ, કરે અન્યથા કવન ॥

૬૮ ચાલ બનજારા ।

આતમ ચેતન અવિનાસી નહીં પડે કાલ કી ફાંસી ॥ ટેક ॥ અસા હૈ રૂપ તુમ્હારા, જિસમેં કલ્પિત સંસારાજી કરકે દેખો

તલ્લાસી ।। ૧ ।। નિરાકાર નહીં આકાશ જિસમેં કુછ નહીં પસારાજી કહિં આવે ના કહિં જાસી ।।૨।। એસે નિશ્ચય કો ધારે યમ કી ફરદી કો પારેજી ગટ ઘટ મેં આપ નિવાસી ।।૩।। સુનિ ગુપ્ત મતે કીવાની વેદાને સાખિ બખાનીજી આતમ ચેતન સુખરાસી ।। ૪ ।।

૬૯. ચાલ બનજારા ।

દેખો નિજ રુપ તમાસા, નિજ અંતર કીજૈ વાસા ।। ટેક ।। ઇંદ્રિય અરૂ તિનકેં દેવા, કુછ જાનત નાહીં ભેવાજી, તુહ કરે સબકા ઉજિયાસા ।। ૧ ।। તુહીં સબ દેવન કો જાને, તુઝકો કોઈ નાહીં પિછાનેજી, તુહીં આપ સ્વયં પરકાસા ।। ૨ ।। કોઈ જીવ ઈશ નહીં માયા, તુહ આપ નિરંજન રાયાજી, કોઈ નાહીં સેવક દાસા ।। ૩ ।। હે ગુપ્ત રુપ અવિનાસી, અબ તોડિ દેત્ર કી ફાંસીજી, ફિર હોય અવિદ્યા નાસા ।। ૪ ।।

દોહા :— જો સમઝે ઈસ સૈન કો, લખૈ આપ નિરબાન । કર્મ કીચ છુટે સભી, દિલ મેં હોય આરામ ।। સબ વેદાન્ત કા સાર યહ, લખૌ બ્રહ્મ નિજ આપ । માયા ઈશ્વર જીવ જગ, છાંડિ ભર્મ સન્તાપ ।।

૭૦ અસાવરી

યક ચતુર નાટકી આઈ, જિન દિયા અખાડા લાઈ ।। લિયે દેવ મનુષ ભરમાઈ, તિરયક કી કિને ચલાઈ ।। ટેક ।। ઓલે સે સૂત નિકાલા, સો તીન તાર કરડાલા ।। બટ અહંકાર કા ઘાલા, ડોરી મજબૂત બનાઈ ।। ૯ ।। તિસ ડોરી મેં સબ બન્ધે, કિયે દેવ મનુષ સબ અન્ધે ।। સબહી ગલ ડારે ફન્દે, માનન લગે છોટે બડાઈ ।। ૨ ।। તીનન કો દેવ બનાયા, જબ અપના હુકુમ સુનાયા ।। કાહુ પર કરની ન દાયા, જૈસા કરે તૈસા ભુગતાઈ ।।૯।। જબ હુકુમ કિયા હે જારી, તીનોં ને બાત વિચારી ।। રચિ દીની ચૌદહ

ક્યારી, તિરલોકી અજબ બનાઈ ॥ ૪ ॥ ક્ષિતિ પાવક જલ અરુ પવના આકાશ માહીં સબ ભવના ॥ જિનમેં હોય આવા ગવના, યહ દિના પંથ ચલાઇ ॥ ૫ ॥ વિષયોં કી ઢોલક બાજી, સુન સુન કે હુયે સબ રાજી ॥ મન મોહન રચના સાજી, દેખન લગ લોગ લુગાઈ ॥ ૬ ॥ કર્મોંકા ગ્રિકિટ જૈસા લિયા, ઉને વૈસા દરજા દિયા । સબ પાતે અપના કિયા, કછુ નહીં ચતુરાઈ ॥ ૭ ॥ જિસે નાટક મેં મન લાયા, તિસે ગુપ્ત ભેદ નહીં પાયા ॥ વેદોં મેં સભી સમઝાયા, ઠગની કી ધુલિ ઉડાઈ ॥ ૮ ॥

૭૧ અસાવરી

હમેં નગર ઢુંઢિ લિયા સારા, પાયા નહીં મીત હમારા ॥ દસહૂં દિશ પડા. અન્ધારા સબ અંગ વિરહ ને જારા ॥ ટેક ॥ મૈં તો પહિર ગલે બિચ સેલી, વન પરવત ફિરી અકેલી ॥ સબ દેખી હાટ હવેલી, ઢુંઢે હૈં શહર બજારા ॥ ૧ ॥ તીરથ વરતાદિક કરતી, નિત ધ્યાન મીત કો ધરતી ॥ બડે દુર્ગમ દેશોં ફિરતી, સબ અંગ અગ્નિ મેં જારા ॥ ૨ ॥ સબ તજિ દિયા ઘર કા ધંધા, નિત પઢી ગાયત્રી સંધ્યા, ઉલટા ગલે પડિ ગયા ફંદા, કર્મો કા ગહન વન ભારા ॥ ૩ ॥ હમ દોનોં કાન ફડાયે, શિર લમ્બે કેશ બઢાયે ॥ સીંગી અરુ નાદ બજાયે, સહી કઠિન છુરી કી ધારા ॥ ૪ ॥ હમ બને યતી સન્યાસી, ઘર છોડિ હુવે બનવાસી નહીં કટી લોભ કી ફાંસી, કાહે કો કિયા મુખ કારા ॥ ૫ ॥ યમ નિયમ પ્રાણાયામા, કરતે હૈં આઠો યામા ॥ પાયા નાહિં નિજ ધામા, ફિરી ચૌરાસી કી ધારા ॥ ૬ ॥ કરિ દેખી નાના ક્રિરિયા, વ્રથા હી પચ પચ મરિયા, ખોયા પદ પાયા નહીં હમ તુરિયા ॥ જબ ગુપ્ત ગલી મેં આયા, સતગુરુ હૈ જમાના સારા ॥ ૭ ॥ સબ હી ચેતન કી છાયા, વ્યાપક હૈ રૂપ ને ભેદ બતાયા ॥ તુમારા ॥ ૮ ॥

૭૨. અસાવરી

જબ ગુરુ મિલે બ્રહ્મ જ્ઞાની, તબ બોલે અમ્રત બાની ॥ જબ ગુરુ મિલે બ્રહ્મ જ્ઞાની, સબ ઝૂંઠી દ્વૈત કહાની ॥ ટેક ॥ જબ સુને બતલાઈ નૂર નિશાની, સબ ઝૂંઠી દ્વૈત કહાની ॥ ટેક ॥ જબ સુને

યથારથ વચના, સબ મિટી કર્મ કી રચના, નિજ બોધ રૂપ મેં જચના. યહ બાત સુની રસ સાની ।। ૧ ।। જિસ કારન ભટકત ડોલે, વહ ઘટ ઘટ માહીં બોલે ।। જબ ધરી કાટે પર તોલે, તબ પાવે પદ નિરબાની ।। જિમિ ખ્યાલ દામ મેં ભાસે। જગત પ્રકાસે ।। ૨ ।। અધિષ્ઠાન જ્ઞાન તેં નાસે। જો ઐસાહી સો જાની ।। ૩ ।। જૈસે નભ મેં ઘઠ મઠ નામા। યોં જીવ બ્રહ્મ મેં જાના ।। સબ ભેદ ભરમ કો ભાના। જહં શેષ રહે બાની ।। ૪ ।। જબ તીર લક્ષ મેં તાના। મન પહુંચે નહી માના ।। તબ ભેદ અગમ કા જાના। સબ મિટી ગઇ ખેંચાતાની ।। ૫ ।। દિની ગુરુ જ્ઞાન સીરોહી। સબ મૂલ અવિદ્યા ખોઈ ।। જો હોના હોય સો હોઈ। કછુ લાભ રહા નહીં હાની ।। ૬ ।। કિયે જપ તપ નેમ ઉપાસા। છુટિ નહીં મન કી અસા ।। દેખા નિજ રૂપ તમાસા ।। તબ પાઇ સુખ કી દાની ।। ૭ છુટા ગુપ્ત જ્ઞાન કા ગોલા। સબ ઉડા ભર્મ કા ટોલા। હોગયા મેહર કા ઝોલા, નહીં પડતે ચારો ખાની ।। ૮ ।।

૭૩. અસાવરી

કહતે હે વેદ સિમરિતી। યહ જીવ કલા નહીં મરતી ।। નહીં જન્માદિક કો ધરતી। કયોં ભૂલિ ભર્મ મેં ફિરતી ।। ટેક ।। જૈસે મદ પી હો મતવારા। કછુ તનકી રહે ન સંભારા। ગીરી જાવત મૈલી ગારા। તબ લોટન લાગે ધરતી ।। ૧ ।। જબ વિષિયન મેં મન દિના। કરતા અંહકાર જો કિના। તબ જીવ આપકો ચીન્યા। ભૂલ્યા નિજ અપની સુરતી ।। ૨ ।। સ્વપને મેં બહુત ધન પાયા। પુત્તર પોતે અરૂ માયા ।। કછુ ખર્ચ કિયા નહીં ખાયા। જૂઠી સબહી પર વિરતી ।। ૩ ।। કર્તા કર્મ અરૂ કિરિયા। તજિ તિનકો પાવો તુરિયા ।। સબ કર્મ ઇસી સે જરિયા। જબ પાવે આપ નિરવતી ।। ૪ ।। નિજ આતમ રૂપ અપારા। જિસમેં મિથ્યા સંસારા ।। સો માહીં નહીં કછુ ન્યારા। કરો બ્રહ્માકાર અબ વિરતી ।। ૫ ।। યહ સુન સતગુરૂ કી બાની। સો અતિશય સુખ કી ખાની ।। યાતે થિર હોવે પ્રાની। બુદ્ધ નહીં બાહર ચરતી ।। ૬ ।। જબ હોય દઢ અભ્યાસા। પાવે નિજ રૂપ ખલાસા ।।

ફિર યમ કી રહે ન ત્રાસા । સબ મૂલ અવિદ્યા જરતી ॥ ૭ ॥ ગુરુ ગુપ્ત ભેદ બતલાયા । સબ ઝૂઠા જાલ ઉડાયા ॥ શિષ્ય સેવક ભાવ મિટાયા । જબ જીવ કલા પાવે થિરતી ॥ ૮ ॥

૭૪ અસાવરી

યહ દેખ્યા બ્રહ્મ તમાસા । સબ કટા ભરમ કા ફાંસા ॥ પાયા નિજ રૂપ ખુલાસા । દસહૂં દિશિ હુવા ઉજાસા ॥ ટેક ॥ ઐસા હૈ રૂપ હમારા । નહીં ભૌતિક ભૂત પસારા ॥ સબ શામિલ સબ સે ન્યારા । નહીં આગમ નિગમ કા રાસા ॥ ૧ ॥ કોઈ આતમ દેહ બતાવે । મન ઇંદ્રિય પ્રાણ સુનાવે ॥ કોઈ બુદ્ધિ કો સમઝાવે । યોં પાયો બહુત નિરાસા ॥ ૨ ॥ કભી તીન દેહ મેં અટકયા । કભી પંચ કોષ મેં ભટકયા ॥ પાયા નહીં નિરગુણ લટકા । સબ કિયા ઉમર કા નાસા ॥ ૩ ॥ કોઈ પૂજા તિલક બતાવે । કોઈ ગાયત્રી જપવાવે ॥ કોઈ માલા કો હુલવાવે । કોઇ કહતે સેવક દાસા ॥૪॥ હમેં મિલે બહુત અલસેટી । ગલ ગેરે મજબ કી બેડી ॥ કરતે હૈં આંખ બડી ટેડી । બતલાતે હૈં પરકાસા ॥૫॥ કોઇ મિલે અગમ કે ભેદી । જિન મૂલ અવિદ્યા છેદી ॥ રચિદઇ બ્રહ્મ કી વેદી । ઘટ અંદર હુવા હુલાસા ॥ ૬ ॥ જબ સુને યથારથ બચના । તબ રૂપ પિછાના અપના ॥ મિટિ ગઈ કુતર્ક કી રચના । જબ ડારા નરગુણ પાસા ॥૭॥ અબ સોયે ગુપ્ત ગલીચે । નહીં જાના ઉપર નીચે ॥ આનંદ મેં ઉમરિયા બીતે । સબ દુરિ હુવા હૈ સાંસા ॥ ૮ ॥

દોહા—બ્રહ્માનંદ આનન્દ મેં, આનન્દ રહે હમેશ ।
જા આનન્દ કા જગત મેં, આનન્દ હે લવલેશ ॥

૭૫. અસાવરી

યહ તન મૈના મૈના । સબ છોડો ફોકટ ફેના ॥ટેક॥ જો ગો ગોચર મન જહાંલગ જાવે । સો યહ કુછ ભી હૈના ॥ માયા કલ્પિત વિશ્વ બન્યા હૈ । મૃગ જલ જાનિ બહેના ॥૧॥ સોવત રંક સ્વપ્ન હોય રાજા । રાજ કરત સંગ સેના ॥ જાગત ભીખ ઘરો ઘર માંગે ।

તબહૂં પેટ ભરેના ॥૨॥ તન તિરિયા સુત અપને માનત યે સબ કાલ ચવેના ॥ ઈન સંગ તજ સંગ હરિ કા કરિયે । હરિ હરિ મુખ સે કહના ॥૩॥ સો હરિ ગુપ્ત પ્રગટ સંતન સંગ । ઉનકા સુનિયે કહના ॥ ધ્રુવ વહ કૃપા કરત બિન કારણ । સુખ કે કહિ કહિ ઐના ॥૪॥

૭૬. દાદરા

જાના તુઝે જરૂર હૈ । કર્મોં કે ધામ કો ॥ સૌદા કરો નેકી કા । ભજિકે રામ નામ કો ॥ટેકા॥ કયોં ભૂલતા હૈ દેખિકે । ચમક ચામકો ॥ ચલના પડેગા યાર । તજિકે ધામ વામ કો ॥૧॥ બાજે નગારા કૂંચ કા સુબહ વ શામકો ॥ લેને ન પાવે સંગ મેં । કૌડી છદામ કો ॥૨॥ સમઝા હૈ સત્ય તૈંને । ઇસ ઝૂંઠે લિજામ કો ॥ કૈદીસા પકડા જાયગા ॥ યમ કે મુકામ કો ॥૩॥ કહતા હૈ ગુપ્ત પુકારિકે । મન બેઈમાન કો ॥ બિગડા અનાદિ કાલ કા । કરતા ન કામ કો ॥૪॥

૭૭. દાદરા

સ્વપ્નેમેં સ્વપ્ના દેખિકે । હોતા ફિરૈ ખુવાર ॥ બઢિકે અવિદ્યા-રન્ય સેં કયોં ભુલતા હૈ યાર ॥ટેકા॥ જૈસે નદી મેં ગિર ગયા । બહને લાગ્યા મઝધાર ॥ તબ તક નહીં આરામ હૈ । પકડે નહીં કિનાર ॥૧॥ દેહી મિલી હૈ મનુષ્ય કી । કછુ કિજિયે વિચાર ॥ ડારો અવિદ્યા જાલકા । સિર આપને સે ભાર ॥૨॥ કરના જો આજ હૈ । કલ કી નહીં ઉધાર ॥ નાહીં ખબર છિન એક કી । કબ આનિ પકડે કાર ॥૩॥ ગુપ્ત ગોવિન્દ કો જપો । અબ રાગ દોષ જાર ॥ છોડો અખાડા લોભ કા । ઈસ મારહી કો માર ॥૪॥

૭૮. દાદરા

મેહંદી કે જૈસે પાત મેં । લાલી રહી સમાય । કાયા મેં તૈસે બ્રહ્મ હૈ ખોજન કો કહાં જાય ॥ટેકા॥ વૃથા હી બાહર ભટકતા । ખોજે નહી સતભાવ ॥ બાહર સે ઉલટી મોડી કે । અંતર કો વિરતી લાય ॥૧॥ ઢુંઢન વાલે કો ઢુઢિલે । બસ ઢુંઢાહિ કે માય ।

અંતર વ બાહર એક રસ । કયોં મરતા ધાય ધાય ।।૩।। યદ્યાપ અપના આપ હૈ । સતગુરૂ બિના નહીં પાય ।। ગહેના ગલે કે બીચ મેં । કોઇ દેત હૈ બતલાય ।।૩।। ગુપ્ત આપના આપ હૈ । દષ્ઠિ ન મુષ્ઠિ આય ।। જબ તક ન જાને આપકો । બન બન મેં ભટકે ખાય ।।૪।।

૭૯. દાદરા

દિલ દીજે ન સંસાર યાર છોંડ જાતે હૈં ।। લાખોં કરો ઉપાય ફિર ઢુંઢે ન પાતે હૈં ।।ટેકા। પ્રીતિ મેં જો સુખ હુયે હમકો જલાતે હૈં । ખાન પાન ધામ યે નાહીં સુહાતે હૈં ।।૧।। જિનબીન ઘડી નહીં બીતતી અબ દિવસ જાતે હૈં ।। કોઈ ચન્દ રોજ બીચ મેં હમ ભી સમાતે હૈં ।।૨।। દિલ માહીં દિલ કો દેય કે મુહબ્બત લગાતે હૈં ।। એક દિન વિયોગ કો । અવશ્ય પાતે હૈં ।।૩।। જાને બિના નિજ ગુપ્ત કે યોં દુખ પાતે હૈં ।। યાર મિત્ર દોસ્તી । સબ ઝૂઠે નાતે હૈં ।।૪।।

૮૦. દાદરા

ગાના સુનાના ચાહિયે । જો ગૈબી ખ્યાલ હૈ ।। ગંધર્વ હુવા તો ક્યા હુવા । વાકિફ ન હાલ હૈ ।।ટેકા। તાનારીરી મેં ફંસ મરયા । કરતા કમાલ હૈ ।। દાતઓ અનુદાત । નહીં સ્વર કી સંભાલ હૈ ।।૧।। નહીં તાર કાટ ચામ લોહા । તસ્મા ન બાલ હૈ । અનહદ કે બાજે બજી રહે । તબલા ન તાલ હૈ ।। મુરસદ કી ઠોકર ખાયકે । હોતા નિંહાલ હૈ ।। કથની કથી તો કયા હુવા । કોરા કંગાલ હૈ ।।૩।। ઉસ ગાને કો જાન્યા નહી, જો ગુપ્ત માલ હૈ । ધન કાજ આયુ ખો મરયા ઘર માહી લાલ હૈ ।।૪।।

૮૧. દાદરા

મથન કિયા હૈ વેદ કા કથિ કથિ કે કહતે હૈં ।। જાને બિના નિજ રૂપ કે ભવ જલ મેં બહતે હૈં ।।ટેકા। લોભ કી અગ્નિ લગી તિસ માહિ દહતે હૈ. તજિ લાજ કો અકાજ કર દમડી કો ચહતે હૈં અષ્ટા- ।।૧।। બિન નીવ્રતી નહીં સુખ હોય કયોં દુખ સહતે હૈં.

દસ પ્રસ્થાન જો વિદ્યા કે સહતે હૈ ॥૨॥ ધન ધામ કાજ રાજ મેં હુકુમતિ કો સહતે હૈં, કથની કરે વેદાંત કી હમ અસંગ રહતે હૈં ॥૩॥ જાન્યા હૈ ગુપ્ત જ્ઞાન સો આમાન રહતે હૈં, તજિ કે વસ્તુ સાર નહીં અસાર ગહતે હૈં ॥૪॥

૮૨. દાદરા

હરહાલ મેં કર ખ્યાલ કો, તુહ કોન તેરા હૈ, યહ જગત માયા જાલ યહાં તેરા ન મેરા હૈ ॥ટેક॥ ભૂલ્યા ફિરે કયા ભર્મ મેં સ્વપ્ને કા ડેરા હૈ. ધન ધામ બામ અરૂ તનય જૂંઠા બખેરા હૈ ॥૧॥ સબ ફીકે રંગ જહાન કે જહાં મન કો ગેરા હૈ, કુછ સમઝિકે કર કાજ નહીં ચૌરાસી ફેરા હૈ ॥૨॥ ગુરૂ વેદ મેં વિશ્વાસ કરિ જો ભેદ હેરા હૈ, કહતે અખંડિત આતમા નહીં દૂર નેરા હૈ ॥૩॥ સમઝો ન ગુપ્તજ્ઞાન કયોં હૈરાન હોરહા હૈ, જિસકો તૂ સમઝે દૂર મેં તેરા હી ચેહરાહૈ ॥૪॥

૮૩. દાદરા

જૈસે કેલે કે થંભ મેં, પાતા નહીં હૈ સાર ॥ તૈસેહી દેખો ખોજીકે મિથ્યા સભી સંસાર ॥ટેક॥ પકડયા હૈ તૈંને આયકે, યહ માયા કા વિકાર ॥ પચિ પચિ કે મરતા રાત દિન, કરતા નહીં વિચાર ॥૧॥ છોડે બિના છૂટે નહીં, જૂંઠા ભી યહ આસાર ॥ અબ જાનો અપને રૂપ કો, પટકો ન સિર તે ભાર ॥૨॥ છોડો સભી પરમાદ કો, લાવો ધની સે તાર શિર ઉપર કાલ ગાજતા, કરતા નહીં ઉધાર ॥૩॥ દેખે હૈં અપની આંખસે લગતી નહીં કછુ વાર, લાખોં કિરોડો ચલિ ગયે, કહતા હૈ ગુપ્ત પુકાર ॥૪॥

૮૪. દાદરા

કાયા તો અપની હૈ નહીં, માયા કહાં તે હોય, સમઝો ન અપને રૂપ કો, ઈન દોનોઉં કો ખોય ॥ટેક॥ બીતી જો ભૂત કાલ મેં, તિસકો ન મનમેં જોય, ભાવી કા સોચ મત કરો, જો હોની હોય સો હોય ॥૧॥ વરતે જો વર્તમાન મેં, દેખો ન આપ સોય ॥ પૂંછે કયા પંડિત જોશિયોં, નહી ટારી સકતા કોય ॥૨॥ નિશ્ચિત

હોકર કિજિયે, કરને કે યોગ સોય, તજિદે કરતા હુંકાર કો, કરના રહે નહી કોય ॥૩॥ ઈસ ગુપ્ત ભેદકો લખો, દેખો ન એક દોય, સાબુન લગા કે જ્ઞાન કા, કરતા મતિ કો ધોય ॥૪॥

દોહા—વૈદ ઔષધી દેત હૈ, પથ કો દેય બતાય ।
કુપથ છોડિ સેવન કરૈં, તબહી બ્યાધી જાય ॥
જીવ આતમા કે લગ્યો, બડો રોગ અજ્ઞાન ।
ગુરૂ વેદ બતલાવતે, ઔષધ તિસકી જ્ઞાન ॥
જ્ઞાન દવાઈ જબ લગે, કુપથ તજે વિષ ભોગ ।
પથ વિવેક સેવન કરે, તબ આતમ હોય નિરોગ ॥

૮૫. દાદરા

બંદા ન બન તૂં દેખ અજબ તેરી શાન હૈ, અપને કો આપ ભૂલિકર હોતા હૈરાન હૈ ॥ટેક॥ સાક્ષી હૈ વહ સર્વ કા જો ઉર મેં બસ રહા, બેદ ભેદ બિન સદા કરતા જો ગાન હૈ ॥૧॥ તેરી ચમક પાય કે ચમકતા જહાન હૈ, નામ રૂપસે જુદા ઉસ કી પિછાન હૈ ॥૨॥ અનેક એક હૈ નહીં, કયા કહે બખાન હૈ, આયને દિલ મેં હમેંશ હોતા ભાન હૈ ॥૩॥ ગુપ્ત સેન જાન તૂં, કરદે મુકામ હૈ, સ્વયં સરૂપ મેં ન હોત હાનિ હૈ ॥૪॥

૮૬ દાદરા

ચામ કે ઇસ ગાંમ મેં રહના કિસી કા નાય, ધન ધામ બામ નાશ વંત કયોં રહા લુભાય ॥ટેક॥ નામ રૂપ સે રહિત આપ સબહી માય સ્વ સરૂપ, જાનને સે જગત જાલ જાય ॥૧॥ દૂધ મેં ઘત દેખલે ખાને સે સ્વાદ આય, વિશ્વ માહીં વિશ્વ નાથ સબ મેં રહ્યો છાય ॥૨॥ અપની આખ મંદતા સે ચંદ દો દિખાય. હાય હાય હાય કષ્ટ ઇસ કી ભૂલ ખાય ॥૩॥ ગુપ્ત રૂપ હૈ અનૂપ ઉસકો લેવે પાય, ધ્રૂ ઉસી આનંદ મેં ચિત્ત દીજિયે ઠહરાય ॥૪॥

૮૭. દાદરા

જાને વિના સરૂપ કે નાહીં આરામ હૈ, પાયા હૈ જન્મ મનુષ્ય તો કર યેહી કામ હૈ ।।ટેકા। સમઝા હૈ સત્ય તેને ઝૂંઠા મુકામ હૈ, આખિર ફ્ના યે હોયગા, ખલકત તમામ હૈ ।।૨।। કર વિચાર દેખિયે. જો મોક્ષ ધામ હૈ, દિન વ્યતીત હોગયે, અબ કુછ કયામ હૈ ।।૨।। ખ્યાલ જાલ કા વના, યહ ચમક ચામ હૈ, ફંસિ કે અવિદ્યા ફંદ મે બનતા ગુલામ હૈ ।।૩।। આનન્દ ગુપ્ત હો રહા, અનામ નામ હૈં ધ્રુસ્વયં સરૂપ મેં ન લગતા દામ હૈ ।।૪।।

૮૮. દાદરા

મેહમાન સુબહ શામ કા. કિસ ખ્યાલ મેં ખેલે, માન કહી માન કુછ સામાન તો ખેલે ।।ટેકા। ખાને કો તુઝે ચાહિયે, કયા જાય કે ખાયગા, બન પડે સો હાથ સે કુછ દાન તો દેલે ।।૨।। અપના જિસે તૂં માનતા સ્વપ્નસા જમાના, સંત વેદ કહ તુઝે ઉનકી તો માનલે ।।૨।। કર્મ કે વસ ફંસતા હૈ ધુસતા ખુશી સે જા. ચલતે સમય મેં સામને, સબ કર સે કર મલે ।।૩।। ધ્યાન ધર ઉસ રામ કા તેરી ખબર જો લે. ધ્રુ ગુપ્ત ઔર ના બને તો નામ તો લે લો ।।૪।।

૮૯. દાદરા

ચલ ઉઠ સંભલ કે દેખ, કયા બાકી હિસાબ હૈ, લેખા ધની જો લેવેં, કયા દેવે જવાબ હૈ ।।ટેકા। ભૂત કા યહ પૂત ભૂત સે બના હુવા, અપના ઇસે તું માનતા યે હી અજીબ હૈ ।।૨।। ચમક દમક ચાંદની. બિજલી સી હૈ, છટા બુલ્લા હુવા સમઝે નહીં. કરતા ખિજાબ હૈ ।।૨।। અકડ મકડ છોડો, જોડો નેહ રામ સે, યહ પ્રપંચ એસા હૈ, જસા વો ખ્વાબ હૈ ।।૩।। મન કો લે તન સે ચલો સત ગુરૂ શરણ મેજા. ધ્રુ ગુપ્ત મિલે મુક્ત હો યેહી સવાબ હૈ ।।૪।।

૯૦. કવ્વાલી ઔર પ્રકારકી

જબ અપને આપ કો જાન્યા શહી, સબદિન દુની પલ માહીં બહી
જબ આપહી આપ વિરાજ રહા, તબ ઔર કિસી કા તો ખૌફ નહીં

।।ટેક।। જબ માયા અવિદ્યા કા પાપ કટા તબ ઈશ્વર જીવ કા ભેદ મિટા, સબ કરતા ક્રિયા કર્મ છુટા, કહીં કરના ના હુવા સફરહી નહીં ।।૧।। અષ્ટાંગ ન યોગ સમાધી કરેં નહીં રામ રહીમ કા ધ્યાન ધરે, નહીં તસવી માલા સે જાપ કરે, અમ રૂપ અક્રિયા મેં ક્રિયા નહીં ।।૨।। સબ દ્વૈત અદ્વૈત મિટા ઝગડા, અપને મેં બના ન કછુ બિગડા, ભ્રમ ભેદ કા ડાર દિયા પગડા, સબ વેદ કતેબ કી બાત વહી ।।૩।। નહીં સુક્ષ્મ થુલ અરૂ મૂલ નહીં ઉસ ગુપ્ત ગલી મેં તો ભૂલ નહીં, વહાં પુન્ય અરૂ પાપ કી શૂલ નહીં, તહાં એક અરૂ દોય કી ગમ નહીં ।।૪।।

૯૧. કવ્વાલી

મુઝે નિદ્રા લગી જબ સૂતા પરા, ઉસ સ્વપ્ને મેં કાશ હજારોં ફિરા, જબ જાગી ઉઠા તબ દેખન લગા, કહિં આયા ગયા ન વહાં હી પરા ।।ટેક।। જૈસે ચલતે દીશા કા ભર્મ હોજાય, જાના પૂરબ તજકર પશ્ચિમ જાય, જબ જાનિ પરી તબ ક્યા વિસ્માય. જહાં જાના વહાં મેં ન ભૂલજરા ।।૧।। કોઈ વાર કહે કોઈ પાર કહે, કોઈ નદી કહે કે ધાર કહે, કોઈ બીચ કહે કોઈ કિનાર કહે, બકિ બકિ કર વૃથા હી મૂઢ મરા ।।૨।। કોઈ દેશ કહે પરદેશ કહે. કોઈ બાકી કહે કોઈ શેષ કહે, કોઈ શિવજી કહે કોઈ મહેશ કહે, નામોં કા ભેદ હૈ વસ્તુ ખરા ।।૩।। તૈસે આતમ એક હી નામ ઘને. કોઈ જીવ કહે કોઈ બ્રહ્મ બને. સબ ભેદ ઉપાધિ હી કૃત બને । સો ન આતા ન જાતા ન જન્મ મરા ।।૪।।

૯૨. કવ્વાલી

જૈસે અંધકાર મેં રજ્જૂ પરી, તિસે દેખિ આહી કા ભરમ હુવા. જબ દીપક લેકર દેખ લઈ, તબ રજ્જુ કી રજ્જુ હી સર્પ ગયા ।।ટેક।। તૈસે આતમ અકરતા શુદ્ધ સદા, અજ્ઞાન સે માનત કરતા જુદા ગુરૂ વેદ સે કતાંસ ભેદ છિદયા. તબ એક અદ્વૈત ન જન્મા મુવા ।।૧।। જૈસે સીપી મેં રૂપ પ્રકાશત હૈ. તૈસે આતમ મેં જગ ભાસત હૈ, અધિષ્ઠાન જ્ઞાન તે નાશત હૈ, સો તો તીનોહી કાલમેં ઝૂંઠા કહા ।।૨।। જૈસે નાભી કમલ કસ્તૂરી આહે. વહ

મૂરખ મિરઘા દર લહે, તૈસે આપહી ચેતન શુદ્ધ યહે. જાને ખોજિ રહા સોતો નાહિં ખુયા ॥૩॥ જિસ આનંદ કી તુહિ ચાહ હુઇ, વહ ગુપ્તાનંદ તુહ આપ સહી, તેરેતે બિના લવલેશ નહીં, યહ વેદ વિચારે ને ટેરી કહા ॥૪॥

૯૩. કવ્વાલી

હમ ચારિઉ પુકારિ પુકારી કહેં, તિસપર ભી સમઝત મૂઢ જુદા, યુગ યુગ મન્વન્તર કલ્પ કલ્પ. કહતે આવેં હમ એક સદા ॥ટેક॥ નહીં ત્યાગે કરમ સદા કરતા, તિન કે બસિ વહે જનમે મરતા ॥ તિસ બોઝેકા સિર પર ધરતા । ફિરતા કર્મોંકી લાદ લદા ॥૧॥ હમને બહુતા સમઝાયે લિયા ॥ તુહ પાવેગા વૈસાહી જેસા કિયા, ઈન કામાદિક કો ખાયલિયા । સમઝે નહીં મસ્ત વૈસાખા ગધા ॥૨॥ હમ તત્ત્વમસી સે આદિ કહે । જાને ખોજિ લિયે તાકે પાપ દહે ॥ સો ભવસાગર મેં નાહિં વહે જાને જાને તત્ત્વ દોનોં પદા ॥૩॥ જિન માયા અવિદ્યા કો દૂરિ કિયા । સબ ધર્મ તિનોંકા ચૂર કિયા । ઈસ વાચ્ય અરથ કો ધૂર કિયા । પાયા ગુપ્ત લક્ષ તવ હુયે સુદા ॥૪॥

૯૪. કવ્વાલી

જિન આતમ તત્ત્વ વિચાર લિયો । તીન ઔર વિચાર કિયો ન કિયો ॥ જો જીવન- મુક્ત ભયે જગ મેં । વોહ બહુતે કાલ જિયો ન જિયો ॥ટેક॥ ઝૂઠે ધન હિત ઉપાય કિયા । ચલતી વર પૈસા ન એક લિયા, જિન આતમ ધન કો ત્યાગ દિયા તો લિયા કિ લિયા કિ લિય લિયા ॥૧॥ ધન દાન કિયા બડા માન લિયા । ઈશ્વર કા નામ કભી ન લિયા ॥ જો કર્મ કિયા સહ કામ કિયા । તો કિયા કિ કિયા કભી કિ કિયા કે કિયા ॥૨॥ પિવે ગાંજા ચરસ ઔર ભાંગ કહીં । કહીં પિવે શરાબરૂ દૂધ દહીં ॥ જબ પ્યાલા અમીરસ નાહીં પિયા । તો પિયા કે પિયા કે પિયા કે પિયા ॥૩॥ કભી સ્યાલ હુયા કભી શેર હુયા । યજ્ઞાદિક કરકર દેવ હુયા । માનુષ તન પાકર ફેરિ મુયા । તો હુયા કિ હુયા કિ હુયા કે હુયા ॥૪॥ કભી નીચ કર્મ કરી ગધ હુયા । યોગાદિક કર કર સિદ્ધ હુયા ॥ નર કા

તન પાકર ફેર મુયા । તો મુયા કે મુયા કે મુયા કે મુયા ॥૫॥ તન તેલ ફુલેલ લગાય લિયા । કપડે તન ધોકર પાક હુયા ॥ નહીં અન્તઃકરન કો સાફ કિયા । ધોયા કે ધોયા કે ધોયા કે ધોયા ॥૬॥ જબ ધામ તજા ધન માલ ખોયા । ડર ડારી સભી બન મેં સોયા ॥ વહ મૂલ અજ્ઞાન નહીં ખોયા । તો ખોયા કે ખોયા કે ખોયા કે ખોયા ॥૭॥ જબ પલંગ નેવાડ પેં શયન કિયા તકિયારૂ બિછોના ખુબ દિયા ॥ વહ ગુપ્ત ગલીચા નાહિં કિયા । તો સોયા કે સોયા કે સોયા કે સોયા ॥૮॥

દોહા—કરમ પરાયે આપમે, માનત સોઈ અજ્ઞાન ॥
જિસકે હૈં તિસકે લખે, સોઇ જ્ઞાની જાન ॥
જ્ઞાન ઉસી કો કહત હૈં, સુનિયે કરકે કાન ॥
જૈસી હોવે વસ્તુ જો, તૈસી લેવે જાન ॥
જિન પકડયા હૈ મૂલ કો, શાંખા તજી અનેક ॥
લાભ બહુત થોડા સરમ, કરિકે દેખ વિવેક ॥
ત્યાગ કિયા જિન એક કા, વસ્તુ ગહી અપાર ॥
તાકો એક અનેક નહિં, ચાહે જીવો વરસ હજાર ॥

૯૫. કવ્વાલી ઔર પ્રકારકી

મજા જગ લેતે હૈં વોહી યાર । જો હરિ નામ કમાને વાલે ॥ટેક॥ દયા કરિ દેતે દ્રવ્ય લૂટાય । સંગ દુરજન કા મન સે હટાય । સંગ હરિજન કે વો ચલિજાય । શુભ ગુણ ઠાઠ જમાને વાલે ॥૧॥ કરતે કર્મ કરેં નિષ્કામ । ચરન સે જાતે સન્ત કી ધામ । દેખતે સબઘટ આતમ રામ ॥ રંગ હરિ રંગ રમાને વાલે ॥૨॥ વિશ્વ કો દેખેં સ્વપ્ન સમાન ॥ તન કા ત્યાગ કિયા અભિમાન ॥ ન કરતે કિસી જીવ કી હાન । માન મદ મોહ નસાને વાલે ॥૩॥ ચિત્ત સે ચિન્તા દીની ટાર । આપ ખુશ રહતે હૈ હરવાર ॥ ગુપ્ત ગોવિંદ જપૈ બારમ્બાર । ધ્રુવ નિજ રૂપ સમાનેવાલે ॥૪॥

૯૬. કવ્વાલી

શિવ શિવ હર હર કો હર વાર, હર ભવપાર લગાને વાલે ।।ટેકા।
શિવ ચિત્તા ભસ્મ હૈ અંગ, વામ કર ગૌરા અરધંગ બાલપેચંદ્ર
શીસ પર ગંગ, ભૂષણ વ્યાલ હૈં કાલે કાલે ।।૧।। ડમરુ તિરશૂલ
લિયે ઝોલા, પહિને વાઘાંબર સોલા ।। મુંડ રૂદ્રાક્ષ સોહે ભોલા,
ધ્યાન લગાને વાલે ।।૨।। આપકે કુરને કા વિસ્તાર, ઉત્પત્તિ પાલન
ઔર સંહાર ।। કરતા બિનુ કરતા કરતાર, પી ભંગ ભર્મ ભગાને
વાલે ।।૩।। ગુપ્ત ગિરજાપતિ ગિરિજા સાથ, બૈઠે ઈશ વિશ્વ કે
નાથ ।। જિન કે સુમિરન સે અઘજાત, પ્રભુ, હૈ દર્શન દી ગનવાલે
।।૪।।

૯૭. કવ્વાલી

કાશી વિશ્વેશ્વર દાતાર, દાતા જ્ઞાન કે દેને વાલે ।।ટેકા। શિવ
અવિનાશી તન મેં પરકાશત સબ હી કે મનમેં ।। વહી ચીટી વહી જન
મેં સંગ શકિત કે રહને વાલે ।।૧।। શિવ સર્વ રૂપ હોકે, અંતર
બાહર સબ દેખૈ ।। દર્શન ભકતોં કો દેકે, પાતી બિલ્વ કે લેને
વાલે ।।૨।। સત્ત ચિત્ત આનંદ માયા પાર. માયા કલ્પિત યહ
સંસાર યોગિયોં કર તત્વ વિચાર, નૌકા ભકત કી ખેનેવાલે ।।૩।।
અંતર ગુપ્ત ધ્યાન ધારે, શિવ સંકલ્પ સભી જારે ।। કેવલ મોક્ષ
મૂર્તિવારે । પ્રમુખ આપહિ કહનેવાલે ।।૪।।

૯૮. કવ્વાલી

બૈઠે શિવ સરૂપ હો આપ । મુકતી મોજ કે લેને વાલે ।।ટેકા।
સંગ મેં શાંતિ મુદિતા નાર । ચેતન બોધ રહે હર બાર ।। સંસૃતિ
મૂલ દિયા જિન ડારે । વાની સત્ય કી કહનેવાલે ।।૨।। જિનને
દ્વૈત કિયા સબ દૂર । વ્યાપક બ્રહ્મ લખા ભરપૂર ।। કીના કરતા
મતિ કા ચૂર । દાની જ્ઞાન કે દેનેવાલે ।।૨।। પંચ ભૂત તીન ગુન
માહિ । કિસી સે રાગ દ્વેષ કુછ નાહિં ।। સમ દૃષ્ટિ સબ કે માહ
તીનોં તાપ મિટાને વાલે ।।૩।। ઐસે આપ તિરે તારે । સબ સે
મિલે રહેં ન્યારે ।। આપહી ગુપ્ત પ્રગટ સારે પ્રભુનિજ ધ્યાન લગાને
વાલે ।।૪।।

૯૯. કવ્વાલી

ક્યા કહેં કહી ના જાય । રચના અજબ રચાને વાલે ।।ટેકા કિના સૃષ્ટિ કા વિસ્તાર । જિસકા નહીં બાર નહીં પાર ।। જિસમેં ડૂબ રહે નર નાર । તેરે સબ સે ઢગ નિરાલે ।।૧।। તેને એસા બનાયા ખેલ । જિસકે પરદે અતિ કમાલ ।। ઉસમેં કુછ ના રહે સંભાલ । ભૂલે ચતુર કહાનેવાલે ।।૨।। કુછ હૈ નાહીં બતલાય । બિન રૂપ રૂપ દિખલાય ।। સચમાન સભી ભરમાય । બિન બંધ લગા દિયે તાલે ।।૩।। કોઈ છાયા ગહને જાય । વો હાથ કભી ના આય ।। ધ્રુ ખુદી સમઝ રહજાય । યોં ગુપ્ત પ્રગટ ભ્રમ ડાલે ।।૪।।

૧૦૦. કવ્વાલી

પાય કે નર તન ઋતુ વસંત । ફાગ ખેલત હૈ ખેલન વાલે ।।ટેકા ઉદય હુયે પૂરન પિછલે બાગ । જાસે ઉપજા હૈ વૈરાગ ।। કિયા હૈ સભી જગત કા ત્યાગ । રાગ અરૂ દ્વેષ નશાને વાલે ।।૧।। ઉપજા સ્વયં સરૂપ કા જ્ઞાન । યાતેં દૂરિ હુવા અજ્ઞાન ।। છૂટે હૈં સભી મોહ મદ માન । ખુલે અજ્ઞાન બજર કે તાલે ।।૨।। રહતે હૈં બ્રહ્મા નંદ આનંદ । કટે હૈં સભી કર્મ કે ફંદ ।। ખિલે રહે પૂનમ જૈસે ચંદ । દાગ સબ ધોયે કાલે કાલે ।।૩।। ગુપ્ત મેં રહતે હૈં ગર ગાય । જિસમેં નહીં જગત કા પાપ ।। સદા પૂરન હૈ આપહિ આપ । મદ પી હોગયે મતવાલે ।।૪।।

૧૦૧. કવ્વાલી

શુભ કર્મ કરો નિષ્કામ રામ ભજિ ઉતરો પારા ।।ટેકા જિનોં કો સુમિરા હરિ કા નામ, ઉનોં કે સબ સિધ હો ગયે કામ ।। લગ્યા નહીં કૌડી એક છદામ, છૂટિ ગયા સભી કર્મ કા ગારા ।।૧।। જગત મેં પાપી તિરે અનેક, લેકર રામ નામ કી ટેક ।। જિનોં કી નહિં ધારા કોઇ ભેખ, નામ નૌકા ચઢિ ઉતરે ધારા ।।૨।। રરા સબ માહીં રમતા, મમાકર સબ મેં મમતા ।। જબ ભાવ ઉદય હો સમતા, આપને ચિત્ત મેં કરો વિચારા ।।૩।।

ગુપ્ત પ્રગટ મેં એકહિ જાન, સીખલે ગુપ્ત ગુરૂ સે જ્ઞાન ।। અબ તો મત ના રહે અજાન, માન મદ તજિહો સભી વિકારા ।।૪।।

૧૦૨. કવ્વાલી

ભૂલો કે સત ચિત આનંદ રૂપ પડા હૈ જન્મ મરણુ કે કૂપ ।।ટેકા। કહત હોં તોસો સબહી હાલ, ભર્મ કા દૂટિ જાય સબ જાલ । જરા ટુક સુનિયે કરકે ખ્યાંલ, તુહીં ઇસ કાયા માહીં ભૂપ ।।૧।। સ્થૂલ સૂક્ષ્મ જેતા વિસ્તાર, સભી રહતા તેરે આધાર ।। ઇનોં કા આપસ મેં વ્યભિચાર, તુંહી તો વ્યાપિ રહા અનુસૂત ।।૨।। જન્મતા મરતા હૈ સ્થૂલ. આપ મેં માનત હૈ યહી ભૂલ ।। ઈસી સે સહતા હૈ બહુ શૂલ, નહીં તુઝ મેં હૈ છાયા ધૂપ ।।૩।। તું હી હૈ ગુપ્ત રૂપ નિજ સાર, દેહ તીનોં કો જાનિ વિકાર ।। પટક અબ ઇનકા શિરતે ભાર, જીત અબ કયોં હારત હૈ જૂપ ।।૪।।

૧૦૩. તરજ તાન

નિરભૈ હો ડર કો ડારી કે હંસ ખેલ ખેલ ખેલ ।। ટેક ।। અબ દૂષ્ટ સંગ કો તજના, એક નામ હરિ કા ભજના ।। કોઈ મિલે આપના સજના, તિસ મેલી સે કર મેલ મેલ મેલ ।। ૧ ।। ઈસ જગત જાલ કો ડારો, નિજ અપના જન્મ સુધારો ।। અબ મૂલ અવિદ્યા હારો । ઉર મલો જ્ઞાન કા તેલ તેલ તેલ ।। ૨ ।। તન મન સે દૃષ્ટિ હાવો । નિજ એક બૃહ્મ મેં લાવો ।। તબ રૂપ આપના પાવો । જન્માદિક દુખ કો પેલ પેલ પેલ ।। ૩ ।। યહ ગુપ્તજ્ઞાન ગહિ રાખો ।। અબ સ્વાદ ઇસી કા ચાખો ।। વાયક સે વાની ભાખો । નિજ આતમ સુખ કો ઝેલ ઝેલ ઝેલ ।। ૪ ।।

૧૦૪. તરજ તાન

ઇસ નર તન કો પાય કે । કર કાજ કાજ કાજ ।। ટેક ।। અબ કાજ યહી કર લીજે । ઈશ્વર મેં ચિત્ત કો દીજે ।। કલ પરસોં પર નહીં કીજે । શુભ કારજ કો કર આજ આજ આજ ।। ૧ ।। બહુ યોની મેં ફિરિ આયા । યહ નર તન દુરલભ પાયા ।। ઝૂઠી

હૈ સબહી માયા । અબ સાજ ભજન કા સાજ સાજ સાજ ॥૨॥ જિસકો માનત હૈ અપના । યહ જગત રૈનિ કા સ્વપના ॥ ઝૂઠી હૈ સબ હી રચના । ઇસ ઝૂઠે જગ સે ભાજ ભાજ ભાજ ॥ ૩ ॥ નિજ ગુરૂરૂપ હૈ સચ્ચા । ઔર સબહી જાનો કચ્ચા ॥ સ્વપને મેં બચ્ચી બચ્ચા । ઇસ મોહ જાલ કો ત્યાગ ત્યાગ ત્યાગ ॥ ૪ ॥

૧૦૫. તરજ તાન ।

દિલ મેં વૈરાગ જઁચાય । ભજિલે રામ રામ રામ ॥ ટેક ॥ તન કી મમતા તજિ દીજે । નિષ્કામ કર્મ કો કીજે ॥ તૂં ભક્તિ સુધારસ પીજે । ટુક ચિત અપને કો થામ થામ થામ ॥ ૧ ॥ કરતા હંકાર ન કરિયે । નિજ શુદ્ધરૂપ ઉર ધરિયે ॥ સબ પાપ ઈસીસે જરિયે । તૂં પાવેગા સુખ ધામ ધામ ધામ ॥૨॥ નિશ્ચય મેં રામ ઠહરવો । મન હર્ષ શોક મત લાવો ॥ સબ દ્વૈત ભાવ છિડકાવો । ના લાગે ઇસ મેં દામ દામ દામ ॥૩॥ યોં નિજ જન્મ સુધારો । અપને કો ભવ સે તારો ॥ લખ ગુરુ ગર્મ કો જારો । ધ્રૂ કર લીજો યહ કામ કામ કામ ॥૪॥

૧૦૬. તરજ તાન ।

ક્યોં ફંસે વિષય કી જાલ । કહના માન માન માન ॥ટેક॥ યે વિષન સદા દુઃખ રૂપા । તિનકે સંગ સે ભવ કૂપા ॥ યોં સંતમાર કહ રૂકા । મત વિષય ખાક કો છાન છાન છાન ॥૧॥ યહ જગત જાલ હૈ સ્વપ્ના । ઇસ મેં નહિં કોઈ અપના ॥જૈસા કરના વૈસા ભરના । સુન કથા લગા કર કાન કાન કાન ॥૨॥ તન સે સત સંગતિ કરના । મુખ સે હરિ નામ સુમરના ॥ મન નિજાનંદ મેં ધરના । પ્રભૂ રૂપ જાન જાન જાન ॥૩॥ જબ ગુપ્ત રૂપ કો પાવે । તબ માયા મલ મિટિ જાવે ॥ નહિ ગર્ભ વાસ મેં આવે । ધ્રુવ તીર લક્ષ મેં તાન તાન તાન ॥૪॥

૧૦૭. તરજ તાન ।

સત ગુરૂ ને મારા બાન । શિષ્ય કે તાન તાન તાન ॥ટેક॥ ખેંચી જબ જ્ઞાન કમાના । ફિર લાયા શબ્દ નિશાના ॥ સબ વિધે મરમ સ્થાના । ભયા આપ રૂપ કા જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન ॥૧॥

શિષ્ય ઘાયલ કરકે ડારા । ફિર ક્યા કરે વૈદ વિચારા ।। કોઈ માંસ ખાલ નહિં ફાડી । કોઈ ઘાયલ લેવે જાન-જાન જાન ।।૨।। ઘાયલ કી ઘાયલ જાને । દૂજા કોઈ નહિં પિછાને ।। જિસ તન મેં લગી કરારી । ટુક ધરિ કે દેખો ધ્યાન ધ્યાન ધ્યાન ।।૩।। જબ ગુપ્ત રૂપ કો પાવે । સબ ઘાવ દરદ મિટિ જાવે ।। શિષ્ય અપને મુખ સે બોલા । છુટી ગઈ ચૌરાસી ખાન ખાન ખાન ।।૪।।

૧૦૮. તરજ તાન ।

તુઝ મેં ના મૈલ પાપ । તુહ તો સાફ સાફ સાફ ।।ટેકા। અબ ભાવ મિટાવો દૂજા । કિસકી કરે સેવા પૂજા ।।જબ એક નહિં રૂપ સૂઝા । ફિર કિસકા કરતા જાપ જાપ જાપ ।।૧।। સ્વપ્ને મેં દેખે જૈસા । ઇસકો ભી જાનો તૈસા કોઈ કોડી લગે ન પૈસા । લખ તીનોં કાલ મેં આપ આપ આપ ।।૨।। મન રચતા ઝૂઠી રચના । કાહે કો માનત અપના ।। પર ધર્મ આપ ક્યોં રખના । ઇસસે નહિં લાગે પાપ પાપ પાપ ।।૩।। જબ ગુપ્ત ગલી મેં આવે ।। તબ ગુપ્ત ભેદ કો પાવે । સબ ભર્મ કર્મ જલિ આવે । ધ્રુવ કરૈ કૌન કા તાપ તાપ તાપ ।।૪।।

૧૦૯. તરજ તાન ।

સત ગુરુ કે શરને જાયકે ।। લખિ સૈન સૈન ।।ટેકા। બચનોં મેં શ્રદ્ધા કીજે । સખન કે રસ કો પીજે ।। ફિર મનન ઉસી કો કીજે । તબ પાવેગા સુખ ચૈન ચૈન ચૈવ ।।૧।। ગુરૂ કરૈ બ્રહ્મ પરકાસા । જબ હોય અવિદ્યા નાસા ।। તબ મિટૈ જીવ કા સાંસા । રસ પ્યાયા અમૃત બૈન બૈન બૈન ।।૨।। ઘટ અંદર હુઆ ઉજાલા ખુલિ ગયા ભરમ કા તાલા ।। દરિયાવ મિલ્યા જિમિ નાલા । જૈસે જલમાહીં ફેન ફેન ફેન ।।૩ જબ ગુપ્ત રૂપ કો જાન્યા । સબ ભેદ ભર્મ કો ભાના ।। તબ લાગ્યા લક્ષ નિશાના । ધ્રુવ ાવપય કરે નહીં નૈન નૈન ।।૪।।

૧૧૦, કકા બતીસી વૈત સેહરકી કર્મ નાશક ।

ક, કાલ અરુ કર્મ નહિં આતમા મેં । ટુક જાગિ કે દેખ ક્યા પડા સોવે ।। દેશ અરુ કાલ લેશ નાહિં । સદા એક

અખંડ ક્યોં ખંડ જોવે ।। એક શુદ્ધ પરકાશ સરૂપ તેરા । ફિર કર્મ સે કૌન કા મૈલ ધોવે ।। ગુપ્ત નિરબન્ધ સમ્બન્ધ નાહિં । ઇસ કર્મ કે જાલ ક્યોં ફંસા રોવે ।।૧।।

દોહા—કાકા જારો કર્મ કો, જ્ઞાન અગ્નિન કે સંગ ।।
આતમ મેં કિરિયા નહિં, પુરણ શુદ્ધ અસંગ ।।

ખ, ખોજિ કર દેખ નિજ આતમા કો । જામેં કર્મ અરુ ભર્મ કા લેશ નાહિં ।। નહીં પંચ કલેશ કી ગંધ જામેં । સુખ રૂપ પરકાશ લખ આપ તાહીં ।। કોઈ જાગ્રત સ્વપ્ન નહિં નીંદ તામેં । નહિં વિશ્વ તેજસ્વ પ્રાજ્ઞ આહી । ગુપ્તાનંદ આનન્દ ધ્રુ અચલ હૈ તુહ । જામેં ચૌથિ અરુ પંચમી નાહિં કાહીં ।।૨।।

દોહા—ખખા ખોજ્યા આપકો, તીન દેહ કે માહિં ।।
કર્તા કિરિયા કર્મ સબ, કુછ ભી પાયા નાહિં ।।

ગ, જ્ઞાન પરતાપ પાવે આપ તાહિં । નાહિં ઔર પ્રકાર યહ ફંધ છૂટે ।।
ચહે કર્મ ઉપાસના લાખ કીજૈ । જહાં જાયગા તહાં અજ્ઞાન કૂટે ।।
યહી જ્ઞાન સ્વરૂપ પિછાનિયોજી । જબ દ્વૈત અદ્વૈત કા ભર્મ ટુટે ।।
ગુપ્ત રૂપ હૈ આપ અનૂપ પ્યારે । ધ્રુવ પાય કે બખત યહ મૌજ લૂટે ।।

દોહા—ગગા ગુરુ ભવ તરન મેં, ઔર ન કોઈ ઉપાવ ।।
છાંડો કિરિયા કીચકો, યક ચઢો જ્ઞાન કી નાવ ।।

ઘઘા, ખોજિ ઘર માહિં ક્યોં બાહર જાવે. ગુરૂ વેદ સે યાર તહકીક કીજે । સોબત કીજિયે જાય કે આરિફોં કી । મન વચન અરૂ દેહ સે પ્રીત કીજે ।। નૈન સે બૈન સે સૈન સે પરખિ કર । આપને ચિત્ત મેં જાનિ લીજૈ ।। હૈ ગુપ્ત પ્રગટ તુહીં એક વ્યાપક સદા । ધ્રુજાનિ કે રૂપ અજ્ઞાન છીજૈ ।।૪।।

દોહા—ઘઘા ઘર ઘર મેં રમા. સત ચિત આનંદ રૂપ ।।
રંક બન્યા ભરમત ફિરે. તુહિં ભૂપન ભૂપ ।।

ડ, ગંધ અરુ રસ નહીં રૂપ જામેં । સ્પર્શ અરુ શબ્દ કયોં પાઇયેજી
સોતો શુદ્ધ સરુપ નહીં ગંધ માયા । મહત્તત્વ હંકાર કયોં ગાઇયેજી ॥
જામેં જીવ અરુ ઈશ કી ઠૌર નાહીં । સોઇ આપ મેં આપ સમાયેઇજી
ગુરુ જ્ઞાન સે દેખિ જબ ભેદ જાને । ધ્રુઅચલહે અચલ કો પાઇયેજી॥

દોહા—ડગાલિબ મેં ગૈબ હૈ, દીખે સુને અપાર ॥
મીતર બાહર એક રસ, લિપતાં નહીં વિકાર ॥

ચ, ચમક તેરી કા પાય કે જી, યહ ચમકતા પિંડ બ્રહ્માંડ સારા ॥ જૈસે સૂર પરકાશ તેં કિરન બહુ ભાસતી; તિસ સૂરતે નહીં કછુ કિરન ન્યારા ॥ સબ જોતિકા જોતિ હૈ આતમા તુહી તુહીં જાનતા ચાંદના અંધિયારા ॥ નહીં ગૈબ હૈ ગુપ્ત પરકાસ સબ કા કરે, ધ્રુદેખિયે આપ મિલ્યા નહીં ન્યારા ॥૬॥

દોહા—ચચા ચામરુ હાડ કો, કરતા હૈ પરકાસ ॥
દમક પડી કૂટસ્થ કી, જિસે કહે જીવ આભાસ ॥

છ, છાર મેં લાલ મિલિ રહા પ્યારે, તિસ છાનિ કે લાલ કો કાઢિ લીજે । અબ ગુરુ વેદ કી કરો છાંણિ, ઘી છાનને વાલી કોં લાય દીજે ॥ પંચ કોષ વપુ તીન યે છાર સબહી લખ, શુદ્ધ રૂપ નિજ આતમા લાલ લીજે ॥ સોઈ ગુપ્ત અતોલ નહીં મોલ જાકા, ધ્રુવ કૌન બજાર મોલ કીજે ॥૭॥

દોહા—છછા છાડિ અસાર કો, સાર લખો નિજ રૂપ ॥
પંચ કોષ ત્રય દેહ મેં, તુહી વ્યાપક બ્રહ્મ સરૂપ ॥

જ, જાનિ કે આપને આપ કો જી, સબ જાપ અરુ તાપ કા કા ભર્મ માંજે ॥ ગુરુ અરુ વેદ સવ ખાંડિત હુયા, જહાં એક અદ્વૈત કા ઢોલ બાજે ॥ ફિર ઢોલ અરુ વાજ સબ ગાજ થકિ જાત હૈ, નહિં દ્વૈત અદ્વૈત કી ફૌજ સાજે ॥ હૈ ગુપ્ત ગલતાન નહિં માન અમાન કો કહુ, ધ્રુઅરુ અચલ તહાં સભી લાજે ॥૮॥

દોહા—જજા જોઈ જગત ગુરુ, જગ સે રહે ઊદાસ ॥
ગુરુ શિષ્યભાવ મિટાયકે, સબ જાને ચિદ આકાસ ॥

ઝ, ઝગડા સકલ ચુકાય કે જી, હુયે અચલ નિહતાપ સુખ સંગ સોયા ।। ઉસ મૌજ કી ફોજ સે શત્રુ સબ જય કિયે, વૈર અરૂ ભાવ કા મૂલ ખોયા ।। જાન્યા અપના આપ સબ ઠૌર માહીં તબ રાગ અરૂ દ્વેષકા મૈલ ધોયા ।। મૈંહી ગુપ્ત પ્રગટ નિરબંધ બંધન નહીં ધ્રુબંધ અરૂ મુક્ત સે હુયા ।।૯।।

દોહા—ઝગ્ગા ઝોલી પેટ કી, નહીં સેઠ સે કામ ।।

રાવ રંક નહિં દેખતે, ચહે હોય રામ કા રામ ।।

ઞ, યાદ સે વાદ ઉઠાય દીજે, નિરવાદ મેં સ્વાદ કો પાઈયેજી ।। કટે આસ કી ફાંસ હુલાસ હોવે, ફેર હસિયે ખેલિયે ગાઇયેજી ।। ચહે રંગ રામ સુન આગ માહીં, ચહે રાગ વૈરાગ કો ત્યાગિયેજી ।। જબ જાનિયા ગુપ્પ જબ મુક્ત જીવન હુયે, ધ્રુખેલ યા ખેલિના લીજિયેજી ।।૧૦।।

દોહા—અગ્ગા યાકે બીચ મેં તુહ તો રહે અસંગ ।।

જૈસે કાલી કામલી, ચઢે ન દૂજા રંગ ।।

ટ, ટારિકે મૂલ અજ્ઞાન સોયે, ફેરિ તૂલ સે કૌનસા કાજ બિગડે ।। જૈસે સ્વપ્ન મંઝાર ભયે શત્રુ અરૂ યાર, ખુલૈ આંખિ તબ મિત્ર કહાં શત્રુ ઝગડે ।। જૈસે ભીતિ કે શેર સે ભીતિ નહિં હોત હૈ, નહીં ચિત્ર કી આગિ સે તિમિર નિવડે ।। ગુપ્ત મેં જગત અરૂ જગત મેં ગુપ્ત હૈ, ધ્રુજગત કે માહિં ફેરી કૌન ખડે ।।૧૧।।

દોહા—ટાટા ટાટી ભરમ કી, સતગુરૂ દઈ ઉડાય ।।

દરસાયા નિજ આતમા, પૂરણ અચલ સુઝાય ।।

ઠ, ઠીક ઠિકાને કો પાય કે જી, ફેરિ ઉલટિ અરૂ પલટિ કે નહીં આના ।। ઉસ ધામ કે ગામ મેં હાડ અરૂ ચામ નાહીં, પૈર સે ગમન કર નહીં જાના ।। ઘટ ફૂટિ કે ઘટ આકાસ જૈસે, મહા· કાશ મેં આગવન ગવન ભાના ।। એક ગુપ્ત સરૂપ અનૂપ વહ ધામ લખિ, ધ્રુવ વાચ્ય કો ત્યાગિ કે લક્ષ જાના ।।૧૨।।

દોહા—ઠઠા ઠાકુર જગત મેં જો ઠાઠે નિજ રૂપ ।।

લક્ષ રાખિ નિજ આપકો, વાચ્ય ફટકિ દિયા સૂપ ।।

ડ, ડારિ કે મૂલ અજ્ઞાન કો જી, જિસ મૂલ કો જાનિ લીજૈ ॥ જિસ મૂલ મેં ડાર અરુ ફૂલ સબહી રહેં, સો સદા અક્ષર હૈ નાહિં છીજૈ ॥ સોતો આપના આપ હૈ જાપ કિસકા કરૈ, તોહિ ફુફર અજ્ઞાન યહ રાહ લીજૈ ॥ ઇસ ગુપ્ત ગલિયાર મેં જગત નાહીં, ધ્રુવ જાનિકે મૂલ ફેરિ કહા કીજૈ ॥૧૩॥

દોહા—ડડા સબ ડર ડારિકે, નિરભય હોફર સોય ॥
મૂલ તૂલ કા મૂલ નિજ, લિયા આપકો જોય ॥

ઢ, ઢારિ કે પાસ જગ ચૌપટ પૈ, ગુણ તીન સે આપ કો જુદા કરના ॥ સબ જન્મ અરૂ મરન ગુણ તીન મેં હૈ, તામેં કર્મ અરૂ બન્ધ નહીં મોક્ષ ફુરના ॥ ગુણ તીન કે પાસ કો ઢાલ દીજૈ, અબ ગેરિ પોહબાર નહીં જન્મ મરના ॥ હૈ ગૂપ્ત સબ ઠોર કહાં જાયે દૌરિ કે, ધ્રુજ્ઞાન અરૂ ધ્યાન કો કહા કરના ॥૧૪॥

દોહા—ઢઢા ઢોલ બજાય કે, કહે વેદ દિન રાત ॥
ગુણ ક્રિયા સમ્બન્ધ સેં, આતમ સદા અજાત ॥

ણ, અણુ અરૂ મહત નહીં આતમા મેં, તિસે અનુ અરૂ મહત યહ વેદ ગાવે ॥ તિસ વેદ કે ભેદ કો સમઝિ પ્યારે, તિસે જાનિ સૂક્ષમ યહ સૈન લાવે ॥ ફેરિ એક અરુ દોય નહીં ઘના થોરા, નહીં થાપ અથાપ કો બતલાવે ॥ હૈ ગુલજાર કછુ પાર નાહીં, ધ્રુનેતિ કહિ આપહી નિત્ત ગાવે ॥૧૫॥

દોહા—ણુણા લેના દેન ન જાસ મેં, ખાન પાન નહિ કોય ॥
ફેન તરંગ અરુ બુદબુદા, ભિન્ન નહીં કછુ તોય ॥

ત, ત્યાગિ કે રાગ કો જાગિ દેખો, જામે દ્વેષ અરુ રોષ કો લેસ નાહીં ॥ સો તુહ આપ નિરવાણ નહિં બાણ માયા, ટુક સમઝિ કે દેખિયે આપ તાહીં ॥ ઔર લાખ ઉપાવ નહિં પાક હોવે, તામેં શુદ્ધ અશુદ્ધ નહીં મૈલ કાહી ॥ તુહી ગુપ્ત પરકાસ ફેરિ આસ કિસકી કર, ધ્રૂવજ્ઞાન અરૂ ધ્યાન નહીં પરે છાંહી ॥ ૧૬ ॥

દોહા—તતા તોડો જગત સે, નાતા સભી બહાય ॥
તુંહી એક ભરપૂર હૈ, દૂજા ભાવ ઉઠાય ॥

થ, થાપ અથાપ નહીં આતમા મેં. કોઈ જાપ અરુ તાપ કા
નાહીં રાસા ॥ પુન્ય અરુ પાપ નહીં સાફ અસાફ નહીં, નહીં
રાગ અરુ દોષ કા પડા ફાસા ॥ ઉલ્લૂ લાખ હજાર બેકાર કહી,
નહીં સૂર મેં અન્ધ અરુ ઉજિયાસા ॥ ગુપ્ત નિરવયવ મેં અવયવ
કા લેશ ના ધ્રુવ ખોજિ કે દેખ હોવે હુલાસા ॥ ૧૭ ॥

દોહા—થથા થાકે ઉરે મેં, મન બુદ્ધિ ચિત હંકાર ॥
પૈંડી પંથ ન પગ ટિકે, નિરાકાર આકાર ॥

દ દૂરિ તેં દૂરિ કહ આતમા કો, સોતો આપના નૂર નહીં
દૂર નેરા ॥ જૈસે ઉલ્લુ કી આંખી કે દોષ બલસે, પરકાસતા સૂર
કહૈ તે અધેંરા ॥ તૈસે મલ વિક્ષેપ અંતર પડા જીવ કે, સોકાલ
અરુ કર્મ સ્વભાવ ઘેરા ॥ હૈ આપ અપાર નહીં પાર વારા જિસે,
ધ્રૂગુપ્ત ને પિંડ બ્રહ્મંડ હેરા ॥ ૧૭ ॥

દોહા—દદા દિલ કે બીચ મેં, ઉમંગિ રહા દરિયાવ ॥
મન મલાહ ચલાવતા, ચલતી બુદ્ધિ નાવ ॥

ધ, ધારના ધ્યાન કો દૂરિ કીજ, તુહી એક અખંડ વિરાજતા
હૈ ॥ યમ નેમ આસન ક્યોં પ્રાણ ખેંચે, કરે નેતી અરુ ધોતી
નહીં લાજતા હૈ । આતમ નિત પ્રાપ્ત સબ રહિત ક્રિયા, નિર-
વયવ મેં કર્મ ક્યોં સાજતા હૈ ॥ નિજ ગુપ્ત મેં યોગ કા રોગ
લાવે,ધ્રૂ આપ અસંગ ક્યોં ભાજતા હૈ ॥ ૧૯ ॥

દોહા—ધધા ધન ધર મેં ધના, સમઝત નાહીં મૂઢ ॥
યોગ કર્મ મેં ઢૂંઢતા, આતમ રહે અગૂઢ ॥

ન નામ અરુ રૂપ નહીં આતમા મેં, ફેરિ અસ્તી અરુ
ભાંતી કો કહા કહિયે ॥ ઇસ રમજ કો સમઝિ સમઝાવતે હૈં,
આગે અંસ અરુ નામ કોઈ નહીં પાઇયે ॥ કોઈ વાચ્ય અરુ લક્ષ
નહીં દક્ષ જામેં. સો તુહી લક્ષ કા લક્ષ ફેરિ કહા ચહિયે ॥ હૈ ગુપ્ત
સરુપ સબ ઠૌર વ્યાપક, ધ્રૂ ઢૂંઢને વાસ્તે કહાં જાઇયે ॥ ૨૦ ॥

દોહા—નના ન્યારા માહીં નહીં, વ્યાપક બ્રહ્મ સરૂપ ॥
જો સમઝે ઇસ રમજ કો, તેન પરૈ ભવ કૂપ ॥

પ. પાય કે આપને આપ કો જી, ઔર પાવને યોગ કોઈ નહીં દૂજા ॥ જ્ઞાન અરુ ધ્યાન ફેર કૌન કા કીજિયે. ધૂપ અરુ દીપ કરે કૌન પૂજા ॥ વહ એક અખંડ નહીં ખંડ જામેં, જબ પિંડ બ્રહ્મંડ મેં એક સૂઝા ॥ ગુપ્ત જ્ઞાન કો પાય મસ્તાન હુવે, ધ્રુજાનિ યહ મર્મ સબ કર્મ છીજા ॥ ૨૧ ॥

દોહા—પપા પાપ ન પુન્ય હૈ, નિજ આતમ કે માહિં ॥
લાભ હાનિ જામેં નહીં, અગમ અગોચર ઠાહિં ॥

ફ, ફેર હૈ આપકી ભૂલ માહીં, તિસ ભૂલ કે મૂલ કા ખોજ કરના ॥ ભૂલ નિજ આપકી શૂલ બહુતે સહે, યાતે લોક પરલોક મેં ગમન કરના ॥ કરે પુન્ય અરુ પાપ કો દુઃખ સુખ ભોગતા, ફિરિ ગર્ભ કી અગ્નિ કે માહિ જરના ॥ તજે કર્મ હંકાર ઉદ્ધાર હોવે, જપે ગુપ્ત ગોવિંદ ધ્રુવ હોય તરના ॥ ૨૨ ॥

દોહા—ફફા ફારિગ હોત હૈ, કર્મ કરૈ નિષ્કામ ॥
છૂટે મલ વિક્ષેપ સબ, દિલ મેં હોય અરામ ॥

બ, બ્રહ્મ સરૂપ નિજ આતમા હૈ, તિસ આતમા સે નહીં બ્રહ્મ ન્યારા ॥ મિલે નીર અરુ ક્ષીર કોઈ ધીર જાને, હૈં એક મેં એક સબ ભેદ જારા ॥ ઘટાકાશ મહાકાશ કા ફુટ નાહિં; ઘટાકાશ સે નહીં મહાકાશ ભારા ॥ વહીં ગુપ્ત પ્રગટ નિજ આપના આપ હૈ. ધ્રુવ ભેદ કો છેદ હલકા ન ભારા ॥ ૨૩ ॥

દોહા—બબા બાહર અંતર મેં, બ્રહ્મ આતમા એક ॥
જૈસે ફુટ કાંચ કે, ટૂક ટૂક મેં દેખ ॥

ભ, ભર્મ કે ભાર કો તારિયેજી. તિસ ભાર કો ધાર બડે સર્મ પાયા ॥ તીન દેહ અરુ પંચહી કોપ યે ભાર હૈ. માના આપકો પિંડ અરુ પ્રાણ કાયા ॥ તુહ તો શુદ્ધ સરૂપ

પરકાશ સબકા કરે, ઇસ વહંમ મેં અહં કો કયોં બઢાયા ॥ ગુપ્ત મેં મુક્તી અરુ જગત કા મૂલ નહીં ધ્રુબંધ કા મૂલ અજ્ઞાન ઢાયા ॥ ૨૪ ॥

દોહા—ભભા ભાર ઉતારતા કે, બૈઠો સતસંગ છાહિં ॥
પાની પિયો વિચાર કા, સર્મ રહે કોઈ નાહિં ॥

મ, માન અરુ તાન કે માહિં ભૂલા, નહીં માન અરુ તાન કા લેશ કોઈ ॥ કિસી ભેષ અરુ મજહબ કી રેખ જામેં નહીં, એસા જાનિ નિજ રૂપ હૈ આપ સોઈ ॥ સો તુહી સદા અરૂપ સરૂપ હોય દેખતા નહીં દેખનેહાર સરૂપ હોઈ ॥ જૈસે ગુપ્ત અપાર દરિયાવ માહીં, ધ્રુ લહેર કે કહર નહીં જાય તોઈ ॥ ૨૫ ॥

દોહા—મમા માયા રૂપ હૈં, દીખે સુનિયે સોય ॥
તુહ દ્રષ્ટા ન્યારા રહે. દૃશ્યરૂપ નહિં હોય ॥

ય, યાર વહી દિલદાર મેરા, જો સાર અસાર બતલાવતા હૈ ॥ ઇસ દૃશ્ય અસાર કો દૂરિ કરકે, નિજ આપ દૃષ્ટા બતલાવતા હૈ ॥ સબ જન્મ અરુ કર્મ ગુણ દોષ જેતે, ઇન સે રહિત નિજ રુપ લખાવતા હૈ ॥ ધ્રુવ જ્ઞાન અરુ ધ્યાન કી યુક્તિ સબહી કહે, છુટા ચામ ગુપ્ત ગામ બસાવતા હૈ ॥ ૨૭ ॥

દોહા--યયા યાર લખાવતે. નિજ આતમ કા ધામ ॥
છોડિ ચામ કે રાગ કો, કરો ધામ વિસરામ ॥

ર, રમા સબ ઠૌર મેં સર્વ સોઈ, તિસ સર્વ સે નહીં જડ વર્ગ ન્યારા ॥ વૈસે દૂધ મેં ઘૃત અરૂ તિલો મેં તેલ હૈ, જલ પિંડ સે નહીં કછુ જુદા ખારા ॥ રંક અરુ રાવ ફકીર ઉમીર મેં, ઉંચ અરુ નીચ મેં એક સારા ॥ ગુપ્ત પ્રગટ મેં ધ્રુ અરુ અચલ મેં, નહિ આપ સે મિલા કોઈ જુદા પારા ॥ ૨૭ ॥

દોહા--રરા રંગ લાગે નહીં, રહતા સદા અસંગ ॥
સબ વિકાર સે રહિત હૈ, ઉતપતિ પાલન ભંગ ॥

લ, લક્ષ અલક્ષ કોઈ દક્ષ જાને, નિજ આપને માહિં નહિં
પાવતા હૈ ॥ સ્થાન અરુ પાન નિત ધ્યાન કરતા, નહિં સોવતા
જાગતા ધાવતા હૈ ॥ કોઈ જીવ અરુ ઈશ અજ્ઞાન નાહીં, જબ
જ્ઞાન શમશેર હલાવતા હૈ ॥ એસા ગુપ્ત નિજ આપ નહીં માપ
અમાપ, ધ્રુવ જાપ અજાપ નહિ પાવતા હૈ ॥ ૨૮ ॥

દોહા—લલા લાખ કિરોડ કી, પલ મેં હોવે રાખ ॥
નિજ આતમ અજ્ઞાન તેં, કરૈ ઝુઠ પરલાપ ॥

વ. વહી હૈ તુહીં દૃઢ સહી કીજે, જૈસે સ્વપ્ન કે માહિં નહિં,
ઓર દૂજા ॥ સ્વપ્ન કે દેવકી સેવ બહુ કરતે હૈં, ખુલી આંખિ જબ
દેવ ઓર નહીં સૂઝા ॥ તેસે આપ મેં પુન્ય અરુ પાપ કો કલ્પિ-
કર બના દેવ કા દાસ કરે સેવા પૂજા ॥ ઉસ ગુપ્ત ગલિયાર મેં
દેવ પૂજા નહીં ધ્રુવ એક આપ હૈ કોઈ નાહિં બૂઝા ॥

દોહા—વ વાહી કો ધન્ય હૈ, દેવ લખૈ નિજ આપ ॥
દેવાદાસ ઝગડા ચુકા, તબ મિટા ભેદ કા પાપ ।

શ. સ્વપ્ન સમાન જહાન સારા, નાના રંગ અરુપ હોય
ભાસતા હૈ ॥ ફહીં ચતુર મુખ હોકે રચે જગત કો, કહિં પાલ
સંહારકર શાસતા હૈ ॥ નિજ ગુપ્ત સરુપ અનૂપ માહીં, ધ્રુવ આપહા
રૂપ ઉજાસતા ॥૩૦॥

દોહા—શશા સકલ શરીરમેં, કરૈ આપ પરકાશ ॥
બ્રહ્મરૂપ કૂટસ્થ તુંહ, નાહીં જીવ આભાસ ॥

ષ, ખાન અરુ પાન કે બીચ માહીં, પડા સોવતા આપકો
નાહિં જાને ॥ વાચ્ય અરુ લક્ષ કી ખબર નાહીં, તિસ વાચ્ય કે
ધર્મ કો આપ માને ॥ વાચ્ય અરુ વાચકા ધર્મ તોમેં નહીં, લક્ષ
તુહી આપ ક્યા ના પિછાને ॥ સો ગુપ્ત ચેતન હૈ સાર તૂહીં,
અસાર જડ દેહ ધરુ ભર્મ ભાને ॥૩૧॥

દોહા—ષષા ખાલી મત રહો, ભરો બ્રહ્મ નિજ ખેપ ॥
કરિ ભક્તી કર્મ નિષ્કામહો, તબ છૂટે મલવિક્ષેપ ॥

સ. શેર કા સાજકર સ્યાલ ક્યોં હોત હૈ, ઉસ કાલ કા ગાજ પાડી રહા ભારી ॥ જબ સ્યાલ કા ભાવત હૈં કાલ કા દાવ હૈ, મુખ મારિ ચપટ ભરિ કરે ખ્વારી ॥ અબ આપના હેર તુહ શેર હૈ કેસરી, કાલ પીંજરા તોડિ કરિ મોક્ષ ત્યારી ॥ ગુપ્ત આતમા બ્રહ્મ સરૂપ જાનો બ્રુમ્હનિ કે કાલ શિર થાપમારિ ॥૭૨॥

દોહા—ઐસા સાંઈ આપતુહ, બનિ રહા ભૂલમેં જીવ ॥

જબ ગુરુ વેદ ભય પાયકે, સમઝ આપકો સિવ ॥

સ. હૈરિયા આપ તજ તાપ સબ સાફ હોય, ન્હાય જ્ઞાન કે નીર અજ્ઞાન ધોયા ॥ લોક અરુ વેદ કે મૈલ માયા છુટા, નિજ શુદ્ધ સરૂપ મન તાર પોયા ॥ તિસ તાર સે સારકા સાર જાન્યા, નિજ સાર હી પાયા અસાર ખોયા ॥ ગુપ્ત મેં ગુપ્ત અરુ જગત સારા ભયે, બ્રુમ્હાપ મેં આપ મુખ માંગ સોયા ॥૭૩॥

દોહા—હાલા હૈય ન ગૃહણુ હૈ, નાકોઈ કાજ અકાજ ॥

લોક વેદ અરુ ભેદ નાહીં, નાકોઈ લાજ અલાજ ॥

સ. લોભ અરુ લોભ અલોભ સારે, ભ્રમ નીર જ્યોં પીરકો [illegible] હૈ ॥ [illegible] રૂપ તો અપના આપહિ હૈ, મુઝ સત્ય સે [illegible] હૈ ॥ [illegible] કર્મ કો ભર્મ જબ શર્મ નાહીં હોત હૈ, [illegible] અપના આપ [illegible] હૈ ॥ ગુપ્ત હૈ પ્ર અરુ પ્રહી ગુપ્ત હૈ, પ્રાગટ હોય આપ નિપાવતા હૈ ॥૭૪॥

દોહા—સભા છાયા જગત મેં, વ્યાપક બ્રહ્મ સરૂપ ॥

ઉપમા દીજે કોનકી, જહં નાહીં રંક નહીં ભૂપ ॥

સ. તીનોં હી તાપકો સાફ કીના, ગુરુ જ્ઞાન કુનેન જબ ઘોરિ પ્યાઈ ॥ જાન્યો આપહિ નિહતાપ ફિરે જાપ કિસકા કરેં સજીવની પાઈ ॥ ભૂરિ ઘર છોડિ ભાઈ ॥ હર હાલ મેં મસ્ત હરખ્યાલ મેં મસ્ત, હર આલમેં મસ્ત એક મસ્તી છાઈ ॥ હૈ ગુપ્ત નિરબંધ નાહીં મોક્ષ સમ્બન્ધ કોઈ, પ્રુ જ્ઞાન અરુ ધ્યાન કી ઠાર ઠાઈ ॥૭૫॥

દોહા—ત્રયા તીનોં કાલ નહિં, નાહીં તીનોં તાપ ॥

તીન દેહ નહિ અવસ્થા નહિં તીન જીવ કા પાપ ॥

ગ, જ્ઞાન કા જ્ઞાન અરુ ધ્યાન કા ધ્યાન હૈ, જાન કા જાન જહાન સારા ॥ જીવ કા જીવ હૈ સીવ કા સીવ હૈ, બ્રહ્મ કા બ્રહ્મ કછુ નાહિ ન્યારા ॥ અપના આપ હૈ પુન્ય નહિ પાપ હૈ, જાપ અજાપ નહીં મહુર ખારા ॥ ગુપ્ત સે ગુપ્ત પ્રગટ સે પ્રગટ ધ્રુવ સે ધ્રુ ચલતા અપારા ॥૩૬॥

દોહા--ઞઞા જ્ઞાન સરૂપ તેં, નહીં રૂપ અરૂપ ॥
સો તો અપના આપ હૈ, કિસકી દીજે ઉપ ॥
સોરઠા– કકા વર્ણ બત્તીસ, ચાલ સેહરકી વેતકી ॥
લિખે છન્દ છત્તીસ, પિઓ સજ્જન અતિ પ્રીતયુત ॥

૧૧૧. ગજલ હકીકી

છોડ સબ મિલન કી આસા, કહાં પર મિલોગે જાઈ ॥ મિલનકો કો નહીં દૂજા, બાત યહ સમઝલે ભાઈ ॥ ટેક ॥ મિલન સબ હેત માહીં હૈ, વહાં પર હેત નહીં રાઈ ॥ હમીં નહીં કહત હૈં પ્યારે, બાત યહ વેદ ને ગાઈ ॥ ૧ ॥ તુઝે યહ ભર્મ કરે બાસી, જો ચિત મેં હૈ ચપલતાઈ ॥ ક્રિયા શક્તિ નહીં જિસમેં, જ્ઞાન-શક્તિ હી બતલાઈ ॥ ૨ ॥ કરો કુછ વિચાર બલ કા જોર, ન પાવે ઢુંઢ માહીં ચોર ॥ સમઝ તુઝ સે નહીં કછુ ઔર, તેરા યહ ભર્મ દુખદાઈ ॥ ૩ ॥ છોડ સબ ભર્મ કા આકાર, તેરા હૈ રૂપ અપરંપાર ॥ સમઝલે ગુપ્ત કી યે સાર, તુઝે યે સેન બતલાઈ ॥૪॥

૧૧૨. ગજલ

સ્વર્ગ પાતાલ અન્તર મેં, યહ કુછ આપહી નિહારા હૈ ॥ અર્ઘ ઔર્ધ્વ દશ હૂં દિશિ, યહ કુલ મેરા પસારા હૈ ॥ ટેક ॥ મેંહી દો દીન મેં રહતા ન મુઝ સે કુછ નિયારા હૈ ॥ મેંહી સબ ઠૌર મેં વ્યાપક, નહીં કુછ બાર પારા હૈ ॥ ૧ ॥ મૈં હી રચતા હૂં કુલ બ્રહ્માંડ, મેંહી કરતા હૂં સંહારા ॥ મિલ્યા જ્યોં દૂધ માહીં ઘી, સભી યહ એક સારા હૈ ॥ ૨ ॥ રચ્યા યહ ખ્યાલ મુઝહી કો, સભી મેરે અધારા હૈ ॥ ભરમ મેં ભૂલ મત પ્યારે સભી

જૂઠા બજારા હૈ ॥ ૩ ॥ મૈંહી હૂં સત ચિત આનંદ રૂપ, યહ કુલ આલમ જો ધારા હૈ ॥ ગુપ્ત મમ રૂપ. મેં એસે રજ્જૂ સે ન સર્પ ન્યારા હૈ ॥ ૪ ॥

૧૧૩. ગજલ

બિના નિજ રૂપ કે જામેં, નહીં આરામ દારી હૈ ॥ યતન-કર આપ કો જાનો, તભી છુટે બિમારી હૈ ॥ ટેક ॥ આપકો માનતા કરતા, ઇસી સે દુઃખ કો ધરતા ॥ તભી ફિર જન્મતા મરતા, ભરમ કા ફેર ભારી હૈ ॥ ૧ ॥ જીવકર આપ કો જાને, પડે ફેર કૈદ કે ખાને ॥ લગ્યા હૈ અઘો કો જાને, ભુગતા બહુત ખ્વારી હૈ ॥ ૨ ॥ બડચા અજ્ઞાન કા આજાર, ધરચા ત્રય દેહ કા સિર ભાર ॥ ચામ મેં ફંસિ હુયા ચમાર, ચાહ ઘર મેં ચમારી હૈ ॥ ૩ ॥ લેવે સતસંગતી કી ઓટ, લગે કિસી મુર-શિદાં કી ચોટ ॥ તભી સબ દૂર હોવે ખોટ. રેખ કર્મોં કી મારી હૈ ॥ ૪ ॥ હરી કી ભકતી કો ધારે, નીચ સે ઉંચ કર ડારે ॥ પાપ સબ જન્મ કે જારે. હોય શુદ્ધ બ્રહ્મચારી હૈ ॥ ૫ ॥ સુને સત ગુરૂ કે મુખ સે જ્ઞાન, રાત દિન કરે તિસકા ધ્યાન ॥ તભી છુટે સભી મદ માન. અવિદ્યા ડોંક જારી હૈ ॥ ૬ ॥ બજે જબ જ્ઞાન કે બાજે, કામ અરૂ ક્રોધ સબ ભાજે ॥ શીલ સતોંષ આ ગાજે, જ્ઞાન કી મહિમા ન્યારી હૈ ॥ ૭ ॥ મારી ગુરૂ જ્ઞાન કી ગુપ્તી, ધરી હૈ હાથ પર મુકતી ॥ રહી નહીં જનમનકી શકતી, તભી સોવે સુખારી હૈ ॥ ૮ ॥

સોરઠા—નિજ જાન્યા નિજ રૂપ. પાર હુયે ભવ સિંધ સે ॥
વ્યાપક બ્રહ્મ સરૂપ. છૂટિ ગયે યમ ફંદ સે ॥

૧૧૪. ગજલ

નહીં તકદીર કે આગે, કોઈ તદબીર ચલતી હૈ ॥ કરો ચહે લાખ ચતુરાઈ એક દિન મૌત ગિલતી હૈ ॥ ટેક ॥ હુયે બડે સિદ્ધ અરૂ સ્યાને, કાલ વહ દાંનો કો જાને । ચોટ લાવે થે નિશાને,

મોત તિનકો ભી ગલતી હૈ ॥ ૧ ॥ વૈદ ધન્વંતરી હોઈ, નહીં જડ રોગ કી ખોઈ ॥ કર્મ ભુગતે હૈ સબ કોઈ, ઈસ નીતિ ન હિલતી હૈ ॥ ૨ ॥ હુયે હૈં જગત મેં ઔતાર, દુઃખ તિનકો સહે અપાર ॥ ઔર ટારે કોન નર નારિ, કર્મ કી બેલિ ફલતી હૈ ॥ ૩ ॥ જિનોં કો કાલ વશિ કીના, દેહ અપની મેં કર લીના ॥ ધોખાતિન કો ભી દેદીના, વકત પર પડી ગલતી હૈ ॥ ૪ ॥ હુયે બાલી બલી મુકતે, કિ બલ વહ ચોગુના રખતે ॥ કિયે હૈં કાલ ને તુકતે, અગ્નિ ચહું ઓર જલતી હૈ ॥ ૫ ॥ યોગ કી યુક્તિ કો જાને, સમાધી કાલ બહુ ઠાને ॥ પડે હૈં કાલ કે પાને, પકોડા તેલ તલતી હૈ ॥ ૬ ॥ શીસ પર પૃથ્વી ધરતે, ઉત્પત્તી પાલ સંહરતે ॥ અન્ત મેં વેભી સભી મરતે, ઔર કી કહા પિલતી હૈ ॥ ૭ ॥ ગુપ્ત આતમ હૈ અવિનાશી, પડે નહીં કાલ કી ફાંસો કાલ તીનોં પરકાશી લિખાવટ તિસ સે ખિલતી હૈ ॥૮॥

૧૧૫. ગજલ

લગ્યા કિસ ખ્યાલ મેં ખેલે, તુઝે કયા મસ્તી છાઈ હૈ ॥ કાલ કા છુટિ ગયા ગોલા, તોપ તેરે સિર પૈ લાઈ હૈ ॥ ટેક ॥ કરે કલ્પાન્ત કા અભિમાન, સુબહ વા શામ કા મેહિમાન ॥ તેરા તો કહા હૈ ઉનમાન, બડોં પર ઘાત લાઈ હૈ ॥ ૧ ॥ બચે નહિ રાના ઔર રાજા, સભી હૈ કાલ કા ખાજા ॥ બજે તિહું લોક મેં બાજા ફિરી તિસ કી દુહાઈ ॥ ૨ ॥ લોક અરૂ લોકોં કે પાલી, કરત હૈ સબહિ કો ખાલી ॥ સંગ મેં રહતી હૈ કાલી, કરે સબ કી સફાઈ હૈ ॥ ૩ ॥ ખેલ કી બાજી જિન લાઈ, જગત ચૌપટ કો બિછવાઈ ॥ દિશા હૈ ચાર ઘરવાઈ, પાશા અહ નિશિ બનાઈ હૈ ॥ ૪ ॥ ચાર ખાની સભી ગોટા, તિનોં પર મારતે ચોટા ॥ બચત નહિં છોટા અરુ મોટા, ચટની સબ કી બનાઈ હૈ ॥ ૫ ॥ કાલ સે વહી બચતા હૈ, રૂપ અપને મેં જંચતા હૈ ॥ નહીં ઉસે કાલ કા કુછ ભય અવિદ્યા ધો બહાઈ હૈ ॥ ૫ ॥ કિયા કર્મોં કા તિસને ચૂર, લખ્યા હૈ આપ કો ભરપૂર ॥ વરસતા જિનકે મુખ પર નૂર, સુફલ તિસકી કમાઈ હૈ ॥ ૭ ॥ કાલ પરઘટ કો ખાતા,

હૈ, ગુપ્ત ઢૂંઢા ન પાતા હૈ ॥ વેદ સૂક્ષ્મ બતાતા હૈ, શૈન તૂબ કો સમ્ભાઈ હૈ ॥ ૮ ॥

૧૧૬. ગજલ

ગતી હૈ કર્મ કી ટેઢી, બિના ભોગ ન ભગતી હૈ ॥ અકલ કોઈ કામ નહીં દેતી, વખત પર આય જગતી હૈ ॥ ટેક ॥ ધર્મ નીતિ કો પહિચાને, ભવિષ્યત કાલ કી જાને ॥ પકડિ કે તિનકો ભી તાને, સભી કે પીછે લગતી હૈ ॥૨॥ હુયે નલ, રામ, સે આદિ, યુધિષ્ઠર ધર્મ કે વાદી ॥ કરે હૈં ક્યા તિલક, અરુ ગાંધી તિનો ભી કહા શકતી હૈ ॥૨॥ ભાવી કો જાનતે ભીષમ, અકલ જિનકી નહીં કુછ કમ ॥ પડા હૈ તિનકો આકે ગમ, સદા વ્યાઘ્ર જ્યોં તકતી હૈં ॥૩॥ ગુપ્ત આતમ રહે નિરબન્ધ, નહીં કોઈ કર્મ કા હૈ ફંદ ॥ સદા વહ રહતા હૈ આનંદ, ભર્મ સે પડી ગલતી હૈ ।૪।

સોરઠા જિનકો કહેં અવતાર, ભાર ઉતારેં જગત કા ॥
તિન પર ભી પડી માર ઔર કિસકી કયા ચલે ॥
બચા ન તિસ તેં કોય હોનાહાર બલવાન હૈ ॥
નિજ પદ સુર્ત સમોય, જિસ કરકે કારજ સરે ।

૧૧૭. ગજલ

દશાહુરા દેખલો દિલમેં નેમકે નેવરતે કરકે ॥ શીલ સંતોષ કો ધારો, કામ ઔર ક્રોધ પરિહર કે ॥ટેક॥ જગત સે નાતા સબ તોડ, ચઢો અબ જ્ઞાન કે ઘોડે, ॥ નિશાના નેમકા જોડ, લગા હરિ હાથ પે ધરિકે ॥૨॥ સભી શુભગુન કે લે હથિયાર, કરો અબ દુશમનોં પૈ વાર ॥ લગાવો એક હરિસે તાર, લડો ઇસ મારચે અરિકે ॥૨॥ જૂઝતે સૂરમેં રણમેં મરનકા શોચ નહીં મનમેં નહીં અભિમાન હૈ તનમેં હટે સંગ્રામ તે મરિકે ॥૩॥ શૂર ક્ષત્રી વહી જગમેં ચલત હૈ વેદકે મગ મેં ॥ આસ નહીં કરત હૈ સંગ મેં, વહી દિખલાતા હૈ તિરકે ॥૪॥ છુટ્યા હૈ જ્ઞાન કા ગોલા ઉડા અજ્ઞાન કા ટોલા ॥ કિયા દુશમન કા સિર પોલા, મારતા

તોપ ભરભર કે ॥૫॥ ગુપ્ત નહીં ધર્મ ક્ષત્રી કે, કહે હૈં ગીતામેં નીકે ॥ કાયરોં કો લગે હૈં ફીકે, ભાગતે રણસે ડરિ ડરિકે ॥૫॥

૧૧૮. ગજલ

મુઝે જગ ટોહ લિયા સારા, લાલ ઘટ માહિં પાયા હૈ ॥ ફિરા બન પરવતોં માહીં, પતા નહીં જિસકા ભાયા હૈ ॥ટેક॥ મિલે જબ સત ગુરુપૂરે, લાલકા ભેદ લાયા હૈ ॥ ગિરેહ કો ખોલકર પરખ્યા, તભી આનંદ છાયા હૈં ॥૧॥ ભયે ધનવાન તવહી સે, જભી યહ માલ પાયા હૈ ॥ દરિદ્ર દુખ સબ નાસે, કંગાલી કો બહાયા હૈ ॥૨॥ નિરખિ તિસ લાલકી છવિકો, ન દૂજા ઔર પાયા હૈ ॥ ઔર સબહી લગે નકલ, અસલી ઘટમેં ઠહરાયા હૈ ॥૩॥ જિસે હમ જાનતે થે દૂર, વો પાયા સબહિ મેં ભરપૂર ॥ ચરૈં અબ મોજ અપની મેં ગુપ્ત ને એસે ગાયા હૈ ॥૪॥

૧૧૯. ગજલ

તજો સબ જ્ઞાન ચતુરાઈ, ખબર લખ મહલ કી ભાઈ॥ બાત યહ વેદને ગાઈ ઝૂંટ ઇસમેં નહીં રાઈ ॥ટેક॥ યહ નહીં યહ નહીં હોઈ ......સત્ય યાતે પરેસોઈ॥ અપના રૂપ હૈ વોહી, ઝુંઠ ઇસમેં નહીં પાઈ ॥૧॥ જિસ્મેં નહીં સાત્ર ઔર સાધન, નહીં કોઈ વાદ ઓ વાદન ॥ નહીં કોઈ રાધ ઓ રાધન લક્ષણા વૃત્તિ ઠહરાઈ ॥૨॥ લખ્યા જવ આપ અવિનાશી, કટી સબ કાલકી ફાંસી ॥ જગત બેશક કરો હાંસી, ભ્રાન્તિ જબ ઉલટિ કર લાઈ ॥૩॥ કોટિ પરકાશ સૂરજ ચન્દ, જહાં પર આપ ગુપ્તાનન્દ ॥ દેખિ છવિ ભયે હૈં આનંદ, જહાં કોઈ આવે ના જાઈ ॥૪॥

૧૨૦. ગજલ

ભકતજન જગત મે આયે ધર્મ સંતોપ ધારા હૈ॥ ખડગ જિન ભક્તિ કા લીના, કામ ઓ ક્રોધ મારા હૈ ॥ટેક॥ કાટિ દઈ આસા ઓ તૃષ્ણા, લોભકા મૂલ ફાડા હૈ ॥ નિરભય હો રહત હૈં જગમેં સભી ડર દૂર ડારા હૈ ॥૧॥ વનજ હૈ ભક્તિ કા જિનકે ઔર નહીં કો વેપારા હૈ ॥ આસ સબ લોકકી ત્યાગી, એક પ્રભૂકા

સહારા હૈ ॥૨॥ ઉઠતે બૈઠતે એક રામ, રહા નહીં ઔર સે કોઈ કામ ॥ મસ્ત રહતે હૈં આઠો યામ, સદા સુખ રૂપ ધારા હૈ ॥૩॥ લગા હૈ એક હરિ સે તાર, ઝૂઠા સમઝતે ઘરબાર ॥ ધ્રુ નિશ્ચય ભયા જિનકા, હમસે કછુ નહિં ન્યારા હૈ ॥૪॥

૧૨૧, ગજલ

નહીં કિસી ભેષકે યોગી, નહીં કોઈ પંથ ધારા હૈ ॥ તોડ-દિયા જગતસે નાતા, ન યહાં પર કુછ હમારા હૈ ॥ટેક॥ પંથ સે પથ અલ્લહિદા, પડા હૈ ભેષોં મેં વેદા ॥ હમો યહ દેખકર સૌદા, પંથ અપના સિધારા હૈ ॥૧॥ ટુટી સબ મજબકી ફાંસી નવસતે મથુરા ઔ કાશી ॥ હમી ઉસ ધામ કે વાસી, અન્ધ નાહીં ઉજારા હૈ ॥૨॥ ન કોઈ વર્ણ હૈ મ્હારા, હમેં સબ આસર મજારા ॥ છુટી જબ જ્ઞાનકી ધારા, વહાં સબ વેદ ભારા હૈ ॥૩॥ ગુપ્તધન પાયા હૈ જબ સે, હમી આનન્દ હૈં તબસે ॥ મિત્ર કા ભાવ હૈ સબસે, દશોં દિશિ મેં ઉજારા હૈ ॥૪॥

૧૨૨. ગજલ

છુટી જિન વાસના મનકી, વહી અવધૂત જગમાહી, ચરત હૈ મૌજ અપની મેં, વિધી નિષેધ કછુ નાહીં ॥ટેક॥ કટા સબ મોહ કા ફંદા. જાન્યા જબ આપકે તાંઈ॥ જગત મેં કો નહીં ધંદા બ્રત્તિ જબ લીનહો જાઈ ॥૧॥ કટી સબ આસકી ફાંસી, લખા જબ આપ અવિનાશી ॥ નહીં કોઈ દાસ અરુ દાશી નહીં ધન માલ પ્રભુતાઈ ॥૨॥ બસે નિજ રૂપમેં જાઈ મહજબ દૂકાન સબ ઢાઈ ॥ જિન્હેં શંકા નહીં રાઈ, કહીં સો આવે ના જાઇ ॥૩॥ તત્વ જિનકો લખ્યા એસા, ન રખતે કૌડી અરુ પૈસા ॥ ગુપ્ત ધન પાયા હે એસા, ગોર્વધન ખર્ચે અરુ ખાઇ ॥૪॥

૧૨૩. ગજલ ।

સોઈ હૈ ફકર જગ માહીં, ફિકિર જિન મૂલ સે ખોયા ॥ ઉલટ કર સર્વ સે વૃત્તી, અપને આપ કો જોયા ॥ટેક॥ ફે કરકે સદાહી ફાકા, તોડા અજ્ઞાન ગઢ વાંકા ॥ નહીં કોઈ સાક અરુ સાખા, સભી ડરડાંર કે સોયા ॥૧॥ કે કર કરકે કાટ દઈ આસા

ઉપજા નિરવેદ જો ખાસા ।। કિયા હૈ બ્રહ્મ મેં બાસા, હોના સો આનિ કર હોયા ।।૨।। રે કરકે રહમ કો ધારા, કામ ઔ ક્રોધ સબ મારા ।। મૂલ સબ જગત કા જારા, જીવ કો બ્રહ્મ મેં પોયા ।।૩।। વિધિ નિષેધ નહીં જિનમેં, વિચરતે મૌજ અપની મેં ।। ધ્રુવ પાયા ગુપ્ત તનમેં, મૈલ અજ્ઞાન સબ ધોયા ।।૪।।

૧૨૪. ગજલ ।

મિલો દિલદાર સે પ્યારે, જહાં ઉલફત હો રહને મેં ।।ટેકા।। તજો સબ જગત કી યારી, કરો સ્વયં સરૂપ કી ત્યારી ।। નહીં તો હોયગી ખ્વારી, વિયોગે તીર પૈને મેં ।।૧।। જિનોં કો કહતે હૈં મેરા, તિનોં મેં કો નહીં તેરા ।। હોગયા જંગલ મેં ડેરા, સમઝ ટુક અપને જેહને મેં ।।૨।। સમઝ ટુક આપ અપને કો, તજો સબ જગત અપને કો ।। લગો યહ જાપ જપને કો, આજા ટુક મેરે કહને મેં ।।૩।। સજન પરિવાર સુત દારા, ઉસી વે રોજ હો ન્યારા ।। વજે શિરકાલ નકારા, દેખ ટુક મન કે અયને મેં ।।૪।। ન કિજે રાજ કી મસ્તી, કિ સિર પર મૌત જો હંસતી ।। છુટે સબ ઘોડા અરુ હસ્તી, બૈઠ ચલ કાઠ મ્યાને મેં ।।૫।। પલક મેં છૂટિ જા ડેરા,...હુકમ કોઈ માને ના તેરા ।। હો જાના ગુસે કા ચેહરા, યહી કિસ્તી તિરાને મેં ।।૬।।

૧૨૫. ગજલ

જરા ટુક ખોજ તન મન કો, તુહી હૈ આપ અવિનાશી ।।ટેકા।। જિસે તું જાનતા હૈ દૂર, સોઈ હૈ સકલ મેં ભરપૂર ।। સમઝ ટુક વહી તેરા નૂર, કરે હૈં કિસકી તલ્લાશી ।।૧।। બસી હડ ચામ કી નગરી સોઈ જડ જાન તૂં સગરી ।। પટક દે ભરમ કી પગડી, તુહી હૈ સબ કા પરકાશી ।।૨ તુહી હૈ રામ ઔકૃષ્ણ તૂ હી હૈ બ્રહ્મા ઔ વિષ્ણુ ।। તુહી વહ ખોજતા જિસ નૂં તુહી હૈ ઈશ કૈલાશી ।।૩।। કહા ટુક માનલે મેરા, તજો સબ દૂર ઓ નેરા ।। બહુરિ નહીં હોયગા ફેરા, છુટે યમરાજ કી ફાંસી ।।૪।। ભુલા જિસે તૂં ખોજતા જગ મેં, સોઈ ભરપૂર હૈ સબ મેં ।। નહીં તહ કયા જગત કે મગ મેં, ફિરે કયા દ્વારિકા કાશી ।।૫।।

માસે સૂરજ ચન્દ, તુહી હૈ આપ ગુપ્તાનન્દ ॥ જહાં પર કો નહીં દુખ દ્વન્દ, હોજા ઉસ ધામ કા વાસી ॥૬॥

૧૨૬. ગજલ ।

બિના તન આપ તન ધારી, ઉધર ક્યા હૈ ઇધર દેખો ॥ સભી સૃષ્ટી હૈ દૃષ્ટી સે, યહેં તુમ વેદ કો દેખો ॥ટેક॥ જભી દૃષ્ટી કો ફૈલાવે, તભી સૃષ્ટી નજર આવે ॥ ફિરે દૃષ્ટી નસે સૃષ્ટી યે કૌતુક આપકા દેખો ॥૧॥ જો ચેતન ચેતતા જાવે, જિસે ચેતે સો બન જાવે ॥ સમાવે આપકે માહીં, સ્વતઃ નિજ રૂપ કો દેખો ॥૨॥ સર્વ વ્યાપી હૈ પરમાતમ, ઉસી કો કહતે હૈં આતમ શુદ્ધ આનન્દ અવિનાશી, કિ અનુભવ કરકે તુમ દેખો ॥૩॥ ગુપ્ત જાને સે હો મુક્તી, બતાતે સંત યોં યુક્તી ॥..........ધ્રૂવ અનમોલ અવસર કો, નિગ્રેહ કો ખોલ કર દેખો ॥૪॥

૧૨૭. ગજલ ।

ઉદય હુઆ જ્ઞાન કા ભાનૂ, ઉડા અજ્ઞાન અન્ધિયારા ॥ સમાધી શુદ્ધ મેં લાગી. ભયા ઘટ માહિં ઉજિયારા ॥ટેક॥ દેખ્યા નિજરૂપ તમ્માશા, ભરમ કા ભૂત જગ નાશા ॥ મિટા શશિ મન કા પરકાશા, છિપગયે ઇંદ્રિગણ તારે ॥૧॥ છિપે શિશુમાર પંચોં પ્રાણ, છુટ્યા સબ દેહ કા અભિમાન ॥ ભઈ હૈ તસ્કરોં કી હાન, કામ ઔ ક્રોધ સબ મારા ॥૨॥ કરતે હૈં ભેદ કા નિત ગાન. સોઈ ઉલ્લુ કો નિશિ મેં જાન ॥ ન હોવે રાત માયા હાન, ધરા શિર ભેદ કા ભારા ॥૩॥ અંધેરી રાત્રી મંઝાર, જગાવે વેદ ચૌકીદાર ॥ સમઝલે ગુપ્ત કી યહ યાર, સોવે ફિર ચૌકી રખવાર ॥૪॥

૧૨૮. ગજલ ।

દિવાલી દેખલો દિલ મેં, કિ દિપક જ્ઞાન કા બાલો ॥ મિટા કર આશ ઔ તૃષ્ણા, કામ અરુ ક્રોધ કો જાલો ॥ટેક॥ મૈલ વિક્ષેપ સબ ધોવો, સફાઈ મહલ કી કિજે ॥ ગલતી ઇસમેં નહીં દીજે મૈલ સબ મહલ કા ગાલો ॥૧॥ કરો અન્તઃ કરણ દીપક, પ્રીતિ કે તેલ કો ભરના ॥ વત્તી અબ ગૈરે નિષ્કર્મા, હોય મન્દિર મેં ઉજિયાલો ॥૨॥ કરુણા મૈત્રી મુદિતા, કરેં મન્દિર મેં શુભ ગાના ॥ મિટે સબ આના ઔર જાના, શીલ સન્તોષ કો પાલો ॥૩॥ ઇસી

કાયા દિવાલીમેં ગુપ્ત એક ગોવર્ધન પૂજા ॥ મિટા કે ભાવ સબ દૂજા, તિમિર અજ્ઞાન કો ટાલો ॥૪॥

૧૨૯. ગજલ।

જગત સે તોડ યારી, લગ્યા દિલવર મેં દિલ જિનકા ॥ કાન દેકર સુનોં પ્યારે, કહત હૂં હાલ સબ તિનકા ॥ટેક॥ જૈસે આશિક હુયે મજનૂ ઇશ્ક લૈલી સે લાયા હૈ ॥ તભી લૈલી કો પાયા હૈ, ફિકિર નહીં કીન જલને કા ॥૧॥ ઇશ્ક અબ કહત હક્કાની, બાત સબ લોક મેં જાની ॥ પિતા કી જિસને નહીં માની, કિયા હઠ આપને મનકા ॥૨॥ મુસિબત કો સહા ભારી ॥ ટેક નહીં અપની ટારી ॥ અસુર ને ખડગ કી મારી કટા નહીં રોમ તનકા એક ॥૩॥ માત કા વચન સુન મનમેં લગી ધુવાલ સે તન મેં ॥ રાજ તજકર ચલે વન મેં, મજા તિસ કો મિલા વન કા, ॥૪॥ ઇશ્ક મંસૂર ને કિયા, અનલહક માહીં મન દીયા ॥ શીશ સૂલી પર ધર દીયા, સુધર ગયા કાજ સબ ઉનકા ॥૫॥ ફરિદા કૂપ મેં લટકયા માંસ સબ કાગિલોં ઝટકયા ॥ ઉસી દિલદાર મેં અટકયા, લાભ જિસે હાયા દરશન કા ॥ ૬॥ હુયે ઇક શાહ સુલતાની, તજી થી વલખ રજધાની ॥ પિયા જિન ઇસ્ક કા પાની, નશા સબ તજ દિયા ધનકા ॥૭॥ દિલ લગા ધામ ધુન અરુ વામ, ચહે ફિર મુક્તી હી કો ધામ ॥ ગુપ્ત સુમિરે નહીં નિષ્કામ, બના હૈ દાસ સબ જન કા ॥૮॥

૧૩૦. ગજલ।

ફૈલાયા જાલ માયા ને, કોઈ સમઝે ખિલારી હૈ ॥ જૈસે બાજાર કે માહીં ગાયબ બાજી પસારી હૈ ॥ટેક॥ કોઈ ધન ધામ મેં ભૂલે, કોઈ બડજોર મેં ફૂલે ॥ કોઈ મદ કામ મે ઝૂલે, કહી સુત ભ્રાત નારી હૈ ॥૧॥ કોઈ તો કર્મ કે સાજી કોઈ હૈ ભક્તિ મેં રાજી ॥ કોઈ પંડિત કોઈ કાજી કરૈ ઉપદેશ ભારી હૈ ॥૨॥ કોઈ તો નિગમ આગમ મેં, કોઈ તો ગ્રહણ ત્યાગન મેં ॥ કોઈ દિન રાત જાગન મેં, કિસી કો ધૂની જારી હૈ ॥૩॥ કોઈ તપ દાન કો કરતે, કોઈ તો મોજ મેં ચરતે ॥ કોઈ કાશી મેં જા મરતે ધારના એસી ધારી હૈ, ॥૪॥ કોઈ નિર્ગુણ મે, અટકે હૈ ॥ કોઈ

સગુણ મેં લટકે હૈં । કોઇ દોનોં સે સટકે હૈં, તમાશા ખેલ જારી હૈ ાાપાા કથૈ કોઈ જ્ઞાન કો દિન રાત, કરહિં વેદાન્ત કી બહુ બાત ાા ધ્યાના કરૈ સન્ધ્યાઔ પરભાત, નૈંનન સે નીર જારી હૈ ાા૬ાા કહું કબ તક યહ ઝૂંઠા ખ્યાલ, કોઈ ગાતે હૈં દે દે તાલ ાા કોઈ કપડે કો રંગતે લાલ કોઈ તો બ્રહ્મચારી હૈ ાા૭ાા ગુપ્ત પાયા નહીં ખોયા કભી જાગા નહીં સોયા । નહીં હંસતા નહીં રોયા, નહીં હલકા ન ભારી હૈ ાા૮ાા

૧૩૧. હોલી ।

હોલી રંગ મહલ મેં હોતી, કહા નીંદ ભરમ કી સોતી ાાટેકાા યા હોલી કા ખેલ અજબ હૈ, દેખત મનકો મોહતી ાા કોઈ કોઈ ખેલત સુઘર સયાને, મૂલ અવિદ્યા ખોતી ાા ચિમક રહી આતમ જોતી ાા૧ાા ઇસ હોલી કી રંગત ન્યારી, પાપ જનમ કે ધોતી ાા મૂરખ કો પંડિત કરૈ છિન મૈં. પતરા પઢના ન પોથી ાા નહીં પાતી નહિં ખોતી ાા ૨ ાા બારોં માસ વસન્ત ઉડત હૈ. છઃ ઋતુ હોલી હોતી ાા તાકી મહિમા વેદ કરત હૈ, કહિ સમઝાવત નેતી ાા ઝલક રહા આતમ મોતી ાા ૩ ાા ઇસ હોલી કો જો નર ખેલત ફગુવા ઉસકો દેતી ાા ગુપ્ત જ્ઞાનકી હોલી મચી હૈ. ઔર સબ હોલી થોથી ાા કરત કહા નેતી અરુ ધોતી ાા ૪ ાા

૧૩૨. હોલી ।

લખિ આતમ રૂપ અપારા, હોલી ખેલિ હુયે બહુ પારા ાાટેકાા યાજ્ઞવલ્કય જનકાદિક ખેલે, લાગ્યા નહીં લગારા ાા જ્યોં જલ કમલ રહે જગ માહીં, છીંટ લગ્યા નહીં ગારા ાા સભી કામાદિક જારા ાા ૧ ાા બામદેવ શુકદેવ ખેલારી, વચન પિતા કા ટારા ાા ધારા વૈરાગ જગત સે ઉભરે, લેકર જ્ઞાન સહારા ાા ઔર હુયે અનન્ત હજારા ાા ૨ ાા ઇસ હોલી કા યહી મહાતમ, જો ખેલા સો તારા ાા ઊંચ અરુ નીચ ધની અરુ કંગલા, હલકા ગિનતી ન ભારા ાા પાર હુયે ભવ કી ધારા ાા૩ાા ગુપ્ત ભાગ મેં હોલી મચી હૈ, નાના રંગ પસારા ાા વિવેક વૈરાગ કી કેસર ઘોરી, ફૂલી જ્ઞાન ફુલવારા ાા મોક્ષ એક ફુલ હજારા ાા૪ાા

૧૩૩. હોલી ।

ખેલૈ કૃષ્ણ આતમા હોરી, બનિતા કરિ રહી બરજોરી ॥ટેક॥ આત્માદિક અરુ આદ્યા કૃષ્ણ, ઐસી કેસર ઘોરી ॥ ભરિ પિચકારી ચિતવન કી મારી, બુદ્ધિ ભઈ હૈ ભોરી ॥ જ્ઞાન સુખ મુરલી ચોરી ॥૧॥ કૃષ્ણ આતમા મહિકર પકડો, દેદે નચાવે હૈં ફેરી ॥ કામ કા કજરા નૈન બિચ ચાલા, સુંદરી ચાહ ઉકોરી ॥ નેહ કી નાથ નકેરી ॥ ૨ ॥ તુમ કમની મેં બાલ ભોલા, નિત ઉઠ મોહિં ઠગોરી ॥ પુરબ્રહ્મ પીતામ્બર ચોરા, અબ જાની સબ ચોરી ॥ મોહિં લાગત બડ ભોરી ॥ ૩ ॥ ગુપ્ત ગલીમેં પકરૂં તુમકો ક્યા ફિરતી હો દૌરી ॥ તત્વરૂપ માખન કે ખાઓ, માન મટકિયા ફોરી ॥ તોરૂં નથ ફુલરી તોરી ॥૪॥

૧૩૪ હોલી ।

હોલી અધ્યાત્મિક કો સાચી, ઔર સબ હોલી કાચી ॥ટેક॥ આર વેદ કા મરુદ્રપ ગોધા, બાત કહી જિન સાંચી। પુરુષ પ્રકૃતી ચેતન આયે, ઉઠિ પર ફિરતી નાચી ॥ પુરુષ સબ રચના જાચી ॥૧॥ મહત્તત્વ અરુ હુંકાર માયા, સાતોં કી ઢોલક બાંચી ॥ પંચભૂત દસ ઇંદ્રી મન લે, તાન લગાઈ આછી ॥ તિનોં કે સંગ મેં રાની ॥ ૨ ॥ પુરુષ અસંગ દેખન લાગા, તાકી બુદ્ધિ બાંચી ॥ ઐસી યહ દેખ તમાશા આપકો ભૂલા, માનત હૈ કુલ જાતી ॥ ઐસી યહ હોલી માચી ॥૩॥ બુદ્ધિ કા ધર્મ આપમેં માનત, યોં ભુગતે ચૌરાસી ॥ ગુપ્તારૂપ પરગટ જબ હોવે, અન્ધકાર ઉડિજાસી । ભાનુ કૈસે ઊગે પરાચી ॥૪॥

૧૩૫.હોલી રંગપંચમી

જબ રંગ પંચમી હોવે, પાંચો નારી રંગમેં ભિગાવે ॥ટેક॥ મન સંગતિ મેં રંગતિ લાગી, તામેં પકડિ ડુબોવે ॥મન રસિયા કો ખૂબ ભિઝાવ, પાપ જન્મ કે ખોવે ॥દાગ સબ દિલકે ધોવે ॥૧॥ કર સિંગાર વૈરાગ જ્ઞાનકા તત કી તાલ સમોવે ॥ સાધન આદિ અજાયત બાજે ॥ મૂલ આપના જોવે ॥ ફિર નિરભય હોઈ સોવે ॥૨॥ અહં બ્રહ્મ યહ ભરિ પિચકારી, રાગ અખંડિત હોવે ॥ આપ મેં રસિયા સોઈ હૈ રસિયા ॥ ઋતુ વસંત મેં સોઈ

તાર નિજ અંતર પોવે ॥૩॥ વિધિ નિષેધ કી ધૂલિ ઉડાકે, પુન્ય પાપ નહીં જોવે ॥ ગુપ્ત ગલીમેં હોલી ખેલત ॥ હોના હો સોઈ હોવે ॥ અહં પરિછિન્ન વિગોવે ॥૪॥

૧૩૬. હોલી ।

મન રસિયા ને હોલી મચાઈ ॥ એસી રચના અજબ રચાઈ દૃષ્ટા દર્શન દૃષ્ય રચેઉન, ચેતન સત્તા પાઈ ॥ દેશ અરુ કાલ રચી સબ વસ્તુ, જીવ રુ ઈશ બનાઈ ॥ અવિદ્યા માયા લગાઈ ॥૧॥ નાના વિધિકે કર્મ બનાયે, પુન્ય રુ પાપ પશારા ॥ જીનકે ફલ સુખ દુખ દો કીના ॥ સ્વર્ગ નર્ક ભુગતાઈ ॥ એસી યહ નીતિ ચલાઈ ॥૨॥ જ્ઞાન ધ્યાન અષ્ટાંગ યોગરુ, સાધન સાધ્ય સિધાઈ, ત્યાગ વેરાગ દેવ અરુ પૂજા કર્મકી કાલુપ લાઈ, ફિરી હૈ કાલ દુહાઈ ॥૩॥ જો કછુ કૃત કિયા સબ મન કા, આતમ મેં નહિં કાહી ॥ દૃષ્ટા દૃષ્ય કભી નહિં હોતા ॥ ગુપ્ત જ્ઞાન લખિ ભાઈ ॥ બાત યહ બેદા ને ગાઈ ॥૪॥

૧૩૭.હોલી ।

અબ વસન્ત પંચમી આઈ, યામેં લોજો રંગ ચઢાઈ ॥ટેક॥ પંચ ભૂતકી રચના રચિ યહ માનસ દેહ બનાઈ ॥ તાસ સમાન ઔર નહિં દેહા, દેવન કે મન ભાઈ ॥ કરો યામે સુઘડ કમાઈ અન્તઃ કરણ કા મૈલા કપડા યાકી કરો સફાઈ ॥ નિર નિરંતર ભકિત મસાલા સાધન શિલા બનાઈ ॥ મૈલ સબ ધોઈ વહાઇ ॥૨॥ સત ગરુ રંગિયા સે રંગ ચઢાયો, પૂરી દેકે 'ગાઈ ॥ સરધા કી દેગ મેં જ્ઞાન રંગ ભરિયા મેં દેહ ડુબાઈ ॥ ચઢે કુછ જબ રોશનાઈ ॥૩॥ ગુપ્ત ગલી મેં ફાગ મચાવો, કરિકે નિરભેતાઈ ॥ ફાગન કે દિન સુખસે બીતેં, હોલી અવિદ્યા જલાઈ ॥ ભર્મ કી ધૂલિ ઉડાઈ ॥૪॥

૧૩૮. હોલી ।

ઋતુ આઈ વસંત સુહાની, જામેં ફાગન ખેલતે જ્ઞાની ॥ટેક॥ જીવન મુક્તી બજાવત બાજે રાગ ગાવેં બ્રહ્માની ॥ વૃત્તી વ્યાપતી તાલ લગાવે નૂર ધ્વજા ફહરાની ॥ છૂટૈ દુખ ચારોં ખાની ॥૧॥

આપ રૂપ કે રંગમેં રાતે લાભ રહા નહીં હાની ॥ નાચત નાથ કર્મ અનુસારી ॥ ફગુવા મિલા નિરવાની ॥ છુટી સબ ખેંચાતાની ॥૨॥ સો રસિયા આનંદ મેં બસિયા જિન યહ હોલી જાની ॥ કાલ નગારે કે સિરમેં ડંકા, જગકી ધુલ ઉડાની, જ્ઞાન પિચકારી તાની ॥૩॥ ગુપ્તરુ પરઘટ ખેલ કરતે હૈં જિનકી અકથ કહાની ॥ લોક વેદકા ભય નહીં માનત મૂલ અવિદ્યા ભાની ॥ નહીં કોઈ તાહીં સમાની ॥૪॥

૧૩૯. હોલી ।

હોલી જલગઈ અવિદ્યા સારી ॥ રાખે નિજ ભક્ત મુરારી ॥ટેક॥ ભકતોં કે કાજ સાજ બહુ સાજે, તિનકો લેત ઉભારી ॥ યાહી ટેક જાકે પરંપરા સે નર હો વો ચાહે નારી ॥ કરે ભવ જલ તેં પારી ॥૧॥ જૈસે જન પ્રહલાદ કો રાખ્યા હોલી ભઇ જલ છારી ॥ હિરનાકુશ અજ્ઞાન કો મારા ખંભ દિયો જિન ફારી ॥ દેહ નરસિંગ કી ધારી ॥૨॥ જબ પ્રહલાદ અવિદ્યા હોલી તૃષના અગિનિ પજારી હિરન કશિપ મૂલી અજ્ઞાન હૈ ॥ નરસિંહ જ્ઞાન કટારી ॥ ઉદર તાકો દેત વિદારી ॥૩॥ કામ ક્રોધ સબ ભયે હૈં પહુરવા મારે રાવ બલ ભારી ॥ ગુપ્તરુ પરઘટ એક લખ્યો જબ એસી ધરના ધારી ॥ સોઈ હૈ સુઘડ ખેલારી ॥૪॥

૧૪૦. હોલી ।

લાગી ગુપ્ત જ્ઞાન કી ગોલી, સબ ઉડી ભરમ કી ટોલી ॥ટેક॥ સત ગુરુ ભેદીને ભેદ બતાયા, બુદ્ધિ બંદૂક ટટોલી ॥ભકિત કરમ સે મંજન કીની, સાર શબ્દ સે ખોલી ॥ હુઈ હૈ તબ અન મોલી ॥૧॥ અહં બ્રહ્મ યહ રંજક ભરીકે, મનકે કાંટે તાલી ॥ વ્રત્તી નિરંતર બાંધિ નિશાના, શબ્દ અહં કો બોલી ॥ કરમ કી ઉડિ ગઈ ટોલી ॥૨॥ કામાદિક મિરઘા સબ ભાગે, તૃષ્ણા હિરની ઝાલી ॥ ઝાલી ॥ ઋતુ વસન્ત આઈ જીવન મુક્તી, ખેલત ભર ભર ઝોલી ॥ પાવે કર્મ કી ઉડરહી રોલી ॥૩॥ ગુપ્ત ગલીમેં જો નર આવે, પાવે વસ્તુ અનમોલી ॥ વેદ પુરાન કાવ્ય અરુ કથની, યે સબ લાગત પોલી ॥ ટૂટિ ગઈ અન્તર ચોલી ॥૪॥

૧૪૧. હોલી ।

ઘટ અંદર હોલી મચાઈ, કહા દેખત બહાર જાઈ ।।ટેકા।। જાગ્રત માહિં વિશ્વ ખેલે હોલી ખૈઠિ નયન કે માહિં ।। દશ ઇંદ્રિય વનિતા લિયે સંગમેં, ભોગત ભોગ અઘાઈ ।। કરૈ અપની મન ભાઈ ।।૧।। સ્વપ્ન માહિં તેજસ ખેલે હોલી, કંઠ દેશ મેં જાઈ સૂક્ષ્મ ભોગ મનો મય વાચા, સંગ લિયે મન ભાઇ ।। એસી રચના રચવાઈ ।।૨।। સુષપતિ માહિં પ્રાજ્ઞ ખેલે હોલી, પુરીતત્વ મેં જાઈ ।। અજ્ઞાન કી વૃત્તિ લિયે સંગ વનિતા, સુખ કા ભોગ કમાઈ ।। રહાતિસ માહિં ભુલાઈ ।।૩।। તીન દેશકી હોલી ખેલ કર, ચૌથે દેશ મેં જાઈ ।। ઔર સબ હોલી લગી હૈ હલકી, ચૌથી સમાધી લગાઈ ।। સોઈ હોલી સુખદાઈ ।।૪।। ચતુરથ ખેલી ગયો પંચન મેં તુરિયા તીત્ત કહાઈ ।। મનવાની કો ગમ્ય નહીં જહ, સો હમરે ભાયે મનો ગૂંગા ગુડ ખાઈ ।।૫।। બાહર કી હોલી સબ તજકર, ભીતર દેખહુ જાઈ ।। ગુપ્ત હોલી હોય ઘટકે અંદર ખેલત સુઘર ખેલારી ।। બાત તોહિં કહિ સમુઝાઈ ।।૬।।

૧૪૨. હોલી ।

હોલી ખેલત સુઘર ખેલારી, કહા ખેલત મુઢ અનારી ।।ટેકા।। મલ વિક્ષેપ દોષ નહીં જાકે, વિષય વાસના જારી ।। નિત્ય અનિત્ય વિવેક કિયો જિન, વિષ સમ જાની નારી ।। ચાહ ચિંતા સબ ટારી ।।૧।। સમ દમ શ્રદ્ધા સમાધાન વ્હૈ, ઔર ઉપરતી ધારી ।।દ્વંદ ધરમ સબ સહન કિયો હૈ, સહી હૈ તિતિક્ષા ભારી ।। સોઈ હોલી કા અધિકારી ।।૨।। અસંભાવના દુરી કરી સબ, સરવન મનન વિચારી ।। વિપરીત ભાવના કી ધૂલ ઉડાઈ, નિદિધ્યાસન સે જારી ।। બાત જિન એસી વિચારી ।।૩।। તત્વં પદકા શાધન કીના, માયા અવિદ્યા ડારી । અસિપદ માહીં આસન મારા, લાગી સમાધીં સુખારી ।। ચઢી હૈ બ્રહ્મ ખુમારી ।।૪।। જીવન મુક્ત ભયે યા જગમેં, વિચરત ઇચ્છા ચારી ।। લોક વેદ કી શંકા ન માને વસિકર પાંચો નારી ।। એસી નિજ ધારન ધારી ।।૫।। ભોગ અદષ્ટ અદૃષ્ટ

ભયે હૈ, વ્યાપક રૂપ મંઝારી ।। ગુપ્ત રૂપકો પ્રાપત હોકર, કબહૂં ન હોય દુખારી ।। જિન હોલી ખેલી હૈ સારી ।।૬।।

૧૪૩. હોલી ।

દેખો ટુક હોલી કા અજબ તમાશા, જાસે હોય અવિદ્યા કા નાશા ।। ટેક ।। ઐસી હોલી તોહિં ખેલાઊં, દૂરિ હોય સબ આસા ।। ચંચલ મનુવાં અચલ હોય જાતે, દૂટિ જાય ભવ પાસા ।। હોય ઉર જ્ઞાન પ્રકાશા ।। ૧ ।। સાઢે તીન કિરોડ જાપ હોય, એક એક હી સ્વાસા ।। તિનકે અંદર સુરત સંમોવો, રોમ રોમ પરકાશા ।। પાવે નિજ રૂપ ખલાશા ।। ૨ ।। સોકો લેકર ચલત નાભિસે, હંકો લેકર આવે ।। દોનોં પદકા અર્થ વિચારો, જવ યાકા ફલ પાવે ।। હોવે સુખ રૂપ નિવાસા ।। ૩ ।। સો પદ બ્રહ્મ રૂપ કરિ જાનોં, હું પદ આપ પિછાનો તત્ત્વમસિ કર એક રૂપ હૈ, ભાગ ત્યાગ કર માનોં ।। સમઝ યહ વેદોં કા આશા ।। ૪ ।। અહં બ્રહ્માસ્મિ વાયુ ચલાઈ, જ્ઞાન અગ્નિ પ્રગટાઈ ।। મુલ સહિત તન મન સબ હોલી, ઠોકિ ઠોકિ કે જલાઈ ।। હુયા ફિર અગ્નિ કા નાશા ।। ૫ ।। જો કોઈ હોલી ખેલિ ચુકા હૈ, ગુપ્ત ગલી કે માહીં ।। જ્ઞાન ગુલાલ કે બરસત બદલા, કર્મ કે કીચ બહાઈ ।। કટા સબ કાલ કા ફાંસા ।। ૬ ।।

૧૪૪. કુણ્ડલિયા ।

નિજ સરૂપ અજ્ઞાનતે, દીખત હૈ બહુ ભેદ ।। સ્વરૂપ જ્ઞાન કે હોતહી, મિટિ જાવે સબ ખેદ ।। મિટિ જાવે સબ ખેદ, વેદ યોં નિતહી ગાવે ।। મૃગતૃષ્ણા જગ નીર, સુનકર ભેદ મિટાવે ।। લખ નિજ ગુપ્ત સરૂપ, કુપ જગ ગિરો ન પ્યારે ।। અવસર ચૂકે મૂઢ ફિરૈ વિષયન કે મારે ।।

૧૪૫. કુણ્ડલિયા ।

ભેદ જો પંચ પ્રકાર કા, તાકો કરું બખાન ।। જીવ ઈશ કા ભેદ, યક ઈસ જગત કો જાન ।। ઈસ જગત કો જાન, તીસરા જીવે જીવન કા ।। ચતુરથ ભેદ પિછાન, જીવ અરુ જડ હૈ તિનકા ।। પંચમ ભેદ જડ જડન કો, યહી ભેદ આકાર ।। ધ્રૂવ સબ છુટે ભેદ જબ, તબ હોય ભેદ સે પાર ।।

૧૪૬. કુણ્ડલિયા ।

બિના ભેદ જોને બિના, છુટે ન ભેદ કો પંથ ।। શ્રુતિ સિદ્ધાન્ત યહ કહત હૈં, ઔર કહે મુનિ સંત ।। ઔર કહેં મુનિ સંત, ભેદ કો અન્ત જો કીજૈ ।। ભેદ પાપ કો મૂલ, તાસુ કો ન ઉર મેં દીજૈ ।। ગુપ્ત રૂપ જબહી લખે, છુટે ભેદ કી બાત ।। ભેદ જો પાંચ પ્રકાર કા, તાપર મારે લાત ।।

૧૪૭. કુણ્ડલિયા ।

અનાદિ વસ્તુ કો કહત હૈં, તિનકો સુન અબ ભેદ ।। બ્રહ્મ ઈસ જીવ અરુ માયા, સમ્બન્ધ ભેદ કહે બેદ ।।, તિનમેં કછુ ભેદ બતાયા ।। બ્રહ્મ હૈ અનન્ત અનાદિ, પાંચ યે શાન્તહિ ગાયા ।। કહુ ગોવર્ધન વિચાર; અનાદિ વસ્તુ ગાઈ ।। ગુપ્ત બાત ભઈ પ્રગટ કુલ્ડલિયા દેખી ભાઈ ।।

૧૪૮. કુણ્ડલિયા ।

ભૂલ્યો જબ નિજ આપકો; તબહી ભયો કંગાલ ।। અપની સુધ લાવે નહીં, ઘર મેં હૈ સબ માલ ।। ઘર મેં હૈ સબ માલ, ખ્યાલ દૂજે કા મેટો ।। ગુપ્ત રૂપ કો પાય, પલંગ પર સુખ સે લેટો ।। ધ્રૂવ નિશ્ચય યહ જાન, શહનપતિ શાહ હૈ તુહી ।। લીનો આપ નિહાર, વસ્તુ હૈ જ્યોંકી જ્યોંહી ।।

૧૪૯. કુણ્ડલિયા ।

લોટ લગાઓ પલંગ પર, કરકે સૂધે પાંવ ।। આસન કીજૈ ફેર કી ફેર ન એસા દાવ ।। ફેર ન એસા દાવ નાવ મેં ચઢ કર બૈઠો ।। હોજા પલ્લેપાર; ગિરેહ સે દમડે કાટો ।। જબ પામે ગુપ્તાનન્દ તહાં કીજૈ વિશ્રામ ।। ધ્રૂ નિશ્ચય તબ ભયો. સોવતે ચદર તાન ।।

૧૫૦. કુણ્ડલિયા ।

જૈસે હમ સોયે પલંગ પર, એસા સોવો સત્ર કોય ।। લાયા ગલીચા જ્ઞાન કા, હોની હોય સો હોય, હોની હોય સો હોય મોહ વ્યાપૈ નહિં માયા ।। નિત પ્રાપત અપના રૂપ, નહીં ખોયા

નહીં પાયા ॥ ગુપ્ત ગલી મેં આય કે, નિરભય ભયે આજાદ ॥ ધ્રૂ નિશ્ચયકર સેવતે કોઈ કે વિરલા સાધ ॥

૧૫૧. કુણ્ડલિયા ।

ચિદાકાશ નિજ રૂપ મેં, નહીં કાલ નહિં દેશ ॥ પાંચ તત્વ ગુણ તીન કા, જામેં નાહીં લેશ ॥ જામેં નાહીં લેશ, એક નિરંજન રાયા ॥ જામેં નપંચ કલેશ, મોહ વ્યાપો નહિં માયા ॥ ગુપ્તરૂપ કો પાયકર, જામેં લાભ ન હાન ॥ ચિદાકાશ નિજ રૂપ લખિ, સોતે ચદ્દર તાન ॥

૧૫૨. કુણ્ડલિયા ।

માત તાત સુત ભ્રાત સબ, રસ્તે કૈસા સાથ ॥ મેલા જગત સરાય મેં, સબ ઉઠિ જાત પ્રભાત ॥ સબ ઉઠિ જાત પ્રભાત, જાત કછુ દેર ન લાવે ॥ ચહૈ લાખો કરૈ ઉપાય, ફેર ઢૂંઢે નહિં પાવે ॥ જબ ભૂલ્યો ગુપ્ત સરૂપ, પડી મમતા કી ફાંસી ॥ કયા રોવે મત્થા કૂટ, તુહી ચેતન અવિનાશી ॥

૧૫૩. કુણ્ડલિયા ।

અપને અપને કર્મ કા, ભોગન આયે ભોગ ॥ પૂર્વલે કિસી કર્મ સે, આન મિલા સંયોગ ॥ આન મિલા સંયોગ, સોચ ફિર કિસકા કિજૈ ॥ સ્વપ્નો સો જગ જાન, નામ એક હરિ કા લીજૈ ॥ જબ પાયે ગુપ્ત સરૂપ, અવિદ્યા સબહી છીજૈ ॥ સબ મિથ્યા સંસાર શોક ફિર કિસકા કિજૈ ॥

૧૫૪. કુણ્ડલિયા ।

લગે રહો હરિ નામ સે છોડો જગ કી આસ ॥ ખબર નહીં હૈ ઘડી કી, નિકલ જાયેંગે શ્વાસ ॥ નિકલ જાયેંગે શ્વાસ, ॥ કાલ ને સબ કોઈ ખાયા ॥ રાજા રંક ફકીર, કાલ કે હાથ બિકાયા ॥ પરારબ્ધ કે ભોગ મેં, હોના નહી, ઉદાસ ॥ ગુપ્તરૂપ ઘટ માહિં લખ, સબ તજો જગત કી આસ ॥

૧૫૫. કુણ્ડલિયા ।

ના કછુ હુયા ન હૈ કછુ, ના કછુ આગે હોય ॥ મૃગતૃષ્ણા કે નીર મેં, કયોં બહા જાત બિન તોય ॥ કયોં બહા જાત બિન

તોય, મોહ કા છોડ અખાડા ।। સુષુપતિ અવસ્થા માંહિં, જગત કા પોલ નિકાલા ।। ગુપ્ત ગલી મેં બૈઠિ કે, કીજે સદા વિચાર ।। તું ચેતન ભરપૂર હૈ, ઝૂંઠા જગત અસાર ।।

૧૫૬. કુણ્ડલિયા ।

ભોગન મેં સુખ હૈ નહીં, સબ તજો જગત કે ભોગ ।। ભોગ શોક કા રૂપ હૈ, યોં કહેં સયાને લોગ ।। યોં કહેં સયાને લોગ યોંગતા આપ નિહારો ।। કર્મ ઉપાસન જ્ઞાન માહિં ચિત અપના ધારો ।। ગુપ્ત રૂપ કો સો લહે, જો ચાલે ઇન પંથ ।। શ્રુતિ સિદ્ધાન્ત યહ કહત હૈ, ઔર કહેં સદ ગ્રંથ ।।

૧૫૭. કુણ્ડલિયા ।

કોટિ જન્મ ભરમત ફિરો, કછુ ન પાયા સાર ।। મનુષ દેહ અબ કે મિલી, કરકે દેખ વિચાર ।। કરકે દેખ વિચાર; યાર ક્યા ભયા દિવાના ।। સિર પૈ વૈરી કાલ, હાથ લે રહા વાના ।। બચ્યો ન તાસોં કોય, કાલ ને સબ કોઇ ખાયો ।। જિન જાન્યા ગુપ્ત સરૂપ કાલ નેરે નહિં આયો ।।

૧૫૮. કુણ્ડલિયા ।

જૈની સો નર જાનિયે, જો જીવમાર માર કે ખાય ।। દ્વૈત ભાવ જાકે નહીં, રહી એકતા છાય ।। રહી એકતા છાય દિગમ્બર રહે ઉદાસા ।। સ્વ સ્વરૂપ લિયો ચિન્હ, મિલન કો મિટિ ગઈ આસા ।। જબ જાન્યો ગુપ્તાનન્દ, કર્મ કા સંગલ ટુટ્યા ।। ઢહ ગઈ મજહબ દુકાન, ભરમ કા ભાંડા ફુટ્યા ।।

૧૫૯ કુણ્ડલિયા ।

ગુપ્તાનન્દ આનન્દ મેં, સદા સર્વદા કાલ ।। હાની લાભી ના રહી, પડે ન યમ કી જાલ ।। પડે યમ કી જાલ ખ્યાલ કોઈ રહા ન કરના ।। અબ કે એસે મેરે બહુરી હોવે નહીં મરના । ગુપ્તાનંદ કો પાય, રહા નહીં કરના બાકી ।। સબ ઝૂંઠા પરપંચ, સત્ય તો આપૈ આપી ।।

૧૬૦ કુણ્ડલિયા ।

કોઈ કછુ કહે કોઇ કછુ કહે, ના કીજૈ શોક ન હર્ષ ।। જૈસી જાકી બુદ્ધિ હૈ, તેસી તાકી પરખ ।। તૈસી તાકી પરખ, બહુત વિધિ

કહે સમાર ॥ જોહરી પરખે લાલ, ચામ કો ગહે ચમાર ॥ ગુપ્તા-
નન્દ કો પાય, મસ્ત રહે આઠોં યામ ॥ કુછી બકો સંસાર, નહીં
કાહૂ સે કામ ॥

૧૬૧ કુણ્ડલિયા ।

કાલ ત્રય ઉપજે નહીં, કહા ભયો સંસાર ॥ વ્યાસ વષિષ્ઠ
મુનિ કહત હૈ, તુહી સદા એક તાર ॥ તુહી સદા એક તાર, અપને
મેં આપ ભુલાયો ॥ સ્વપને કો પરપંચ, જાગિકર કહૂં ન પાયો
॥ તૂં આપે ગુપ્તાનન્દ, સર્વ ભૂતન કા ભૂત ॥ નભ મેં ભયો ન
સુમન, ન જાયો બન્ધ્યા પૂત ॥

૧૬૨ કુણ્ડલિશા ।

હોતા તો હોતા કહા, બિના હુયે યહ કીન ॥ બિના હુયે કે
કારણે, હોતા ફિરતા દીન ॥ હોતા ફિરતા દીન, બાત યહ સચ્ચી
ભાખી ॥ તાપર એક દૃષ્ટાન્ત સુનો ચોરોં કા સાખી ॥ જબ જાને
ગુપ્તાનન્દ, મિટૈ યહ તબહી શૂલ ॥ નિશ્ચય હોવે આપ, રહે નહીં
રંચક ભૂલ ॥

૧૬૩ કુણ્ડલિયા ।

ભૂલ હોત હૈ ભરત સે, ભરમ મૂલ અજ્ઞાન ॥ અજ્ઞાન તભી લગ
જાનિયે, જબલગ હોત ન જ્ઞાન ॥ જબલગ હોત ન જ્ઞાન, ન
તબ લગ હોવત દૂર ॥ નિશા રહે ફિર નાહિં, પરગટ જબહી સૂર ॥
જબ જાન્યો ગુપ્તાનન્દ, વસ્તુ જ્યોંકી ત્યોં ભાસી ॥ સંશય ઔર
વિપરીત, ભાવના સબહી નાશી ॥

૧૬૪ લાવની બિના દોહે કી કલ્પવૃક્ષ ।

હમ ખુદ મસ્તી મેં મસ્ત, મૌજ મેં રહતે ॥ જો હમે કહેં
અપવચન, ઉસી કે સહતે ॥ ટેક ॥ હમ અપને આપ મેં મગન
રહા કરતે હૈં ॥ જાતે દિલ કો હમ ચૂર કિયા કરતે હૈં ॥ હમ આપી
આપના દરસ કિયા કરતે હૈં, ભર ભર કે જ્ઞાન કા પ્યાલા પિયા
કરતે હૈં ॥ ઇસ જગત જાલ કો દેખિ નહીં હમ બહતે ॥ ૧॥
હમ અપને આપ કા જાપ કિયા કરતે હૈં ॥ ઇસ તનકે અંદર માપ
કિયા કરતે હૈં ॥ પંચ કોષ વપુ તીનકો સાફ કિયા કરતે હૈં ॥
અપને આતમ મેં આપ જિયા કરતે હૈં ॥ હમ જીવ ભાર કો

બ્રહ્મ છોડિ અગિન મેં રહતે ॥ ૨॥ તોડા માયા કા જાલ ખ્યાલ હમ દેખા । કુછ બાકી રખ્યા નાહિં પુરા કિયા લેખા ॥ અબ આગે કો વન જ નહીં હમ કરતે ॥ જો કરતે હૈં વન જ વહી નર મરતે ॥ હમ કાહૂ સે કુટીલ વચન નહીં કહતે ॥૩॥ હમ પાયો ગુપ્ત સ્વરૂપ ભૂપકે ભૂપા ॥ નહિં પડે કાલ કે જાલ માર કહે રૂકા ॥ એસા નિશ્ચય ભયા ધુરૂ ગુરુ હમ પાયા ॥ જિનકી કૃપા સે ભયે નિરંજન રાયા ॥ જો નર કરતે સત સંગ, સૈન વહ લહતે ॥ ૪ ॥

૧૬૫. લાવની ।

હમ જ્ઞાન સુધા કા પિયા પિયાલા પ્યારે ॥ માયા નાગિન કે જહર મરે નહિં મારે ॥ટેકા॥ સતગુરુ કો મંતર દિયા જહર સબ ઝાડા ॥ માયા નાગિન કા જીત લિયા સબ ખાડા ॥ માયા કે સુત હે પાંચ બડે બલકારી ॥ અહ નિશિ આઠોં યામ મારે કિલકારી ॥ જિન બડે બડે પકડે વીર કૂપ ભવ ડારે ॥૧॥ અહં બ્રહ્માસ્મિ મંત્ર ગુરુ દીના ॥ માયા નાગિન કા જહર દૂર કર દીના ॥ માયા કા ઉતરા જહર કહર સબ નાશે । જબ કટ ગયે દીરઘ રોગ જ્ઞાન પરકાશે ॥ પરઘટ હુવા પૂરણ જ્ઞાન શત્રુ સબ જારે ॥૨॥ છૂટા માયા કા પાપ જાપ કરે કિસકા ॥ હમ નિરભય હોકર રહે ખોફ નહીં ઉસ કા ॥ હમ વ્યાપક બ્રહ્મ અખંડ નહીં જહ માયા ॥ જહાં નહીં કર્મ નહિં ધર્મ ન જન્મી જાયા ॥ હમ ચેતન શુદ્ધ પ્રકાશ કાલ નહિં ખારે ॥ ૩ ॥ સતગુરુ કે પરસાદ સાધકી સંગત ॥ સત સંગતિ કી રેની ચઢી લગી હૈ રંગત ॥ હમ પાયો ગુપ્તાનન્દ ભર્મ સબ નાશે ॥ ધ્રુ નિશ્ચય ભયો અગાધ જ્ઞાન પરકાશે ॥ અજર અમર અબ ભયે જરે નહિં જારે ॥૪॥

૧૬૬. લવની ચૌમાસા ।

બરસન લાગે દિનરાત જ્ઞાન કે બદલા ॥ બુદ્ધી પૈ છાયો સોહાગત યાગ કિયો સગલા ॥ટેકા॥ ચારોં સાધન એક ચાત્ર માસ

તુમ જાનો ।। જબ ઉમડી કાલી ઘટા શ્રાવણુ પહિચાનો ।। જબ પડને લાગી બૂંદ મનન સોઇ કહિયે ।। જબ બરસન લાગ્યો મેંહ નિદિધ્યાસન લહિયે ।। જબ ચલી પ્રેમકી લેર શુદ્ધ ઉર ઉમગલા ।।૧।। સ્વાત બૂંદ ચાતક કો લગત હૈ પ્યારી ।। તિસ ચાતક કે કે સાદૃસ્ય જાનો અધિકારી ।। પથિક રહે હૈં બૈઠ બરખા ઋતુ આઈ ।। જિમિ મન ઇંદ્રી રહે થાકિ કે સમ દમ પાઈ ।। જબ છુટિ ગઈ મન કી દૌડ જાય કહું પગલા ।।૨।। બદલ કી ઉઠી ઘોર બોલતે મોરા ।। અહં બ્રહ્માસ્મિ ઘોર મેં જોરા ।। ઘન માહિં ઉઠા બિજલી કા ચમકાર ।। જબ પંચકોષ વપુ તીન સે કીના ન્યારા ।। જો આશિક હૈ મજબૂત ચઢે ચૌમજલા ।।૩।। સબ નદિયા ચાલી ઉમંડ સમંદ કો ધાઈ ।। જિમિ ઉઠે વૃત્તિ પરવાહ બ્રહ્મ મેં જાઈ ।। જબ ગુપ્ત ઔષધી પ્રગટ ભઈ હૈ પ્યારે ।। કામ જવાસા ક્રોધ આક સબ મારે ।। ઇસ ચાતુરમાસ કી રમજ સમઝે ક્યા કગલા ।।૪।।

૧૬૭. લાવની ।

નહિં માંગે કિસી સે દામ ન રખતે રંડી ।। તિસ પર ભી લોગ યોં કહેં બડે પાખંડી ।।ટેક।। તીન લોક કે ભોગ તૃણુ સમ ત્યાગે, જિસ પરભી હમેં યોં કહેં ફિરે યે ભાગે ।। ઊપર સે બનાયા સ્વાંગ કહેં હમ ત્યાગી ।। યહ રખતે બાહર નોટ બડે હૈં રાગી ।। ગેરૂ કા લગાતે રંગ બને હૈં દંડી ।।૧।। જો કોઈ કુછ કહે ઉસી કી સહતે ।। અપને આપકે માહિં ગર્ક હમ રહતે ।। વહતી દુનિયાં કો દેખિ નહિં હમ બહતે ।। કહતી દુનિયાં કો દેખિ નહીં કુછ કહતે ।। હમ દેખિ ઝાડી પછોડિ યહ દુનિયાં લંડી ।। ૨ ।। હમ દિલવર કા દીદાર કિયા કરતે હૈં ।। મરને કી ગૈલ હમ મરા નહીં કરતે હૈં ।। તપની દુનિયાં કો દેખિ તપસ્યા કરતે હૈં ।। જલતે કી ગૈલ હમ જલા નહીં કરતે હૈ ।। હમ અપને આપ કી સદા ફેરતે ઝંડી ।।૩।। હમ કરતે ગુપ્ત વિચાર કહેં બડે જ્ઞાની ।। સબ હસતે હમકો દેખિ બડે બક ધ્યાની ।। કો જાને મહરમ કાર હમારી બાના ।। હમ નહિં રખતે સંસાર સે કુછ ભી નાતા ।। હમ ચલતે સીધી ગૈલ કહેં આફંડી ।।૪।।

૧૬૮ લાવની ।

હમેં ગુપ્ત રુપ કા દેખા અજબ તમાશા ।। જૈસા કુછ ફુરના હોય વૈસા ઉસે ભાસા ।। ટેક ।। ચેતન કે આસરે કલ્પિ કિસી ને માયા અનાદિ એક પુનિ શાંત તિસે બતલાયા । નહિં કહિયે સત્ય અસત્ય વિલક્ષણ ગાઈ ।। ચેતન સે અનાદિ સંબંધ કહકે સમઝાઇ જો ચેતન રહા સમાન કરૈ નહિં નાસા ।। ૧ ।। માયા મેં પડા આભાસ ઔર અધિષ્ઠાતા ।। કોઈ તીનોં મિલિ ઈશ્વર કા રૂપ બતલાતા ।। મલિન સત્ય આભાસ ઔર અધિષ્ઠાતા ।। કોઇ તીનોં મિલિકે જીબ રુપ દિખલાતા ।। તિનમેં કહેં એક સ્વતંત્ર એક ગલ ફાંસા ।। ૨ ।। કોઇ કહેં બિંબ પ્રતિબિંબ એકહી રૂપા ઉપાધી કે ભેદ ભિન્ન સહરૂપા ।। પ્રતિબિંબ વાદ મેં ભેદ ઔર ભી માના ।। પર બિંબ રૂપહી પ્રતિબિંબ કો ગાના ।। છાયા ઔર પ્રતિબિંબ કા ઉલટ રાસા ।।૩।। કોઈ માયા ચેતન મિલે ઈશ બતલાવેં ।। અજ્ઞાન અરૂ ચેતન મિલે જીવ કો ગાવેં ।। કિસી ને પ્રકૃતી પુરૂષ તત્વ કો બોધા ।। કોઇ સાત પદારથ માન ત્વં પદ શોધા ।। કોઈ કહે કર્મ સે મોક્ષ ઝૂંટ નહિં માસા ।।૪।। કિસી ને તત્ત્વમ્ દોનો પદ કો છાના માયા રૂ અવિદ્યા છોડિ લક્ષકો જાના ।। લક્ષણાવૃત્તિ કર દેખ તત્ત્વ-મસિ માહિ । યહ ભાગ ત્યાગ કી સેન તુઝે સમુઝાઇ ।। કોઈ સમુઝે ચતુર સુજાન વેદ કા આશા ।। ૫ ।। રંગત દૂસરી વેદ ગુરુ કહતે યહી પુકાર ।। ઝૂંઠે હમ ઝૂંઠા સબ સંસાર ।। ગુપ્ત કો સમઝ દેખ ટુક યાર, કલ્પના કા મેરા વિસ્તાર ।। સભી ઝૂઠા જાનો ઝગડા, આપ મેં બન્યા ન કછુ બિગડા ।। કલ્પના ઝૂંઠીતે ઝૂંઠી, ગહો યહ ગુપ્ત જ્ઞાન મૂઠી ।। તુહિં ચેતન શુદ્ધ સરૂપ સ્વયં પરકાશા ।।૬।।

૧૬૯ લાવની ।

હમેં ગુપ્ત વાગ કી દેખી અજબ હરિયાલી ।। ખિલે તરહ તરહ કે ફુલ ચમકી રહી લાલી ।। ટેક ।। કોઈ કાલા હરા કોઇ રકત સ્વેત કેઈ પીલા ।। ઇન પંચ ફુલ સે રચી બાગ કી લીલા ।। માયા કા ઉંચા કોટ ઓટ હૈ જિનકી ।। જહાં દોઈ વકત કે માહિ ચૌકિ રહિમન કી ।। માયા મેં પડા આભાસ સોઇ હૈ માલી ।। ૧ ।। માલિન અરૂ માલી મિળે કરી જબ ત્યારી ।। યહ તખતે રચિ દિયે તીન

ચૌદહ રચિ ક્યારી ॥ માલિન ને મચાયે શોર જોર દિખલાયે ॥ એક ક્ષણમાત્ર કે માહિં પેડ સબ લાયે ॥ ચારો બુરજોં પર ચાર રહે રખવાલી॥ ૨ ॥ ચાર કિસિમ કે પેડ રચે તિસ માહીં ॥ બીજન કે અનુસાર ખિલી ફુલવાઇ ॥ કિસી મેં નિકલી કલી કોઇ ખિલિ જાવે ॥ કોઇ નીચે ગિરતે ટૂટ કોઇ મુરઝાવે ॥ ફૂલોં પૈં લગાતે ચોટ કાલ અરૂ કાલી ॥ ૩ ॥ છઃ ઋતુ બારહ માસ ચક્ર એક ફિરતા યે રાત દિન કો દીપ બાગ મેં જલતા ॥ માલી ને રાખે તીન કામ કે કરતા ॥ કોઇ ઉતપતિ પાલન કરૈ કોઇ સંહરતા ॥ જહં પક્ષી કરે કુલાહલ બજાતે તાલી ॥ ૪॥ ઈસ બાગ માહિં ત્રય કૂપ છુટે જલધારા ॥ બિચ બિચ મેં ફુહારે છુટે બાગ પિવે સારા ॥ કોઈ પૌધે ઉપજૈ નયે પુરાને જલતે ॥ કોઇ કાલ પાય કે વેભી અગિન મેં બલતે ॥ ઐસી રચના કા ખ્યાલ દેખતા ખ્યાલી ॥૫॥ દેખન જાનનવાલે કા કરો વિચારા ॥ સો ગુપ્ત આપના રૂપ સાર કા સારા ॥ માલી અરુ સબ બાગ નહિં કછુ ન્યારા ॥ જૈસે સ્વપ્ને કે માહિં સાક્ષી આધારા ॥ તુહ ચેતન શુદ્ધ સરૂપ તોડ ભ્રમ જાલી ॥૬॥

૧૭૦ લાવની ।

હૈ કલ્પવૃક્ષ સતસંગ જગત કે માહીં॥ મહિમા નહિં શારદ શેષ સકે કછુ ગાઈ ॥ ટેક॥ હૈ વેદ પત્ર શાન્તિ જિસ કી ડાલી ॥ અરુ જ્ઞાન પુષ્પ નિજ તત્ત્વ સે સબ હરિયાલી ॥ ખુશબૂ હૈ પ્રગટ સબ જગહ ન કોઈ ખાલી ॥ જો દેખા ચાહે સેવે બન કર માલી ॥ સ્વધર્મ ધારા શ્રદ્ધા સે પહુંચે જાઈ ॥૧ ॥ જિન પાયા તત્વ પાગયે પાયંગે જિતને ॥ ઉપાય ઇસ સે ઔર કહા નહિં કિસને ॥ સતસંગતિ કર કલ્પવૃક્ષ કો સેવો ॥ માનુષ તન કો મત વૃથા જગત મેં ખોવો ॥ યહ પન્થ સંત સે મિલે જો હોય સહાઈ ॥૨॥ જો પ્રેમ નેમકર સતસંગતિ કો સેવે ॥ જબ શુદ્ધ ભાવ હો પ્રગટ અવિદ્યા ખોવે ॥ જીવ ભાવ ઉઠિ જાય બ્રહ્મ કો જાને॥ કર્મ ભકિત નીતિ કો ઠીક પહિચાને ॥ શીલ સત્ય સન્તોષ સ્વતઃ આજાઈ ॥૩॥ જિન કલ્પવૃક્ષ કા લિયા સહારા જગ મેં । વો ખુસ હો લૂટેં મૌજ ન આવે ભગ મેં ॥ લખ ગુપ્ત રૂપ હૈ સબ

પ્રગટ ઘટ ઘટ મેં ।। જો દેખા ચાહે દેખે ઇસી તન મઠ મેં ।। ધ્રુવ યહ વકત એમોલ ન આવે સદાઈ ।।૪।।

૧૭૧ અથ સપ્તવ્યસન લાવની (મદિરા)

હમ આપ રૂપ કી મય કા પિયા પિયાલા ।।જો ઝૂંઠી મય કો પિવે તિન કા મુખ કાલા ।।ટેકા। હમેં સત ગુરુ મિલે કલાલ દઈ ભર પ્યાલી ।। અન્તર કે ખુલ ગયે ચરમ છાય રહી લાલી ।। હમ પિયા પ્રેમ કે સાથ અમલ જબ છાયા ।। સબ મિટે ભર્મ ઔર કર્મ રહી નહિં માયા ।। હમ કરૈ ન કોઈ જાપ રટૈં નહિં માલા ।।૧।। જો ગોડી માધવી ઔર પૈસટી પીના ।। તિન કા હૈ વૃથા જગત મેં જીના ।। કોઈ ભર કે બોતલ પિવે કોઇ પિવે અધા ।। ફિર કિરિયા કરતે નીચ હોય મુખ ભદ્દા ।। હો ગયા કલેજા ભસ્મ નયન મેં જાલા ।।૨।। જબ જાગે પરબલ કામ ખોજતા નારી ।। ચાહે મિલો વેશ્યા નીચ ચહે મહતારી । ભોગે નહિં ગિનતા દોષ ગઈ મતિ મારી ।। ઇસ નીચ અમલ ને કરી જગત કી ખ્વારી ।। આપસ મેં બકતી ગાલ સસુર ઔ સાલા ।।૩।। એસા નહિં કીજે કર્મ ભરમ સબ ત્યાગો ।। અબ મોહ નિશા કી નીંદ ત્યાગ કર જાગો ।। તુમ ગુપ્તરૂપ કા ભરકર પિવો પિયાલા ।। જિસ કર કે છુટે જનમ મરન કા નાલા ।। કયા દુનિયા કે રંગ દેખ હુવા મતવાલા ।।૪।।

૧૭૨. માંસ ।

જો નર ખાતે હૈં માંસ સોઈ કસ્સાઈ ।। હમ નહિં કહતે યહ બાત શાસ્રને ગાઈ ।।ટેકા।। સબ કહેં ખુદા કી રૂહ ગઊ અરુ મુરગે ।। બકરા ભૈંસા ઔર ભેડ કિયે કયોં સુરદે ।। નેત્ર સે નેત્ર મિલે તિલ્લી સે તિલ્લી ।। જબ માર રૂહકો રૂહ બડી ફર-જુલ્લી ।। કરૈ ખુદા સે બૈર સમુઝે નહિં રાઇ ।।૧।। દિન ભર તો રોજા કરે પઢે કુરાના ।। ફિર મારે રાતકો રૂહ કરહિ હલવાના જિસકી તુમ પઢે નવાજ પાંચ વેર દિન મેં સો સબ રુહન મેં રહે સોચ કુછ મન મેં ।। જાને નહિં ન્યાય ઇન્સાફ હુયે અન્યાઈ ।।૨।। કાટિ ખાયા ઔર કા માંસ ત્રાસ નહિં તુઝકો ।। ફિર તેરા ભી ગલે કટે સોચ યહ મુઝકો નિકસેગી જહાં

કિતાબ જવાબ નહિં આવે ॥ મત ખાય ઔર કા માલ
ફેર પછિતાવે ॥ રસના કે વશ હોગયા મીન કી ન્યાઈ ॥૩॥ આયુ
કા પાયા જન્મ બિજલી જાની ॥ ફિર ખાને માંસ શરાબ બડ઼ે હૈં
પાપી ॥ જબ શિર વરણ કે પાપ કામ યહ કરતે ॥ નીચોં કે
શિર દોષ કાહે કો ધરતે ॥ ખાને બડ઼ે પંડિત લોગ શર્મ ગુમાઈ ।૪।

૧૭૩. વેશ્યા ।

કામ નિશા મેં જાગ પડ઼ા મત સોવે ॥ મત કર વેશ્યા કા
સંગ રંગ ક્યોં ખોવે ।ટેક। વેશ્યા કો વિષવત જાન કરે મત સંગા
નિશ્ચ વેશ્યા કે સંગ હોય ધર્મ કા ભંગા ॥ ચાહે દેખા હી હો ધની
દેખા હો ચંગા ॥ સબ તન ધન કો હરિ લેત બનાદે નંગા ॥
હમ કહતે હૈં સમઝાય ગણિકા મત જોવે ।૧। જપ તપ સંયમ અરૂ
દાન સભી નશિ જાવે ॥ જૈસે ફિર ઠુંઠા વૃક્ષ ખડ઼ા રહિજાવે ॥ કોઈ
લાગત ના ફૂલ ફલ હોય બડ઼ હાની ॥ હમ સચ નરકનકી ખાની
વેશ્યા જાની ॥ મત વેશ્યા તાંઈ સાહિં બણિયા મત પાવે ॥૨॥
વેશ્યા મેં ભૂલિ કરી અતિ યારી ॥ યહ બડ઼વા લેય બનાય કરે
બડ઼ી ખ્વારી । કરે ધન અરૂ બલકા અંત ફેર ધમકાવે ॥ તુઝે
સો ફેર કહી બયાર યહાં ક્યોં આવે ॥ સબ ખોય લોક પરલોક
મૂરખા રોવે ॥૩॥ ઐસે નર તનકો પાય અકારથ ખોવે ॥ નાહિં
સુને ગુરૂકી બાત અન્ત મેં રોવે ॥ જો કોઈ ધર્મ કી બાત કરે
વે હાંસી ॥ ચોખ મેં પડ઼ ગઈ આય કાલ કી ફાંસી ॥ જબ
અન્ત સમય કે સાહિં કોઈ નાહિં હોવે ॥૪॥

૧૭૪ જૂઆ ।

સટ્ટે કા ચલા રોજગાર ગઈ સાહૂકારી ॥ યહ ખાય હરામી
માલ ગઈ અતિ ખ્વારી ।ટેક। નહિં કરેં ઔર રોજગાર કાર યહ
ઠાની ॥ ચાહે કુછ હોવે લાભ ચાહે હોવે હાનિ ॥ જો કુછ કીના થા
માલ બડ઼ોં ને કઠા ॥ નિશ્ચ સે સબ બેઠાન લગે ગિલાબી સટ્ટા ॥
નહિં આવે આઠ દિવાલ હોય જબ ખ્વારી ॥૧॥ સટ્ટે કી
જબ દુકાન રૂપયા લાવે ॥ બડ઼ે દેખ સટ્ટે હૈં ચાટ ખાંડ કબ
આવે ॥ જૈસે પરના અટૂ પાય જલે જવાલા ॥ ઐસે જલતે
સાહૂકાર લાભ કી આશા ॥ જો આજતે કભી માલ ચઢે બડ઼ી

ત્યારી ॥૨॥ જબ આવત નાહિં આંક ખાક મેં મિલતે ॥ તબ રોવત મત્થાફૂટ હાથ દોઉ મલતે ॥ સબ લુટિ ગયા ઘર કા માલ બાત સબ બિગડી ॥ ટૂટા જૂતા હૈ પૈર ફટી શિર પગડી ॥ તબ ચોરી કરને લગા લાજ ખોઈ સારી ॥૩॥ ફિર લેવે મૂડ મુડાય બને હૈ સાધૂ ॥ લોગો કો બતાવે આંક કરે બડિ જાદૂ ॥ નાહિં ગુપ્ત બાત કો ખોજત મૂઢ અનારી ॥ કોઈ સંન્યાસી બનિજાય કોઈ બ્રહ્મચારી ॥ લોગોં સે ઠગિકર માલ કરે ફિર જારી ॥૪॥

૧૭૫ નારી

પરનારી સે પ્રીતિ ભૂલિ નાહિ, કરની ॥ પરનારી એસી જાન પાવક કી અરની ॥ટેક॥ અપના રખિ ખાલી ખેત ઔર કા બોતે કછુ ફલ નહીં પ્રાપ્ત હોય મુઢ ફિર રોતે ॥ ઘરકી કો દીના ત્યાગ સેવે પરનારી ॥ તબ ઘરકી કરતી જાય ઔરતેં યારી ॥ જબ ઉર મેં હોય કલેશ લગે બડિ જરની ॥ પરનારી પૈની છુરી અંગ સબ કાટે ॥ જૈસે કોઈ ડાકિન ખૂન માંસ કો ચાટે ॥ સબ તન ધનકો હરિલેત કરે તુઝે ખાલી ॥ સબ ભદ્દા પડજાય બદન રહે નાહિં લાલી ॥ નર કો નિશ્ચયકરે ખાય કહે જિસે નરની ॥૧॥ નારિ સબહી હૈ બુરી વેશ્યા પરકી ॥ યહ તીજી કહિયે નરક નિશેની ઘરકી ॥ યહ એક વિષય કે સંગ પાવતે નાશા ॥ યહ જાનો સચ્ચી બાત ઝૂઠે નાહિં માસા ॥ પરત્રિયા સે કરૈ ગમન તિનકી દશા બરની ॥૩॥ નહિં દેખેં ગુપ્ત સરૂપ વિષન મેં ભૂલે ॥ ફિર અન્ત સમય કે માહિં ખાટ મેં ફૂલે ॥ જબ ચલે કંઠ મેં પ્રાણ ઉઠા ઘર્રાટા ॥ નેત્તર મેં છુટા નીર હિલાવે માથા ॥ અબ કીજૈ કૌન વિચાર પડા વૈતરની ॥૪॥

૧૭૬. હિંસા।

મતકરે જીવ કી ઘાત બાત સુન પ્યારે ॥ સબ પરમેશ્વર કી રૂહ નહીં કુછ ન્યારે ॥ટેક॥ જૈસા દુખ તુઝકો હોય ઉસે ભી હોવે ॥ કુછ મન મેં કરો વિચાર પડા મત સોવે ॥ બિન કારણહી દે દુખ ઔર કો ભારી ॥ અપને કો ચહે આરામ ગઈ મતિ મારી ॥ જિસ કરે કુટુમ્બ હિત પાપ હોહિં સબ ન્યારે ॥૧॥ હિંસા હૈ તીન પ્રકાર કહોં સમુઝાઈ ॥ કાયક વાચક માનસ

વેદને ગાઈ ॥ દૂજૈ કો દેવે દુખ સોઈ કસ્સાઈ ॥ દૂજૈ કો દેના સુખ સોઈ ધરમાઈ ॥ સુખ સે સુખ તુઝકો હોય દુખ સે દુખ ભારે ॥૨॥ જૈસા કુછ દેના દાન વૈસા મિલ જાવે ॥ જવ બેલી બોલે કહૂ દાખ કૈસે ખાવે ॥ જો સુખ ચાહે જીવ તજો અબ હિંસા ॥ કરના ચહિયે વહી કામ વેદ પરસંસા ॥ જિસ કરકે હોય આરામ દુખ છૂટે સારે ॥૩॥ તુમ છોડો કર્મ નિષેધ વિધિ કો કરના ॥ ફિર તીન મેં ભી સહકામ દેત હૈં મરના ॥ જાસે પાવે ગુપ્ત સરૂપ કહો નિષકરમા ॥ સબ છુટેં જનમ કે પાપ હોય નહિં મરના ॥ અબ કિજૈ એસા કામ કાલ નાહિં ખારે ॥૪॥

૧૭૭. ચૌરી ।

જો પર ઘર ચોરી કરત મરત હૈ તે જન ॥ આગે પડે યમ કી માર હરયા ક્યોં પર ધન ॥ટેકા॥ કોં ભલ પર પકડા જાય માર લગ ગાઢા ॥ જૈસે કોઈ રબ્બડ લોગ કાટતે પાડા ॥ ફિર પકડ લેત સરકાર શોચ કરે મન મેં ॥ સબ ચોરી કો લે કાઢિ એકહી દિન મેં ॥ જબ લગે દુતરફી માર બિગડ જાય સબ તન ॥૧॥ જો હરે પરાયા માલ હાલ યહ જિનકા ॥ કબિ નાશત નાશત નાહીં શોક તિનોં કે મન કા ॥ ચોરી કે સંગ મેં રહે ઝુંઠ દિન રાતી ॥ જૈસે દીપક જબ જલે તેલ અરુ બાતી ॥ સમ દેખેં એસે હાલ ડરે નાહીં મન ॥૨॥ ચોરી જુવે કા કામ બુરા હૈ પ્યારે ॥ જો કરતે એસા કામ ફિરત હૈ મારે ॥ આગે વિગડે પરલોક લોક મેં નિંદા ॥ જો કરતે એસા કા પડે ગલફંદા ॥ એસી હોવે દુરગતી મિલે નાહિં અન્ન ॥૩॥ છોડો ચોરી કી બાત હાથ કયા આવે ॥ ફિર અન્ત સમય કે માહિં બહુત પછિતાવે ॥ કીજે નહિં એસા કામ મનુષ તન પાકે ॥ લખે ગુપ્ત અપના રૂપ કહું સમઝાકે ॥ મત ફિરે ઉલ્લૂ કી તરહ અવિદ્યા બન બન ॥૪॥

દોહા—ધન્યવાદ ઉસ પુરુષ કો, જાકો વ્યેસન ન એક ॥
સો ઉત્તમ સબ નરન તેં, વાકેહિ વિમલ વિવેક ॥
એક એક ને મારિયાં, બડે બડે ઉત્તમ ભૂપ ॥

જામેં સાતોં વ્યસન હેં, કયોં ન પડે ભવ કૂપ ॥
માનુષ તનકો પાય કર, કિયા નહીં શુભ કામ ॥
તિસતે અચ્છા જાનિયે, ઢોર પશૂ કા ચામ ॥

૧૭૮. લાવની ।

દેવન કો પૂજા કરો આઈ દીવાલી ॥ યક સબ દેવન કા દેવ આતમા વાલી ॥ટેકા॥ યહ કાયા દેવલ જાન આતમા દેવા ॥ તિસકી અબ સેવા કરો બતાઊં મેવા ॥ કરો શીલ અશનાન પહિર સત શેલા ॥ પ્રેમ કે પાત્તર માંજ રહે નહિં મૈલા ॥ આશા તૃષ્ણા કા ત્યાગ બનાવો થાલી ॥૧॥ જપ તપ તીરથ ઔર દાન ઘંટા વજવાવો ॥ નિષ્કામ કર્મ કી ધૂપ પ્રેમસે લાવો ॥ જત સત કા કરો સિંગાર લગા સિંહાસન ॥ તિસકે ઊપર લગ રહા દેવ કા આસન ॥ ઉડતે શુભ કર્મ ગુલાલ ચમકિ રહિ લાલિ ॥૨॥ ચિત કે ચન્દન કો ચરચ પ્રીતિ કી પાતી ॥ દિલ સે દીપક કો વારિ ધારોં દિન રાતી ॥ કરની કા કીટ બનાય મુકુટ મન કીજૈ ॥ ફિર ચઢે પ્રેમ કે ફૂલ દેવ જબ રીઝે ॥ ઐસા પરિ પૂરણ દેવ નહિં કછુ ખાલી ॥૩॥ ઐસા નહિં પાવે વક્ત ગુપ્ત તુઝે કહતા ॥ જો ઐસી પૂજા કરે જગ મેં નહિં બહતા ॥ કભિ કાશી સેવે જાય કભી સેવે મથુરા ॥ સેવે નહીં ચેતન દેવ પૂજે કયા પથરા ॥ કયા પૂજત ફિરેં ગવાર ભેંરૈં અરુ કાલી ॥૪॥

૧૭૯. લાવની ।

ભરમ કયોં બિના બિચાર દૂસરે મન્દર ॥ ઇસ તન કે અન્દર દેખ મૂરતી સુંદર ॥ટેકા॥ જિસકે નાહીં રંગ રૂપ ઊપકયા કહિયે ॥ તિસકે દરશન કો પાય પરમ પદ લહિયે ॥ નહિં સમુઝત મૂઢ ગવાંર ફિરત હૈ મારા ॥ દેખા ચાહત હૈ મૂઢ આપસે ન્યારા । ખાતા ડાલત પરસાદ હોગયા બંદર ॥૧॥ નહિં કારણ સૂક્ષમ થૂલ મૂલ હૈ સબ કા ॥ ધરની જલ પાવક પવન સમઝલે નભકા ॥ હમ કહે તોહિં સમઝાય દેવ હૈં ઐસા જાકિ સેવા હોય નિષ્કામ ચઢે નહિં પૈસા ॥ ઇસ ઘટકે ભીતર દેખ ચમકી રહા ચંદર ॥૨॥ કરલે તિસકા દીદાર પાર હો ભવ સે ॥ કયા દેખે ઝૂઠે દેવ તિરે નહિં તિનસે ॥

પૂજત હૈં ઝુઠે ભુત ગઈ મતિ મારિ ॥ ચેતન વહૈં જડ સે કહૈ રક્ષા કર હમારી ॥ કુછ કરતા નહીં વિચાર આપને અન્દર ॥૩॥ દેવન કા દેવ હૈ આપ દેખ અરુ જાને ॥ કુછ દેવ ન પૂછે બાત નહીં પહિચાને ॥ શાસ્ત્ર ને કહા હૈ દેવ એક પુરુસારથ ॥ દૂજા નહિં કોઈ દેવ કહા યથારથ ॥ વહે જાતે હૈ નર મૂઢ જગત સમન્દર ॥૪॥

૧૮૦. લાવની

કરતે હૈં બહુત અચાર વિચાર ન કરતે ॥ તિસ અહંકાર કે માહિં ડૂબકર મરતે ॥ ટેક ॥ યહ કાયા સદા મલીન શુદ્ધ નહિં હોવે ॥ જિસકી શુદ્ધિ કે અર્થ કાલ કો ખોવે ॥ યહ બંધી મૂત કી ગાંઠ જિસે બડા ધોવે ॥ કિતનેઈ ચન્દન લેપ શુદ્ધ નહિં હોવે ॥ જબ તક ઇસ મેં હંકાર તભી તક મરતે ॥ ૧ ॥ જાકે નવ દ્વારન કે માહિં નર્ક નિત ઝરતા ॥ સ્થાન બીજ દો ભ્રષ્ટ શુદ્ધ કૈસે કરતા ॥ ઇસ તન કી શુદ્ધી લાગિ જન્મ કો ખોવે । કિતનેઈ મજ્જન કરો શુદ્ધ નહીં હોવે ॥ સોઈ નર મૂરખ જાન કામ યહ કરતે ॥ ૨ ॥ બડે લાતે તેલ ફુલેલ બને હૈં સુન્દર ॥ ભીતર સે ખોજત નાહિં ચામ કા મન્દર ॥ ઐસેહી સબ નર નારિ ભૂલિ ગયે તન મેં ॥ કુછ કરતે નહીં વિચાર અપને મન મેં ॥ નિત આતમ ચેતન શુદ્ધ ખોજ નહિં કરતે ॥૩॥ સો સદા આપના રૂપ શુદ્ધ કા શુદ્ધા ॥ જાગ્રત સ્વપ્ન સુષુપતિ સદા પર બુદ્ધા ॥ સતસંગત કો પાય ભેદ કછુ જાને ॥ જબ છુટજા સર્વ મલીન શુદ્ધ પહિચાને ॥ વહે શુદ્ધ રૂપ પરકાશ કર્મ સબ જરતે ॥૪॥

૧૮૧. લાવની ।

કહને કો સભી ને કહા ન રખા બાકી ॥ બિન જવા કહે કયા આપ અપના સાખી ॥ ટેક ॥ જો ઘર રખે સો અપને ઘર કો પાવે ॥ જો ઘર ખોવે વહ ઘર ઘર ધક્કે ખાવે ॥ કહિં પુણ્ય કરે તો પાપ તુરત બનિ જાવે ॥ કહિં પાપ કિયે તે સ્વર્ગ વાસ મેં જાવે ॥ જો કરે જીવ કી ઘાત વહ દેખે ઝાંકી ॥ ૧ ॥ જો લોભ કરે તો લોભ તુરત મિટિ જાવે ॥ દયા તજે સે દિલ કા દરદ હટિ જાવે ॥ યોગ તજે વહ યોગ કે માહિં સમાવે ॥ જ્ઞાન તજે તે વિદ્યવાન કહલાવે ॥ તન જલા ભસ્મ મલને સે હોવે ખાખી ॥૨॥ જો પરકો

પીડા કરે સો હોવે પૂરા ॥ જો વિષય ગહે વોહ ઇન્દ્રિ જીતહૈ સૂરા ॥ જો ભોગ કરે વહ જન્મ રોગ કો ધોવે ॥ તૃષ્ણા કરને સે તિનોં તાપ કો ખોવે ॥ વેદ શાસ્ત્ર કા ચૂરણ બના કર ફાંકી ॥૩॥ ત્યાગ કિયે સે રાગી બન બૈઠે હૈં ॥ ઊપર જાને સે આપ ગિરે રહે હૈં ॥ યહ ગુપ્ત જ્ઞાન સમઝે સો બેખટકે હૈં ॥ બિન સમઝે નર ચૌરાસી મેં ભટકે હૈં ॥ ધ્રુવ ત્યાગ ગ્રહણ કી સભી બાસના નાકી ॥ ૪ ॥

૧૮૨. લાવની ।

બિન યતન રતન યક બન મેં ભોગતા ભોગી ॥ સુન કથન સજન તજ વતન હોગયે યોગી ॥ ટેક ॥ બિન પૃથ્વી પરવત હૈ યક ઊંચા ભારી ॥ પંગૂ ગિરવર પર ચઢા ગઈ મતિ મારી ॥ બિન નેત્ર દેખવે દિલ સે ખુશી હુઈ ભારી ॥ કર બિન સે ગ્રહણ કર કરે નૃત્ય દે તારી ॥ વિન મર્મ શર્મ તજિ દઈ સો જાનો રોગી ॥૧॥ બિન પતી સતી ને તન બિનું પુત્તર જાયા ॥ જન્મતે પુત્રને સભી કુટુંબ કો ખાયા ॥ બિન અંગ સંગ વો પિતાસેં જાકે કરતા ॥ બિન બદન પિતા મુખ ચૂમ અંક મેં ધરતા ॥ ઐસી અચરજ કી બાત હુઈ અરુ હોગી ॥ ૨ ॥ બિન નીર સંમદર બીચ કુવાં પનિઘટ કા ॥ હિલ મિલ કે સખી જલ ભરેં ન ફૂટે મટકા ॥ યક પથિક મુસાફિર આન કુવે પર અટકા ॥ વો જલ માંગે વો કરે સૈન ઘૂંઘટ કા ॥ જબ ચઢા વારી તો પથિક નાર ભય સોગી ॥૩॥ યહ ગુપ્ત જ્ઞાન વિનુ શ્રવણ સે જો સુનિલેવે ॥ બિન બુદ્ધિ સે સમઝ રમઝ મેં રહવે ॥ યહ વચન કહે વિપરીત મજા તુઝે દેવે ॥ ઉલટે કો સુલટા ચીન્હ ઔર કયા કહવે ॥ ધ્રૂ જનમ મરન કી સભી અવિદ્યા ખોગો ॥૪॥

૧૮૩. લાવની ।

બિના મૂલ યક ફૂલ ગગન બિનુ દેખા ॥ તિસ ગુલમેં ગુલ ખિલ રહે ગિનતિ નહિં લેખા ॥ટેક॥ યક બિન અચરજ કી બાત કહો વિનું બાની ॥ કોઈ મૂરખ લેવે સમઝ સમઝે નહિં જ્ઞાની ॥ અમૃત કા બના તલાવ અગિન ને ફૂંકા ॥ યક ખાતા હૈ દિન રાત મરે નિત ભૂકા ॥ ધારે સૂક્ષમ સ્થૂલ રૂપ નહિં રેખા ॥૧॥ ધરની

સે બિનુ દરિયાવ પ્રવાહ યહ બહતા ॥ બિન પાની કા હુબાબ નિત્યમેં
નિત રહતા ॥ શીતલ અગ્ની ને ફૂંક દિયા જગ સારા ॥ બિન
ઇંધન લકડી જલા સભી વિસ્તારા ॥ બિન નેત્ર યહ ખ્યાલ સભી
હમ દેખા ॥૨॥ બુદ્ધી બિન કરે વિચાર પંડિતા કહિયે ॥ બુદ્ધી સે કરે
વિચાર મૂરખા લહિયે ॥ બિનુ પર સે પક્ષી ઉડે પર સે ગિર જાવે ॥
બિનુ ચોચ ચુગેકો ચુગે ફેર મરજાવે ॥ યહ ગગન માહિં નિત
ઠેકા ગોલત દેખા ॥ ૩ ॥ કોઈ સમઝે મૂઢ ગંવાર ચતુર ક્યા
જાને ॥ પરવટ કો કહતે ગુપ્ત નહિં પહિચાને ॥ સો સદા એક હૈ
ઝૂકકે જિસે ચલતા ॥ સો કહિયે શીતલ રૂપ દેખેં તિસે જલતા ॥
સો કરે વહુત સે રૂપ એક કા એકા ॥૪॥

૧૮૪. લાવની ।

મૈં આશિક હૂં અલમસ્ત દીદ તેરે પૈ ॥ દેદરશ કૃપા કર
નિગાહ હાલ મેરે પૈ ॥ ટેક ॥ આલિમોં મેં તારીફ સુની જિયા
ઘવરાયા ॥ ઉસ દિન સે મેરા હોશ હવાસ ભુલાયા ॥ ધન માલ
કુલ ઇસ જગસે ખ્યાલ ઉઠાયા ॥ કર ખરાબ અપના હાલ તેરા
કહલાયા ॥ શેર ॥ ઇશ્ક મેં બીમાર તેરી શાન પર કુરબાન હૂં ॥
મુહબ્બત જિગર મેં વસિગઈ, યહ હાલ મેં કિસસે કહૂં ॥ તુઝસે
જુદાઈ કા યહ સદમા, આપ ખુદ દિલ મે સહૂં ॥ સીદી પાગલ સવ
કહે મૈં ધ્યાન તેરે મેં હૂં ॥ અબ આસન મૈંને કિયા તેરે ચેહરે
પૈ ॥૧॥ જવ અહા અહા કર મરને લગા યક દમસે ॥ તવ દિલ
મેં રોશન હુવા ચાંદ પૂનમ સે ॥ દિલવર સે દિલ મિલ ગયા વો
આપ સનમ સે ॥ માશૂક ને હંસકર કહા ન રખ દિલ ગમ સે ॥શેર॥
માશૂક મેરા મુઝકો મિલા દિલ મેં વહી દિલદાર હૈ ॥ મિલતા હૈ
મુઝકો પ્રેમ સે દેતા દરશ હરવાર હૈ ॥ તવિયત સે વહ જાતા
નહીં, કરતા વો મુઝસે પ્યાર હૈ ॥ સૂરત વો મન મેં વસ રહી,
માશૂક મેરા દિલદાર હૈ ॥ જૈસે કાલા નાગ મસ્ત લહેર પૈ ॥૨॥
માશૂક યે મેરા જિસકી નિગાહ અજાવે ॥ ઉસ નિગાહ સે સારા
જગત પ્રલય હોજાગે ॥ વો ફેરે નિગાહ તો સવ રોશન હોજાવે ॥
પલ પલ મેં પ્યારા અજવ ખેલ દિખલાવે ॥શેર॥ જિસકી ચમક
કો પાયકર યહ ચમકતા સંસાર હૈ ॥ સવ રોશની રોશન હૈ
ઉસસે, યોં કહત મસ્ત પુકાર હૈ ॥ ઉસકી રોશની પાય કે, ફિરતે

સભી નર નાર હૈ ।। સબ કે શામિલ મિલ રહા, સબસે જુદા યક તાર હૈ ।। વો મુઝમેં હૈ મૈં હૂં ઉસકે ચેહરે પે ।।૩।। દુનિયાં સે ધોકર હાથ સનમ કો પાયા ।। વો મિલા મુઝે મહબૂબ રંજ વિસરાયા ।। ઇસ વિશ્વમેં વોહિ વિશ્વંભર કહલાયા યહ નામ રૂપ સબહી હૈ ઉસકી માયા ।। શેર ।। સર્વ મેં સર્વજ્ઞ હૈ, વો સર્વ મેં ભરપૂર હૈ ।। જ્ઞાન દૃષ્ટી સે મિલે અજ્ઞાન સે વો દૂર હૈ ।। આશિકે હો કે હટતા નહીં, મિલતા ઉસે વો જરૂર હૈ ।। સત્ય આનન્દ કંદ મેરા ગુપ્ત અસલી નૂર હૈ ।। ખૂ રહતા હૈ હરવક્ત તેરે સહરે પે ।।૪।।

૧૮૫ લંગડી લાવની

ઇશ્ક આશિક પૂરે કરતે, વરકો કર બરબાદ કદમ માશૂક કી તરફ ધરતે ।। ટેક ।। લૌ માશૂક સે લગી રહતી ચશ્મ સે જલ ધારા બહતી ।। ઇંદ્રિ નહીં ઔર વિષય ગહતી, તબિયત માશૂક કો ચહતી ।। દોહા, દુનિયાં સે હો તર્ક, ગર્ક યક માશૂક કે માંહી ।। દમપે દમ યે નિકલા જાતા, સૂઝત કછુ નાહીં ।। સનમ ક્યોં અલગ ૨ હટતે ।। ।। ઇશ્ક કા જોશ હુવા ભરપૂર, દીખને લગા સનમ કા નૂર ।। જિસપે મૈં ગિરા હૂં હોકર ચૂર, ઉસી કા રહતા મુઝે ગરૂર દોહા, મુઝકો મુસિબત દેતે હો, ક્યોં હસતે હો મુખ ફેર ।। ગલે લગાકર મિલો આપ, અબ ક્યોં કરતે હો દેર ।। હુયે દિન અલગ બહુત રહતે ।। ૨ ।। દયાકર દિયા દરશ મુઝકો, કહૂં મૈં ક્યા ક્યા અબ તુઝકો ।। સમઝ આતી હૈ સમઝે કો, પહુંચા અબ તેરે દરજે કો ।। દોહા, જબસે માશૂક મિલા, શોચ અબ રહા ન મિલાને કા ।। દોનોં કી તબીયત એક હુઇ નહિં જિગર હૈ હિલને કા ।। ફેર અબ ઉલટે નહિં ફિરતે ।। ૩ ।। આશિક માશૂક કી એકહી જાન જૈસે ઘી ચિકનાઈ લે માન ।। ઇશ્ક યહ હકકાની પહિચાન ।। શીખલે ગુપ્ત ગુરૂ સે જ્ઞાન ।। દોહા, ગોવર્ધન ઘનશ્યામ કૃષ્ણ કી દિલ સે રખિયો યાદ ।। જન્મ ધરેકા સાર યહી હૈ, જગકો કર બરબાદ ।। હુરકર ઇશ્ક વિના સિરતે ।। ૪ ।।

૧૮૬ લાવની

શિકારી હમ હૈં પૂરે યાર, જિસ તન કે વન મેં ચંચલ મિરઘા ખેલત વહી શિકાર ।। ટેક ।। ચરૈં જહં મિરઘન કી ટોલી ।। મારતે

બિન શાખ ગાલી ॥ મિરઘી દસ યક મિરઘ કાલા ॥ કિ જિસકે સિર પર હૈ ભાલા ॥ દોહા, ધરની બિનુ મિરઘા ચરે, બિન જામી ખેતી ખાય ॥ સૂરદાસ કો ભાસતે નેત્રસે દીખે નાય ॥ ખાતે નહીં ચારા ન્યાર ॥ જગત સબ તિનકો કિયા ખુવાર ॥ ૧ ॥ મિરઘા કે નહીં બદન નહિં ગાત ॥ ખાને કો ખાતા હૈ દિન રાત ॥ ગિને નહિ સંધ્યા અરુ પરભાત ॥ પૈર બિન મારે સબ કે લાત ॥ દોહા, બિનુ અચરજ કી બાત, યહ કરકે દેખો ખ્યાલ ॥ સોઇ પૂરા પારધી, જિન ગેરા મિરઘ પર જાલ ॥ બિન કર પકડે દો સીંગ, પટકિ બિનુ ધરની દિયા પછાર ॥ ૨ ॥ બિના કર પકડી હમેં કમાન, ખેંચિ મિરઘા કે મારા બાન ॥ લગા બિન સરકા જિસકે તીર ॥ મિટી મિરઘા કી સગરી પીર ॥ દોહા, સુખી ભયા મિરઘા ચરે, ન કહિં રાગ ન દોષ ॥ મારે તે સો અમર ભયા હૈ, કરિકે દેખો હોસ ॥ અજર અમર અબ ભયા તિસે નહીં સકતા કોઈ માર ॥ ૩ ॥ ગુપ્ત કા એસા હી પરભાવ, ચલે નહિં જિસ પર કોઇ દાવ ॥ કહી મિરઘ મારન કી યુક્તિ, ઇસીસે પાવત હૈ મુક્તી ॥ દોહા, બેદરદી વહે મિરઘા મારે, જબ હોવે આનન્દ ॥ જો કોઇ રક્ષા કરે જીવકી સો પડે કાલ કે ફંદ ॥ ઇસ વિધિ સુધરે સબ કાજ, આજ હમ કહતે યહી પુકાર ॥ ૪ ॥

૧૮૭ લાવની ।

માન કહિ તજિદે ભરમ વિકાર ॥ ઇન નર કે તન કો પાય કીજિયે ઇસ મેં કછુ વિચાર ॥ ટેક ॥ કિ યહ તન એસા હૈ નીકા ॥ દેવ બ્રહ્માદિક કા ટીકા ॥ યહી ઉધારન હૈ જીકા ॥ ભક્તિ વિનુ ક્યોં રખતા ફીકા ॥ શેર ॥ યહ માનુષ તન તોકો મિલા, કુછ કરકે દેખ વિચાર જી ॥ યક પલક માહીં નાશ હો પછતાયગા ફિર યાર જી ॥ દિલ અન્દર કરો વિચાર, ફેર તુઝે મિલે ન દૂજી વાર ॥ ૧ ॥ કરો અબ ઇસ મેં કછૂ વિચાર, કૌન મૈં કો યહ સબ સંસાર ॥ કિસ કે યહ રહતા હૈ આધાર ॥ યહી હૈ સબ સારન કા સાર ॥ શૈર ॥ માલા મેં મનકા રહે, સબ સૂત્ર કે આધારજી ॥ એસેહ સૂત્ર તિન મેં એક હૈ, સબ મનિકોં કા વ્યભિચારજી ॥ સોઈ હૈ જાગ્રત અરુ સ્વપ્ન સુષોપતિ, આતમ કે આધાર ॥ ૨ ॥ અગર વ્યાપક બ્રહ્મ સ્વરૂપ, ફેર નહીં પડતે હૈં ભવ કૂપ ॥ શૈર ॥

જો તૂં ચાહૈ એક તાઈ, તો જુદાઈ તોડદે ।। યક આવ દિલ મેં સમઝ કે, સવ બુદ બુદાઈ છોડદે ।। અવ પંચ કોષ અરુ, તીન દેહ કા પટકો સિર તેં ભાર ।। ૩ ।। રોગ કી ઔષધિ વતલાઈ સેવન પથ સે કીજૈ ભાઈ ।। દૂરિહો મન કી સવ કાઈ, વાત યહ વેદોંને ગાઈ ।। શૈર ।। યહ વક્ત બીતા જાત હે, કર લિજિયે ઇસ કાજ કો । અવ ગુપ્ત સાગર માર ગોતા, છોડ જગ કી લાજ કો ।। ઇસ તન કા તજ હંકાર, ચપરિ કે મત ના વને ચમાર ।।૪।।

૧૮૮ લાવની ।

પડા કયા ગફ્લત મેં સોવે ।। કાયા કા કાચા કોટ કાલ કી પડે ચોટ રોવે ।।ટેક।। કાલ કા જગ મેં માચા શોર, કિસી કા ચલે ન ઉસ પર જોર ।। ગિને નહિં સાહૂકાર અરુ ચોર, અપના પર કા ગિને ઔર ।। શેર ।। ઇસ કાલ ને ખાલી કિયે, સબ લોક અરુ લોકાપતી ।। નિરભય હોકર મારતા, બચતા નહીં યોગી યતી ।। કછુ ઘાલિ રહા મુખ માહિં, કછુક તો રાંધે કછુ પોવે ।।૧।। તજૈ જો અધિ ભૌતિક હંકાર, કાલ કી પડે ન ઉસપર માર ।। સોઈ હૈ સબ કાલન કા કાલ, કાલ કા પડે ન ઉસ પર જાલ ।।શેર ।। અગ્ની સે વહ જલતા નહીં, જલ નહિં સકતા ગાલ વે ।। હવા સે સૂખે નહીં. કયા કરે તિસકા કાલ વે ।। કર દેખો દિલ મેં ખ્યાલ, લાલ કો કયોં વિરથા ખોવે ।। ૨ ।। લીજિયે સતસંગતિ કી ઓટ, દૂર હોવે સવ તેરે ખોટ । પહિરલે જ્ઞાન કવચ કા કોટ, વહાં પર ચલે ન યમ કી ચોટ ।। શેર ।। ચારોં કહેં પુકાર કે, જ્ઞાન વિનુ મુક્તિ નહીં ।। તૂં સમઝ અપને જહન મેં, યહ વાત હમ તોસેં કહી ।। મન તાગા કર વારીક બ્રહ્મ મેં કયોં ના અવ પોવે ।। ૩ ।। જ્ઞાન કે સુન લીજે સાધન, વિવેક વૈરાગ હોય સમ્પન્ન ।। વિષય તેં રોકે ઇન્દ્રી મન' યહી હૈ સવ પુનન કા પુન ।। શેર ।। જવ સાફ અન્તઃ કરણ હો, નહિ રહે મલ વિક્ષેપ કો ।। સાધન કહે યહ જ્ઞાન કે ફિર પાવે તિસ સે મોક્ષ કો ।। યહ પાયા તુઝ કો વકત, ગુપ્ત કો પાય મૈલ ધોવે ।। ૪ ।।

૧૮૯. લાવની ।

નીર બિનુ ચલે કૂપ દિન રાત, બિનુ બૈલ ચર્સ બિનુ લાવ નહીં, કોઈ હાકનવાલા સાથ ।।ટેક।। કુવે પર પનઘટ લાગે ચાર, નીર ભરને કો ચલી હૈ નાર મારગ મેં પડતે વિઘન અપાર, કૂપ પૈ પહુંચે કોઈ પનિહાર ।। શેર ।। જિસ મારગ મેં વિષયર સર્પ હૈ, દન્ત બિનુ સબ કો ડસે ।। જહર સબ તન મેં ચઢે પ્રાણ કાયા સે નસે ।। બિનુ જલ નહિં જાવે પ્યાસ, પાસ કુવે કે કૈસે જાત ।।૧।। મિલે કોઇ વાજીગર સૂરા, સર્પ કામન્ત્ર દે પૂરા ।। કરે જબ ઉસ મન્તર કા જાપ, ફેર નહિં ચઢતા વિષ કા તાપ ।। શેર ।। યહ મન્ત્ર જિસ કે પાસ હૈ ફિર સર્પ કા કુછ ડર હી નહીં ।। ઉસકો કછ સંશા નહીં, વહ કૂપ પર પહુંચે સહી ।। દૂજા નહિં સકતા જાય, સમઝ હમ સકતે સચ્ચી બાત ।।૨।। કોઈ નર આવે નાર કે પાસ દેખકર મિટિ જાવે સબ પ્યાસ ।। પિવે સે હોવે જીવ કા નાશ, ઝૂઠ જાને બુદ્ધી ચિદાભાસ ।।શેર।। એસા જો અદભુત નીર હૈ, પીવે સોઈ મરજાત હૈ ।। જિસ ને ન પીયા નીર વહ, સો જગ મેં ગોતા ખાત હૈ ।। કોઇ મૂરખ સમઝે રમજ, વચન વાની સે કહી નહિં જાત ।।૩।। કૂપ હૈ બિના ધરણી આકાશ, જહાં પર નહિં સંતાપ, ।। સદા રહતા હૈ ગુપ્ત પ્રકાશ, જગત સે હોકર દેખા ઉદાસ ।। શેર ।। કૂપ અપને પાસ હૈ, સતગુરુ વિના સમઝે નહીં ।। સબ કહતે સન્ત પુકાર કે, યહ બાત વેદોં મેં કહી ।। અબ કરો વતન કા યતન, નીર યોં વહી ઉમર સબ જાત ।।૪।।

૧૯૦. કવિત્ત અલૌકિક ।

પાયો નરતન યાર યામેં કીજિયે વિચાર કછુ, સાર ઔર અસાર કહા દેખિયે વિચાર કે ।।ટેક।। વૃથા મત ખોવે મૂઢ અન્ત માહિં રોવે કૈસે ભ્રમ માહિં સોવે તુઝે કહત પુકાર કે ।। બાર બાર તોંસો કહી આયુ જાત સબ વહી, માનિલીજે મેરી કહી ટુક બાત કો નિહાર કે ।। જબ પાવેગા ગુપ્ત તબ હોવેગા મુક્ત ઝૂઠા જાનિયે જગત ચિત લીજે યહી ધાર કે ।।

૧૯૧. કવિત્ત।

કાલ વિકારલ સો તો કરત હૈ બુરો હાલ, કાહૂ સે ન કરે ટાલ સોચિયે વિચાર કે ।। અજ ચીંટી પરયન્ત કરે સવહૂ કો અન્ત, એસે કહેં સવ સન્ત કાલ ગેરત હૈ માર કે ।। યહ કાલ ભલા પાયો નરતન યામે આયો, તજ મોહ ઔર માયા વૈરાગ ધાર લીજિયે ।। જવલો નાહીં નિરવેદ તવ લો પાવત હૈ ખેદ, યોં પુકાર કહે વેદ ગુપ્તરૂપ જાન લીજિયે ।।

૧૯૨. કવિત્ત ।

કછુ કીજિયે વિચાર નરતન કો યહ સાર, આપ રૂપ કો સંભાર-કર અમિય રસ પીજિયે ।। તત્ત્વમસિ કો વિચાર દેખ સાર વા અસાર, સાર કો વિચાર વા અસાર દૂર કીજિયે ।। પાવે વસ્તુ અનૂપ તાકી દીજિયે ન ઊપ કોઈ આપનો સ્વરૂપ સોઈ ઓર ના પતીજિયે ।। દ્વૈત મન ધરે સો તો ગર્ભ માહિં જરે, દ્વૈત દૂર કરે સો તો પરમપદ પાઇયે ।।

૧૯૩. કવિત્ત ।

જામેં હાડ ઔર ચામ એસો વસો હૈ યહ ગાંમ, કરના જો કામ સો તો યાહી માહિં કીજિયે ।। સુત દારા પરિવાર સવ જાનિયે અસાર, તોસોં કહી વાર વાર છિન એકહી મેં છીજિયે ।। કીજે કામ કોઉ એસા જામેં લાગત ન પૈસા, છોડ દીજે એસા વૈસા એક ઇશ ચિત્ત દીજિયે ।। કહે ગુપ્ત જો પુકાર એસા નિશ્ચય ધુરૂ ધાર, એક વા હજાર વાર યહી સુન લીજિયે ।।

૧૯૪. કવિત્ત ।

પાંવ સે ચલત વસ્તુ કર સે ગહત, મુખ સે કહત શબ્દ શ્રવણ સુનત હૈ । રૂપ નયન સે લખત રસ રસના ચખત, ત્વચા શીત કો સેહત મન રાગ કો ધરત હૈ ।। દેહ કો સંઘાત કૃત્ય દેહ સે કરત આપ, દેહી તો અસંગ રંગ ઔર ના લહત હૈ ।। દૃશ્ય તો અસત્ય આપહી કો જાને સત, વિચાર યોં કરત જગ કૂપ ના પરત હૈ ।। આસ જો તજત ગુપ્ત રૂપ કો મિલત, હોકે નિજાનન્દ વન્ધ વિનુ વિચરત હૈ ।। વેદ યોં ભનત સ્વરૂપુ માહિં હોય ગત, ક્ષુરુ લક્ષ પાય ચુપ આપહી રહત હૈ ।।

૧૯૫. કવિત્ત ।

માન મહિમાન રુપઆપનો પિછાન, દૃશ્ય નાશવાન જાન હાટ કૈસો મેલા હૈ ।। કર્મહી કે યોગ આપ વનો હૈ સંયોગ, કર્મ કે વિયોગ ભોગ ત્યાગ લેત ગેલા હૈ ।। યાતે તૂતો નિષ્કર્મ સવ દેહ ધર્મ, સ્વ કર્મ પાય કે કરત નાહિં હેલાહૈ ।। ઐસો તત્વ જ્ઞાન ગુપ્ત જામેં નાહીં વંધ મુક્ત, ધ્રુરુ નિશ્ચય યુકત જહાં અંધ ના ઉજેલા હૈ ।।

૧૯૬ કવિત્ત ।

જ્ઞાન સાગર મેં ન્હાવો માયા મલકો બહાવો, એસા દાવ નહીં પાવો યહ બાત સુન લીજિયે ।। એસે જલ માહી ન્હાવે જબ શાંતિ ચિત્ત આવે, તબ ઔર ના સુહાવે કછુ આપને મેં રીઝિયે ।। જાન્યા આપને કો આપ જબ મિટે તીનોં તાપ, જપૈ કૌનહૂ કા જાપ કહો કાજ કૌન કીજિયે ।। કરના ભયો સબ દૂર ગુપ્ત રૂપ હૈ ભરપૂર, સોઈ અપના હૈ નૂર સમઝ યહ લીજિયે ।।

૧૯૭ કવિત્ત ।

ચિત્ર યહ વિચિત્ર ચિત્ર મૈન સૈન સંગ લિયે, તાનકે સુમન વાન જન ઉર મારે હૈ ।। મતી માન જો મહાન મતિ તાકી કરૈહાન, મુરખ અજાન કો બખાન કોન કરૈ હૈ ।। લલના કો લોભ દેય તન ધન હરિલેય, મનકો સંતાપ આપ પાપ માહિં ડારે હૈ ।। એસો હૈ અનંગ અંગ બિન સંગ જાય કરૈ, મારકે સુચેત માર મરે હુયે મારે હૈ ।। ગુપ્ત શિવકો સરૂપ મહિમા જાકી હૈ અનૂપ, માર મારે ચૂપ શિવ ભકત ના નિહારે હૈ ।। ધ્રુવશિવરૂપ જાન તાસે હોવે કામ હાન, શિવકે સ્વરૂપ બિન સવકો પછારે હૈ ।।

૧૯૮ કવિત્ત ।

દેખિયે સુજન જન દેખને કે યોગ્ય આપ, આપકો નિહાર જાપ દેવકા મિટાઇયે ।। જાગ્રત સુપન સુષોપતિ ક્ષીન મન તિનકો જો સાક્ષી સો તો તુરિયા કહાઇયે ।। એસો તુરિયા સરૂપ તુહીં તુઝ વિન ઔર નહીં, વેદ મહા વાકય સહી સંત અનુભવ સે

ગાઇયે ।। ગુપ્ત રૂપ કો પિછાન કીજે માયા મલ હાન, ધ્રુવ લક્ષ જાનિ કહાં જાઇયે ન આઇયે ।।

૧૯૯ સવૈયા ।

રૂપ અરૂપ સરૂપ હો ભાસત, દેખિયે ચિત્ર વિચિત્ર વનેહૈ ।।
પુત્ર કલત્ર મિત્ર આદિ વહુ, આંખ સે દેખત શાસ્ત્ર સુને હૈં ।।
દેહ સે આદિ ક્રિયા જિતની, ઉતની સવહી પલ માહિં હને હૈ ।।
બાંઝ કો પૂત અકાશ કો પુષ્પ, ઇમી સવહી યહ વેદભને હૈં ।।
ચિત્ત ચિતેરે રચ્યો યહ કૌતુક, સ્વપ્ન સમાન યહ ચિત્ત જને હૈ ।।
ગુપ્ત હૈ સાર અસાર સભી, ધ્રુવડર ડારિ કે જ્ઞાન ગુને હૈ ।।

૨૦૦ સવૈયા ।

સંત શિરોમણિ જે જગમેં, જિન પૂરણ બ્રહ્માદિ આપ પિછાના ।। હૂં પરિપૂરણ એક સદા, દ્વૈત અદ્વૈત નહીં કછુ નાના ।। ઈશ્વર જીવકા ભેદ નહીં કછુ, ભેદ ઉપાધિહિ કૃત વાખાના ।। ઉપાધિ ઉપાધી કે ધર્મ સભી, મુઝ ગુપ્ત સરૂપ મેં નાહિં સમાના

૨૦૧ સવયા ।

તન કે વન મેં તૃષ્ણ હિરની, જેહિ મારન હરિજન ચિત્ત લુભાયો ।। ।। ગમકી વાંદૂક ભરી ઘટ મેં શીતલ બન પલીત લગાયો ।। જ્ઞાનકી ગોલી લગી તતકાલ, મરી મિરઘી મનમેં હરખાયો ।। કરની કી કરદ સે છિલિ વનાઈ, વૈષ્ણવ હોત કવાવ કે ખાયો ।

૨૦૨ રવૈયા ।

કામ કબૂતર તામસ તીતર, જ્ઞાન કે ખડગ સે મારી ગિરાયો ।। પંખ પરપંચ દૂરિ કિયે, મોહકે અસ્થિ નિકારી ડરાયે ।। સંયમ કૂટ વિચાર મસાલા, માધુકી સંગતિ સીક લગાયે ।। બ્રહ્મ હુતાસન સેંકિ વાવરે, વૈષ્ણવ હોત કવાવ કે ખાયે ।।

૨૦૩ ઝુલના ।

ભરમકી ભંગ પી બાવલા હારેહા, બકત હૈ ઔર તે ઔર બાની, પુન્ય ઔર પાપ કરિ ।। સુખ દુખ ભોગતા, જામૂં અરુ મરૂં હૂં જીવ અજ્ઞાની ।। હોશ કર દેશ તૂં આપને આપકો, તૂં

કછુ ઔરસે ઔર જાની ।। સેરત્ કેહરી ભેદ ક્યોં હોરહા, આપની સૂધતે નાહિં આની ।। આપકો ભૂલ કર દુઃખ ભુગતે સદા, રોવતા ફિરેગા ચારિ ખાની ।। નાકછુ હુવા ના હૈ કછુ હોગયા, દીખે સુને સો ભર્મ મરુ થલ પાની ।। જીવ અરુ બ્રહ્મ કા ભેદ કછું હૈ નહીં, સિંધૂ કે માહિં જબ બૂંદ સાની ।। કહે ગુપ્ત આનન્દ સત ચિત આનન્દ તૂં ગુરુ ઔ વેદ સે હમ જાની ।।

૨૦૪ ઝુલા ।

યહ પાયા મનુષ શરીર માંસ યહ સાવન કા આયા ।।ટેકા।। દયા ધરમ કા રસ્સા કરિકે ઝૂલા ચલવાયા ।। પ્રેમ પટરિયા રખિ કે જિસ પર ઝૂલન કો આયા ।।૧।। પાંચ સહેલી સંગ મેં લેકર મગલ કો ગયા, મનુવા મગન ભયા ડોલત હૈ જબ આપ રૂપ પાયા ।।૨।। બ્રહ્મ રાગ કો ગાને લાગ્યા, આનન્દ ઝડ લાયા ।। સબ ભરમ કરમ મિટિ ગયે, જહાં પર રહી નહીં માયા ।।૩।। બ્રહ્માનંદ કો પ્રાપ્ત હોકર ગુપ્ત રૂપ પાયા, ધ્રૂ અબ મરના દૂરિ હુવા નહિં ફેર જન્મ પાયા ।।૪।।

૨૦૫ ઝુલા ।

ઝૂલત હૈ સંત સુજાન દેખિ ઝૂલેકી અજબ બહાર ।।ટેકા।। એસા ઝૂલા સંત ઝૂલી કર હોગયે પલ્લે પાર, ભવ સાગર કી નદિયાં ગહેરી ।। વહ ગયે મૂઢ ગવાર ।।૧।। ગગન મંડલ મેં ઝૂલા ઘાલા, પવન ચલે એક તારા ।। ઈડા પિંગલા સુષમન દ્વારા, ચઢ ગયે દસવેં દ્વારા ।।૨।। નિરભય હોકર રહે જહાં પર પડે ન કાલ કી માર, અજપા તાલી લગી ગગન મેં ટૂટત નાહીં તાર ।।૩।। ગુપ્ત ગુફા મેં બાજે બાજો બ્રહ્માનંદ ૐકાર ।। ઢોલક ઝાંઝ બજે હરમુનિયા બાજત ધુરૂ સિતાર ।।૪।।

૨૦૬ ઝુલા ।

ના જાનોં કલ કયા હોય, આજ કર લીજે યારો કાજ ।।ટેકા।। નર નારાયણી દેહ મિલી હૈ, સબ શોભા કા સાજ ।। ઈસ મેં કછુ ગફલત નહિં કરની, ઝૂઠા સભી સમાજ ।।૧।। કાલ સભી કે સિર પર બૈલે, કયા રઈયત કયા રાજ ।। પલ મેં તોકોં પકડિ પછારે, જ્યોં તીતર કો બાજ ।।૨।। સત સંગતિ નૌકા મેં બૈઠો,

છોડ જગત કી લાજ ।। વેદ ટેર કર કહતા તોકો, સબ પ્રમાણ સિરતાજ ।।૩।। ગુપ્ત રૂપ કો જબહી પાવે, મિટે વિષય કી ખાજ ।। બ્રહ્માનંદ મગન ભયે મનમેં ધ્રુવ નિશ્ચય ભયો આજ ।।૪।।

૨૦૭ ઝુલા ।

કહૂ તોહિ સમુઝાય, દેખે દુક ઝુલે કા આનંદ ।।ટેક।। ઇસ ઝુલે પર જો નર ઝુલે, કટિ જાય યમકે ફંદ ।। આશા તૃષ્ણા રાગ દ્વેષ જહાં, કોઈ નહીં દુખ દ્વંદ ।।૧।। જિન ઝુલે પર ઝોંટા ખાયા, પાર ભયે ભવસિંધ ।। જાનત હૈ કોઈ જાનત હારે કયા જાને મતિ મંદ ।।૨।। ઝુલા ઝુલત મિલા પિયારા, આનંદન કા કંદ ।। સભી જગહ મેં વ્યાપક એસે ગુલોં મેં ગંધ ।।૩।। બ્રહ્માનંદ ભરા હૈ સબ મેં સોઈ ગુપ્તાનન્દ ।। ધ્રુવ યહ બાત સમઝ કે વિચારત જયોં પૂનમ કા ચંદ ।।૪।।

૨૦૮ ઝુલા ।

જગમેં સોઈ બડ ભાગ, સુજન જન ઝુલિ રહે ઝુલા ।।ટેક।। સુખ દુખ સમાં એક સમ જાને, ના કોઈ પ્રતિ ફૂલા ।। સબ કર્મ ભયે જલ છાર, જલયા જબ જ્ઞાન અગિન ચૂલા ।।૧।। હુવા જ્ઞાન અગિન પરકાશ, અવિદ્યા નાશ ગઈ મૂલા ।। હમ રહતે હૈં બે ખોફ કહા અબ કર સકતી તુલા ।।૨।। સુખ કે સાગર ગોતા મારા મિટિ ગઈ સબ સૂલા ।। જબ ઉઘરે જ્ઞાન કપાટ, મોક્ષ કા દરવાજા ખૂલા ।।૩।। ઉડી ગુપ્ત ખુસ વોય, ફૂલ એક બ્રહ્માનંદ ફૂલા ।। ધ્રૂવ નિશ્ચય ભયો અગાધ નહીં કુછ જાન્યા નહિં ભૂલા ।।૪।।

૨૦૯ ઝુલા ।

રહી સુરત હિંડોલે ઝૂલ, ઝુલે મેં ભૂલ નહીં પાઈ ।।ટેક।। ધુન સુન મનવા મગન ભયા હૈ, સુરતા મુસકાઈ ।। એક અખંડિત બ્રહ્મ શુન્યા જબ, આપ રૂપ પાઈ ।।૧।। દ્વૈત અદ્વૈત ભૂલ ગઈ સબહી, જહાં કોઈ જીવ નહીં માઈ ।। જયોં લોન પુતરિયા જાય સમુંદર મેં, ઉલટ નહીં આઇ ।।૨।। શુદ્ધ રૂપ કો જિસને પાયા, મિટિ ગઈ સબ કાઈ ।। કહન સુનન મેં કછુ નહિં આવે, બાત યહ સમઝન કી ભાઈ ।। બ્રહ્માનન્દ મેં મગન ભઈ, જબ

જબ આનંદ અધિકાઈ ।। ધ્રૂવ પાયા હૈ ગુપ્ત જહાં પર, ભેદ નહીં રાઈ ।।૪।।

૨૧૦ ઝુલા ।

આયો સાવન યે મન ભાવન, ચલો ગુપ્તેશ્વર દરબાર ।।ટેકા। ચિત્ત કા ચંદન પ્રેમ કી પાતી, સુરત પુષ્પ લે લાર, અગર કપૂર દધી ઔર માખન ।। છુટત દૂધ કી ધાર ।।૧।। સંયમ કા કર થાલ લિયા, હૈ, જ્ઞાન દીપલિયો જાર ।। ગુપ્તેશ્વર કી પૂજા કરકે પાયા આતમ દીદાર ।।૨।। જ્ઞાન ઘટા જબ ચઢી ઉમડ કે પડને લગી ફોહાર ।। મન ચાતક જબ કરને લગ્યા, બ્રહ્માનંદ પુકાર ।।૩।। કાયા ઘન મેં ચેતન બિજલી, ચમક રહી ચમકાર ।। બ્રહ્માનંદ ગુપ્ત ભયો પરઘટ કહતા ધુરૂ પુકાર ।।૪।।

૨૧૧ ઝુલા ।

કર દિલમેં દેખો ખ્યાલ, લાલકો ક્યોં વિરથા ખોવે ।।ટેકા। લાખ ચૌરાસી ભરમત આયા, ફેર ક્યા ગફલત મેં સોવે ।। યહ માનુષ તન છુટિ જાય, મૂંઢ ફેર સુબુકસુબુક રોવે ।।૧।। ધન ધામ તનય ઔર વામ. દેખિકે ઇનકો ક્યોં મોહે ।। અન્ત સમય કે માહિં, તેરા યહાં કોઈ નહિં હોવે ।।૨।। ભજ પરમાતમ દેવ, તેરે વહ સબ દુખ કો ખોવે ।। જનમ મરન કા છુટિ જાય ચક્કર, આનંદ જબ હોવે ।।૩।। કર બ્રહ્માનન્દ વિચાર, ગુપ્ત મેં ક્યોં ના મન મોવે ।। ધુરૂ નિશ્ચય કર કીજૈ સુધરે, જબ એક બ્રહ્મ જાવે ।।૪।।

૨૧૨ ઝુલા ।

તુઝે કહતા ગુપ્ત પુકાર, વખત યહ તુઝ કો પાયા હૈ ।।ટેકા। જગત શહર માં જીવ વેપારી, સૌદે આયા હૈ ।। અબ સૌદા કીજૈ સમઝ બહુત ટોટે ને ખાયા હૈ ।।૧।। જો સૌદાગર સૌદે આયા, રહને ન પાયા હૈ ।। યહ કાલ શેર વિકરાલ, જિસે સબ કોઈ ખાયા હૈ ।।૨।। જ્ઞાન કવચ કો પહિર, સભી યહ ઝૂઠી માયા હૈ ।। લિયા તત કા તેગ બનાય, કાલ નિયરે નહિં આયા હૈ ।।૩।। જિસ કો પાયા હૈ નફા, સોઈ બ્રહ્માનન્દ ન્હાયા હૈ ।। ગોતા ગુપ્ત લગાય, ધુરુ ફિર ઉલટ ન આયા હૈ ।।૪।।

૨૧૩ ઝુલા ।

રંગ વરસૈ બ્રહ્માનન્દ ચન્દ, જહાં સૂર નહિં તારા ।।ટેકા।। ના કોઈ પરકાશ જહાં પર, ના કોઈ અંધિયારા ।। હમ દેખા તરાજૂ તોલ, નહીં કછુ હલકા નહીં ભારા ।।૧।। જહાં નહિં પિંડ નહિં પ્રાણ, નહીં કોઇ આધેય આધારા । જહાં સૂક્ષ્મ સ્થૂલ, તહાં કોઇ મ્હારા નહિં થારા ।।૨।। જહાં એક નહિં હોય વહાં કોઈ મિલા નહિં ન્યારા ।। સબ માયા ગઈ બિલાય, છૂટિ રહી હૈ ચેતન થારા ।।૩।। જહાં નહિં ગુપ્ત નહીં પ્રગટ, જીવ અરુ બ્રહ્મ સભી જારા ।। જહાં નહીં ધ્રુવ નહિં ચલે જહાં પર મધુર નહીં ખારા ।।૪।।

૨૧૪ ઝૂલા ।

ઘટ મેં મથા જ્ઞાન કા ઘોટ, પીસિ દિયે બુદ્ધી ઓર આભાસ ।।ટેકા।। વ્યાપક બ્રહ્મ આપકો જાન્યા, પૂરણ સ્વતઃ પ્રકાસ ।। જીવ ઈશ કી મિટિ ઉપાધી, કૈસે અબ કરિયે કર્મ ઉપાસ ।।૧।। સ્વર્ગ અરૂ નરક એક કરિ જાન્યા, રહી ન યમ કી ત્રાસ ।।ભેદ ભરમ સબ દૂર હુવા, સોઈ કુરડી સોઈ કૈલાસ ।।૨।। બ્રહ્મ પુરી અરુ ભંગી કા ઘર, સબહી હોવે નાસ ।। એસી બાત સમઝ કે પ્યારે, સબ છૂટી જગત કી આસ ।।૩।। અન્ધકાર મિટિ ગયા, દસહૂં દિશિ હુવા બ્રહ્મ ઉજિયાસ ।। ગુપ્ત રૂપ ભયા પરઘટ, ધ્રુવ જબ કરને લાગે હાસ ।।૪।।

૨૧૫ ઝૂલા ।

જિસ કો સમઝી યહ રમજ તિનોં કી દુરિ હુઈ શંકા ।।ટેકા।। ઉડિગયા કોટ અજ્ઞાન, ટૂટી જૈસે રાવન કી લંકા ।।સબ કર્મ અસુર હુયે નાશ, કાલ રાવન કા કિયા ફુંકા ।।૧।। ચઢિ ઉતરે જ્ઞાન કે સેત, જિજ્ઞાસૂ રામચન્દ્ર બંકા ।। જબ પાઈ સીતા મોક્ષ, જીત કા બાજા હૈ ડંકા ।।૨।। બ્રહ્મરાજ મેં અદલ જમા સબ, ખુશી ભઈ રંકા ।। ચઢિ મુક્તી પુષ્પ વિમાન, અવધ કા આનિ કિયા ઝંકા ।।૩।। આનન્દ મેં સબ અવધ બીતતી, શોક સબ દૂરિ હુયા મન કા ।। ધ્રુવ ગુપ્ત બ્રહ્મ કો પાય, ફેર કછુ શોચ નહિં તન કા ।।૪।।

૨૧૬ મસ્તી ।

કોઇ હાલ મસ્ત કોઇ માલ મસ્ત, કોઇ મેંના તીતર સૂયે મેં ॥ કોઈ ખાન મસ્ત પહિરાન મસ્ત, કોઇ રાગ રાગની ધ્રુહે મેં ॥
કોઇ અમલ મસ્ત કોઇ રમલ મસ્ત, કોઇ સતરંજ ચોપડ જૂયે મેં ॥ એક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સબ પડે અવિદ્યા કૂવે મેં ॥૧॥
કોઇ અકલ મસ્ત કોઇ શકલ મસ્ત, કોઇ ચંચલાતાઈ હાંસી મેં ॥
કોઇ વેદ મસ્ત કત્તેવ મસ્ત, કોઇ સેવક મેં કોઇ દાસી મેં ॥
કોઇ ગ્રામ મસ્ત કોઇ ધામ મસ્ત કોઇ મક્કે મેં કોઇ કાશી મેં ॥
એક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ફૅંસે અવિદ્યા ફાંસી મેં ॥૨॥
કોઇ હાટ મસ્ત કોઇ ઘાટ મસ્ત, કોઇ બન પરવત ઉજિયારા મેં ॥
કોઇ જાત મસ્ત કોઇ પાંતિ મસ્ત, કોઇ તાત ભ્રાત સુત દારા મેં ॥
કોઇ ધરમ મસ્ત કોઇ કરમ મસ્ત, કોઇ મજહબ ઠાકુર દ્વારા મેં ॥
એક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત, સબ વહે અવિદ્યા ધારા મેં ॥૩॥
કોઇ પાઠ મસ્ત કોઇ ઠાઠ મસ્ત, કોઇ ભેરોં મેં કોઇ કાલી મેં ॥
કોઇ ગ્રન્થ મસ્ત કોઇ પન્થ મસ્ત, કોઇ શ્વેત પીતરંગ લાલી મેં ॥
કોઇ કાવ્ય મસ્ત કોઇ ખ્વાબ મસ્ત, કોઇ પૂરણ મેં કોઇ ખાલી મેં ॥
એક ખુદા મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ફૅંસે અવિદ્યા જાલી મેં ॥૪॥
કોઇ રાજ મસ્ત ગજ બાજ મસ્ત, કોઈ છપરે મેં કોઈ પૂલે મેં
કોઇ યુદ્ધ મસ્ત કોઇ ક્રુદ્ધ મસ્ત, કોઈ ખડગ કુઠાર વસોલે મેં ॥
કોઇ પ્રેમ મસ્ત કોઇ નેમ મસ્ત, કોઈ છીંકે મેં કોઈ મૂલે મેં ॥
યક ખુદ મસ્તી બિન, ઔર મસ્ત સબ પડે અવિદ્યા ચૂલે મેં ॥૫॥
કોઇ સાકિ મસ્ત કોઇ ખાક મસ્ત, કોઈ મલ મલ મેં કોઈ ખાસે મેં ॥
કોઇ યોગ મસ્ત કોઈ ભોગ મસ્ત, કોઇ સ્થિર મેં કોઇ ચંચલ મેં ॥
કોઇ ઋદ્ધિ મસ્ત કોઇ સિદ્ધિ મસ્ત, કોઈ લેન દેન કી કલકલ મેં ॥
એક ખુદ મસ્તી બિન, ઔર મસ્ત સબ ફસે અવિદ્યા દલદલ મેં ॥૬॥
કોઇ રહન મસ્ત કોઈ વહન મસ્ત, કોઈ પશુ પક્ષી કે સાવક મેં ॥
કોઇ નૈન મસ્ત કોઈ વૈન મસ્ત, કોઈ લડકી મેં કોઈ ચાવક મેં ॥
કોઇ સૈન મસ્ત કોઈ ચૈન મસ્ત, કોઈ નઈયા મેં કોઈ બાવક મેં ॥
યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ પડે અવિદ્યા પાવક મેં ॥૭॥
કોઇ ઇસ્ટ મસ્ત કોઈ ભ્રષ્ટ મસ્ત, કોઈ નતિની મેં કોઈ નાતે મેં ॥
કોઇ નામ મસ્ત કોઈ ચામ મસ્ત, કોઈ ઈંટ મેં કોઈ ખાતે મેં ॥

કોઈ છમલ મસ્ત કોઈ ચિલમ મસ્ત, કોઈ અક્ષર મેં કોઈ પાતી મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન, ઔર મસ્ત સબ કરે અવિદ્યા કાંતી મેં ॥૮॥ કોઈ જીવ મસ્ત કોઈ સીવ મસ્ત, કોઈ પુસ્તક મેં કોઈ પાની મેં ॥ કોઈ મૂલ મસ્ત કોઈ તૂલ મસ્ત, કોઈ સાખા મેં કોઈ ડહને મેં ॥ કોઈ લોક મસ્ત પરલોક મસ્ત, કોઈ તાને મેં કોઈ બાને મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન, ઔર મસ્ત સબ કૈદ અવિદ્યા ખાને મેં ॥૯॥ કોઈ ઉર્ધ મસ્ત કોઈ અર્ધ મસ્ત કોઈ બાહર મેં કોઈ અન્તર મેં ॥ કોઈ દેશ મસ્ત પરદેશ મસ્ત, કોઈ ઔષધ મેં કોઈ મન્તર મેં ॥ કોઈ ધામ મસ્ત કોઇ બામ મસ્ત, કોઈ નાટક ચેટક તન્તર મેં એક ખુદ મસ્તી વિન ઔર મસ્ત સવ ભરમેં અવિદ્યા જન્તરમેં ॥૧૦॥ કોઈ પુષ્ટ મસ્ત કોઈ તુષ્ટ મસ્ત, કોઈ દીરગ મેં કોઈ છોટે મેં ॥ કોઈ ગુફા મસ્ત કોઈ સફા મસ્ત, કોઈ તૂંબે મેં કોઈ લોટે મેં ॥ કોઈ જ્ઞાન મસ્ત કોઈ ધ્યાન મસ્ત, કોઈ અસલી મેં કોઈ ખોટે મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ઘુટૈં અવિદ્યા સોટે મેં ॥૧૧॥ કોઈ મજબ મસ્ત કોઈ ગજબ મસ્ત કોઈ કૌડી મેં કોઈ પૈસે મેં ॥ કોઈ એક મસ્ત કોઈ દોય મસ્ત કોઈ ગૈયા મેં કોઈ ભૈસે મેં ॥ કોઈ મણ્ડલ મસ્ત, કોઈ પણ્ડલ મસ્ત, કોઈ ચેલે મેં કોઈ ચેલી મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ચલે અવિદ્યા ગૈલી મેં ॥૧૨॥ કોઈટૂક મસ્ત કોઈ ભૂખ મસ્ત કોઈ નંગે મેં કોઈ ચંગે મેં ॥ કોઈ ભવન મસ્ત કોઈ ગવન મસ્ત, કોઈ મૌન મસ્ત કોઈ દંગે મેં ॥ કોઈ નદી મસ્ત કોઈ બદી મસ્ત, કોઈ તીરથ મેં કોઈ ક્ષેતર મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ, જમે અવિદ્યા ખેતર મેં ॥૧૩॥ કોઈ ટિકટ મસ્ત કોઈ વિકટ મસ્ત, કોઈ ઘંટી મેં કોઈ સિંગલ મેં ॥ કોઈ તાર મસ્ત પલગાર મસ્ત, કોઈ કસરત કુશ્તી દંગલ મેં ॥ કોઈ બૂંટ મસ્ત કોટ મસ્ત કોઈ ટોપી મેં કોઈ કુપ મેં ॥ એક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ, કુટે અવિદ્યા જુતે મેં ॥૧૪॥ કોઈ રાગ મસ્ત કોઇ બાગ મસ્ત કોઇ ઢોલક ઝાંઝ સિતારે મેં ॥ કોઈ શેલ મસ્ત કોઈ મહલ મસ્ત, કોઈ કરતે શયન ચૌબારે મેં ॥ કોઈ તાલ મસ્ત કોઈ ખ્યાલ મસ્ત, કોઈ સાંરગી ધોતારે મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ, ધસે અવિદ્યા ગારે મેં ॥૧૫॥ કોઇ ડંડ મસ્ત કોઇ સંડ મસ્ત

કોઇ સંન્યાસી પન્થાઈ મેં ॥ કોઇ કુંભ મસ્ત કોઇ જંગ મસ્ત, કોઈ પટ મલેહેટી સ્યાહી મેં ॥ કોઈ હિન્દુ મસ્ત કોઇ મુસલ મસ્ત, કોઈ કાજી પંડિત મુલ્લા મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ફંસે અવિદ્યા ગલ્લા મેં ॥૧૬॥ યે લૌકિક મસ્ત કહાં લગ વરનાં, હૈ માયા કે દંગલ મેં ॥ કરે કૌન ઈનકી ગિનતી સવ જકડે હૈં દઢ સંગલ મેં એક છિન મેં રૂષ્ટ પુષ્ટ એક, છિન મેં સ્થિત સદા અમંગલ મેં ॥ યક ખુદ મસ્તી બિન ઔર મસ્ત સબ ભૂલિ રહે અવિદ્યા જંગલ મેં ॥૧૭॥

દોહા—વસ્તુ અનાતમ મેં ફસે, ત્યાગા આતમ રૂપ ॥
દુનિયાં મેં ભટકત ફિરે, તે મૂઢન કે ભૂપ ॥
આતમ વસ્તૂ ત્યાગિ કે, કરેં જગત કી આસ ॥
મૃગ તૃષ્ણા કે નીર સે દૂર ન હોવે પ્યાસ ॥

૨૧૭ છપ્પય છન્દ ।

સો નર જાનો સંત અંત જિન જગકા કીના, કરી અવિદ્યા નાશ આપ પરિપૂરણ ચીના ॥૧॥ રહ્યો ન ભેદકો મૂલ શૂલ અજ્ઞાન હિરાના, અદ્વય અમલ અપાર રૂપ જિન નિશ્ચય જાના ॥૨॥ શંકા રહીન કોય મોહ વ્યાપૈ નહિં માયા, ના કોઈ તાત ન ભ્રાત નહીં કોઇ જન્મી જાયા ॥૩॥ સદા અખંડિત આતમા ચેતન પૂરણ શુદ્ધં, ગુપ્ત ગલી બૈઠ કર કોઇ લખે સંતપર બુદ્ધ ॥૪॥

૨૧૮ છપ્પય છન્દ ।

જગ તેજે ન માયા મોહ નામ અતીત કહાવે, ઘરમેં લેહિ કુસીદ ભીખ પુનિ માંગન જાવે ॥૧॥ કહેં એકાંત બનેવાસ સંગ બહુ દ્વંદ મચાવે, સોવે નિરંતર રાત દિન કહેં હમ ધ્યાન લગાવેં ॥૨॥ સોધન મદ્ય મલીન મુખ ભૂપ સેજ કર પૌલ પર ॥ ધન લિપસ્યા બ્યાકુલ મહા સરમા પતિ સમાહુત પર ॥૩॥ હરકા પંથ સો દૂર પંથ વહ આપ ચલાવેં, રહી ફકીરી દૂર માંગિકર પેટ અઘાવે ॥૪॥ રૈનિ કરેં રતિ ભોગ દિને પુનિ ભસ્મ રમાવેં, આપ કરેં સબ પાપ ઔર કો ધર્મ સુનાવે ॥૫॥ ઇસ ભાંતિ અતીત જો મેં

લખે નખ શિષ તેં અભિમાન અતિ ।। નિશિ વાસર દમરૂ ચહેં કબહુ ન હોવેં રામ રતિ ।।૬।।

દોહા—ચામ ચિરડ સબ જગતહે, ચક ચૂંધર પઢી પુરાન ।।

ષટ શાસ્ત્રી પાગલ ભયે, વેદાંતી કો ઉલ્લૂ જાન ।।

યે ચારિડ અન્ધે ભયે, વિના સ્વરુપક જ્ઞાન ।।

ગુપ્ત રૂપ મેં ઘટ લખો, નિત્ય અનિત્ય કો છાન ।।

૨૧૯ મરાઠી છન્દ।

જવ તૂં ભૂલા અપને આપકો તબ સે પાપ લગા ભારી, જન્મ મરણ કા અન્ત ન આયા બહુત ધરી શિર પર ખ્વારી ।। કભી ભયા તૂં પુરૂષ નપુંસક કભી ભયા હૈ બલ ધારી ।। બડે બડે યોધા રણમેં જીતે યુદ્ધ કિયા હૈ અતિ ભારી ।। કભી ભયા તૂં રાજા રાની કભી ભયા આજ્ઞાકારી ।। કભી તો દર દર ફિરૈ માંગતા વહે સન્યાસી અરુ બ્રહ્મચારી ।। કભી તૂં બ્રહ્મા કભી તૂં વિષ્નૂ કભી બનાહૈ ત્રિપુરારી ।। દેવ પુરિકા અધિપતિ હોકર ભોગે ભોગ બહુત ભારી ।। જબ લગ અપના આપ ન જાન તબ લગ વિપત્તિ સહી ભારી ।। અબતો કહૂં સમઝલે પ્યારે માર અવિદ્યા મંજારી ।। ખાકી મનકો પકડિ પછારો વસ કીજૈ પંચો નારી ।। તત્ત્વમસિ કા અર્થ વિચારો છોડ જગત કી સબ યારી ।। ગુરૂ વેદકા આશા સમઝો શ્રદ્ધા કરિ કે અતિ ભારી ।। તત્ત્વમસિ કા અર્થ બતાવેં એસે ગુરૂ પર બલિહારી ।। વાચ્ય અર્થ કા ત્યાગ કરો અરુ લક્ષ અર્થ કી કર ત્યારી ।। ગુપ્ત રૂપ ઘટ માહિ વિચારી બાત કહી તોસોસારી ।।

૨૨૦ મરાઠી છન્દ ।

જો તૂં સચ્ચા રામ સનેહી ફેર જગત સે નેહ કહા જો તુમને ઘરબાર તજા તબ ફેર દુવારે મેં કામ કહા ।।૧।। દુખ રૂપ જાન કર કુટુંબ તજા ફિર સેવક સતી મેં આરામ કહાં ।। જાતિ વરણ સબ છોડિ દિયા તબ ફેર મજબ કી દૂકાન કહાં ।।૨।। સો હૈ ઝુઠા રામસનેહી જો ઇન બાતોં મેં અટકયા ।। રામ દ્વારા મેં કથા સુનાવે હાથ લિયે વાણી ગુટકા ।।૩।। ઔરન કો ઉપદેશ બતાવે આપ ફિરેં જગમેં ભટકા ।। જ્ઞાન ધ્યાન કી રાહન પાઈ કનક

કામના મેં અટકા ॥૪॥ ગુપ્ત મતેકી ખબર નહીં ફિર ક્યા ફેરેકંઠી માલા ॥ ચેલા ચેલી ફિરે મૂંડતા રામનેહી કા સાલા ॥૪॥

૨૨૧ મરાઠી છન્દ ।

પહલવાન જગ કે બહુ જીતે, કૂતે કિયે કુલહી ખારે ॥ મદ હંકાર માન મેં ધસ ગયા, અન્દર લૂટ રહે સારે ॥ યે નિતઅપટ હૈ તો પર, ચશ્મ ખોલ દેખો પ્યારે ક્યા મસ્ત હુવા તુ ફિરે જગત મેં, તેરે અન્દર પહલવાન ભારે ॥ યક પહલવાન મન ચાલીસા હૈ, જિસ કે યે ચેલે સારે દસ શાગિર્દ સંગ મેં રહતે, પંચ કરે ન્યારે ન્યારે ॥ જો કોઈ ઈન સે કુશ્તી જીતે, પહલવાન હોવે પૂરા ॥ કાયર કો યે પકડિ પછારે, કોઈ જીતત હૈ સારા ॥ જિન ગુપ્તાનન્દ કો પાય લિયા, ઉન કુશ્તી જીતી દંગલ મેં હર્ષ શોક સબ મનકે નાશે, અવધ જાત હૈ મંગલ મેં ॥

૨૨૨ ત્રોટક છન્દ।

આતમ નિતહી પરકાસત હૈ, તત્ત્વ ચેતન યોં ભાસત હૈ ॥ જાગ્રત મેં સબકો જાનત હૈ સ્વપ્નેકે માહિ પિછાનત હૈ ॥૧॥ સુષપતિ મેં સબકા ભોગ કરે, તુરિયે મેં સાક્ષી રૂપધરે ॥ યહ આતમ અનુગત એક રહે, સબ દેહન કા વ્યતિરેક રહે ॥૨॥ વિશ્વ નહિં તેજસ પ્રાજ્ઞસ ભી, તુરિયતા કૈસે હોયે જભી ॥ એસા નિજ આતમ રૂપ તુહી ॥ અસ્તિ ભાંતિ પ્રિય રૂપ સહી ॥૩॥ સો વ્યાપક બ્રહ્મ અખંડ સદા, તિસકો નર જાને મૂઢ જુદા ॥ સત ચેતન આનન્દ શુદ્ધ તુહી, ધોખે મહં દુનિયા જાત વહી ॥૪॥

૨૨૩ ત્રોટક છન્દ ।

સતસંગતિ નૌકા બૈઠત ના, સતગુરુ કેવટિયા જાંચત ના ॥ કૈસે ઉતરે ભવ પાર જના, દિન રાત લગે ધન ધામ મના ॥૧॥ તરને કા સકલ સમાજ બના, વૃથા ડુબત હૈં મૂઢ જના ॥ સતગુરુ કે શબ્દા લાગત ના, યે મોહ નીંદ સે જાગતના ॥૨॥ નિત ચૌકીદાર જગાવત હૈ, ફિર આલસ કર સોજાવત હૈ ॥ જબ ચોર નિશા મેં લૂટત હૈ, જાગે તબ છાતી કૂટત હૈ ॥૩॥ જબ ચશ્મ ખુલી હૈ અન્દર કી, સબ વસ્તુ ભાષી મન્દિર કી ॥ જબ ગુપ્તરૂપ કો પાયા હૈ, નહીં કાલ કર્મ જહં માયા હૈ ॥૪॥

૨૨૪ ત્રોટક છન્દ ।

જહાં રામ રહીમ કરીમ નહીં । અલ્લા ઈશ્વર કી સીમ નહીં
જહં રંગ રૂપ કા ભેદ નહીં । કોઈ સ્થિરતા અરુ ખેદ નહીં ॥૧॥
જહં કાગજ સ્યાહી કલમ નહીં । લિખના પઢના કોઈ ઇલમ નહીં ।
જહં વેદ કતેવ કુરાન નહીં । કોઇ દેવલ-દેવ નિશાન નહીં ॥ ૨ ॥
જહં ચન્દન તારા ભાનુ નહીં । કોઇ સાધન સાધ્ય અરુ જ્ઞાન નહીં
અષ્ટાંગ ન યોગ સમાધી હૈ । કોઇ સાદી નાહિં અનાદી હૈ ॥૩॥
ચેતન ચમકારા ચમકત હૈ । જહં જ્ઞાન ધ્યાન સબ કલ્પિત હૈ ॥
જો ઈન ગલિયન મેં આવેગા । સો ગુપ્ત રૂપ કો પાવેગા ॥૪॥

દોહા—જો દીખે સો હૈ નહીં, નહિં દીખે સો જાન ॥
વૃત્તિ લક્ષણા કીજિયે, અરૂ અનુભવ પરમાન ॥

૨૨૫ વારબૈત ।

આદિત્યવાર નિવાર સબ, સંભાર આપને આપ કો ॥ ઔર ભરમ સવ છોડિકર, નર જપો સ્મિ જાપ કો ॥૧॥ સોમવાર અબ ધાર સમતા, જાર દૂજા ભાવવે ॥ મનુષ જન્મ કી મૌજ પાઈ, ફેરન એસા દાવવે ॥૨॥ મંગલવાર નિહાર લે છબિ, ચહૂં દિશિ આનન્દ ભયો ॥ સત ચિત્ત આનન્દ એક લખિ, સબ તાપ ત્રય મનકે ગયે ॥૩॥ બુધવાર બિચાર લે, અપાર વાર સરૂપ વે ॥ પાર વારકી ગમ નાહીં. નહિ જહં છાયા ધૂપવે ॥૪॥ વૃહસ્પતિવાર ઉચારતા ગુરુ, ગમ્ય લખિ બેહદ ગયે ॥ હદકા દરજા છોડિ કર તુમ દેખ આનન્દ નિત નયે ॥૫॥ શુક્રવાર પુકારિ કહતા, પશ્ચિમ કો મત જાવે ॥ પશ્ચિમ દિશાકો શૂલ હૈ, નર આવે પૈર ફોડાય વે ॥૬॥ શનિચરવાર જોહાર ગુરુકો કરત હજાર ન બારવે ॥ પકડિ ભુજા જિન કાઢિયા જન વહે જાત મઝધાર વે ॥ ૭ ॥ સાત વાર વિચાર લે, નર સાર સબ તોંસો કહા ॥ તત્વ પદ કો શોધિલે ફિર ગુપ્ત અસિપદ તુહિ ભયા ॥ ૮ ॥

દોહા—વાર બત કે અર્થકા, મન મેં કર વિચાર ॥
જીવન મુક્ત લહે વહી, જન્મ ન દૂજીવાર ॥
સાક્ષી પૂરન એક હૈ, ડોગર ડહર દયાલ ॥

અર્ધઉર્ધ અરુદસોં દિર્શિના, કહું જોરાકાલ ॥
સો આતમ કૂટસ્થ હૈ, નહીં બ્રહ્મ સે ભેદ ॥
ભેદ પાપકો દૂર કર, ખડા પુકારે વેદ ॥
ભેદ ઉપાધી કૃત હૈ, સો તૂં મિથ્યા જાન ॥
તૂં ભૂમા સુખરૂપ હૈ, યહી, બ્રહ્મકા જ્ઞાન ॥
ઔર જ્ઞાન સબ જ્ઞાનડી, બ્રહ્મજ્ઞાન સોઇ જ્ઞાન ॥
જૈસે ગોલા તોબકા, કરતા જાય મદાન ॥

૨૨૬ બૈત ।

બન્દે જાનિ આતમ સાર વે, જો આવે દેખન સુનન મેં સબહિ કો જાન અસાર વે ॥૧॥ નૌકા લિયે હૈં કાલ ને ચૌબીસ પર પડી મારરે ॥ જો ચક્રવર્તિ રાવથે ॥ સબહી કી ઉડિગઈ છારવે ॥૨॥ અનગિનત વિષ્ણૂ ચતુર મુખથે અન ગિનત શંકર ગયે ॥ ઇનસે આદિ ઔર ભી સબ કાલને ચટની કિયે ॥૩॥ આગે જો બાકી રહે એક દિના સબકો ખાયવે ॥ વારી ધરા સુમેરૂ ચારૂ સબહી ભસ્મ હોયજાહિ વે ॥૪॥ યહ સમઝ વાત વિચારલે, ઇસ દેહ કી કયા આસવે ફસી કર અવિદ્યા જાલમેં ઝૂંઠ કરે પર-લાપ વે ॥૫॥ વેદ સતવાદી કહે તિસકી ભી માને નાહિં વો સબ ઝૂંઠા નામ અરુ રૂપ હૈં, કયોં ઉલઝતા તિસ માહિં વે ॥૬॥ જિમિ નામ નામી ભાસતે હૈ, સ્વપ્નકે મંઝાર વે ॥ પૂજય પૂજક અર પૂજા દ્રષ્ટા કે આધાર વે ॥૭॥ ખુદ આપ ચેતન ગુપ્ત પર-ઘટ કર કે દેખ સંભાલ વે ॥ સો સમઝ તેરા રૂપ હૈ, સબ કાલહૂ કા કાલવે ॥૮॥

૨૨૭ સવૈયા છન્દ ।

પિયુસે નાહિં મિલી લડકી, તબ ગુડી કે ખેલ સોં ખેલિ રહી હૈ ॥ જબ સાજ સજયા તબ ખેલ તજયા. વહ બાપ કે તાખ મેં મેલિ ગઈ હૈ ॥ જૈસે સ્વપ્ને મેં દેવ બનાય લિયા તિસ

દેવકી સેવ મેં આયુ ગઈ હૈ ।। જાગિ ઉઠાવત દેખિ રહા તહાં દેવરુ દાસ કી ગંધ નહીં હૈ ।।

સોરઠા—ગુપ્ત ગલી કે માહિં, ના કોઈ દેવ ન દાસ હૈ ।।
દીજે ભર્મ બહાય, એક અદ્વિતીય આપ હૈ ।।

૨૨૮ વૈત ।

બંદે જાન આતમ રૂપ વે, ઇસ નર કે તનકો પાય કર ક્યોં પડત હૈં ભવ કૂપ વે ।। ભવ તરન કાયા ઘાટ હૈ સતસંગ નૌકા બૈઠ વે ।। મિલિ કર ગુરુ મલ્લાહ સેં, ઇસ ભવ કે સંકટ કાટિવે ।।૧।। જો કાજ કરના કાલિહૈ, કર લિજિયે તિસે આજવે ।। નહિં ખબર ક્ષણ એકકી, યહ બિગડી જાવે સાજવે ।।૨।। ઈસ ધોખે મેં બહુતેં ગયે હૈ,, આનિ પકડે કાલવે ।। માટી મિલાયે ભૂપ ભારે, લુટગયે ધન માલ વે ।।૩।। ભક્તી કરમ નિષ્કામ કે અબ સાજકો તુહ સાજ વે ।। જિસ કરકે પાવે જ્ઞાન કો, ઇસ જગત સે મત લાજિ વે ।।૪।। સબહી અવિદ્યા જાલ કી, યહ ઈશ ને ભેષજ રચી ।। અહં બ્રહ્મ મૈં આપ હૂં યહ બાત જિનકે ઉર જચી ।।૫।। જનમ જિસકા સફલ હૈ, પાયા હૈ અપના આપ વે ।। શાંત હોકે વિચરતે, છુટિ ગયે હૈં તીનોં તાપ વે ।।૬।। શંકા ન માને લોકકી, કછુ સમઝતે નહિં વેદ વે ।। ગુરુ વેદ યા ભય માનતે હૈં જિનકે હૈ કુછ ભેદ વે ।।૭।। વહ ગુપ્ત ગુપ્તાનન્દ હૈ, જિનકો નહીં દુખ દ્વંદ વે ।। વહિ આપ દિવ્યાનન્દ હૈં, નહિં પડે યમ કે ફંદ વે ।।૮।।

દોહા—સાબુન જ્ઞાન લગાયકર, માયા મલ કો ધોય ।।
શીલ શિલા ફટકારિ લે, ફેર ન મૈલા હોય ।।

૨૨૯ તિથિ બૈત ।

પૂનમ પૂરણ આતમા હૈ, અસ્તિ ભાંતિ પ્રિયે સદા ।। સત-ચિત આનન્દ એક હૈ, સબ સે મિલા સબ સે જુદા ।।૧।। એકમ એક નિહાર લે, નર કહા દેખે દૂર વે ।। જલકે જલાબિમ્બ જ્યોં સદા, સો સમઝ તેરા નૂર વે ।।૨।। દુજ દુતિયા દૂરકર, તું સદા આપહિ આપ વે ।। જન્મા ન મુઆ હૈ કભી, કોઈ નહીં માઈ

આપ વે ॥૩॥ તીજ તીનોં સે જુદા, ટુક ખોલ ચશ્મ જાગ વે જાગ્રત સ્વપ્ન સુષોપતિ, નહીં વિશ્વ તેજસ પ્રાગ વે ॥૪॥ ચૌથ ચૌથા પદ હૈ તુરિયા, સબ ફૂલન કા ફૂલ વે ॥ તુંહ સર્વ મેં અનુસ્યૂત હૈ, નહીં કારણ શૂક્ષ્મ સ્થૂલ વે ॥૫॥ પંચમી ન પંચો કોપ તૂં નર સર્વકા પર કાશવે તુ આપ ચેતન હૈ સહી, ફિર કરૈ કિસ કી આશ વે ॥૬॥ છટ છાન દેખો દૂધ પાની, હંસ હાકર આપ વે ॥ તું આપ માલિક ખુદ્‌ખુદા, ફિર કરૈ કિસકા જાપ વે ॥૭॥ સાતમ સુખ સરૂપ તેરા, દુઃખ કા નહિં લેશ વે ॥ તૂ કહાં ભૂલા ભરમ મેં, ટુક દેખ અપના દેશ વે ॥૮॥ આઠમ આઠોં પુરી ખોજો અપન આપ સંભાલ વે ॥ ભૂત ભવિષ્યત વર્તમાન, તુંહ સબ કાલન કા કાલ વે ॥૯॥ નવમી નવ દ્વારન પુરયા યહ, દેહી આતમ આપ વે, કરતા નહીં કરાવતા કછુ, નહીં પુન્ય ન પાપ વે ॥૧૦॥ દસમી દમકા કા ખોજ કરલે, દેખ આપ સંભાલ વે ॥ યહ જડ હવા ન રૂપ તેરા, તુંહ લાલન કા લાલ વે ॥૧૧॥ એકાદશી કા વર્ત આયા કીજે તાહીં સંભાલ વે ॥ દસ ઇન્દ્રી મન રોકના સબ છાંડિ જગ જંજાલ વે ॥૧૨॥ દ્વાદશી દસોં દિશી આતમા હૈ, વ્યાપક જ્યોં નભ રૂપ વે ॥ દુજે હુયા નહીં હોયગા, કિસકી દિયે તહં ઉપ વે ॥૧૩॥ ત્રયોદશી જહં ત્યાંગ નાહીં ગ્રહણ ભી કછુ નાહીં વે ॥ કર્તા ક્રિયા કર્મ નાહીં નહીં ન્યારા નહીં માહિં વે ॥૧૪॥ ચૌદહ ચતુર્દશં ભુવન નાહીં નહીં તીનો લોક વે ॥ રાગ દ્વેષ કી ગન્ધ નહિં, નહીં હર્ષ ન શોક વે ॥૧૫॥ પંચ દશી, પાવન આત્મા જહં નહીં પ્રકાશત ચન્દ વે ॥ બન્ધ મોક્ષ કા ભર્મ તજ, તુંહ આપ ગુપ્તાનન્દ વે ॥૧૬॥

દોહા- તિથી બૈત કે અર્થ કા ચિત્ત દે કરો વિચાર ॥
જો યાકો ધારન કરે પહુંચે ભવ કે પાર ॥

૨૩૦ નેષ્ટક બૈત

જિસ કારન ફિરા બન પરવત મંઝાર ॥ ઔર દેખે હૈં હમકો હજારોં બજાર ॥ પાયા નહી હમેં ઉસકા દિદાર ॥ ઇસ જગ મેં હુયા હૂં મૈં અતિશય ખુવાર ॥૧॥ મિલે મુરશદ હમેં જબ કિના વિચાર ॥ પ્રસતન મેં લખાયા હમેં વોહી યાર ॥ ઉસ

દિલવર કી દેખી હૈ દિલ મેં બહાર ॥ ઝલકે નુર ચન્દા વહાં લાખોં હજાર ॥૨॥ નહિં તોલ મોલ નહિં હલકા ન ભાર ॥ નહીં દુર નેરે કછુ નહીં બાર પાર ॥ સત ગુરુ લખાયા હૈ સબકા જો સાર ॥ આપે મેં દિખાયા હૈ અપના દિદાર ॥૩॥ નહીં બાર મોમેં નહિં કછૂ પાર ॥ ભીતર ઔ બાહર ભરાએક સાર ॥ ઘર મેં ન દેખે યહ જાવે બાહર ॥ વસ્તુ ગુપ્ત ઇસ કાયા મંઝાર ॥૪॥

૨૩૧ ગીત ।

પાયા હૈ હમકો અમોલક જો લાલ ॥ મિલે સતગુરુ જો પૂરે હમકો દલાલ ॥ કાટા હૈ તિનકો સબ માયા કા જાલ ॥ કિની મેંહર કિયા હમકો નિહાલ ॥૧॥ ઝૂંઠા લગ્યા યહ માયા કા જાલ ॥ જેતા જહાં લગયે સ્વર્ગ અરુ પતાલ ॥ તીનોં વખત કા જો જાને હૈ હાલ ॥ જો જાનન મેં આવે સો જૂઠા હૈ ખ્યાલ ॥૨॥ દીન અરુ દુનિયાં ખજાના ઔર માલ ॥ સબ રહજાય ઇહાહીં જબ પડેગા કાલ ॥ દેખે કવીલા જો હોવેગા હાલ ॥ કોઈ ચલે ના વહા તેરી જો નાલ ॥૩॥ નહિં રિસવત કો લેકે વહ કરતા હૈ ટાલ ॥ કરતા બખત પર વહ સબકી પરતાલ ॥ વિવેક અરુ વૈરાગ કી કિજિયે નાલ ॥ ગુપ્તજ્ઞાન ગોલિ સે મારો ન કાલ ॥૪॥

૨૩૨ ગીત

ઇસ નફસ કો રોકો યહ કરતા સૈતાન ॥ નિત ઉઠ કે કરતા વિષયોં કા જો પાન ॥ ઇસે કિયા લુચ ગુડા ઔર બેઈ જોમાન ॥ કુછ દેખો સમઝ કે કર અપની પિછાન ॥૧॥ બન્દા નહીં અજબ તેરી જો શાન તુહીં ખુદ ખુદા હૈ કયોં હોતા હૈરાન ॥ ટુક સમઝ કે રમજ કો કરદે મુકામ ॥ જિસ કરકે મિલેગા અબ તો કો આરામ ॥૨॥ ઔર કિજે નહીં કોઈ દૂજા જો કામ ॥ ખુદ અહં ખુદ અહં કરે આઠોહિ યામ ॥ સબ પાની મેં ગેરો કિતાબા કુરાન કુછ ઇતને ન હોતા હૈ દિલ મેં આરામ ॥૩॥ યક સચ્ચા અલિફ આપ જુઠા જહાન ॥ સબ છોડો ન યારોં મજબ કી દુકાન ॥ તૂઝે કહતા ગુપ્ત યહ નુસખા પિછાન ॥ કરલે દવાઈ હોય રોગોં કી હાન ॥૪॥

૨૩૩ ગીત

જૈસે તિલો મેં તેલ હૈ, ગુલો મેં સુગંધ ।। ત્યોં કાયા મેં આતમ સદા હૈ નિરબંધ ।। જૈસે જલ મેં દરિયાવ ઔર કલ્પિત હૈ સિંધ ।। તૈસે કાયા અરૂ આતમ કા જાનો સંબંધ ।।૧।। જૈસે ગુણા મેં હોય પન્નગ કા ભાન ।। તૈસે આતમ મેં કરતા કર્મ ઐસે જાન ।। જૈસે પુંવે કે ખીંચે સે છુટે હૈ તાર ।। તૈસેહિ જાનોં સબ જગ કા વિસ્તાર ।।૨।। વહ તો પરિણામી યહ વિવર્ત પિછાન।। સુવર્ણ ઔર ભૂષણ કા એકહિ મુકામ ।। જૈસે મૃદ મેં મિથ્યા ઘટાદી અસાર ।। મન્દિર ઔર સમજિદ સબ જૂટે બજાર ।।૩।। જૈસે ગગન મેં નીલે કા વહે ભાન ।। તૈસે આતમ મેં તૂં કાયા પિછાન ।। જૈસે લોહે મેં મિથ્યા સભી હથિયાર ।। ગુપ્ત આતમ મેં એસેહિ જાનોં સંસાર ।।૪।।

૨૩૪ ગીત

જો સમઝે હમારે જિગર કી જો બાત ।। ઇસ દુનિયા મેં ગોતા સો કબહૂં ન ખાત ।। તુહી બ્રહ્મ વ્યાપક તુહી ખુદ ખુદા ।। યહી દુખ ભારી જો માને જુદા ।।૧।। દૂજે સે ભય હોય કર દેખો વિચાર ।। યહી કહતે હૈં છહૂં ઔર ચારોં પુકાર ।। ઈસ મિથ્યા પર દાવા ન કીજેરે યાર ।। સબ ઝુંઠે સૌદાગર ઔર ઝુંઠે બાજાર ।।૨।। યહ આતમ ચેતન હૈ સબકા આધાર ।। દીખે સુને હૈં સબ ઝુંઠે અકાર ।। તૂંહી આપ વ્યાપક હૈ પૂરણ જો બ્રહ્મ ।। જો સુનિયે ઔર કહિયે સો ઝુંઠા હૈ ભર્મ ।।૩।। સત ગુરુ સે જિસકો યહ પાયા હૈ મર્મ ।। તિસકો ન હોતા હૈ જગ મેં શરમ ।। ગુપ્ત રૂપ કા પાયા હૈ જિસકો આનન્દ ।। સો સદા સુખી શાંત જૈસે પુનમ કા ચન્દ ।।૪।।

૨૩૫ ફુટકર શબ્દ

મન તૂં ક્યોં ડુબે મઝધારા, લે સતસંગ સહારા ।।ટેક।। નર તન ભવ વારિધિ કે બેરે, તા ચઢિ હોઉ પારા ।।૧।। કઠિન સમાજ સુલભ સબ પાયો, ફિર ક્યોં બહે ગંવાર ।।૨।। યા નર તન કો સુર વાંછિત હૈ, સો તૈં કિયો ખુવારા ।।૩।। યા તન માહિં ગુપ્ત વૃક્ષ હૈ મૂલ ફૂલ ફલ ડારા ।।૪।।

૨૩૬ શબ્દ

મન તુમ હરિ ભજ ઉતરો પારા, ઔર ન કહું ગુજારા ાાટેકાા ભવસાગર મેં સતસંગ નૈયા, સતગુરુ ખેવન હારા ાા૧ાા જબ સતગુરુ કે શરને આવે હોય અવિદ્યા છારા હૈ ાા૨ાા સતગુરુ જાકે બલ્લી લગાવે પાર કરે ભવ ધારા ાા૩ાા ગુપ્ત મતે કી બાત જનાવેં, દેવે મૂલ સહારા ાા૪ાા

૨૩૭ શબ્દ

જગત મેં સોઈ નરજાનોં સૂરા, અહં બ્રહ્મ શમશેરસે જિન કાટિ દિયા દલ પૂરા ાાટેકાા મહાવલી અજ્ઞાન રાવ કો, દલ સાજા હૈ પૂરા ાા સેનાપતિ કામાદિ ભટ હૈ, બાજે જિનકે તૂરા ાા દુસરા દલ હૈ જ્ઞાન વલી કો, સો યોધા રણધીરા ાા સેનાપતિ શીલ હૈ જાકે, સો વીરન કા વીરા ાા૨ાા દોઉ દલ આનિ જુડે સન્મુખ, હોરહી ધુરન ધુરા ાા ચલી તેગ તલવાર અરુ બરછી શબ્દ હુયા હૈ પૂરા ાા૩ાા કાયર હોયર સો ભગે ઉલટિ કે પગ રોપે સોસૂરા ાા આગે હી કો પૈર ધરત હૈં માર કરે ચકચૂરા ાા૪ાા કાયર કા મુખ પીલા પડ ગયા, મન મેં ધીરે ન ધીરા ાા સૂરા અડિગ લડે રણ માહીં જા મુખ બરચે નૂરા ાાપાા દોઉ રાજન કા મન હૈ મન્ત્રી, કાજ કરત હૈ પૂરા ાા તાકે દોય રૂપ તુમ જાનોં, ચક ખાકી ચક નૂરા ાા૬ાા ખાકી કો જિન પકડિ પછારા, વશ કીના હૈ નૂરા ાા પાંચ પચીસોં અફસર મારે, જબ બાજે જ્ઞાન કા તૂરા ાા૭ાા ગુપ્ત ખજાના મિલા મૂલ સે જબ સતગુરુ મિલિયા પૂરા ાા બ્રહ્મરાજ મેં અદલ જમાયા, જીત લિયા તમ કૂરા ાા૮ાા

૨૩૮ શબ્દ

જગત મેં સોઇ નર જાની સંન્યાસી, વર્ણઆશ્રમ મજબ પન્થ કી કાટિ દઈ જિન ફાંસી ાાટેકાા કંચન કાચ એકકર જાના, ગ્રહણ ત્યાગ બુધ્ધિ નાસી ાા મન્દિર માલ નહિં કછુ જિન કે, ના કોઈ દાસ અરુ દાસી ાા૧ાા વિધિ નિષિધ નહીં કછુ જિનકે, લોક વાસના ફાંકી ાા સ્વય ઇચ્છા વિચરત જગ માહીં, કયા મગહર કયા કાશી ાા૨ાા સંપદ કા જબ અર્થ વિચારા, તબ બુદ્ધિ પરકાશી ાા કામ

ક્રોધ અરુ આશા તૃષ્ણા, કારજ અહિત વિનાશી ॥૩॥ વ્યાસ વેદ પ્રમાણ્યું નહીં હૈ, તુમે બ્રહ્મ કે વાસી ॥ શુદ્ધ પ્રકાશ બનો ઘટ અન્દર, તુમે મૂલ અવિનાશી ॥૪॥

૨૩૯ છન્દ સંગીત ।

અરુ બરુ દેખો નિજ આતમ અગમ અનૂપ । પંચ કોષ અરુ તીન દેહ મેં વ્યાપક બ્રહ્મ સરૂપ ॥ટેક॥ તું હનો બર્ષ માહિં ભૂલા કછુ કીજિયે સંભાલ । ધન ઘર માહીં દબિ રહ્યો નહીં કછુ નાડી ખાલ ॥ બિના ખબર કૈસે બહુ રહ્યો કંગાલ જી ॥ અબ કીજિયે ઉપાય તોયો કહત હું હાલ, કાયા ઘર માહિં તોરા ગડિ રહ્યા ધન માલ ॥ ગુરુ અરુ વેદ કીજે બુદ્ધિ કુદાલ ફિર બહુ ભૂષન કા ભૂપ ॥૧॥ મુકાદી કહે વેદ પાએ નાહીં જૂંઠી બાત । ધન હૈ । અમૂક સદાર હૈ તેરી સાથ લૂંટે નાહીં બ્યાપારી આયો ચાહે દિન રાત જી । જૂંઠે ધન કાજ મૂઢ લાખન ઉપાય કરે । સચ્ચા ધન બોજત નાહીં રહ્યુ માહીં જાય અરે । ઓરહૂં કઠિન કામ અતિશય અનેક કરે ॥ ચાહે શીત અરુ ધૂપ ॥૨॥ સન્ત જો સુજાન તોયેં કહત ટેરી ટેરી । પૈદા કીના વેદ કાલ આવત હૈ ઘરિ ઘરિ ॥ સમઝે ના ચૈન તોકો કહે કૌન બેર બેર જી । તત્ત્વમસિ વાક્ય યાંકો કીજિયે વિચાર । વાચ્ય અરુ લક્ષ્ય યાંકે દોનોં લીજે નિરધાર ॥ લક્ષ્ય નિજ રૂપ લખિ વાચ્ય હી કો દીજે ડાર । ફિર નાહીં પડને ભવ કૂપ ॥૩॥ સુની યહ બાત જાકે આય બનો વનવાર । જાને પાયો શુદ્ધ જ્ઞાન સોઈ નર હુવે પાર ॥ જ્ઞાની ના શરમ કછુ લાજે નાહીં પાએ વાર જી ॥ આતમ અદ્વૈત લખિ । દૂરી હુવા દ્વૈત જ્ઞાન જાનિ લઈ રજ્જુ તબ હોત નાહીં સર્પ ભાન । દેહ મેં અધ્યાસ તેરા આતમા મેં અભિમાન । યહ અવધિ જ્ઞાન સરૂપ ॥૪॥

૨૪૦ શબ્દ ખ્યાલ ઠગરિયા

વ્યાપક બ્રહ્મ અચલ અવિનાશી, પૂરણ શુદ્ધ અનામ હો ॥ટેક॥ જગ કલ્પિત મૃગજલ જગ મિથ્યા, તન ધરિ ધારત નામ હો ॥ ઈશ્વર જીવ બીચ માઈ અનિત્યા, સંગ માયા કરે કામ હો ॥૧॥

એક બાંધત એક છોડત જગ મેં, એક બંધે ધન ધામ હો ।। એક ત્યાગિ બનિ વન વન ડોલત, એક ઇચ્છિત સુત વામ હો ।।૨।। એક ભક્તી કર સંગ સંતન કે દેખત આતમ રામ હો ।। વિષયા સક્ત વિષય સંગ બધિય દેખત પામર ચામ હો ।।૩।। સૃષ્ટી પ્રગટ યહ નષ્ટ હોજાવે, આખિર ગુપ્ત મુકામ હો ।। ધ્રુવ સબ રૂપ સરૂપ ઉસી કા, જા બિન સબહિ અકામ હો ।।૪।।

૨૪૧. શબ્દ

કયોં ફિરતા ભટકા, અબ તૂં છોડ જગત કા ખટકા ।।ટેકા।। યા જગ માહીં ફિરે ભરમતા, ઓઢિ કામ કા પટકા ।। સિર સે બોઝા કયોં નહિં ડારે, ફોડિ ભરમ કા મટકા ।।૧।। નાના સ્વાંગ ધરેતેં જગમેં ।। જૈસે લડકા નટકા । કનક કામિની કો નિત ધાવે પીવે વિષય રસ ગટકા ।।૨।। સત સંગતીકી સાર ન જાની ફિરતા સટકા સટકા ।। જબ સતગુરુ શરને આવે, પાવે બ્રહ્મ જ્ઞાન કા લટકા ।।૩।। બાહર સે દૂક ભીતર હોકર, ખોજ કરો ઇસ મઠ કા ।। ગુપ્ત મૂલ કી અજબ મૂરતી, દરશન કર મોરમુકુટ કા ।।૪।।

૨૪૨. શબ્દ ।

મન તું સુખ કે સાગર બસરે ।। કહિં ઔર ન એસા ચશરે ।।ટેકા।। યહ જગ મૃગ તૃષ્ણા કો ગારો, યા મેં મત ઘસરે ।। આતમ નીર નિકટ બહે નિર્મલ, તું યાકો પચિસ ચસરે ।।૧।। યહ સંસાર બિડા થોહર કા, કાંટા નખ ઔર શિખરે ।। બહુત બેર તોકો સમઝાયા ।। તૂ યામેં મત ફસરે ।।૨।। તનક બઢાઈ પાય જગત મેં ।। માન લિયા બડો ચશરે ।। એક ઘર છોડિ દિયા અપના ।। તેજા ઘેરે ઔર દૂસરે ।।૩।। યા સાગર પર ગુપ્ત ઘાટ હૈ ।। જૌતિ રહી જહાં ચસરે, મૂલ પૈઠી પર પગ ધરિ કે ।। તું ગોતા લગા હંસરે ।।૪।।

દોહા—ઇસ સાગર પર જો વસૈં જિનકે વિમલ વિવેક ।।
ડોભડિયોં મેં ફિરત મૈં, મચ્છી ચુગત અનેક ।।

૨૪૩ નવીન હોલી ।

કરદો સાજન સિંગાર આજ, હોલીકા દિન તો આગયા ॥ટેક॥ રંગ ઉત્પત્તિ કે બાદ હોલી રચી, જિસ દિન જનમકો પાગયા ॥ ઇકરાર અપના ભૂલા કર, જગમેં કાલા આગયા ॥૧॥ ઇકરાર અપના ભૂલા કર, શિખ મેં પીછા આગયા ॥ ગફલત મેં કૈસે સોવતા, આતે કાલ આજ ગયા ॥૨॥ અબ જાગ આજે ઊંઘ છોડ, ઉઠ ર પી મુરલી સુના ગયા ॥ જાગો જનમ કી નીંદ સે, ચોહ શરન આઇ ગા ગયા ॥૩॥ હોલી ઉસી કી સફલ હૈ, જો આતમ તીર્થ ન્હા ગયા ॥ કૃષ્ન કાલા લાયકે, અજ્ઞાન મેલ બહા ગયા ॥૪॥

દોહા—હોલી હરિકે નામ સે, જલતી હોવે શાંત ॥
જૈસે જન પ્રહલાદ કો, લગી ન તત્તી આંચ ॥
હરદમ હોલી જલરહી, સમઝત હૈ કોઈ ધીર ॥
કારજ અપના કીજિયે, છાનો નીર અરુ ક્ષીર ॥

૨૪૪ ધુલેટી ।

મોત હોલી ફૂંકિ કાયા ધૂલ ધૂલેહટી મચી ॥ટેક॥ અબ ધામ ધામ તજિ કર ચલા, સબ છોડિ કર અચ્છા અચ્છી ॥ હસ્તી ઘોડા પાલકી, દૌલત રહી હૂબ સે સચ્ચી ॥૧॥ મત્થા હિલાવે કૈન લાવે, નયન લે આંસૂ ખિંચી ॥ અબ તો રહના ના બને, યહ બાત અંતર મેં જંચી ॥૨॥ અચ્છા ન આયા પુંન લાયા, રોવતા લેકે હિંચી ॥ કોડી ન આઈ સબ બચાઈ, આજ તો યહ ના બચી ॥૩॥ તન ધન કો સચ્ચા જાનતા, મરને કી નહિં જાને સચી ॥ ઉસ કૃષ્ન ગોવિંદ કો ભજિ જિનસે યહ સબ માયા રચી ॥૪॥

દોહા—ધૂલેહટી જગ ધૂલસમ, જાનેં કોઇક સન્ત ॥
ધૂલ નામ અરૂપકા, સબી મિરદ મેં અન્ત ॥
આતમ ચેતન શુદ્ધમેં જગત નામ હૈ ધૂલ ॥
સો તિસસે ન્યારા નહીં ભિન્ન લગે સોઈ ભૂલ ॥

૨૪૫ જ્ઞાન ઘોડા ।

અબ તો ચઢૂં જ્ઞાન કે ઘેડે, તતકા તેગ બનાઊંગા ।।ટેક।। શુભ ગુણ બહુત બનાઊં શસતર, શીલ સંતોષ કા ધારૂં બખ્તર ।। વિવેક વૈરાગ કે પહિરૂં વસ્ત સત સંગતિ રંગ ચઢાઊંગા ।।૧।। પ્રેમ ભક્તિ કી પાખકર ડારૂં સમ, દમ, દોય રકાબ સુધારૂં ।। દયાકી દુમચિ નિશ્ચલ ધારૂં, લક્ષ લગામ લગાઊંગા ।।૨।। અજ્ઞાન બલી શત્રૂકો મારૂં યુક્તિ દૃષ્ટાન્ત બનાઊં દારૂં ।। એક ફેર મેં સબકો મારૂં ગુરુ ગમ તોપ ચલાઊંગા ।।૩।। ગુપ્ત રૂપ સ્વયં રાજકો પાઊં, સબ પર અપના હુકમ ચલાઊં ।। એક કોસ ચલકર નહિં જાઊં આપ મેં આપ સમાઊંગા ।।૪।।

૨૪૬ પદ

વહી યાર હૈ દિલદાર મેરા, સાર કો બતલાવતા ।।ટેક।। પચ્ચીસ તત્ત કા દેહ યહ, સ્થૂલ મરતા જમતા ।। જાગ્રત અવસ્થા કોપ અન્ન મય, કાહે મેં મન લાવતા ।।૧।। સત્રહ તતકા દેહ સૂક્ષમ, લોકો મેં જાતા આવતા ।। અવસ્થા હૈ સ્વપ્ન જાકી, કોષ તત્ર મય ગાવતા ।।૨।। અજ્ઞાન કારણ તીસરા, આનન્દ મય સમઝાવતા ।। અવસ્થા જાકી સુસોપતિ, તેરે મેં નહીં પાવતા ।।૩।। સાક્ષી હૈ દૃષ્ટા તીન કા, સો તેરા રૂપ લખાવતા ।। ગુપ્ત પરઘટ આપ હૈં, જાતા નહીં કહીં આવતા ।।૪।।

૨૪૭ પદ

જાન્યા હૈં અપને આપ કો, ફિર જાપ સે ક્યા કામ હૈ।।ટેક।। આતમ વિદ્યા જો પઢા, ઉસકો ક્યા વેદ પુરાણ હૈ ।। જો આનન્દ બ્રહ્માનન્દ મેં, વિષયોં મેં કહાં આરામ હૈ ।।૧।। જો ન્હાયે નિરમલ જ્ઞાન સે, ઉનકો કહા અસનાને હૈ ।। મિથ્યા લખ્યા પરપંચ કો, ઉસકો કહા ધન ધામ હૈ ।।૨।। ખુદ મસ્તી મેં જો મસ્ત હૈ, ઉસકો ક્યા મદિરા પાન હૈ ।। વ્યાપક લખ્યા નિજ રૂપ કો વહ કિસકા ધરતા ધ્યાન હૈ ।।૩।। જો આનિ પકડ્યા કાલ ને, ઉસકો ક્યા સુબહ શામ હૈ ।। જો ગુપ્ત આતમ મેં જુડ્યા, ઉસકો કહા સુત બામ હૈ ।।૪।।

૨૪૮ પદ

પૂર્નિમઃ પુરુષ તન પાય કે, પૂજન કરો નિજ આપ કો ॥ટેકા॥ પ્રીતી કે પુષ્પ ચઢાય કે, ચન્દન લગાવો જાપ કો ॥ કરની કેસર મલિક કે, કર તિલક હરદમ હાથ કો ॥૧॥ જગ પૂનિમા કે બીચ મેં જો ચન્દ પૂનમ ભાવતો ॥ ત્યોં કાયા મેં ગુરુ આત્મા, પરકાસ હૈ પરકાસ કો ॥૨॥ જો એસી પૂનમ પૂજતા, સો ખાવે તીનોં તાપ કો મૈલે કો કૈસે પુજતા, જિસને પાયા નિજ સાફ કો ॥૩॥ ગુપ્ત પૂરણ પૂરિ રહા, પુજન કરો કોહુ તાસુ કો ॥ દૃષ્ટી ન મુષ્ટી આવતા, વહ સ્વાસ હૈ સબ સ્વાસ કો ॥૪॥

૨૪૯ પદ

દીદારકર દિલદાર કા, કાયા દિવાલી મેં સહી ॥ટેકા॥ જિસે આંખ સે દેખા ચહે, વહ આંખિ સે દીખે નહીં ॥ દેખન વાલા આપ હૈ, ટુક માની લે મેરી કહી ॥૧॥ જો સ્વપ્ન માહીં દેખતા, જાગ્રત મેં વહ પાતા નહીં ॥ દીખે સુને સો ભર્મ હૈ, યહ બાત વેદાં મેં કહી ॥૨॥ ગોબર ગઊ કે ઉદર મેં, અરુ દૂધ ભી રહતા વહીં ॥ ઈશ્વર ને કીના ભિન્ન વહ, જિસ માહિં તૂં ગેરે દહી ॥૩॥ વહ ગુપ્ત ગોવર્દ્ધન તુહી, ઉસ કી ખબર તુઝ કો નહીં ॥ ફિરતા હૈ ભેટચા ચાલ મેં કછુ સોચતા મન મેં નહીં ॥૪॥

૨૫૦ પદ

દેવ તેરા કૌનહીં હૈ, જિસ કી તૂં આશા કરે ॥ટેકા॥ જો દાન દેવે હાથ સે, મુખ સે ભજન હરિકા કરે ॥ ઈશ્વર કી એસી નીતિ હૈ યહ કામ કરતા સો તિરે ॥૧॥ અપને પુન્ય પાપ કા ફલ, સુખ અરુ દુખ કો ધરે ॥ દૂજા યહીં કોઈ દેવ હૈ, અપના કરચા આપહિ ભરે ॥૨॥ કોઇ કાજ તેરા આય કે વહ દેવ કભિહિ ના કરે ॥ જો આસ કરતા દેવ કી વહ મનુષ ગર્દભ સે પરે ॥૩॥ ખુદ આપ ચેતન દેવ હૈ, અપની ખબર કુછ ના કરે ॥ ઉસ ગુપ્ત કા નાહિં ભેદ જાન્યા, બુત્ત કી પુજા કરે ॥૪॥

૨૫૧ પદ

લક્ષણ કહો ઉસ ધર્મ કા, જિસકા કથન કરને લગે ॥ટેકા॥ સરૂપ કરણ કૌન હૈ વિરધી કો કૈસે પાવતા ॥ સ્થિતી કહાં પર

રહતા હૈ, અરુ નાશ કો ધરને લગે ॥૧॥ વિપાક તિસકા ઠાન હૈ, સબહી કહો સમઝાય કે । નામ માત્ર વસ્તુ સે' કુછ કાજ ગહિ સરને લગે ॥૨॥ લક્ષણ બિના પરમાણ કે, કોઈ વસ્તુ કી સિદ્ધી નહીં ॥ ઉત્તર સફાઈ સે કહો, બિન મૌત કયોં મરને લગે ॥૩॥ ધર્મ કે સમૂહ કી, દસ બાત હૈ વહ કોનસી ॥ કહતે ધરમ એક અંગ કો, યહ કામ કયા કરને લગે ॥૪॥ ધર્મ ધર્મી સે જુદા ઉસકી ખબર તુઝકો નહીં ॥ ઉસ ગુપ્ત કા નહીં ભેદ જાન્યા, ધર્મ મેં જલને લગે ॥૫॥

૨૫૨ પદ

કરલો જતન ઇસ વતન કા, જહાં જાકે નહીં આના પડે ॥ટેકા॥ ઇસ લોક કી ઇચ્છા તજો, પરલોક નહિં જાના પડે ॥ વહ લોક અપના રૂપ હૈ, ભગવાન ગીતા મેં પઢે ॥૧॥ સોઇ પુરુષ હૈ સૂરમા, ઇસ મોરચે ઊપર ડટે ॥ આના જાના ભર્મ તજિ, નિજ રૂપ મેં નિત હી લડે ॥૨॥ ખાના તો એસા ચાહિયે, કછુ ફેરિ નહીં ખાના પડે ॥ ન્હાના તો એસા ચાહિયે, કહિં ફેરિ નહીં ન્હાના પડે ॥૩॥ લેના તો એસા ચાહિયે, ફેરિ નહીં લેના પડે ॥ જુડના ઉસી કા સફલ હૈ, જો ગુપ્ત આદમ મેં જુડા ॥૪॥

૨૫૩ રાગ આરતી અષ્ટક

ભજ શિવ ગુપ્તનન્દે, જો કોઇ ભજન કરે મન લાકે ॥ કટિ જાય યમ ફન્દે, હર શિવ ગુપ્તાનન્દે ॥ટેકા॥ આરત જન કી સુનોં આરતી હે કિરપા સિન્ધે ॥ મોહ જાલ કી ફાંસી માહિં, જીવ ફિરે બન્ધે ॥૧॥ સભી કહો સમઝાય, કૌન મૈં કો યહ જગ બન્દે ॥ અબ કરો અવિદ્યા નાશ, તભી હમ હોવે આનન્દે ॥૨॥ કો ઈશ્વર કો જીવ કોન રહતા તિનકે સન્ધે ॥ કયા માયા કા રૂપ, કહો અબ સત ચિત આનન્દે ॥૩॥ આરતી કૈસે કરૂં તુમ્હારી, તુમ વ્યાપક જિવ્હે ॥ જો કોઈ તુમરી કરે આરતી, વહ બુદ્ધી કે અન્ધે ॥૪॥ (ઉત્તર કી આરતી) મૈં મેરા યહી મોહ હુયા, અરજુન કો રણ મધે ॥ ઉડા જ્ઞાન ગીતા કા સુનિ લખ સમધાની સન્ધે ॥૫॥ તુહ ચેતન ભરપૂર દૃશ્ય મન જગત જાલ વન્ધે ॥ જબ હોય અવિદ્યા નાશ, ખિલે જબ વિદ્યા કે ચન્દે ॥૬॥

કરે શુભા શુભ કર્મ, ભોગતા ફલ સુખ દુખ દ્વન્દે ।। સીવ કો કહતે જીવ, સીવ કછુ કરે નહીં ધન્ધે ।।૭।। તત્ ત્વં પદ મૈં અસિ જો તેતન, દોનોં કા સન્દે ત્રિગુણાત્મક મિથ્યા માયા, ગુપ્તા-તમ સતચિત આનન્દે ।।૮।।

દોહા–પઢે જો અષ્ટક આરતી, સાંજ સમય ચિતલાય ।।
કોઈ કાલ અભ્યાસ તેં સમુઝે સહજ સુભાય ।।

૨૫૪ સ્તોત્રાષ્ટક

મનુષ્યોં ન દેવો નહીં દૈત્ય યક્ષ, પંડિત ન મૂરખો કવિયો ન દક્ષ ।। જાતા ન આતા ખોયા ન પાયા, શિવઃ કૈવલોહં નિર-મૈલ માયા ।।૧।। આશ્રમ ન વર્ણા ન કુલ જાતી ધર્મા ।। નહિં નામ ગોત્રં શર્મા ન વર્મા ।। જાગ્રત સ્વપ્ન નહીં પ્રાણ કાયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૨।। દેશો ન કાલો વૃધ્ધૌ ન બાલો ।। તુરિયા વિ તુરિયા નહીં કાલ જાલો ।। જન્મ્યા ન મૂયા જાતા ન આયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૩।। જીવો ન સીવો ન અજ્ઞાન મૂલં, સુખં દુખં નહિં પાપ સૂલં, કર્તા અકર્તા નહિં બિંબ છાયા ।। શિવ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૪।। મૌની ન વક્તા બંધો ન મુક્તા, રાગં વિરાગં નહિં લક્ષ લખતા ।। સબ વાચ્ય અવાચ્ય કા મહલ ઢાયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૫।। શાદી અનાદી નચ મેં સમાધી, સ્વાસ્તા ન શાસ્ત્ર નહિં વાદ વાદી ।। નહીં પક્ષ પાતં જન્મી ન જાયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૬।। યોગં વિયોગં નચ મેં સમાધી । માયા અવિદ્યા નચ મેં ઉપાધી ।। શુદ્ધો સ્વરુપં નિરંજનં રાયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૭।। ગુપ્તા ન મુક્તા લિપતા ન છિપતા ।। લોકા ન વેદા તપતા અતપતા ।। એકો ચિદાતમ સબમેં સમાયા ।। શિવઃ કેવલોહં નિરમૈલ માયા ।।૮।। પઢે પ્રાતઃ કાલે કટે યમ જાલે ।। તજે આશ તૃષ્ણા સંતોપ પાલે ।। અષ્ટ સ્તોત્ર મેં મન લગાયા ।। શિવઃ કૈવલોહં નિરમૈલ માયા ।।ઇતિ

૨૫૫ રાગ બ્રહ્મ અભ્યાસ ।

કરે વૃત્તી બ્રહ્માકાર મજા કુછ જબપાવે ।।ટેક।। અજી એજી ઊઠત બૈઠત બ્રહ્મ બ્રહ્મ ચલિકર જાવે ।। સોવત જાગત બ્રહ્મ, બ્રહ્મ

પવિત ખાવે ॥૧॥ અજી એજી લેત દેતહૈ બ્રહ્મ, બ્રહ્મ ઝગડા ઠાવે ॥ દેખત સુનતા બ્રહ્મ ॥ બ્રહ્મ નાચે ગાવે ॥૨॥ અજી એજી મન બુદ્ધિ આદિક બ્રહ્મ, બ્રહ્મ તીરથ ન્હાવે ॥ ઉપવાસ કરત હૈ બ્રહ્મ ૨ પુજા લાવે ॥૩॥ અજી એજી કર્મ ઉપાસન બ્રહ્મ જાવે આવે ॥ કરત કાજ સબ બ્રહ્મ, બ્રહ્મહી ભરમાવે ॥૪॥ અજી એજી ઉપજન હારો બ્રહ્મ બ્રહ્મ હી ઉપજાવે ॥ પાલન કરતા બ્રહ્મ બ્રહ્મહી ખપિજાવે ॥૫॥ અજી એજી સમઝન હારો બ્રહ્મ, બ્રહ્મહી સમઝાવે ॥ ખોવન હારો બ્રહ્મ, બ્રહ્મ ઢુંઢે પાવે ॥૬॥ અજી એજી ત્યાગી રાગી બ્રહ્મ, બ્રહ્મ સબ કરવાવે ॥ જીવ ઈશ સબ બ્રહ્મ, બ્રહ્મહી ભુગતાવે ॥૭॥ અજી એજી ગુસે પરઘટ બ્રહ્મ, બ્રહ્મ જહાં મન જાવે ॥ યોં અભ્યાસત જો બ્રહ્મ બ્રહ્મ હી હો જાવે ॥૮॥

દોહા—કીટ ભિરંગી હોત હૈ, પુનઃ પુનઃ અભ્યાસ ॥

સુની ભૃંગા કે શબ્દ કો, ભૃંગ હોય ઉડ જાત ॥

૨૫૬ રંગતિ મજેદાર।

કુછ મજા ઉસી કો આયા હૈં, જો આપ મેં આપ સમાયા હૈં ॥ટેક॥ બ્રહ્માનન્દ કિસકી તુલ્ય બરનોં, નહિં તિસકી પટતર પાવાહૈ ॥૧॥ બ્રહ્માનન્દ કા કોઈ યક કતરા, સબ તિરલોકી મેં છાયા હૈ ॥૨॥ જો આનન્દ ચક્રવર્તી કા, અરુ બ્રહ્મા કે તક ગયા હૈ ॥૩॥ બ્રહ્માનન્દ આનન્દ કે આગે, સબ આનન્દ ભાસ સુનયા હૈ ॥૪॥ બ્રહ્મલોક વૈકુણ્ઠ પુરી લગ, સભી કાલ નેં ખાયા હૈ ॥૫॥ તન ધન મેં આનન્દ હો બૈઠે, યહ સ્વપને કૈસી માયા હૈ ॥૬॥ જિસ આનન્દ કો પ્રાપત હોકે, ઔર ન આનન્દ ચાહા હૈ ॥૭॥ ગુપ્તાનન્દ કે ગુપ્તાનન્દ મેં જો નિત ઉઠિ ગોતા લાયા હૈ ॥૮॥

૨૫૭ મજેદાર

સો મજા ન મહંગા સસ્તા હૈ, જહં સંત લાડિલા બસતા હૈ ॥ટેક॥ ઘાટ બાટ કુછ પાવત નાહીં, વહ વિકટ મહલ કા રસતા હૈ ॥૧॥ નીમ મઉરન નાહીં મહલ કે, કોઈ કૈસે ઉસમેં ફસતા હૈ ॥૨॥ જો કરતે નિષ્કામ કર્મ કો, અરુ મન ઇંદ્રિય કો સકતા હૈ ॥૩॥ સાધન ચાર ચલે રસ્તે મેં સત ગુરુ કે સંગ ધસતા હૈ ॥૪॥

અકલ કા બકલ સબ ફૂટા, બે અકલ સૌદા જંચતા હૈ ॥૫॥
દુની દ્વેત પર આગ લગી હૈ, વહ આશિક બૈઠે હંસતા હૈ ॥૬॥
કહા કહું શોભા અરુ સુખ કી, લીયા મુકતી હાથ ગુલદસ્તા હૈ
॥૭॥ ગુપ્તાનન્દ કો પરઘટ જાના, સો ઘટ ઘટ માહીં લસતા હૈ ॥૮॥

૨૫૮ મજેદાર

કયા મજા મિલા જિન્દગાની મેં સબ ખો દઈ ઉમર હરામી મેં
॥ટેક॥ ખેલા ખાયા લાડ લડાયા, કુછ સમઝા નહીં નાદાની ॥૧॥
આઈ તરૂનાઈ મસ્તી છાઈ, લો ગઈ કામ અરુ કામી મેં ॥૨॥
બચ્ચા બચ્ચી ખાન પાન હિત, ફિર ધન હિત ફસા ગુલામી મેં
॥૩॥ આવે બુઢાપા દે સિર થાપા, હો ગયા આશક્ત મલાની મેં
॥૪॥ કાલ આય તતકાલ વિનાશે, તુઝે ગેરે ચારોં ખાની મેં
॥૫॥ લાલ અમોલક યા નર તન કો, ખોય ચલા મૈદાની મેં
॥૬॥ ના કોઈ કર્મ ઉપાસન કીના, નહીં બૈઠા સતસંગ જ્ઞાની
મેં ॥૭॥ ગુપ્તરૂપ કો જાના નાહીં, અતિશય હો ગયા હાની
મેં ॥૮॥

૨૫૯ મજેદાર

કુછ મજા આપ કે જાને સે, કયા હૈ ફકરાની બાને સે ॥ટેક॥
જો આનન્દ સૂખે ટુકડે સે, સો નહીં ગિજા માલ કે ખાને સે ॥૧॥
જો આનન્દ હરિ કી ભકિત સે સો નહી માલ ખજાને સે ॥૨॥
જો આનન્દ વૈરાગ મેં દેખા, સો નહિં વિષય કમાને સે ॥૩॥
જો આનન્દ સન્તોષ સબર મેં સો નહિં દ્રવ્ય કમાને સે ॥૪॥
જો આનન્દ અપને ઘર માહીં, સો નહિં પરદેશ ડુલાને સે ॥૫॥
જો આનન્દ અપને સમઝન મેં, સો નહિં લોક રિઝાને સે ॥૬॥
જો આનન્દ એકાન્ત દેશ મેં સો નહિં મન કે ભરમા સે ॥૭॥
સભી આનન્દ ગુપ્તાનન્દ સે, આપ મેં આપ સમાને સે ॥૭॥

૨૬૦. કુટુમ્બ જન્ય દુખ હરિહરસમ્બાદ

દોહા—મિલે હરી હર પરસ્પર, હસિ પૂંછી કુશલાત ॥
હરિહી હર સે યોં કહયા, કિસ વિધી મારો ગાત ॥

સુનિ કે હરિ કે બચન કો, હર હરષે ઉર માહિં ॥
મોંસેતી પૂછન લગે, તુમ કયા જાનો નાહિં ॥
દિયા બિરોધી કુટુમ્બ, અહ નિશિ ઉર કો જારે ॥
મેંરા બાહન બૈલ, સતી કા શેર દહાડે ॥
કાર્તિક સ્વામી કે મારે, તુંડી કો મૂષક ધારે ॥
મોગલ માહિં સર્પ, ડરે અરુ બહુત ફુકારે ॥
ટુકુમ્બ બિરોધી દેખિ કે, જલત રહું દિન રાત ॥
હરહી હરિ સોં યોં કહયોં ઇસ વિધી માડોં ગાત ॥

૨૬૧ પદ

લખિ નિજ આતમ રૂપ અપારા, જિસમેં મિથ્યા સંસારા ॥ટેકા॥ છોડિ જગત પરવાહ સમઝ અબ, ન્હાવો જ્ઞાન કી ધારા ॥ કાલ કર્મ કા છુટૈ મૈલ સબ જબ હોવે ઉદ્ધારાં ॥૧॥ આતમ સદા અસંગ રહત હૈ, લિપે ન દેહ વિકારા જયો જલ માહીં કમલ રહત હૈં, જલ સ્પર્શ સે ન્યારા ॥૨॥ પંચ કોષ અરુ તીન દેહ મેં વ્યાપિ રહા સારા ॥ કટે ન સૂખે જલ સે ભીંગે, અગ્નિ ને નહીં જારા ॥૩॥ ગુપ્ત અરુ પરઘટ સભી ઠૌર મેં સોહે રૂપ તુમ્હારા ॥ જૈસે ઘૃત દૂધ મેં રહતા રહતા, સભી જગહ એક સારા ।૪।

૨૬૨ પદ

શાસ્ત્ર વેદ સભી સમઝાવેં, એક આતમ સત્ય બતાવેં ॥ટેકા॥ સુનિ ગુરુ મુખ સે જ્ઞાન આપને, મન મેં કયોં ના લાવે ॥ભર્મ જાલ ઉડિ જાવે, તેરા, પૂરણ પદકો પાવે ॥ ૧॥ બૈઠિ એકાંત વિચાર કરો, જો સતગુરુ બાત બતાવે ॥ તિરથ વરત ધરમ સબ મન કે, ઉલઝિ ઉલઝિ મરજાવે ॥ ૨ ॥ તુહીં શુદ્ધ સચ્ચિદાનન્દ ફિર, કાહે કો મન ભટકાવે ॥ જિસકો અમૃત પાન કિયા, વહ કાહે કો ખલ ખાવે ॥ ૩ ॥ બાહર અન્તર રૂપ આપના, ખોજન કિસકો જાવે ॥ ગુપ્ત રૂ પરઘટ જડ ચેતન મે અપના આપ લખાવે ॥ ૪ ॥

૨૬૩ શબ્દ ધનાસરી

આતમ જોતી સબ ઘટ માહીં, બિન સતગુરુ વહ સૂજત નાહીં ॥ ટેક ॥ જૈસે દ્રવ્ય ગડચા ઘર ભીતર, બિન ભેદી વહ પાવત નાહીં ॥ જૈસે ધૃત દૂધમેં રહતા, બિન મથન બિન નિકસત નાહીં ॥૧॥ જ્યોં જલ વૃક્ષ, વૃક્ષ મેં અલના, લાલ ધરચા તિસ અલને કે માહીં ॥ તાકી દમક પડી જલ ભીતર, ખોજી રહે વહ પાવત નાહીં ॥ ૨ ॥ કોઈયક ચતુર પુરૂષ કો નિરખ્યા,: લાલ બતાદિયા અલને મેં તાહીં ॥ ત્યોં જગ જલમેં તરુ નર કાયા, અન્તઃ કરણ અલના દિખલાયા ॥ ૩॥ તામેં આતમ લાલ બિરાજત, દમક પડી જગ જલધિ મેં સાજત ॥ ગુપ્ત ભેદ સતગુરુ સે પાવત, ઘટમેંહી આતમ લાલ બતાવત ॥ ૪॥

૨૬૪ શબ્દ ભર્મ નાસક ।

લખી આપકે તાંઈ, દીજો ભરમ બાહાઈ ॥ ટેક ॥ યોગી ભરમી રહે યોગન મેં ભોગી જાય ફસે ભોગન મેં ॥ રોગી નિત રોવહી રોગન મેં, કાલ નિરંતર ખાઈ ॥ ૧॥ પંડિત પંડિતાઈ મેં ભૂલે કાજી પડે કજાકે ચૂલ્હે ॥ ધારાપતી માન મેં પૂલે મૂરખ મૂરખતાઈ ॥૨॥ કોઈ વિદ્યા વૈરાગ ત્યાગ મેં, કોઈ ધુનીલા જલે આગ મેં, સાર વસ્તુ કે ફિરે ત્યાગ મેં, નાહક ઉમર ગમાઈ ॥ ૩ ॥ કોઈ કોઈ જન ઉભરે ચૌરાસી, નેમ નહીં ગ્રહી સન્યાસી ॥ જિસકો લખ્યા ગુપ્ત આવે નાશી, સભી ઠોર કે માહીં ॥ ૪ ॥

૨૬૫ પદ જૈન ધર્મ પ્રકાશક

હુઆ મજહબ, દિવાના, કરતા ફિરે વ્યાખ્યાના ॥ ટેક ॥ સોઈ જૈની આપ કો જાન્યા, ભેદ ભર્મ સબ ખોયા નાના ॥ પાપ પુન્ય કા મૂલ ઉડના, તાર લક્ષ મેં તાના ॥ ૧ ॥ તન સરાય મેં અસંગ રહત હૈ, સોઇ સરાવગી સાર ગહત હૈ ॥ મુખ સે બાત બનાય કહત હૈ, છોડે નહીં બેઈમાના ॥ ૨ ॥ સોઈ ઢુંઢિયા જાનોં સચ્ચા, જિસકો ઘર ઢુંઢા હૈ પક્કા ॥ બાકી ઔર હરામી કે બચ્ચા બાંધહિં થાનિક થાના ॥ ૩ ॥ સોઈ યોગા યતી સંન્યાસી, મજહબ

પંથ કી કાટિ ફાંસી, ગુપ્ત રૂપ પૂરણ અવિનાશી, ભેષ પંથ કો ભાન ॥ ૪ ॥

૨૬૬ શબ્દ

અબ તજ મિથ્યા અહંકાર, ભાર સે ક્યોં બોઝ મરે ॥ ટેક ॥ કારણ સૂક્ષ્મ સ્થૂલ, તનરે, ઇનકા તજ હંકાર ॥ તું ચેતન ભરપુર હૈરે, લિયે ન દેહ બિકાર ॥ ૧ ॥ પંચકોષ મેં મત ફસેરે, તેરા રૂપ અપાર ॥ ભર્મ માહિં ક્યોં ભરમતારે, અન્તર કરો વિચાર ॥૨॥ સાંચે સતગુરુ સે મિલોરે, જબ પાવોગે સાર ॥ ઝુઠે ગુરુ કે આસરે રે, કબહું ન હોય ઉદ્ધાર ॥ ૩ ॥ ગુપ્ત રૂપ પરવટ આપ હૈરે, જામેં નહીં સંસાર દિલ કી દુઇ ઉઠાયદે રે, આશા તૃષ્ણા માર ॥૪॥

૨૬૭ પદ

દમકી રહા દમ માહીં, રતન અમોલી લાલ ॥ ટેક ॥ ન સૂખે ભીંગતા રે, કરકે દેખ સંભાલ ॥ અગ્ની સે જલતા નહીં રે, ખાવે ન તિસકો કાલ ॥ ૧ ॥ દેખે ક્યોં ના ખોજ કરે, ઘર મેં હૈ સબ માલ ॥ જો પાવો ઉસ નિધી કોરે, ફેર ન હોય કંગાલ ॥૨॥ મન મજૂર કો લાય દેરે, ખોજ કરો સંભાલ ॥ ચિત કી ચકમક ઝાડિ દેરે, બુદ્ધિ કા કરો ન કુદાલ ॥ ૩ ॥ સાવધાન ઇનકા રખોરે કરતા રહે રખવાલ । ગુરુ જો હરિ ગુપ્ત ખજાના ॥ બતલાવત તતકાલ ॥૪॥

૨૬૮ પદ

હમારે સતગુરુ નજર નિહાલ, દારિદ્ર મ્હારો દુર કિયો॥ટેક॥ કોટિ યુગન યુગ ભર્મિયોંરે, દુખ નહિં હરિ યો ॥ એક પલક કી ઝલક મેંરે, મોહિં નિહાલ કિયો ॥ ૧ ॥ ઝુઠે ધન કે કારનેરે, ભટકિ ભટકિ કે મુયો ॥ સાંચી દૌલત સતગુરુ દીની, જન્મ સુફલ મ્હારો હુયો ॥ ૨ ॥ મૈં નિર્ધન કંગાલ કોરે, પ્રેમ પ્રીતિ સે લિયો ॥ ખરચા ખાયા બહુત લુટાયા, પાની કે જ્યોં પિયો ॥ ૩ ॥ ગુપ્ત આતમા લાલ મિલા જબ, સુખ કે સાથી સોયો ॥ આવન જાવન ખેદ મિટયો સબ, જીવ આનન્દિત હુયો ॥ ૪ ॥

૨૬૯ શબ્દ

કાહે મેં કરે અનુરાગ, મન તૂં મોહ નીંદ સે જાગ ॥ ટેક ॥ જિન કે જેંગ લાગ્યા તૂં ડાલે, વહ સબ જાવે તોહિં ત્યાગ ॥ ૧॥ સભી પદારથ દૃષ્ટ નષ્ટ હૈ, અબ ઇન સે મત લાગ ॥ ૨ ॥ પર-મેશ્વર કા શરણા પકડો, છુટ કરમ કે દાગ ॥ ૩ ॥ ગુપ્ત ગલી મેં જો કોઈ આવત, સુખભર ખેલત ફાગ ॥ ૪ ॥

૨૭૦ શબ્દ

ખોદઈ ઉમર અબ સારી, નહિં સુમિરે કરતાર ॥ટેક॥ જબ ગર્ભવાસ મેં આયા નૌ માસ તહાં દુખ પાયા ॥ કિયા ભગતી કા કરાર ॥૧॥ ફિર બાહર નિકલ કે આયા, યોગી યન્તર મેં દુખ પાયા ॥ કરન લગ્યા હાહાકાર ॥૨॥ મૂઢતા મેં બાલપન ખોયા, જબ ભૂખ લગી તબ રોયા ॥ કરે માતા પ્યાર ॥૩॥ ફિર તરુણ અવસ્થા હોવે, તરુણી કે સંગ મેં ખોવે ॥ કામ કી પડગઈ માર ॥૪॥ વહ તરુણ અવસ્થા જાવે, જૈસે બિજલી છિપિ જાવે, ડાકરા ભયા ગંવાર ॥૫॥ જબ કફ વાઈને ઘેરા, કર દિયા પૌર મેં ડેરા ॥ પડા યહાં કૂકર માર ॥૬॥ અગડ પડોસી સબ દુખિયારે, અબ તુંહ મર પાપી હત્યારે ॥ તૈને બડે કિયે ખુવારે ॥૭॥ તન મેં ફૈલી બીમારી, ચઢિ આઈ કાલ અસાવરી ॥ સુન નહિ ગુપ્ત પુકાર ॥૮॥

૨૭૧ સવૈયા

પુત્ર કલત્ર સભી તુઝે ત્યાગત, તૂં જિનકે સંગ લાગાહિ ડોલે ॥ સ્વારથ હેતુ સે પ્યાર કરે સબ, બિન સ્વારથ કો મુખ સે નહિં બોલે ॥ તુહ આપની આયુ સબ ખોવત, અન્તર વિચાર કછુ નહિં તોલે ॥ દેહ દિયા હરિ કો હરિ સુમરન, તા હરિ સે પડદા નહિં ખોલે ॥ ૧ ॥

દોહા–દેખિ રહા હૈ આંખિ સે, સુનતા હૈ સબ કાન ॥
તોભી નર ચેતે નહીં, મન એસા બેઇમાન ॥

૨૭૨ રાગ તરંગ ।

સૌદાગર પ્યારે, સૌદા તો કરિલે હરિ નામ કા ॥ ટેક ॥ નર તન પાયા જગ મેં આયા કરલે સુઘર કમાઈ ॥ કાલ ચપેટા મુખપર

લાગે, ભૂલિ જાવે ચતુરાઈ ॥ ૧ ॥ ગર્ભ માહિં કઉલાર કિયા,થા ક્યોં ભૂલત હૈ ઉસકો ॥ જો ઉસકો નહીં અદા કરેગા, ક્યા જવાબ દેગા તિસકો ॥૨॥ ધન કે કાજ લાજ બહુ ત્યાગે, હરિ સે કબહુ ન લાગે ॥ વહીં પૈ રહ જાય માલ ખજાના, યમ પકડી લેગા આગે ॥ ૩ ॥ અપને હાથ સે કરી કમાઈ, કોડિ જમી મેં રખતા ॥ નંગે હાથોં ચલા મુસાફિર, માલ અન્ત ચખતા ॥ ૪ ॥ લોક બડાઈમેં ફૂલ્યા ફિરતા કરે ચતુરાઈ ॥ કાલ કટારી પડિ કંઠ પર, ભૂલિ ગયા લપરાઈ ॥૫॥ કેતે રહિ જાય પડા જિમી મેં, હે ખાવિંદ ભાઈ ॥ ક્યા તો જાકા લાજ મેં હોવે, ક્યા લે જાહિં ચીહ જમાઈ ॥૬॥ વિદ્યા પઢી સાર નહિં જાન્યા જગમેં કરી ઠગાઈ ॥ વાંચિ સરોદા સ્વર કો શાસ્ત્ર, વૈદંગ ખૂબ ફૈલાઈ ॥૭॥ સૌદા કિયા નહિ કે કારન ઉલટા દેરિ ખાયા ગુપ્ત રૂપ કો સમઝા નાહિં, પડી રહી સબ માયા ॥૮॥

દોહા—સૌદા કીજ સમઝિ કે. ફેર ન ઐસા દાવ ॥
પુન્ય પુંજ કરકે મિલ્યાં, વૃથા નહીં ગવાંય ॥

૨૭૩ રાગ તરંગ॥

અરે રમિગયા રમજાની, તોડ ગયાહૈ સબ નાતા ॥૧॥ તન સરાય સે નિકસિ ચલ્યા હૈ, કોટ કિલા નહિં ઠાતા ॥ કિસ મારગ બહે ગયા મુસાફિર, કૌન ઠિકાને જાતા ॥૨॥ ચાચી તાઈ ઔર ભોજાઈ, બહન ભાનજી માતા ॥ દાદી ભૂવા મામી નાની, ત્રિયા ફૂટ આયા ॥૨॥ ચાચા તાઉ દાદા બાબા, જીજા ફુફા ભ્રાતા ॥ દેહ ઉઠાય જમી મેં ફૂંક્યા, શિર ફોડ દિયા હૈ તાતા ॥૩॥ આપ કિયા સ્નાન સબોને, કરને લાગે બાંતા ॥ દે તિલાંજલી ચલે નગરકે, તોડ્યા નીંબ કા પાતા ॥૪॥ લંબા ધોતા કાંખ મેં પોથા, પંડિતજી ચલિ આતા ॥ કર્મકાન્ડ કી બાત સુના કે, અપની ઠીક લગાતા ॥૫॥ ઘાટ ઊપર કટા આવે, વહ ભી ફેલ મચાતા ॥ પાંચ કબાકે ભોજન ખાવે, સય્યા પર સો જાતા ॥૬॥ ઉનકે હાલ કી ખબર નહીં કુછ, અપની બાત બનાતા ॥ વેતા મત્થા કૂટિકે રોવે, વહ માલ મજે મેં ખાતા ॥૭॥ વહતો હોયગા ગુપ્ત,

કિસી કો ઉસકા પતા ન પાતા ॥ ઠગિ ઠગિ માલ પોપજી ખાતે, કૈસે ઉસપાસ પહુંચાતા ॥૮॥

૨૭૪ સવૈયા ।

ભેંડચોં કી ચાલમેં ચાલિ રહે નર, નાહીં વિચાર કરૈ ઘટ અન્દર

મૂયે કા શોક પડયા અતિશય, ધન લૂટત પોપ મચા દિયા દુંદર॥૧॥

સ્વપને સમાન યહ ખેલ વન્યા કાહે પૈ ચુનાવત ઊંચે સે મંદિર ॥

ગુપ્તકી બાતન સમઝત મૂરખ નાચિ રહ્યોં ત્યોં મદારી કો બંદર॥૨॥

૨૭૫ રાગ તરંગા ।

અરે ગફલત કે માતે, બીત્યા જાત હૈ યહ વેલા ॥ટેકા॥ કોઈ ન તેરા સંગી હોગા, પકડ્યા જાય અકેલા ॥ ઘડી પલક કી ખબર નહીં હૈ, પડરહ્યા કાલ કા હેલા ॥૧॥ યા નર દેહી ભજન કરને કો પકડ હરી કા ગેલા ॥ હાથ ન હિલે પૈર નહીં ચલના, દામ લગે નહીં ધેલા ॥૨॥ સૌદા તો નેકી કા કરલે છોડ સકલ બદ ફૈલા ॥ અબ તો હાટ બજાર લગ હૈં, ફિર વિછુર જાયગા મેલા ॥૩॥ ઘર સે નિકસ્યા ભજન કરન કો, દેખત ડોલૈ મેલા ॥ પુત્ર ભ્રાતા છોડિ દિયે હૈં, અબ ગુરુભાઈ અરુ ચેલા ॥૪॥ જ્ઞાન ધ્યાન અધ્યયન કા ભૂલ્યા, કરને લાગ્યા ખેલા, ઉસે દરગેહ કી ખબર નહીં યમ પકડિ નિકાલૈ તેલા ॥૫॥ માંગે માલ ઉડાને લાગ્યા, બનિ ગયા મોટા બેલા ॥ તન પુષ્ટે મન પુષ્ટ હુવા કરતા કશ્મીર કા સૈલા ॥૬॥ બ્રહ્મ જ્ઞાન કા લક્ષણ કરતા, ખાવે સબકે ભેલા ॥ મન માનેજિત તિન સા જાવે, ક્યા ઉત્તમ ક્યા મૈલા ॥૭॥ ગુપ્ત ભેદ કો સમઝત નાહીં પડ્યો અવિદ્યા ઝોલા ॥ કભી તો મૌન કભી લપરાઈ, કભી બનિ બૈઠત હૈ ભૌલા ॥૮॥

૨૭૬ કુણ્ડલિયા ।

ફ્કર કે મકર નહીં, ઔર નહીં ધન માલ ॥ રાજી રહતે ઉસી મેં, જો કુછ બીતે હાલ ॥ જો કુછ બીતે હાલ, ખ્યાલ દૂજા નહિં કરતે ॥ સબ હોય અદૃષ્ટ આધીન મૌજ અપની મેં ચરતે ॥ ગુપ્તાનન્દ મેં આનન્દ, ખાવે ચાહે ઘી અરુ શક્કર ॥ પ્રારબ્ધ કે વેગ નહીં, કુછ કરતે મક્કર ॥૧॥

૨૭૭ ભજન

નરપતિ ચલે કાયા કોટ સે, સજિગઈ જિસ કા અસવારી ।।ટેકા।। હસ્તી અરુ ઘોડા સબ છોડે, કાઠ કે તામઝામ મેં પૌઢે ।। કસિકર બાંધિ દિયે દો ગોડે, અબ કૈસે બચે યમ ચોટ સે ।। હુયા પુન્ય પાપ સબ જારી ।।૧।। હાહાકાર બાજતે બાજે, સાજ સભી ચલને કે સાજે ।। બહુત સમ્બન્ધી આયે રાજે, વહ બાત કરે નહીં હોઠ સે ।। હોગઈ પુરિષ્ઠ ન્યારી ।।૨।। કહાંસે આય પાલકી ઠાઈ, પડી રહી સબહી ઠકુરાઈ ।। જિનકે વાસ્તે કરી કમાઈ સિર ફોડન લાગે સોટ સો ।। જો પ્યાર કરતે થે ભારી ।।૩।। વહ જીને કે ધોખે મેં રહતા, કાલ આય તતકાલહિ ગહતા ।। ગુપ્ત ભેદ કછુ નાહીં લહતા નહિં બચતા યમ કી ચોટ સે ।। કર રામ ભજન કી ત્યારી ।।૪।।

૨૭૮ ઝગડા ।

યહભી સબ ઝગડા હૈ, ઝગડે સે ન્યારા દગડા હૈ ।। ઝગડા કૈસે જાન્યા રે, હમેં આતમ બ્રહ્મ પિછાના ।। ઝગડા એસે જાન્યા રે ।।ટેકા।। પહિલી ઝગડા તોંહિ સુનાઊં, શાસ્ત્રોં કી બાત દિખાઊં યહ ભી૦ ।। કોઈ સાત પદારથ ગાવત હૈ કોઈ સોલહ મેં સમઝા વત હૈ ।। યહ કોઇ પચ્ચીસ તત્વ વિવેક કરે, કોઇ કર્મ યોગ મેં પાંવ ધરે, ।। યહ૦ ।। કોઇ જ્ઞાનહિ જ્ઞાન પુકારે હૈ, એકત્વ કા નિશ્ચય ધારે હૈં ।। યહ૦ ।। ઇસ વિધિ પટ દરશન ખટકિ રહે ।। અપના અપના શિર પટકિ રહે ।। યહ૦ ।। ઘર છોંડિ કે આપ ફકીરી લઈ ।। બાતેં કરતા હૈ અહીં વહીં ।। યહ૦ ।। સેવગિ શિષી લાવત હૈ ।। પૈસે કલદાર કમાવત હૈ ।। યહ૦ ।। અંગ માહિં ભભૂતી લાવત હૈ શિર લમ્બે કેશ બઢાવત હૈ ।।યહ૦।। કોઇ ઘોડમ ઘોટ કરાવત હૈ, દાઢી અરુ મૂંછ બઢાવત હૈ ।। ।।યહ૦।। ગેરુકા રંગ લગાવત હૈ, લંબી ગાતી લટકાવત હૈ ।।યહ૦।। ઊંચે મકાન બનાવે હૈ, ફીકે પકવાન કરાવે હૈં ।।યહ૦।। છાપે અરૂ તિલક લગાવત હૈ, લંબીમાલા લટકાવત હૈ ।।યહ૦।।

ઠાકુર કી પૂજા રાખત હૈ, દિન ભર પરસાદ હિં ચાખત હૈ ાાયહ૦ાા નાના બિધિકે ભાગ લગાવે, ઠાકુરજી કા નામ બતાવે ાાયહ૦ાા દુકાન લગાવે ટકે કમાવે, બૈઠી મજે મેં ખાવે ાાયહ૦ાા દાને ચઢા કરૈં બડાઈ, બડા સિદ્ધ આયા હૈ ભાઇ ાાયહ૦ાા કોઈ પઢે પઢાવે જ્ઞાન સુનાવે દમડા કે ઢંગ લગાવે ાાયહ૦ાા ગલી બજારોં કરે વ્યાખ્યાના, વિદ્યા પઢી મર્મ નહીં જાના ાાયહ૦ાા લઈ ફકીરી તત્તન જાના, ખાને લગા વિષોંકા ખાના ાાયહ૦ાા ટૂક માંગિકે ભરતે પેટ, રહેં ગાંવકે ગોરે લેટ ાાયહ૦ાા પોખર ઊપર કુટી બનાવે, તકિયા ઔર બિછોના લાવે ાાયહ૦ાા મોર છડોં સે ઝાડ લાવે જાની કા દૂધ માંગિકર લાવે ાાયહ૦ાા ઉપવાસ કો કરતે તીરથ ફિરતે કાશી મેં મરતે ાાયહ૦ાા કરતે સંથારા મૂઢ ગવાંરા તનસુકા સુકા કે મારા ાાયહ૦ાા ઘર છાડિ બસાયા રામદુવારા, માલા બેચિકર કરે ગુજારા ાાયહ૦ાા માંગિ માંગિ કર કૌડી લાવે ઋષી મેં કુટી બનાવે ાાયહ૦ાા ગંગાકે તટ સિદ્ધ બિચરતે; ઘાટોં ઊપર આસન કરતે ાાયહ૦ાા કટીમેં બાંધે લાલ લંગોટે, ફિર મુકેરૈં જંગલ ઝોંટે ાા કોઈ કાશી મેં વિદ્યા પઢી આવે, મંડલી બાંધે શિષ્ય બનાવેં ાાયહ૦ાા કોઈ પઢે પઢાવે લોક રિઝાવે, કવિતા ખૂબ બનાવે ાાયહ૦ાા કોઈ કાનોં માહીં ડાટ ઠુકાવે, આંખિ મીંચકર ધ્યાન લગાવે ાાયહ૦ાા કોઈ ૨ કરતે યોગ સમાધી કોઈ બને હૈં આત્તમ વાદી ાાયહ૦ાા કોઈ ૨ નાચે કોઇ ગાવે, કોઈ મૌન ગહેરહિ જાવે ાાયહ૦ાા માંગહિ માલ કરૈ ભંડારા, બનિગયા મહંત બડા ભારયા ાાયહ૦ાા કાંખ માહિં લે ચલ્યા પોથા, છોડી કમર તે ઢીલા ધોતા ાા યહ૦ાા પંચાગ વાંચિ કે ગિરે લગાવે, માલ ઠગિ કે ખાવે ાા યહ૦ાા શંખ બજાય કૂટતે પીતલ , કભી નહીં મન હોવે શીતલ ાા યહ૦ાા ગંડા ગોલી મંતર જંતર કરૈ કીમિયા પઢિ પઢિ તંતર ાા યહ૦ાા પૂજન લાગે દેવી દૂરગા, કાટેં બકરા મારે મુરગા ાા યહ૦ાા કોઈ વાચન લગે સરોધા, રંગ રૂપ પત્તન કા સોધા ાા યહ૦ાા સ્વર કો સોધિ બતાવે પરશન, મૂરખ કા મન કરે આકર્ષન ાા યહ ાા જો કુછ હોંનહાર સોઈ હોવે, ભટકિ ભટકિ કે વૃથા રોવે ાા યહ૦ાા કોઈ બને યતી સંન્યાસી, ઘર કો છોડિ હુયે વન વાસી ાા યહ૦ાા ગલે મેં રૂદ્રાક્ષ કી માલા,

ખાક લગાય કિયા મુખ કાલા ।। યહ૦ ।। બ્રહ્મચારી કા ભેષ બનાવે, કૌડિ કે લિલામ વતાવે ।। યહ૦ ।। જીવ ઈશ કી કહી ઉપાધી, માયા અવિદ્યા સાદી અનાદી ।। યહ૦ ।। તાતેં યે દો ભેદ બતાયે, ભિન્ન ભિન્ન કર દોનો ગાયે ।। યહ૦ ।। મહાવાક્ય વેદોં મેં ભાખે, ભેદ ઉપાધી કૃત જો નાખે ।। યહ૦ ।। ભાગ ત્યાગ કી સૈન બતાઈ, વૃત્તિ લક્ષણા કહિ સમુઝાઈ ।। યહ૦ ।। રચે વ્યાસ ઇતિહાસ પુરાના, સાધન સાધ્ય જ્ઞાન અરુ ધ્યાના ।। યહ૦ ।। અષ્ટાદસ પ્રસ્થાન બનાયે, અજ્ઞાની કે મન પરચાયે ।। યહ૦ ।। નામ રૂપ માયા કી રચના દિખે સુનિયે ગુનિયે તિતના ।। યહ૦ ।। ઔર તરહ ઝગડા નહીં ટુટે જહાં જાય તહં કૂકસ કૂટે ।। યહ૦ ।। ઝગડા ગુપ્ત ગલી મેં ગેરે, વ્યાપક એક આતમા હેરે ।। યહ ભી સબ ઝગડા હૈ, ઝગડે સે ન્યારા દેગડા હૈ ।। ઝગડા કૈસે જાન્યારે, હમેં આતમ બ્રહ્મ પિછાન્યા ।।ઝગડા એસે જાન્યારે ।।

।। ઈતિ ।।

૨૭૯ તરજ તાન

મત લગે વિષય કી ચાટ, મન કો ડાટ ડાટ ડાટ ।।ટેકા। મન હી સબ કારજ સારે, વિષયોં તે તાહિ નિવારે ।। નિજ બોધ રૂપ મેં ધારે, શુભ ગુન કા લાવો ઠાઠ ઠાઠ ઠાઠ ।।૨।। મન કી ચલતી દો ધારા ।। કુચક ડોબે દૂજી પારા કુમારગ કરો નિવારા સત સંગતિ નૌકા બાઠિ બાઠિ બાઠિ ।।૨।। યહ અનુષ્ઠાન કરવાવો નિજ બ્રહ્મ રૂપ મેં લાવો, અબ અપના કામ બનાવો, મન કા દફ્તર જા ફાટિ ફાટિ ફાટિ ।।૩।। યહ ગુપ્ત ભેદ લખ પ્યારે, ઇસ મનને બહુત ઉધારે અબ ગિને કૌન તેં સારે, ટુક મોહ જાલ કો કાટ કાટ કાટ ।।૪।।

૨૮૦ શબ્દ

અબ કીજેરે યારોં જ્ઞાન ગોષ્ઠી, સબ છોડોં જગત કી દોસ્તી ।।ટેકા। બડે ભાગ સે નર તન પાયા, યાકે પીછે ફિર રહી લોપટી

॥૨॥ બ્રહ્મ વિચાર કરો ઇસ તન મેં બાત તજો સબ ફોકટી ॥૨॥ ખાતે ખાતે બહુત દિન બીતે, અબ તોડો અવિદ્યા જોપટી ॥૩॥ બ્રહ્માનન્દ કો પ્રાપ્ત હોકર, દૂર કરો સબ શોકટી ॥૪॥ વ્યાપક રૂપ લખો નિજ આતમ, ફિર રહે ન યમ કી ખોપટી ॥૫॥ ગુપ્ત મૂલ કે બૈઠ ચૌતરે, જબ પાવેગા પોસટી ॥૬॥

૨૮૧ શબ્દ

ઇસ દુનિયા મેં દો દિન લગી હૈ, ઇન દોનો કી બાજી ॥ટેક॥ ઉન કો નામ ધરા હૈ મન્દિર, ઉનકો સમજિદ સાજી ॥ ઉનકો નામ ધરા ઠાકુરજી, ઉનકો ધરા ખુદાજી ॥૧॥ ઉનકો નામ ધરા પંડિતજી, ઉનકો રખલિયા લિયા કાજી ॥ વો સન્ધ્યા ગાયત્રી પઢતે વો હોગયે નેમાજી ॥૨॥ વે લગે ઉપવાસ કરન કો, વે રોજે મેં રાજી ॥ વે કાશી ગંગા કો ચાલે, વે હોન ચલે હૈ હાજી ॥૩॥ અપની અપની બન્ધે પક્ષ મેં, છૂટે કોન ઉપાજી ॥ ગુપ્ત મૂલ હૈ, એક સભી કા જિન યહ રચના સાજી ॥૪॥

૨૮૨ શબ્દ

દેખો દેખે તમાશા દિદાર કારે ॥ટેક॥ સભી અનાતમ ઝગડા છોડો, સૌદા કરલે ન અનાતમ બજાર કારે ॥૧॥ જાસે પ્યાસ બુઝે તન મન કી, પાની તૂં પિલે બિજાર કારે ॥૨॥ સતસંગતિ નૌકા મેં બૈઠો, સૈલા કરલે ન પરલે પાર કારે ॥૩॥ ભવસાગર મેં ફેરિ ન આવે, બાન લગે નહીં માર કારે ॥૪॥ નિજાનન્દ કો પ્રાપત હોકે, ઝગડા મિટે સંસાર કારે ॥૫॥ ગુપ્ત મલી મેં બાજે બાજે ધ્રુવ ઉઠે ઝંકાર સિતાર કારે ॥૬॥

૨૮૩ શબ્દ

બાબા બોલે ને રગડા લગા દિયારે ॥ટેક॥ તન કી કુંડિ મન કા સોટા જ્ઞાન કા ઘોટ મચા દિયારે ॥૧॥ સંશય સોંફ અરૂ કાસની, માયા કા મિર્ચ ઝુકાય દિયારે ॥૨॥ મમતા મગદ ઘલાયચી, કેશર, લગદા ઘોટ બનાય લિયારે ॥૩॥ સત કી સાફી મેં બંગિયા છાની, જગ ફોકટ કાઢિ બજાય દિયારે ॥૪॥ પ્રેમ કે

પ્યાલે મેં પીઈ, જાકે અખિયાં મેં જોશ ઉગાય દિયારે ॥૫॥ ગુપ્ત ગલી મેં શંકર ઘૂમત, જગ ભર્મ કા ભૂત ઉડાય દિયારે ॥૬॥

૨૮૪ શબ્દ

યક બેર બંશી ફેર વજાયં વંશી કે વજાને હારેરે ॥ટેક॥ તેરી વંશીને ને મેંરા મન મોંહા, તુઝે એસી બજાદઇ કારેરે ॥૧॥ તેરી બંશી ને સારા જગ મોંહા, મોહે ચન્દ સૂર અરુ તારેરે ॥૨॥ યક બેર બંશી બાજી વૃજ મેં તુઝે નખ પર ગિરવર ધારેરે ॥૩॥ એક બેર બંશી બાજી અવધમેં તુ સંતન સુખકારે રે ॥૪॥ એકવેર વંશીવાજી જનકપુર ઉસ રંગભૂમિ કે મન્ઝારેરે ॥૫॥ યક બેક બંશી બાજી લંકા મેં તુઝે અસુર ખપાદિયે સારેરે ॥૬॥ ગુપ્ત બંસુરિયાં ઘટ મેં હી બાજે કોઇ સુનતે સુનને હારેરે ॥૭॥

૨૮૫ ગુરૂ શિષ્ય સમ્બાદ, શિષ્ય પ્રશ્ન ચૌપાઈ

કોઉ એક શિષ્ય આયો ગુરુ શરના। હાથ જોડિ મેલ્યો સિર ચરના॥
ભો ભગવન તુમ જાનો મરમા। સો કછુ કરો મિટે જિસે મરના॥
મૈં આયો તુમ્હરી શરનાઈ। પ્રભુ કિજે અબ મોર સહાઈ॥
જન્મ મરન કા કાટો ફન્દા। જાકર પાવહુ પરમાનન્દા॥
દેખિ ડરયો મૈં યહ સંસાર। તાતે અબ મોહિ કીજે પારા॥
યા જગ માહીં દુઃખ અનેકા। સુખ સુપને કબહું નહિં એકા।
આશા તૃષ્ણા ચિન્તા ખાવેં। કામ ક્રોધ મદ મોહ ડરાવેં॥
કુમતિ સુમતિ નિત કરૈ લડાઈ। મમતા ડાકિન નિત ઉઠ ખાઈ॥
દંભ કપટ ઠગ રહે લુભાઈ। મદ મત્સર અરુ માન બડાઈ॥
મોપર નિત ગૈરત યે ફન્દા। બિન સતગુરૂ કયા જાનૂં મૈં અન્ધા॥
અબ ઈનસે કીજે ઉદ્ધાર॥ ભવસાગર તે કીજો પારા॥
હેતુ મુકિત કા હો સો કહિયે। તુમ્હારી કૃપા પરમ પદ લહિયે॥
તુમ બિન ઔર ન કરૈ સહાઈ। ડુબત હોં ભવસાગર માહીં॥
માત પિતા ભ્રાતા સુત દારા। દારા યે સબ સ્વારથ કે હૈં સારા।

બિન કે હમ કપટ નહિં માયા । સો કરતે દીનન પર દાયા ॥
અબ મોહિં દીજે યહ ઉપદેશ । જાસોં છૂટે સકલ કલેશ ॥

દોહા—શિષ્ય ને સકલ સંદેહ કહિ, દીન્હી બાત સુનાય ॥
અબ ગુરુ એસા કીજિયે, સકલ ભરમ મિટિ જાય ॥
ભરમ બરાબર જગત મેં નાહીં દૂસર ખેદ ॥
સબ કહતે સન્ત પુકાર કે, યોં કહેં શાસ્ત્ર વેદ ॥

૨૮૬ ગુરુ ઉત્તર ।

સુન આરત કી ગિરા વિનીતા । સુનહુ શિષ્ય અબ હોહુ અભીતા ॥
જો તુમ કહી સકલ મેં જાની । સુનિ શિષ હોજાતે દુખ હાની ॥
દુખ નાશન કા કારણ એહૂ । યાતે મિટે સકલ સંદેહૂ ॥
તત્ત્વમસિ કા અર્થ સુનિજે । ભાગ ત્યાગ લક્ષણા યક કીજે ॥
જીવ ઈશ કી મિટે ઉપાધી । ચેતન શુદ્ધ સરૂપ અનાદી ॥
તામેં ભેદ ગંધ ના હોઈ । અપના રૂપ જાનિયે સોઈ ॥
યહ ગુરુ મુખ સે સરવન કરિકે । મનન કરો યુક્તી ચિત્ત ધરકે ॥
કાલ પાય બઢે દૃઢ અભ્યાસા । ફિર છૂટે મન કી સબ આસા ॥
નિશ્ચલ હોય ભયો મન થીરા । જૈસે મિલ્યો નીર મેં નીરા ॥
આતમ બ્રહ્મ રૂપ યક જાના । અભેદ નિશ્ચય યહ જ્ઞાન બખાના ॥
સો જાનો મુક્તી કા હેતૂ । જૈસે જલ પારન કો સેતૂ ॥
યા વિધી ઉતરે બહુતે પારા । લે સેતૂ સત સંગ સહારા ॥
બિન સત સંગ તરયા નહીં કોઈ । હુયે અરુ હૈં અરુ આગે હોઈ ॥
સત સંગતિ મહિમા સબ વરની । અજ્ઞાન નાશ કમિ પાવક અરની ॥
સુન શિષ હો પાતે દુખ નાસા । યહ આપરૂપ કા અજબ તમાસા ॥
જો હમ પૂછા સો હમ ભાખા । આગે કહો સંશય જો રાખા ॥

દોહા—જો ભાખ્યો ઉપદેશ યહ, તાકો સુન ચિત લાય ॥
સંશય શોક રહે નહી, ભરમ, વિલય હો જાય ॥

હમહોં નાહીં કહત હૈ, યોં કહે સયાને સંત ॥
નિગમાગમ યોં કહત હૈ, ઈમિ હોય ભરમ કા અન્ત ॥

૨૮૭ સંધ્યા આરતી

દોહા—જેતી સંધ્યા અરતી, લિખતે સબકા સાર ॥
સાંઝ સમય યાકોં પઢૈ, સમુઝે સાર અસાર ॥
પઢૈ સુનૈ અતિ પ્રીતિ યુત, અરુ પુનિ કરૈ વિચાર ॥
જ્ઞાન ભાનુ છિન ૨ ઉદય, વ્હે આતમ દીદાર॥

ચૌપાઈ

એસી આરતી તોહિં સુનાઊં । જન્મ મરન કો ધોય બહાઊં ॥
એસી આરતી કિજે હંસા । છુટે જાતિ વરણ કુલ વંસા ॥
કાયા માહિં દેવ હૈ એસા । દૂજા ઔર નહીં કોઈ તૈસા ॥
કાયા દેવલ આતમ દેવા । બિન સતગુરુ નહીં પાવે ભેવા ॥
પહિલે ગુરુ સેવા ચિત્ત લાવે । તાસે સકલ વિધી કો પાવે ॥
જો યુક્તી ગુરુ દેવ બતાવે । તામેં અપના મન ઠહરાવે ॥
માયા કા સબ ઝુઠ પસારા । સત હૈ ચૈતન રૂપ તુંમ્હારા ॥
પાંચ અંશ સબહી મેં જાનેં । અસ્તિ ભાંતિ પ્રિય સત્ય બખાનેં ॥
નામ રૂપ ઝૂઠે વ્યભિચારી । તિનસે ભૂલિ ન કીજે યારી ॥
તીન સચ્ચિદાનન્દ પિછાનેં । તિનકોં બ્રહ્મ રૂપ કરિ માનેં ॥
સો હૈ બ્રહ્મ અપના રૂપા । એસે વેદ કહત મુનિ ભૂપા ॥
દો ઝૂંઠે માયા કૃત દેખે । તિનકો સત્ય કબહું નહિં પેખે ॥
માયા નામ કહત મુનિ ઉસકા । પરમારથ સે રૂપ ન જિસકા ॥
અચિન્ત્ય શક્તિ કર તાહી બતાવે । યુકતી આગે રહન ન પાવે ॥
સો યુકતી અબ કહો બતાઈ । જાતે માયા રહન ન પાઈ ॥
સત્ય અસત્ય નહીં કછુ માઈ । નહિં દોનેં પદ મિલકર ગાઈ ॥
નહિં યહયે કહિ ભિન્ન અભિન્ના । નહિં દોતેં પદ મિલિ ઉત્પન્ના ॥
નહિં સાહેબ નહિં નિખેવા । દોનેં મિલિ નહિં હોય અભેવા ॥

યહ નવ યુક્તી તિસને જાની । જિનકે માયા મરતી પાની ॥
યહ સબ યુક્તી ગુરુ સે જાને । ફિર કીજે નિજ આતમ ધ્યાને ॥
આતમ પુજા બહુ વિધિ કીજે । જાતેં સકલ અવિદ્યા છીજે ॥
સોહં થાલ બહુત વિધિ સાજે । સ્વાસ સ્વાસ પર ઘંટી બાજે ॥
સંયમ ઓટ કરે દિન રાતી । જ્ઞાન દીપ બાલે બિન બાતી ॥
જસ દીપક કા હોય ઉજાલા । અન્ધકાર નશીજા તતકાલા ॥
ઝાંઝ ઝનક ચેતન કી ઝનકી । મૂલ અવિદ્યા સારી છિનકી ॥
મન મિરદંગ તાન કર ફુટા । ધૂક ધૂક કહન લગા મં ઝૂંઠા ॥
ચિત કા ચન્દન ઘસિ કર લાયા । તબ હીં દેવ નિરન્જન પાયા ॥
બુદ્ધિ તાલ બજાવન લાગી । કોટી જન્મ કી સૂતી જાગી ॥
અહંકાર કા વાજા ઘંટા । બહુત કાલ કા ટુટા ટંટા ॥
ચિદાભાસને શંખ વજાયા । અપના રૂપ હમેં અબ પાયા ॥
ચિદાભાસ કા કીના ત્યાગ । કુટસ્થ રૂપ મેં કીના રાગ ॥
આભાસ રૂપ કો ત્યાગ જબ હી । રૂપ અક્રિય પાયા તબહી ॥
તા સાક્ષીકર સદા અભેદા । બ્રહ્મ રૂપ યહ ગાવત વેદા ॥
જિમિ જલાકાશ અરુ ઘટકાશા । મહાકાશ મેં સબકા વાસા ॥
યહ દૃષ્ટાન્ત વિચારે મન મેં । બ્રહ્મ રૂપ પાવે યા તન મેં ॥
ઐસી કીજે આતમ સન્ધ્યા । યાતે જીવ છુટે યહ બન્ધ્યા ॥
ઐસી સન્ધ્યા આરતી કીજે । જાતે દેવ નિરંજન રીઝે ॥
ઇંદ્રી અરુ તિનકે સબ દેવા । કરન લગે હૈં આતમ સેવા ॥
ભયે મુદિત સબ કરે વિચારા । આતમ અપના રૂપ નિહારા ॥
કોઈ નાચે કોઈ ગાવે । કોઈ મૌન ગહે રહિ જાવે ॥
કોઈ તાલ બજાવન લાગે । આતમ માહીં હુયે અનુરાગે ॥
પ્રીતિ પુષ્પ ચડાવન લાગે । ધ્યાન ધુપ કો લાવન લાગે ॥
બત્તી કરે બ્રહ્મ કા ગાના । ઔર કછુ નહિં ભાખત આના ॥
ઐસે કહિ કે બ્રહ્મ સમાઈ । ભેદ ભરમ સબ દિયા ઉડાઈ ॥
લોન પુતરી જાવે નીરા । ઉલટ બાત કુછ કહેં ન બીરા ॥
આપ રૂપ સબ દિયા ગવાંઈ । હોય ઉદક દક માહીં સમાઈ ॥
જો કુછ સુક્ષમ યા સ્થૂલા । ઔ કારણ થા તિનકા મૂલા ॥
ગબહીં ચેતન બ્હે પરકાશા । દ્વૈત અદ્વૈત સભી જંહ નાશા ॥
સન્ધ્યા આરતી કરો વિચારા । છૂટે ભરમ કરમ સંસારા ॥

લોક વેદ કી છોડા આસા । તબ દેખોગે બ્રહ્મ તમાસા ॥
એસી સન્ધ્યા આરતી ગાવે । બહુરચો જગત જન્મ નહીં જાવે ॥
છૂટે બન્ધન હોય ખલાસા । જન્મ મરન કા મિટિજા સાસા ॥
બંધ મુક્ત યાતે સબ જાને । દોનોં મરમ કર મિથ્યા માને ॥
બંધ વિહીન એક નહિં દોઈ । તાકા મુક્ત કૌન વિધિ હોઈ ॥.
બંધ મુક્ત માયા કૃત જાને । આતમ શુદ્ધ રૂપ પહિચાને ॥
ધ્યાન અરુ જ્ઞાન નહીં કોઈ જામેં । સાધન સાધ્ય નહીં કોઈ તામેં ॥
દ્વૈત અદ્વૈત નહી કછુ ઝગડા । ના કછુ બન્યા નહી કુછ બિગડા ॥
અજર અમર આતમ અવિનાશી । ચેતન શુદ્ધ રૂપ પરકાશી ॥
સજાતી વિજાતી ન તામેં કોઈ । સ્વગત ભેદ ફિરે કૈસે હોઈ ॥
નહિં વહ વૃદ્ધ નહિં વહ બાલા । સ્વેત પીત હરતા નહી કાલા ॥
નહિં વહ પુરુષ નહિ વહ નારી । નહિ સંન્યાસી નહિ બ્રહ્મચારી ॥
લક્ષ અલક્ષ નહિ કછુ તામેં । વાચ્ય, અવાચ્ય બનૈ નહિં જામેં ॥
સવ કુછ હૈ અરુ નાહિં । તન વિકાર કુછ પરસત નાહિં ॥
નહિં વહ હલકા નહિં વહ ભારા । ના કછુ મધુર નહિં કુછ ખારા ॥
રૂપ રંગ જામેં કુછ નાહીં । એસા આતમ સબકે માહીં ॥
સમ રસ રહે ગગન કી નાઈ । કાલ કર્મ કી પડેન છાઈ ॥
સદા અક્રિયે નિરભય દેવા । કહા કરૈ કો તિસકી સેવા ॥
ના કછુ મૌન નહિં કુછ બોલે । ના કહિં સ્થિર ના કહિં ડોલે ॥
નિશ્ચલ સદા અક્રિયે દેવા । બિન સત ગુરુ નહિં પાવે ભેવા ॥
ના હું પરિચ્છેદ તાસૂ મેં કોઈ । દેશ કાલ વસ્તુ નહિં હોઈ ॥
સંધ્યા આરતી કી લિખી ચૌપાઈ । જગ કો મિથ્યા કહે જનાઈ ॥
આતમ બ્રહ્મ રૂપ કરિ ભાસૈ । સત ચિત આનંદ એક પરકાસૈ ॥
જૈસે ગુન મેં ભાસત ભોગી । ત્યોં આતમ મેં જગ પ્રતિયોગી ॥
શુક્તી મેં રૂપા ભ્રમ હોઈ । ત્યોં આતમ મેં જગ હૈ સોઈ ॥
સ્થાણુ માહિં પુરુષ કહૈં જૈસે । રવિ કિરનન મેં નીર કહૈ તૈસે ॥
આકાશ માહિં જયોં ગંધર્વ ગામા । યોં આતમ મેં જગત અભિરામા ॥
મિરચી મેં તીક્ષણતા જૈસે । જલકે માંહિ ક્ષારતા તૈસે ॥
ફૂલન માહિં ગંધ જિમિ હોઈ । આતમ મેં એસે જગ સોઇ ॥

દોહા—સભી ભરમ કર ભાસતા, કરતા કિરિયા કર્મ ॥
આતમા સદા અસંગ હૈ, કોઈ જાનત વિરલા મર્મ ॥

૨૮૮ છન્દ

સતગુરુ વિના નહિં ભેદ પાવે , કહત વેદ પુકારિ કે ॥
લાચાર નહિ ચારા ચલા , હમ ચારોં બૈઠે હારિકે ॥
પટ માન જેતી સિમરતી . વસ્તુ અનાતમ કો કહે ॥
કોન શક્તી તાસુકી , જો આતમા કો વહ લહૈ ॥
નિરભેવ ચેતન શુદ્ધ નિરમલ , એક દો કી ગમ નહીં ॥
ઐસે શબ્દ કર વેદ કહતા , ઔર કછુ જાને નહીં ॥
દૈસિક કહી યહ શિષ્ય કો , તુહિ બ્રહ્મ વ્યાપક રૂપ હૈ ॥
જો સમઝતા ઇસ રમજકો , પડતા નહીં ભવ કૂપ હૈ ॥
મત ખાય ગટકા ભરમ મેં , તુહી આપ ચેતન હે સહી ॥
દૃઢ સમઝ અપને જેહન મેં . યહ બાત હમ તોસોં કહી ॥
તત્ત્વમસિ આદિ મહા બાક્ય , કીજે તાહિ વિચાર કો ॥
મત ફંસે કિરિયા કોચ મેં , સબ છાંડિ જગ આચાર કો ॥
યહ પઢે સંધ્યા આરતી , ખારો પદારથ જા લહૈ ॥
જો ધારે ઇસકે અર્થ કો , ફિર બાત ઉસકી કો કહૈ ॥
ચાહે અમોલક રતન કો , બૈઠે ગુમ દરિયાવ મેં ॥
યહ વક્ત બીતા જાત હૈ . ફિર રોઇગે ઇસ દાવ ને ॥

દોહા—તમ નાશત પરકાશ તેં કહો તોહિ સમુઝાય ॥
ઔર ન કાહુસે નશે, ચહેં લાખોં કરોં ઉપાય ॥
અજ્ઞાન વિરોધી જ્ઞાન હૈ, લીજે બાત વિચાર ॥
નાશ ન હોવે ઔરતે, ચાહેં ધારો વૃત્ત હજાર ॥

દોહા—નથૂ ભૈયા પ્રાગદત્ત, ગોવર્દ્ધન યશવન્ત ॥
મિશ્ર ભૈયાદાસ હૈ, સબ મણ્ડલી મહન્ત ॥
કૃષ્ણ ધુરૂ ઔ શિવરતન, બાબૂ ઓંકાર ॥
ગુપ્ત જ્ઞાન ગુટકા બના, તિન આજ્ઞા અનુસાર ॥

સારદૂલસિંહ વંશીધર, તીજે ગંગારામ ॥
છનસે આદિ ઔર જો, ભક્ત મણ્ડલી નામ ॥
સાધૂ જિતે સમાજ મેં, તિનકે લિખતે નામ ॥
બ્રહ્માનન્દ કેસરપુરી, ગૌરાંશંકર જાન ॥
સમ્વત કી સંખ્યા લિખેં, સુનિયો કરકે કાન ॥
ગૃહ લગી હૈ બ્રહ્મ પૈ, મુનિશિર મુકુટ પિછાન ॥
પક્ષ પ્રકાશિત ભાદવા, તીજ તિથી બુધવાર ॥
મન્દસોર પૂરા હુવા, વિશનપુરી દરબાર ॥

॥ ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિ ॥

:૦: નવીન અનુભવી છન્દ ૩૧ :૦:

૨૮૯ શબ્દ

મનકી બાત રહે સબ મનમેં । તેરા સાજ બિગડ જાય છિન મેં ॥ ટેક ॥ એક તિહાઈ ખેલ ગવંઈ । ભૂલ્યા બાલાપન મેં ॥ આઈ જવાની ચઢી મસ્તાની । મુખ દેખૈ દર્પન મેં ॥ ૧ ॥ મૂંછ મરોરે ટેઢી પગડી । બાંધત સો બેર દિન મેં ॥ તેલ ફુલેલ લગાવત તન મેં બાત કરે પંચન મેં ॥૨॥ આયા બૂઢાપા સબ તન કાપ્યાં । મન પુત્તર અરુ ધન મેં ॥ પડયા ખાટ મેં મજેકે મારે । બીમારી સબ તન મેં ॥ ૩ ॥ હરી કી ભકતી કબહું ન કીની । ભૂલ્યા તીનોં પન મેં ॥ ગુપ્ત રૂપ કો જાન્યા નાહીં પડ્યા અવિદ્યા વન મેં ॥ ૪ ॥

દોહા—લોક બડાઈ મેં ફંસે , કરતે બહુત વિખ્યાન ।
જાસે ભવ સાગર તિરે, બિસર ગયા સબ કામ ॥

[illegible] શબ્દ

મન તૂં દેખા [illegible] । નહીં [illegible] રૂપ [illegible] ॥ [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥ ૧ ॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥ ૨ ॥ [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥ ૩ ॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] ॥૪॥

દોહા—શુભ દિન [illegible], [illegible] અદ્ભુત [illegible] ॥
શુભ [illegible] તુહિ આપ હૈ, કરકે દેખ વિચાર ॥

[illegible] શબ્દ

[illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] નહીં [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥૧॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] નહીં [illegible] ॥ ૨ ॥ [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] ॥ ૩ ॥ [illegible] જ્ઞાન કા દીપક [illegible] । [illegible] ॥ [illegible] । [illegible] જ્ઞાન કા [illegible] ॥૪॥

દોહા—પ્રભુ [illegible] દિયે [illegible], [illegible] ॥
નિરભય [illegible], [illegible] સુખ કે સંગ ॥

[illegible] શબ્દ

જો કોઈ સુખ કે [illegible] નહીં [illegible] । [illegible]

લોકરૂપ વેદ લગે સબ ઝુંઠેભરમ જાલ ઉડી જાવે ॥૧॥ અહં બ્રહ્મ યહ જાપ કરે, સો યમ કી ચોટ બચાવે। કાલ બલી કા જોર ન ચલતા, જો યહ ધ્યાન લગાવે ॥૨॥ અસ્તિ ભાતિ પ્રિય સત્ય રૂપ હૈ, નામ રૂપ છિટકાવે ॥ જબ યહ રમજ સમઝ મેં નહીં આવે ॥ સચ્ચા સત ગુરુ વતલાવે ॥૩॥ ગુપ્ત રૂપ પરઘટ આપ રૂપ હૈ। ભેદ ભરમ મિટિ જાવે ॥ અબ કે ઔસર મત નાચૂકે। ફેર દાવનહીં આવે ॥૪॥

૨૯૩ શબ્દ

કર મન પુરુષોત્તમ અસનાના ॥ સબ મિટી જાય આના જાના ॥ટેકા॥ તીરથ બરત કરે બહુતેરે, ખોયા બહુત જમાના ॥ અબકી બાર સમઝ મન મૂરખ। ફિર પીછે હોય પછતાના ॥૧॥ બ્રહ્મ રૂપ નિજ આતમ જાનો। પકડો ઠીક ઠીકાના ॥ અબકે ઔસર ચૂકિ જાયગા। ચૌરાસી કો જાના ॥૨॥ વાચ્ય અર્થ કા ત્યાગ કરો। અબ યેહી બૈલ છુટાના ॥ બ્રહ્માકાર કરો અબ વિરતી। લાવો લક્ષ નિશાના ॥૩॥ ગુપ્ત ગલીચે સુખ સે બૈઠો ખાવો બ્રહ્મ રસ ખાના ॥ ખણ્ડ કી જયોતિ પિંડ કે માહીં। આપમેં આપ સમાના ॥૪॥

૨૯૪ શબ્દ

તુહ તો ચેતન હૈ અવિનાશી। અબ તોડ ભરમ કી ફાંસી ॥ટેકા॥ કારણ સૂક્ષ્મ, સ્થૂલ, દેહ ઇન સબહી કા પરકાશી ॥ પંચ કોષ ઔર દેશ કાલ મેં ઘટ ઘટ માહિં નિવાશી ॥૧॥ બદ્રીનાથ કેદારનાથ મેં, મથુરા મેં ઔર કાશી ॥ રામેશ્વર અરુ જગન્નાથ મેં તુહીં દ્વારિકાવાસી ॥૨॥ સ્વર્ગ નરક વૈકુણ્ઠપુરી મેં તુંહિ ઇંદર યમ ફાંસી ॥ તુંહી બ્રહ્મા વિષ્ણુ તૂહીં ઈશ કૈલાસી ॥૩॥ તુહીં ગુપ્તરુ તૂહીં પરગટ, તુહીં રોવે તુહીં હાંસી ॥ તુઝ સે બિના નહીં કછુ ખાલી, કર કે દેખ તલાશી ॥૪॥

૨૯૫ શબ્દ

ભલા જો કુછ હૈ સો આપૈ આપ। આપહિ જન્મે આપૈ મરતા, આપહિ તપતા તીનો તાપ ॥ટેકા॥ આપૈ પંચ ભૂત દસ

[illegible]

૨૯૬ શબ્દ

[illegible]

૨૯૭ શબ્દ

[illegible]

૨૯૮ શબ્દ

ભલા બ્રહ્મ જ્ઞાન કો સુની બાની, પંચ કોશ મેં વ્યાપક આતમ, બ્રહ્મ રૂપ હે નિરવાની ાાટેકાં સો હૈ વ્યાપક રૂપ આપના, ખોજ કરો ના સબ પ્રાની ાા જો કોઈ આતમ વિદ્યા પઢતા પઢતા નહીં ચારો ખાની ાા વેદ શાસ્ત્ર કથન કરત હૈ, સમઝત નહીં અજ્ઞાની ાા પોથી વાંચત કથા સુનાવે, ભરમિ રહા પુષ્પિત સાની ાા૨ાા ભેદ વાદ કી ફિરે ગલી મેં, પૂજત હૈ પત્થર પાની ાા લોભ મોહ કે ફસ્યા ફન્દ મેં, નહીં મૂર્ખ નહીં તત જ્ઞાની ાા૩ાા જો નર ગુપ્ત જ્ઞાન પાતા હૈ, વિષય વાસના સબ ભાની ાા પદમ પત્ર જોં જગ મેં રહતે, તિનકી નહીં હોવે હાની ાા૪ાાં

દોહા—બ્રહ્મ જ્ઞાન યહી જાનના, આતમબ્રહ્મ સરૂપ ાા
વેદ કહે નિત ટેરિ કે, સબ ભૂપન કા ભૂપ ાા

૨૯૯ શબ્દ ભજન

હંસા ભૂલ્યા નિજ તાલ કો, જબ સે ભટકત ડોલે હૈ ાાટેકાા માન સરોવર છુટ ગયા ન્હાના ભૂલ ગયા મોતી ખાના ાા બુગલ્યોં મેં મિલિ હુયા દિવાના, ખાતા હૈ મચ્છી માલ કો, બુગલી બોલી બોલે હૈ ાા૧ાા છુટિ ગયે નિજ આતમ ધર્મા, ભૂલિ ગયા કુલ કે સબ કરમા ાા બનતા ડોલે શરમા વર્મા, કરતા નહીં આપ સંભાલ કો, કુછ ઔર ઔર બોલે હૈ ાા૨ાા પગલો મેં મિલિ હો ગયા પગલા, હૈ તો હંસ વોલતા બગલા ાા પ્રાક્રમ ભૂલિ ગયા હૈ સગલા, ભૂલ્યા હૈ દેશ અરુ કાલ કો, જડ ગ્રન્થી નહીં ખોલે હૈ ાા૩ાા ગુપ્ત રૂપ પૂરન હૈ જ્યોતી, બાત તજો બુગલોં કી થોથી ાા અહં બ્રહ્મ યહ ખાવો મોતી, દુરિ કરો યમ કાલ કો, પરવત તૃણ કે ઓલહે હૈ ાા૪ાા

૩૦૦ શબ્દ ભજન ।

તુહિં હાજિર સદા હજૂર હૈ, ફિર કિસકા જાપ કરે હૈ ાાટેકાા સબ મેં શામિલ સબ સે ન્યારા, જાગ્રત સ્વપ્ન ખેલ વિસ્તારા ાા

સુષોપતિ મેં હૈ એકતારા તુરિયે મેં ભર પૂર હૈ, કયોં જૂઠા નાચ નચે હૈ ॥૧॥ તીન અવસ્થા જાનનહારા, એસે હૈ તીનો સે ન્યારા ॥ કયોં ફિરતો હૈ મારયા મારા, નહીં નેરે નહીં દૂર હૈ, ફિર કિસકા તાપ તપે હૈ ॥૨॥ વ્યાપક હૈ સો રૂપ તુમ્હારા ના કછુ હલકા ના ભારયા, ના વહ મધુર નહીં વહ ખારા જયોં કા ત્યોં ભરપૂર હૈ ॥ યહ કયોંના જાંચ જંચે હૈ ॥૩॥ ગુપ્ત ભેદ કો નાહિં લહતા હૈ કુછ ઔર હી કહતા, યાહી સે ભવ સાગર વહતા તુઝકો કછુ નહીં સહૂર હૈ, ભવસાગર નાહિં તિરે હૈ ॥૪॥

૩૦૧ ભજન

બાત યહ કહતે વેદ પુરાન, બ્રાહ્મણ સોઇ બ્રહ્મ પિછાને॥ટેક॥ સમ દમ શૌચ તપ કો કરતા, હિંસા રહિત શાંતિ કો ધરતા ॥ જ્ઞાન વિજ્ઞાન આસ્તિક ચરતા, યહિ બ્રાહ્મણ કા લક્ષણ જાને ॥ નિજ આતમ રૂપ કો જાને ॥૧॥ સોઇ ક્ષત્રી જીહું કો જાને, દિનકર તેજ ધીર્જતા ઠાને ॥ યુદ્ધ સે ઉલટા હટિ નહિં જાને। આસ્તિક હોવે ચતુર સુજાન, સબ દાન વિધી કો જાને ॥૨॥ વૈશ્ય સોઈ જો બનિજ બઢાવે ખેતી કરતા ગઊ ચરાવે ॥ ઈશ્વર મેં અપના મન લાવે, જબ હોવે કલ્યાન, નિજ તીન ધર્મ કો ઠાને ॥૩॥ એક ધર્મ શુદ્ર કા વરન્યા, તીન વર્ણકી સેવા કરના ગુપ્ત ધ્યાન ઈશ્વર કા ધરના, સેવે ધર્મ અપના જાના ગીતા મેં કૃષ્ણ બખાને ॥૪॥

૩૦૨ ભજન

જાગ નહીં ખપુષ્પ સમાન હૈ, ફિર ઈશ કૌન કા કરતા ॥ટેક॥ સાક્ષ્ય બિના સાક્ષી નહીં હોવે, દૃશ્ય નહીં નેત્તર કયા જોવે ॥ ભરમ નીંદ મેં કૈસે સોવે ॥ નહીં રૂપ નહીં નામ હૈ ॥ ફિર કો જન્મે કો મરતા ॥૧॥ હોય અજ્ઞાન તો જ્ઞાન નસાવે, બંધ હોય તો મુકતી પાવે ॥ વેદ શાસ્ત્ર નીતહી ગાવે, ઝૂઠે હમ ઝૂઠ

જહાન હૈ, કયોં ઝૂંઠા ઝગડા ધરતા ॥૨॥ વેદ વૃક્ષ કા જો ફુલ ચખતે, સો કરતા બુદ્ધિ નહીં રખતે ॥ નિશ્ચલ વ્હે નિજ રૂપ મેં જંચતે ઇસ મેં અનુભવ પરમાન હૈ, તુંહ નિશ્ચય સદા અકરતા ॥૩॥ ગુપ્ત ભેદ કોઈ લખે વેદ કા, તિસકે લેશ નહીં રહે ખેદ કા ॥ ઝૂંઠા ઝગડા વિધિ નિષેધ કા, મૂર્ખ કા વિલવાન હૈ ॥ જ્ઞાની ઈન સબસે તરતા ॥૪॥

૩૦૩ ભજન ।

જો કછુ ભાષત હૈ વિસ્તાર ॥ વિરતી કા ખેલ હૈ સારા ॥ટેકા॥ અંતઃકરણ અવિદ્યા દોઈ તિનકા મિલિ· પરિણામ જો હોઈ, વિષયન કા પરકાશ સોઈ ॥ રૂપ સમાન વિચાર, સોઈ સબ જગ કા આધાર ॥૧॥ ઈશ જ્ઞાન માયા કી વિરતી તાતે સર્વજ્ઞતા કો ધરતી, જીવ જ્ઞાન અન્તઃ કરન વિરતી, અવિદ્યા રૂપા સર્પ નિહારી સો સત્ય અસત્ય મંઝારા ॥૨॥ ભરમ યથાર્થ જ્ઞાન કહાવે, દોનોં સંસ્કાર ઉપજાવે. જિસતે જ્ઞાન સિમિરતિ પાવે ॥ અન્દર કરો વિચાર, અનુમાન જ્ઞાન સે ન્યારા ॥૩॥ ગુપ્ત જ્ઞાન હૈ સબસે ન્યારા, વીરતી જ્ઞાન કો દેત સહારા ॥ પરમારથ અરુ હોય બેવહારા, યહિ ફુલ હે તિસકા સાર, કર દેખો જ્ઞાન વિચાર ॥૪॥

૩૦૪ કવ્વાલી

એક ભૂપ સૈયા પર સોયે, સ્પને મેં ચિલ્લાને લગે ॥ટેકા॥ પૈર પકડ્યા સ્યારની કો, તિસસે ઘબરાને લગે । યૌધા ખડે ચૌફેર કો વહ ઉનકો બુલવાને લગે ॥૧॥ યોધારુ હથિયાર સબ કછુ કામ નહીં આને લગે, સ્વપ્ને કા દંડ, । હાથ લે, વહ ઉસસે છુટાવા ને લગે ॥૨॥ પગ છુટિ કર લંગડે હુયે, જર્રાહ કો જાને લગે ॥ ફોહા ન દીના તાસુ કો, ફિર લહચતે આને લગે ॥૩॥ મીલિ ગયે મુનિ એક સ્વપ્ન મેં વહ જડી કો લાને લગે ॥ નહીં રાજ ધન કછુ કાજ આયા, ગુપ્ત સમઝાને લગે ॥૪॥

દોહા—રાજ વિભૂતિ નૃપ કે કોઊ ન આઈ કામ ॥
સ્વપ્ને કે મુનિ દંડ ને, સભી સંભારયા કામ ॥

૩૦૫ કવ્વાલી

મૈંનેં વિષયોં કે સુખ મેં સોયા પડ્યા, ગુરૂ જ્ઞાન કે આન જગાય દિયા, જબ જાગી ઉઠ્યા તબ દેખી રહ્યા મેરા માનરૂ મોહ ચુરાય લિયા ॥ટેકા॥ ગુરૂ જ્ઞાન કલેજા ફોડિ ગયા, ઈશ્વર સે નાતા જોડિ ગયા ॥ સબ જગ સે યારી તોડિ ગયા નિજ આતમ માહિં લગાય દિયા ॥૧॥ જબ જાનિ લિયા, નિજ રૂપ સહી મેરી કરોડ જન્મ કી ભૂલ વહી ॥ જ્ઞાનાગ્નિ સે સબહિ અવિદ્યા દહી, મેરા આતમ તત્ત્વ દિખાય દિયા ॥૨॥ જૈસે નિદ્રા જાગે સે ગયા સ્વપના તૈસે આતમ જ્ઞાન સે જગત હુન્યા ॥ નભ નીલ સમાન જહાન બન્યા મેરે દિલ કા દાગ ધોવાય દિયા ॥૩॥ ગુરુ દેવ ને ફંદા તોડિ દિયા, મેરા ટુટ્યા નાતા જોડિ દિયા ॥ અબ સફલ હુઆ હૈ જન્મ દિયા, સબ ઝગડ્યા ગુપ્ત ચુકાય દિયા ॥૪॥

૩૦૬ રાગ તરંગા

રે મુસાફિર પ્યારે, કાહે પર ભયા હૈ દિવાના ॥ટેકા॥ ઝૂંઠા હી યહ ખ્યાલ રચ્યા હૈ, ઝૂઠે રાજા રાના ॥ ઝૂંઠા હૈ સબ લાવરૂ લશ્કર, ઝૂઠે ચૂરે નિશાના ॥ ૧ ॥ પંચ ભૂત કી ઝૂઠી રચના, સ્વર્ગ પતાલ જહાના ॥ ઝૂઠે હી સબ સ્વર્ગ નર્ક હૈ ઝૂઠે હી તિનકા જાના ॥૨॥ ઝૂંઠી કાયા ઝૂઠી માયા ઝૂઠે પિંડ આના ॥ જીવ ઈશ હોઊ હૈ ઝૂઠે, સોઇ સચ્ચા જિન જાના ॥ ૩ ॥ સોઇ ચેતન રૂપ તુમ્હારા યહી જ્ઞાન યહી ધ્યાના ॥ ॥ તાસે ભિન્ન જો દિખે સુનિયે, મિથ્યા સકલ જહાના ૪ ॥

દોહા—જો પાવે સત રૂપ કો, મિટિ જાવે સબ શોક ॥
સબ કહતે વેદરુ શાસ્તર, ઔર મહાજન લોક ॥

૩૦૭ શબ્દ

સબ ઝૂઠે ગુરુ ઔર ચેલા, વેદ ગુરુ કહે પુકાર ાા ટેક ાા ઝૂઠયો કા ઝૂઠા નાતા, કયોં ફ્રે ભરમ મેં માથા કરો આતમ નિરધાર ાા૧ાા ગુરુ વેદ સત્ય જો કહતે, તો દ્વૈત માહિ બંધ રહતે, નહીં અદ્વૈત સંભાર ાા ૨ ાા ભવ દુખ મિથ્યા ગુરુ વેદા, યોં કરે વેદ ગુરુ છેદા, મિથ્યા જગ કા પરિહાર ાા ૩ ાા યહ જ્ઞાન લખો ગુપ્તાઇ ઝૂઠે કી ધુલિ ઉડાઇ, તજો તિસકા હંકાર ાા ૪ ાા

૩૦૮ શબ્દ

ગુરુ વેદ કહે સમઝા કે, જગત સબ સ્વપ્ના સમાન ાાટેકાા યહ જગત જાલ છિટકવો, ઝૂઠે ઝગડે કયોં હાવો ા બાત તિનકી તો માન ાા ૧ ાા તુહ કહતા હમ સંન્યાસી ફિર કયોં ફસે લોભ કી ફાંસી, ધર્મ અપને કો પિછાન ાા૨ાા તીરથ પર ચઢે ભંડારા, દમડયોં કા ઢંગ હૈ સારા ાા બાચતે કથા પુરાન ાા૩ાા નહીં ગુપ્ત ભેદ કો જાન્યા, કાહે કો લગાવત વાના ાા લોભ હિત કરૈ વિખ્યાના ાા૪ાા

૩૦૯ શબ્દ

કમ તૌલે જૂઠ કો બોલે, રહે કૈસે ધાર્માચાર ાાટેકાા તકડી કા ખેંચે કાના, તેરા સભી કપટ હમ જાના લેવે પાસંગ કો માર ાા૧ાા તુંહ ઝૂઠી દેત ગવાહી, ગંગાજી સભામેં ઠાઈ, ડૂબિ દિયા કુલ પરિવાર ાા૨ાા તિજી કરે અધિક કમાઈ, હમ દેખે મહાજન ભાઈ ાા લેવે પચ્ચીસ હજાર ાા૩ાા સુન ગુપ્ત બાત કો ભાઈ, તુમ સચ્ચી કરો કમાઈ ાા જબી હોવેં ઉદ્ધાર ાા૪ાા

દોહા--નામ મહાજન કહતે હૈં. કરતે બડે અકાજ ાા
મોલ કરેં બાજાર મેં. નેક ન આવે લાજ ાા

કન્યા બેંચ ધન ખાહિંગે, સાંભર જ્યોં ગલિ જાહિં ॥
ભોજન નાહિ સમઝના, ખૂન માંસ કો ખાહિં ॥

૩૧૦ ગજલ

ચઢ્યા લૌકિક બઢાઈ પર, પડી ગલ મજબકી ફાંસી ॥ કરે બાજાર વ્યાખાના છુટતી કુત્ત્યોં કી હાંસી ॥ટેકા॥ મજબ કી જાલ ફૈલાવૈ, જાનવર આનિ ફંસિ જાવે ॥ લાવની ગજલ કો ગાવે, બુદ્ધિ નિજ રૂપતે નાસી॥૧॥સભા વહ બહુત સી લાવે, નેમ ઔર વરત કરવાવે ॥ કમતી તુલના ન છુટવાવે, જૂંઠ બોલના ન છુટવાસી ॥૨॥ છોડતે લિલવી ખાના, તજેં નહીં કન્યા વિકરાના, બહુત સુનતે હૈં વ્યાખના । કરેં નહિં ધર્મ તલાસી ॥૩॥ કાવ્ય કથની કરે આછી તીસ હજાર કે ડાંકી ॥ રહી નહિં ભક્તી મેં બાકી ગુપ્ત કહતા હૈ કૈલાસી ॥૪॥

દોહા—ભગત વહી હૈ જગત મેં, પર ધન કરતે ઘાત ॥
બાત બનાવેં ધર્મ કી, લોગોં કો દરસાત ॥

૩૧૧ ગજલ

લગે હૈં લોભ કે મારે, યહાં પંડિત વહાં કાજી ॥ નીર નહીં ક્ષીર કો છાને ડોબ દઈ દોનાં કી બાજી ॥ ટેક ॥ ગલા વહ રૂહ કા કાટે, ખૂન ઔર માંસ કો ચાટે ॥ કૈસે ઉસ ખુદા કે નાટે, જિસને યહ રચના સબ સાજી ॥૧॥ પત્થર પાની કો પુજવાતે, મન્દિર મેં રંડી નચવાતે ॥ રાગ રસિકોં કે વે ગાતે ॥ બને હૈં લોભ કે પાજી ॥૨॥ રાખતે ગ્યારસ ઔર રોજા, ઠાવતે મજબ કા બોઝા ॥ નહીં સબ ઘટ ખુદા સુઝા, કૌન કરની સે હૈ રાજી ॥ ૩ ॥ વેદ કુરાન કો જાને, લોભ વશ તિનકી નહીં માનેં ॥ ગલા ચેતન કા વહ ભાનેં, ગુપ્ત ગાવે ગજલ તાજી ॥૪॥

૩૧૨ ગજલ

અંત મેં હોય પછિતાના, હાથ દોઊ જાયગા ખાલી, કહા ગફ્લત મેં સોતા હૈ, ગયે બડે મુલ્ક કે વાલી ॥ટેક॥ જિનોં કે ચલે થે ચક્કર, તિનોં કી કોઈ નહીં સરવર ॥ કાલ જિન રાખ્યા અપને ઘર, લગાકર કૈદ મેં તાલી ॥૧॥ હરી કી ભક્તી નહીં પાઇ, માર ઉન સબહી કો ખાઈ ॥ ખોજ જિનકા નહી રાઈ, રહ્યા નહીં મૂલ ઔર ડાલી ॥૨॥ ચેત અબ છોડી કે હંકાર, હરી ભક્તી કર હોય પાર ॥ સાજિ લે યેહી અબ સિંગાર, રહેગી હંસસે કુછ લાલી ॥૩॥ ગુપ્ત ગલિયારે મેં આવે, કહીં ફિર ધોખા નહીં ખાવે ॥ રૂપ જો અપને કો પાવે, કરહિં કયા કાલ ઔર કાલી ॥૪॥

૩૧૩ શબ્દ

નિજ આતમ કા જિલવા યહ છાય રહ્યા રે ॥ટેક॥ નેત્ર દેશ ઇડા નાડી મેં જાગ્રત કે રંગ દિખાય રહા રે ॥૧॥ કંઠ દેશ હિંતા નાડી મેં સ્વપ્ને દૃષ્ટી બતાય રહા રે ॥૨॥ હિરદા દેશ પુરી તત નાડી, સુષુપતિ કા સુખ દરશાય રહા રે ॥૩॥ તુરિયે મેં તીનોં કા દૃષ્ટા, ગુપ્તહી જોતિ જગાય રહા રે ॥૪॥

૩૧૪ શબ્દ

ઇસ કાયા મેં અજબ જહુરા હૈ ॥ટેક॥ ક્ષિતિ જલ પાવક પવન અકાસા પાંચો ગુણ ગંભીરા હૈ ॥૧॥ પિંડ પ્રાન કા યોગ ભયા હૈ, મન બુદ્ધિ ચિત હંકારા હૈ ॥૨॥ દસ ઇન્દ્રી પચ્ચીસ પ્રકૃતી મન કે સદા હજુરા હૈ ॥૩॥ બુદ્ધિ બેસવા નૃત્ય કરત હૈ, ગુપ્ત અચલ નિજ નૂરા હૈ ॥૪॥

દોહા—ગુપ્ત અક્રિયે નૂર તેં, ધુટિ રહ્યા સભી જહુર ॥
દેખત હૈ કોઈ ધીર જન, કયા દેખે મતિ કૂર ॥

३१५ शब्द

काया गुल में दो दिन की यह लाली है ॥टेक॥ मौत म...
नियां फिरती बाग में, संग काल बली माली है ॥१॥ ...
पात को तकते डाले, हाथ तिनों के डाली है ॥२॥ तो...
फूल मूल से फाड करते बहुत कुचाली हैं ॥३॥ गुप्त ता...
फुलन के लावे, खैंची फुलेल करें खाली हैं ॥४॥

३१६ शब्द

गुल सूखा हरा नहीं होता है ॥ टेक ॥ पिंड प्रान का ...
है जब लग क्यों ना पाप के धोता है ॥१॥ कोटि जनम ...
भरमत हो गये, क्यों ना मूल अविद्या खोता है ॥२॥ ...
आय तत काल विनासे ॥ क्या गफलत में सोता है ॥३॥...
अंत काल क्या रोता है ॥४॥

३१७ शब्द

...दम का कुछ नाहीं ठिकाना है ॥ टेक ॥ भूलि रहा...
धाम बाम में तिनके हाथ विकाना है ॥१॥ घडी पल...
खबर नहीं है, कब कर चले पयाना है ॥२॥ खानपान...
के सुख में होय रहा मस्ताना है ॥३॥ गुप्त गली में ...
न आया, अंत रसातल जाना है ॥४॥

३१८ शब्द

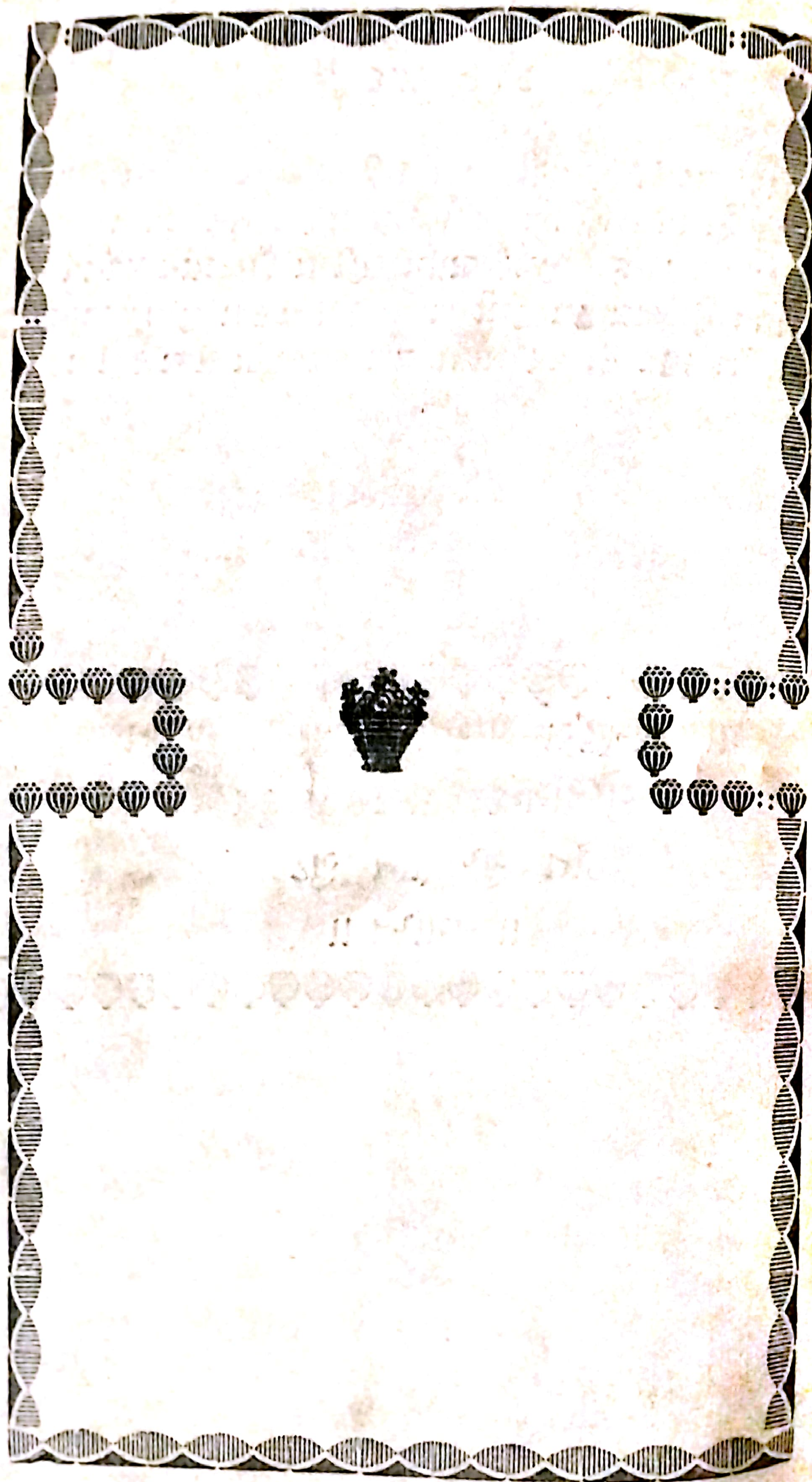
रंग लाग्या है सतसंग रेनी का ॥ टेक ॥ घट ही भी...
दरसता, दरशन माधो वेनी का ॥१॥ अलख की झल...
बिच छाई, घाट न्हाये तिरवेनी का ॥२॥ कहना और ...
ओरा, क्या फल होवत कहनी का ॥३॥ गुप्त भेद क. फंदा...
जब घर पाया रहनी का ॥४॥

૩૧૯ શબ્દ

કાયા ગઢ મેં કચહરી લાગિ રહી ।।ટેક।। આતમ રાજા પરકાશત હૈ, તિસકી જોતિ જાગિ રહી ।।૧।। મન દેવાન જહું હુકમ સુનાવે, ઇન્દ્રિ અનુચર ભાગિ રહી ।। ૨।। પ્રાન પવન દિન રાત ચલત હૈ, કાલ ડુગ ડુગી બાજિ રહી ।।૩।। ગુપ્ત આતમ અકરતા વેદ કહત હૈ, યહ માયા સબ રચના કો રાચિ રહી ।।૪।।

શ્રી પરમહંસ પરિવ્રાજકાચાર્ય અબધૂત
ગુપ્તાનન્દજી મહારાજ કૃત
ઇતિ ગુપ્તજ્ઞાન ગુટકા
।। સમાપ્ત ।।

શેઠ શ્રી એમ. એમ. ખંભાતવાળા.
(કેશવર્ધક કેશતેલોના આગેવાન ઉત્પાદકો)

